

R

R, r, 18. bogstav i det da. alfabet; stammer fra gr. *P* (rho).

R, fork. f. reaumur.

R, i urværker fork. f. fr. *retarder*, gøre langsommere, stille tilbage.

r, i mat. fork. f. radius.

Ra, kern. tegn for radium.

Ra el. *Re*, ægypt. solgud, hovedguden i Heliopolis (Biblens On), hvor hans kultsymbol var en hellig sten, forberedt for obeliskerne; gerne fremstillet som et menneske med falkehoved. Gnm. det store teol. system, der opbyggedes af Ra-præsterne og indfangede de fleste af Ægypt.s guder, blev R en af landets betydligste gudeskikkelser.

Raab [ro:p], ung. *Rdba* ['r.r.bo], 1) 398 km l. biflod til Donau, udspringer i Steiermark i Østrig, udmunder i Ungarn; 2) ty. navn på Győr, Ungarn.

Raabe ['ra.-bs], *Wilhelm* (1831-1910), ty. forfatter, 1. romaner. *Der Hungerpastor* (1864), fremhæver R de sjælelige værdier over for machiavellisme og materialisme.

Raahé ['ra.-hæ], sv. *Brahestad*, fi. by, SV f. Oulu; 4000 finsktalende indb. (1947). Handel med tommer. Grl. 1649.

Rab [ro:b], i tal. *Arbe*, jugosl., ø i Adriaterhavets nord. del; 92 km², ca. 6000 indb.

Råba ['ra:bs], ung. navn på floden Raab.

Ra'banus 'Maurus' (ca. 776-856), ty. lærd, ærkebiskop i Mainz, gjorde kloster-skolen i Fulda til frankrigets førende. Hans læreboer brugtes langt op i middelalderen.

ra'bar'ber (lat. *Rha* Volga) (*Rheum*), slægt af skedeknæfam., flerårige kraftige urter med store, håndstrengede blade og en rigt forgrenet blomsterstand på en høj, gul stængel. 20 arter, hjemme-hørende i Asien. I husholdningen anv. de saftige blade til at R. undulatum og R. rhaponticum (bege i Centralasien) samt bastarder ml. disse, r-kulturen er ret ny, fra omkr. midten af 19. årh. r fordrer stærkt gødet jord og megen sol, formeres ved deling el. frøudsæd. Vigtige sorter: »Linnæus«, »Victoria« og »vinrabarber«. Et par arter bruges som prydanter.

rabarberdråber anv. som bitter- og afføringsmiddel.

rabarberrod, afføringsmiddel, der fås af rodstock og rødder af to i V-Kina voksende rabarberarter, r går i handelen under navnene Shensi, Kanton og Shanghai.

Rabat, hovedstad og havneby på V-kysten af Fr. Marokko; 148 000 indb. (1946), deraf 35 000 eur.

rab'bat, 1) (ital. *rabattere* fradrage), afkortning, fradrag i pris, i reglen udtrykt i procent af denne. Kontant-r el. kasse-r ydes for særl. hurtig betaling, kvantums-r for aftagelse af særl. store varemengder ad gangen, forhandler-r til mellemhåndlere som deres bruttofortjeneste; 2) (fr. *rabattre* bøje om, af samme opr. som '), opslag på herretøj; 3) (holl., af -), indfatende jordstykke (i have), ubefæstet del af en vejbane.

rabatforening, forening, der v. aftaler m. de handlende skaffer sine medlemmer rabat på deres indkøb. If. lov af 31. 3. 1937 kan r kun bestå el. oprettes m. handelsmins. tilladelse.

rabat kort, dokument der gælder som delvis betaling ved indkøb af visse varer i detailhandelen, som får beløbet refunderet af det offentl. r uddelles (i bestemte forbrugerkrede, f. eks. mindrebemidlede el. børn, for at nedbringe forbrugerprisen på livsnødv. varer for disse befolkningsgrupper vedk. r-ordninger anv. i Danm. især under 2. Verdenskrig, f. eks. til tøj, smør, kød.

Rabaul ['ra:'ber.u], 'ra:baul], by på New Britain; hovedstad i det austr. mandat Ny Guinea; 4500 indb. (1940). Vulkanforskningsinstitut. Efter erobr. 1942 jap.

hovedstøttepunkt i Stillehavskrigen, hyppigt bombarderet gennem 1943, sat ud af spillet 1944 ved allieret fremstød på Ny Guinea.

'Rabba el. (korrekt) *Rabbath* 'Amman, ammoniternes gi. hovedstad, det nuv. Amman.

'rabbi (arameisk: min herre), tiltale til fremragende jød. lovlærere.

rab'bi'ner, indeholder af det jød. rel. lærer- og præsteembede.

Rab(b)'inovitz, *Schalom*, den russ.-jød. forfatter Scholem Alechems egl. navn.

rab'bi'nsk litteratur, den af jød. lærde affattede litt. fra G. T.s afslutning indtil vor tid, er skrevet på hebraisk, arameisk o. a. sprog.

rab'bi'nsk sprog, nyhebraisk som det blev skrevet af jød. lærde i middelalderen.

Rabelais [ra'blæ], *Francis* (1494-1553), fr. forfatter, læge og humanist, hvis berømte roman (1533-64; da. *Gargantua og Pantagruel* 1945) om de godmodige kæmper Gargantua og Pantagruel og gavytven Panurge er et hovedværk i Renæssancetidens prosa, præget af robust appetit på livet, saftig humor og overgådig sprokgunst. (Portræt sp. 3698).

Raben-Levetzau [-'le'vstau], *Frederik* (1850-1933), da. godsejer, udenrigsmin. 1905-08. Genemførte optantkonventionen 1907. Fremkaldte v. demissionsbegæring efter Alberti-skandalen i C. C. Christensens afgang.

Raben-'Le'vetzause Fond, stiftet 1868, soc. formål, støtte t. kunst og vidensk. Kapital ca. 2,2 mill. kr.

Rabi [ræ:bi], *Isidor Isaac* (f. 1898), po.-amer. fysiker. Udarbejdede en resonansmetode til måling af atomkernerens magnetiske moment. Nobelpris 1944.

rab'i'a't (lat. *rabies* galskab), vild, rasende.

'rabies (lat: galskab), med., hundegalskab.

'Rabitz-væg, en af den ty. muremester Karl Rabitz i 1878 opfundet væg, som fremstilles ved at man kaster mørtel på et forud anbragt ståltrådsnet, stramt udspændt ml. jernstænger, og senere pudser begge sider. Den udkastede mørtel må - for at blive hængende - størke hurtigt. Anv. gips, må jernet beskyttes p. gr. af gips' hygroskopiske natur.

rabu'list (lat. *rabula* slet sagfører), lovtrækker; krakiler.

ra'bundus (uvis oprindelse), til grunde.

race ['ra:ss], et uskarpt defineret begreb, som anv. i mange betydninger. 1) I *biologien* en gruppe individer, der har en række fælles egenskaber, som adskiller dem fra andre grupper, og som er arvelige. I vor tids befolkningsforskning blandingsformer langt hyppigere end rene racer. Rene r behøver ikke at være særlig gamle. Da r er defineret som individgrupper, ikke som typer (varieteter), vil r-forskelle, f. eks. ml. menneske-r, meget ofte være statistiske forskelle. Således vil der ml. sort og hvid være en række egenskabsforskelle, som er absolutte, d. v. s. den ene r besidder gener, som den anden ikke har, medens et stort antal arveelementer findes hos begge r, men med forsk. hyppighed. Ifr. *racedannelse*, 2) I *husdyravlen* individer, der med hensyn til oprindelse, bygning og brugsegenskaber hører til samme hovedtype. Avlsledelsen bestemmer igennem reglerne for optagelse i stambogen, hvad r omfatter. Under-tiden opdeles r i naturr (ikke bevidst forellede), landr (kun lidt ændrede ved menneskes indgriben) og kulturr (stærkt forellede, ofte i ensidig retning, ved bevidst avlsarbejde og udvalg).

race [ræ:is] (eng.), væddeløb, hurtighedskonkurrence.

Race, Cape [kæ:p 'ræ:s], Newfoundland's SØ-spids.

'racebiologi', læren om de forsk. menne-

skeracers livsstringer. Er nøje sammenknyttet med antropologi, arveligheds-lære og familieforskning.

racedannelse, *biol.*, tager sin begyndelse, når hyppigheden af et el. nogle gener i en part af en population p. gr. af afstands-el. anden isolation bliver forsk. fra, hvad den er i andre parter, r-s første stadium er opdelingen af populationen i stammer og denne opdeling sker, når individerne ikke længer uhindret kan vælge partnere bl. de øvrige, men holder sig til de nærmere omgivelser. Herved vil der automatisk ske et tab af arvefaktorer, som ikke kommer i funktion i det til deres hyppighed svarende antal, og dette medfører en tilfældig ændring af gruppens genemsnitstype. Med tiden vil gruppen el. den ny race få sit særpræg. Samtidig vil der i naturen, hvis talen er om vilde dyr og planter, ske en selektion, således at der dannes sig kårbestemte klimaracer (f. eks. provenienstyper af skovtræer).

racehygiejne, d. s. s. eugenik.

racekreds, række af samhørende racer inden for en art. Menneskearten er således en r.

racemisk [-'se-'] (lat. *racemus* klase, vindru) kaldes en blanding af lige mange molekyler af optisk aktive antipoder af et stof; et r stof er en optisk uaktiv form af optisk isomere stoffer. Beslår af lige store mængder af den højre- og den venstretrøjende form. Betegnes ofte ved dl- salt foran stoffets navn. Smig. optisk isomeri.

racér [ræ:isar] (eng. *race* væddeløb), 1) deltager i kapløb el. lign.; 2) en specielt til konkurrence bygget bil, cykel el. båd.

Rachel [ra'fæl], *Elisa* (1820-58), fr. skuespillerinde. 1838-55 Théâtre Français' betydeligste tragiske skuespillerinde i det klass. repertoire. Turnerer i Eur. og Arner.

rachischisis [raki'skisis] (gr. *rhæhis* ryg-råd + *schisis* spalte), medfødt spalte-dannelse i ryggraden, oftest begrænset til få hvirvler i lændeengnen, *spina bi/ida*, med el. uden fremhævelning af rygmargshinderne. Rygmarven er ofte defekt ved r.

Rachlew *Vrak-*, *Anders* (f. 1882), no. pianist og kapelmester, 1916 bosat i Kbh. Har komp. klaver- og kammermusik, korværker m. v. 1949 prof. v. Det Kgl. Da. Musikkonserveratorium.

Rachmaninov, anden stavemåde for Rahmaninov.

Racibérz [ra'tsjibu:S], ty. *Ratibor*, industri- og handelsby i Śląsk (Schlesien), Polen, ved Oder VSV f. Katowice; ca. 50 000 indb.

Racine [ra'shn], haveby ved Michigan Søen ml. Chicago Og Milwaukee i Wisconsin, USA; 67 000 indb. (1940).

Racine [ra'sin], *Jean* (1639-99), fr. dram. digter, tidlig foreldreløs, opdraget af jansénisme, der senere med sorg så ham beskæftige sig med teatret. Vandt berømmelse ved tragedier som *Andromaque* (1667), *Britannicus* (1669), *Bere-nice* (1670), *Bajazet* (1672), *Mithridale* (1673), *Iphigenie* (1674) og *Phedre* (1677); det sidste værk blev først ikke vurderet efter fortjeneste; samtUig blev han grebet af samvittighedsnag og vendte tilbage til kristendommen. Efter opfordring af Mme de Maintenon skrev han endnu to tragedier, men med rel. emne, *Esther* (1689) og *Athalie* (1691). Racine er den typiske repr. for fr. klassik ved sin gnm.-førte simpelhed i opbygningen (de 3 enheder), sin psyk. skildrings almenlydige sandhed og sit sprog, der med de naturligste midler opnår den største poet. virkning. (Portræt sp. 3698).

racket [rækit] (eng: ketcher), eng. tennis-lign. spil. Spilles med gummibold og lang ketcher på lukket bane m. 4 vægge.

Bolden serves fra midten af banen mod endevæggen og skal i tilbagespringet ramme gulvet på den ene halvdel af den bageste del af banen (servebanen). Det gælder om at spille bolden således, at den rører gulvet 2 gange inden modstanderen når den, el. således, at han ikke kan slå den mod endevæggen. Under spillet anv. alle 4 vægge på samme måde som banderne i billard.

racket [-'kæ't], mus., d. s. s. ranket.

racketeer [ræki'ti:r] (amer. racket plat, fup), pengeafpresser.

racon [ræikon] (radar ** eng. beacon fyr), radarsystem, hvor de udsendte impulser bevirker udsendelse af radiobølger på en anden frekvens. Benyttes ved navigation.

rad, fork. af og betegn. for radian.

'rada (ukrainsk: råd), 1) betegn. for rådsforsamling i Ukraine, nu = (russ.) sovjet; 2) specielt det ukrainske udvalg, der 3. 12. 1917 erklærede Ukraine for en selvst. folkerep. m. r som lovlige reg. Ledet af mellemparterne; kun anerk. i V-Ukraine. Efter bolsjeviskisk offensiv sluttede r forbund m. tyskerne, som 29. 4. 1918 afsatte den og dannede godsejerregering.

radar (da. [ræ:dar], eng. [ræida:]) (af radar detection and ranging, påvisning og afstandsbestemmelse ved radio), ekkoradio for positionsbestemmelse af fjerne genstande v. hj. af reflekterede radiobølger med ganske kort bølglængde. De første anlæg for r til påvisning af skibe og flyvemaskiner byggedes i Engl.

Optegnelsen af radar på billedskærm: sundet ml. Portsmouth og Isle of Wight på Englands S-kyst, forinden konturer ses fartøj og bøjer.

omkr. 1935. Den eng. fysiker Sir Robert Watson Watt (f. 1892) har den største andel i opfindelsen af r. Under 2. Verdenskrig udvikledes r til et praktisk brugbart middel for observation og navigation, idet opfindelsen af en ny type magnetroner til frembringelse af mikrobølger muliggjorde konstruktion af apparater med små dimensioner for anv. i flyvemaskiner og skibe. Et anlæg for r udsender radiobølger som en ganske kort impuls, og ved modtagningen af de tilsvarende reflekterede radiobølger registreres retningen ligesom tidsforskellen, og derigennem afstanden, måles. Herved er den reflekterende genstands position i forhold til anlægget bestemt. Et anlæg for r omfatter en mikrobølgesender, der i korte tidsrum kan afgive stor effekt (op til 1000 kW), en impulsanordning, der periodisk sætter senderen i gang og samtidig lukker for modtageren, antenneanlægget, der koncentrerer radiobølgerne i en bestemt retning og som automatisk kan drejes, således at synsfeltet afsøges, modtageren, der må være meget følsom, samt indikatorer, hvis konstruktion afhænger af apparatets anvendelse. Bølglængden må være ganske kort for at opnå virkningsfulde antenner med små dimensioner samt for at få refleksion fra små genstande, men den må dog ikke være så lav, at der fremkommer væsentlig refleksion fra regnbyger. I praksis opfyldes disse krav bedst ved bølglængder mellem 3 og 10 cm. Ved r til skibsbrug udsendes f. eks. impulser af 0,2 mikrosek. varighed på 3 cm bølger med 30 kW-effekt. Antennesystemet roterer, således at hele horisonten afsøges af en smal stråle af radiobølger (1,8° i bredden men 17° i højden af hensyn til skibets rulninger). På billedskærmen kan optegnes synsfelter svarende til 12, 3 el. 12 sømil, og nøjagtigheden er ca. 5%. Bøjer og

Francois Rabelais. Jean Ravine.

skibe ses som lysende punkter og kystlinien som en lysende linie. I flyvemaskiner anv. r til kortmæssig gengivelse af det overfløje landskab (PPI, plan position indicator) eller som anti-kollisionsmiddel, i hvilket tilfælde et hørligt signal kan udsendes, når en flyvemaskine dukker op inden for synsfeltet.

radbrækning, gi. straf, der i Danm. omtales i landskabslovene fra 13. årh. I sin mest kvalificerede form bestod r i. at bøden med en kølle knækkede knoglerne på forbyrderen, hvorefter denne levende flettedes ind i et hjul. Om straffen i denne form er fuldbjurd i Danm. siden 16. årh., er tvivlsomt, men r kunne idømmes indtil 1833.

Radcliffe ['rædklif], by i NV-Engl. NNV f. Manchester; 28 000 indb. (1948). Bomulds-, papir- og kemikalieindustri.

Radcliffe ['rædklif], Ann (1764-1823), eng. forfatterinde. Skrev rædselsromaner i tidens smag med ridderne, spøgelses, gamle borge osv., f. eks. *The Mysteries of Udolpho* (1794).

Rade [ra:da], Martin (1857-1940), ty. liberal teolog, historiker og dogmatiker, forkæmper for kirk. og nat. frihed og kristelig socialisme. Prof. i Marburg 1904, ovede gnm. tidsskr. *Die christliche Welt* stor indflydelse.

Radebeul [ra:dabDyl], ty. by i Sachsen; 38 000 indb. (1939). Maskinindustri.

Radek, Karl (egl. *Soberhohn*) (f. 1885), sovj. politiker og journalist, f. i Lvov. Deltog fra 1904 i po. og ty. socialist, arb. 1918 leder af kommunist, parti i Tyskl., udvist herfra dec. 1919. Derp i Moskva. 1920-24 formand f. 3. Internationale og medl. af partiets centralkomité. Efter Lenins død 1924 sluttede R sig til venstreoppositionen (Trotskij). 1927-30 udelukket af partiet, derefter ved »Izvestija«. 1937 idømt 10 års fængsel.

'radekop, billig, dårlig cigar (nu gammel-dags; egl. cigar fra C. A. R (cigar-fabrikant i Kbh. 1821-54)).

radeløv (navnet af de to rader af småblæde langs hovednerven) (As-1 "plenium", slægt af breg-^{iff}ner med linieformede ^{M4}§L sporehusobe. I Danm. ^{3g ff é'}4 arter, der vokser på ^{Ate g&?}klipper og stengærder ^{iB?W?}og derfor især findes på ^{%W}Bornholm.

ra'de're (lat.), kradse, skrabte; udslette; ætse ^{%S}lu/udføre radering.

Ra'de'rforening, Den Danske, stiftet 1853, har til formål udbredelse af da. grafik, især raderinger.

ra'de'rgummi, d. s. s. viskelæder.

ra'de'ring (lat. *radere* afskrabe), aftryk på papir af en til formålet bearb. metalplade, i alm. af kobber. Tegningen er udført på denne ved ætning, idel pladen overtrækkes med en ætsgrund (af voks, harpiks m. m.), der ikke angribes af syre; i ætsgrunden ridtes linier med radernålen, hvorefter der v. hj. af ætsvandet (sædv. jernklorid) ætsets forbyrninger i pladen, hvor radernålen har blottet den; når ætsgrunden fjernes, fremtræder tegningen, der ofte gås efter med koldnål, fordybet i pladen. Der kan anv. andre fremgangsmaader (akvatinta og crayonmanér). Af en uforstået kobberplade kan der kun tages få helt gode aftryk (første etat). Til de tidligste berømte raderere hører Durer, endv. Rem-

brandt og Goya. Bl. 19. årh.s raderere er Whistler og Zorn. Fl. da. kunstnere i nyere tid har dyrket r.

radernål, stål nål, der af radereren bruges til at indridse tegninger på kobberpladen.

ra'de'rvand er alm. en fortyndet opløsning af et hypoklorit. Efter afblegning af blækket anv. en opløsning af natriumsulfat til at uskadeliggøre det frie klor, der ellers ville ødelægge papiret.

Ra'detzky [-ski:], Joseph (1766-1858), østr. general. Genoprettede østr. herredømme i Lombardiet ved sejrene v. Custoza 1848 og Novara 1849, tvang Venetia til overgivelse 1849.

'Rådha [ra:da:], i ind. rel. guden Krishnas elskede, en hyrdirde.

radi'a'l (lat.), i retning af en cirkels el. en kugles; stråleformet radius.

radialaksler, ved jernbaner aksler, der kan indstille sig radialt i kurver.

radialhastighed, den komponent af et himmellegemes hastighed i forhold til iagttageren, som går i synslinies retning, r kan måles ved den ændring af spektralliniernes bølglængder, som der forårsager (Doppler-effekten). Ad denne vej har man bestemt r for ca. 7000 stjerner.

radi'alis, 'nervus, nerve på armen, som sender nervetråde til underarmens og håndens strækemuskler.

radialsten, krumme teglsten til muring af runde skorstene. For at øge murværkets sammenhæng er r ofte fremstillet med lodrette huller, hvori mørtlen kan trænge ind.

radialturbin, turbin til vandkraftanlæg, hvor løbehjulet påvirkes i radial retning.

radi'a'n (af *radius*), fork. *rad*, vinkelenheden i buemål, ca. 57,3°.

radiation (lat. *radius* lysstråle), udstråling.

radiationspunkt el. *radi'an't*, det punkt på himlen, hvorfra stjerneskuddene synes at udgå. Retningen til r er parallel med stjerneskudsværmens rumlige bevægelsesretning.

radi'ator (nylat. en stråler), varmeafgiver i et centralvarmeanlæg, r udføres af støbejern el. nu mest stålplader. Den gennemstrømmes af varmt vand el. damp og afgiver sin varme ved konvektion, stråling og ledning.

radiatorplante, art af slægten *Peperomia*.

Radie ['raditj], Stepan (1871-1928), kroatisk bondepolitiker. I skarp opposition mod serbiske styre i Jugosl., d. efter revolverskud i Skupstinaen 28. 6. 1928.

Radicevic [ro'ditjviti], Branko (1824-52), serbokroat. digter, elegiker og epiker i romantisk stil.

radi'e're (lat. *radius* stråle), udstråle.

Radiguet [radi'gø], Raymond (1902-24), fr. forfatter, kendt for de psyk. romaner *Le diable au corps* (1923); da. *Djævelen i Kroppen* (1930) og *Le bal du Comte d'Orgel* (1924); da. *Grev d'Orgels Bal* (1943).

radi'ka'l (lat. *radix* rod), 1) *sprog*-, a) begrebsteget i et sammensat kin. skrifttegn; b) i de semit. sprog de (i rgl. tre) konsonanter, der udgør hvert ords grundelementer; 2) *kern.*, fællesbetegn. for forsk. atomgrupper, der genfindes i mange kern. forb., f. eks. methyl *CH₃*-, metylen *CH₂*-, fenyl *C₆H₅*-, ammonium *NH₄*-. Frie radikaler fremstilledes i 1940-erne, de fleste har en meget kort »levetid«.

radi'ka'l (lat. *radix* rod), grundig, tilbunds-gående; polit. yderliggående.

Radikale Venstre, da. polit. parti. srl. 1905 ved udskillelse fra Venstre, da I. C. Christensen opgav nedskæring af forsvarsudg. Fik tilslutn. fra de fleste af Vestres tidl. byvælgere og en del landboer, særl. husmænd; opr. ledere C. Th. Zahle, Edv. Brandes, Øve Rode, P. Munch. Krævede vidtgående social-jordbiv., udstykn., delvis georgestisk lovbeskatning, sænkning af forsvarsudgifter. Dannede reg. 1909-10, 1913-20, støttet af Soc.dem. Stærkt tilbage 1920; 1929-40 i koalitionsreg. m. Stauning, i samlingsreg. 1940-43; gik ivrig ind for internat, forståelse efter Folkeforbunds-

linien. Vendte sig efter 1945 mod grænseflytning, bragte sept. 1947 min. Knud Kristensen v. mindretal i Folketinget; gik tilbage v. efterflg. valg okt. s. å., særlig på landet, fik 144 000 stemmer (10 mandater). Ledende Bertel Dahlgaard, Jørgen Jørgensen.

radikaloperation (lat. *radix* rod), operation, hvor alt sygt væv fjernes; benævnelsen benyttes særlig om operation for brok, hvor både broksækken fjernes, og det svage sted i bugvæggen lukkes.

Radikalsocialister, fr. parti, opr. udskilt fra øvr. Radikale 1893, fremtrædende efter 1899, vandt efter: tilslutn., især i provinsen. Gik efter 1919 ind for Folkeforbundsdeklaration og afspænding i forh. t. Tyskl. (Herriot); ved magten 1924-26, 1932-34; under Daladier i samarb. m. socialisterne i Folkefronten 1936-38, derpå ledende i forstæelse m. moderate grupper, fik hovedansvar for krigen 1939 og sammenbruddet 1940. Stærkt tilbage v. valgene 1945, men hævede bet. indflydelse i lokalstyret og især fra 1947 i samarbejdet ml. midterpartierne.

Radikal Ungdom, da. ungdomsforening, grl. 1911 i tilslutn. t. Radikale Venstre. Udg. bladet »Radikal Ungdom«. Har efter 2. Verdenskrig undertrægt partiets traditionelle standpunkt i forsvarsagen. Ca. 100lokaiforen., godt 7000 medl.

radikand (lat. *radicandum* (det) hvoraf roden bør udtrages), *mat.*, ved roduddragning den størrelse, der står under rodtegnet, altså den, hvoraf roden skal udtrages.

radiku'litus (lat. *radicula* lille rod f. -ilis), betændelse af nerverødderne, de nervebunter, der udgår fra rygmarven og fra hjernens underside.

radio (lat. *radius* stråle), fork. betegn. for radiotelegrafi, radiotelefonti og radiofoni.

radio- (lat. *radius* stråle), strålings- (f.eks. vedr. varme-, elektromagnetisk og radioaktiv stråling); foran et grundstofs navn betegner r en radioaktiv isotop af stoffet (f. eks. radiofosfor).

radioaktivitet (lat: strålevirksomhed) er den egenskab hos grundstoffer med atomvægt større end 206 til stadighed og uden ydre foranledning at udsende stråling, samtidig med at de omdannes til andre grundstoffer. r opdagedes 1896 af Becquerel hos uran, og i 1898 fandt Pierre og Marie Curie radium og polonium i uranminerale. Der udsendes 3 forsk. slags stråling fra de radioaktive stoffers atomkerner: a (alfa)- og (3(beta)-stråling, der hver kan være ledsaget af y (gamma)-stråling. Ved udsendelse af en a-partikel, der er en heliumkerne med kerneladning 2 og atomvægt 4, dannes et nyt grundstof, hvis atomnr.- og atomvægt er henh. 2 og 4 lavere. Ved udsendelse af en Ø-partikel, der er en elektron med forsvindende vægt og ladningen -1, dannes et nyt grundstof med samme atomvægt, men med kerneladning forhøjet med 1. De nydannede grundstoffer er oftest igen radioaktive, hvorved der dannes radioaktive familier med mange generationer. Uran-radium-familien har 15 led, thoriumfamilien 12 og actiniumfamilien 12 led, og deres slutprodukter er de tre kendte stabile blyisotoper. Hvert radioaktivt stof har sin karakteristiske halveringstid, som er den tid, der går, indtil halvdelen af stoffet er omdannet, og som varierer fra 1,4-10¹⁰ år (thorium) til 10⁻⁶ sec. (RaC et af leddene i radiumfamilien)). Overlades stoffet til sig selv, vil der indstille sig en ligevægt, hvor der for hvert stof dannes lige så mange atomer pr. sec, som der nydannes af det foregående, og hvor stofmængderne vil være proportionale med halveringstiderne. Ved atomkerneomdannelse kan frembringes kunstig r for alle andre grundstoffer.

radioapparat, populær betegn. f. radiofonimodtager.

radio-avisen, i dagl. tale betegn. f. Pressens Radioavis.

radiobrændør, brændør, der automatisk virker, når det kommer i nærheden

af målet, idet fra r udsendte radiobølger reflekteres fra målet og derved bringer projektivet til sprængning.

radiobrev, skibs-radiotelegram til nedsat takst; befordres pr. post ml. landstation og adressat.

radiobølger udstråles fra en antenne, der tilføres højfrekvente strømme, r udbreder sig med lysets hastighed, og da der hvert sek. udsendes et antal bølger lig med svingningstallet, bliver bølglængden 300 000 km divideret med frekvensen. Bølglængder i radio tekn. ligger ml. 1 cm og 30 000 m. Udbredelsesforholdene er stærkt afhængige af bølglængden, idet bølgerne når modtageantennen dels som direkte stråling langs Jordens overflade og dels som indirekte stråling, der tilbagekastes i ioniserede luftlag. Heavisidelaget og Appleton-laget. Lange bølger, 1000-30 000 m, er særlig egnede for store afstande, den gunstigste bølglængde vokser med afstanden. Mellemlange bølger, 100-1000 m, er særlig egnede for afstande under 1000 km, og rækkevidden er betydelig større ved nat end ved dag. Korte bølger er særlig egnede for meget store afstande, og belysningsforholdene på den ml. stationerne liggende strækning er af stor betydning; ligger strækningen i mørke er de længste bølger fordelagtigst. Inden for en zone »skip distance«, omkr. stationen er det praktisk talt umuligt at høre seneren. Ved ultrakorte bølger og mikrobølger kommer kun den direkte stråle i betragtning, og rækkevidden er i praksis begrænset til den optiske synsvidde mellem sende- og modtageantennen.

radiobåke (mnty. *bake* højt sømærke), automatisk el. fjernstyret radiofyr. Anv. ved lufthavne til sikring af indflyvning i usigtbart vejr (jfr. bæklandning).

Radio City [ræ:di'o: 'siti] (arner: radiobyen), fællesbetegn. for fem skyskrabere i New York; påbegyndt 1931. Huser bl.a. to af Amer.s største radiostationer. RCA Building 260 m, RKO Building 125 m.

Radio Corporation of America [ræ:di'o: kærpa:ræ:ji:3n av a'mærskal] (RCA), arner, firma, der fabrikkerer radiomateriel og driver radioforbindelser. Overtog 1919 det amer. Marconi-selskab. Samarb. m. National Broadcasting Co.

Radio Danmark, da. frihedssender på 30,9 m (9705 kHz), der påbegyndte nyheds- og propagandaudsendelser på da. i febr. 1941. Senderen lå i England.

radio-ekko. På korte bølger kan fremkomme r hidrørende fra, at radiobølgerne går rundt om Jordkloden såvel ad den korteste som ad den længste storkirke el. ved radiobølger, der går flere gange rundt om Jorden. Ved fjernsynsudsendelser kan r opstå ved radiobølgernes refleksion fra bygninger, bjergsider o. l., og der vil herved opstå »spøgelsesbilleder« på skærmen, såfremt tidsforskellen er stor.

radiofo'ni' (*broadcasting, radiospredning*), udsendelse af et lydprogram til en ubegrænset lytterkreds. Kan enten foregå på lange bølger (1000-2000 m), mellembølger (200-550 m) el. ultrakorte bølger (under 10 m). For internat, r bestemt for aflytning i fjerne lande benyttes korte bølger (11-50 m). Ved studieudsendelser opstilles mikrofonen i et lydreguleret rum (studie), og kontrollen med udsendelsen foregår fra et regierum, der har vindue mod studiet og er lydisoleret fra dette. Ved udsendelser, der foregår uden for studierne (transmissioner), indsendes programmet pr. kabel el. ved små transportable radiosendere (reportagesendere). Til gengivelse på et senere tidspunkt optages programmerne på lydband (magnetofonband) el. lydplader (voks- og lakplader). Denne lydregistrering kan foregå i radiofonibygningen el. ved transportable anlæg i biler. Alle linier fra studier, transmissionssteder og lydregistreringsanlæg samles i kontrolrummet, hvorfra programmerne udsendes i endelig form til radiofonistationerne. (Hertil tavle).

radiofonimodtager, populært kaldet radioapparat. Til lokalmodtagning benyttes detektormodtager, hvor de fra antennen modt. højfrekvente strømme

ensrettes og forstærkes inden gengivelsen i højtaltaren. Til fjernmodtagning anv. supermodtagere hvor de højfrekvente strømme omdannes til mellemfrekvens, ensrettes og forstærkes. Herved opnås en mere følsom og selektiv modtager. En r er hyppigst indrettet for tilslutning til stærkstrømsnettet. En universalmodtager kan benyttes både v. jævnstrøm og vekselstrøm. (III. se tavle Radio).

radiofyr, radiosendestation, der 1) under flyvning anv. som hjælpemiddel, der mods. lufftyr kan benyttes i usigtbart vejr. Man skelner ml. alm. r, radio vinkel-fyr (radio-range) og roterende r (fler-strålefyr). Almindelig r er en jordstation, der udsender radiosignaler kontinuerligt i alle retn., medens ved radiovinkel-fyret signalerne udsendes i bestemte (i reglen 2 el. 4) retn. Roterende r udsender radiosignaler i mange retn., men efter et andet princip end alm. r, der kun kan benyttes til radiopejling. Roterende r og radiovinkel-fyr kan derimod anv. til bestemmelse af flyveretn., det sidstnævnte dog kun, når man flyver på et af vinkelbenene, d. v. s. på fast kurs mod el. fra vinkelfyret; 2) søv., af skibe benyttes til positionsbestemmelse. r (ofte ved fyrstationer) udsender i tågeperiodisk og i gruppe med andre r radiotagesignaler, som kan opfanges og retningsbestemmes med skibenes radiopejleapparater.

Radiohuset i Kbh. påbegyndtes i 1938, indflytningen i størstedelen af huset skete i 1941, men R var først helt færdigt i 1945. Der findes 6 store og et lign. antal små studier samt udover administra-

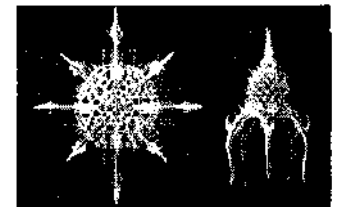

tionslokaler en koncertsal med plads til 1200 mennesker. R er udført således, at hvert studie er et selvstændigt hus opført i tegl, koncertsalen er overdækket med en skalkonstruktion, og kontorbyggn. er udført som skeletkonstruktion. Arkitekt var Vilh. Lauritzen, ingeniør prof. dr. techn. Chr. Nøkkentved og efter dennes død civiling. O. Brodsgaard for konstruktioner og civiling. V. L. Jordan for akustik. Byggesum 12 mill. kr.

radiohøjdemåler, spec. flyveinstrument, der registrerer den tid, det tager en radiobølge at nå fra flyvemaskinen ned til Jorden og tilbage igen. Tiden er et mål for flyvehøjden, som aflæses på instrumentet.

radiokompas, *flyvetekn.*, pejleapparat, med hvilket man (på en kompasrose) kontinuerligt kan aflæse pejlingen til et radiofyr.

radio'la'rrier (lat. *radiolus* lille stråle), or-

den af slimdyr, oftest m. kunstfærdigt kugleformet skelet af kiseltsyre. Pseudopodiene fine, trådformede. Pelagiske havdyr.

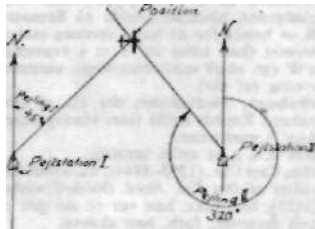
radiolicens, årlig afgift for hvert modtagerapparat. Indførtes 1925 i Danra. v. statens overtagelse af radiofonien; i finansåret 1949-50 var r i Danmark 15 kr. **radio'lo'g** (*radio-* + *-log*), læge, specialudd. i røntgenundersøgelse og -diagnostik samt i radium- og røntgenbehandling.

radiologi' (*radio-* + *-logi*), læren om radium- og røntgenstrålernes anv. i lægevidensk. ved erkendelse og behandl. af sygdomme.

radio'me'ter (*radio-* + *-meler*), apparat, opfundet 1875 af Crookes til påvisning af varmestraler, *r* består af en lille mølle med vinger af glimmer, der er sværet på den ene side, og som er anbragt i en glasbeholder, hvor luften er fortyndet til ca. 0,03 mm kvikviksøltryk. Når møllen udsættes for varmestraler, løber den rundt, fordi de sværtede sider opvarmes stærkest og derved kaster luftmolekylerne tilbage med forøget hastighed, så at der optræder en rekylvirkning.

radionavigation, stedbestemmelse v. hj. af radiobølger. Kan foregå ved pejling el. ved f. eks. hyperbelnavigation.

radiopejling, bestemmelse af retningen til en radiosender (et radiofyf el. en alm. radiofonistation) v. hj. af et pejleapparat

Radiopejling fra jordstation til luftfartøj,

i forb. med en drejelig rammeantenne. Ved pejling m. en flyvemaskine (el. et skib) og to jordstationer fås to retninger (krydspjelling), hvis skæring angiver maskinens position.

radiopejling af urocentretr, meteor. Ved alm. radiopejling fra to modtagere, hvis indbyrdes afstand kendes, kan man pejle sig til stedet for elektr. udladninger, der giver en karakteristisk støj i en modtager. Derved kan man bestemme et tornadovejrs position på fl. hundrede km afstand.

Radio Pictures [ræ:di'o: 'piktjrsz] (arner: radio-billeder), arner, filmselskab. Alm. betegn. R.K.O., d. v. s. Radio Keith Orpheum. Stiftet 1930.

radio-range [ræ:diou-'ræind3] (eng. range kæde), d. s. s. radiovinkelfyr.

radiorør, elektronrør i radiosender el. modtager.

Radiorådet, en af undervisningsmin. udnevnt forsamlng, der under ansvar for ministeren har ledelsen af Statsradiofonien. Rådet fastsætter de alm. principper for Statsradiofoniens virksomhed og er ansvarlig for, at udsendelserne er af alsidig kulturel og oplysende art. Den dagl. drift forestås af en af ministeren efter indstilling af R ansat direktør. Af rådsmedlemmerne udvæjnes 11 af undervisningsmin. (heraf 6 repr. for lytterne); desuden vælger de i rigsdagens finansudvalg repræsenterede partier et medlem hver.

radiosender, se radiotelefonti og radiotelegrafi.

radiosonde, ballonbåret apparat til fremskaffelse af meteor, observationer fra atmosfærens store højder, *r* består af en let lille radiosender, sammenbygget med termometer, barometer og fugtighedsmåler på en sådan måde, at frekvensen påvirkes skiftevis af disse instrumenters visning. Man kan da af de aflyttede frekvenser afledede temp., lufttryk og fugtighed på det sted, hvor *r* befinder sig. Resultater af *r*-observationer finder stadig større anv. i den dagl. vejrtjeneste.

radiostyring, fjernstyring ad trådløse vej. **radiostøj**, støj ved radiomodtagning. Man skelner m. atmosfærisk støj hidrørende fra elektr. udladninger i atm. og industriel støj fra elektromotorer m. v.

radiotelefonti, trådløs telefoni, blev først demonstreret af Valdemar Poulsen 1906. *r* benyttes især ved forb. over store afstande, f. eks. ml. kontinenterne, hvor anv. af kabeltelefoni er udelukket af tekn. el. økon. grunde, samt ved forb.

med bevægelige stationer (flyvemaskiner, skibe og biler), hvor forb. kun er mulig ved radio. Når tilslutning til telefonnettet skal være mulig, må anlægget omfatte sender, modtager og terminal, der er knudepunktet, hvorfra telefonstrømmene fordeles ml. telefonlinie, sender og modtager. I senderen bringes antennestrømmen til at variere i takt med telefonstrømmen, idet det ved amplitudemodulation (AM) er strømmens øjeblikkelige styrke og ved frekvensmodulation (FM) dens frekvens (bølglængde) der varierer.

I modtageren omformes de vekselende højfrekvente strømme til lavfrekvente vekselstrømme, der efter forstærkning kan gives i en telefon, i terminalen foretages styrkereguleringer og evt. forefindes apparater til talens hemmeligholdelse, idet talen forvanskes på en bestemt måde, inden den udsendes over senderen og atter bringes tilbage til det normale efter modtagningen. Ved *r*-forbindelser ml. kontinenterne anv. som regel korte bølger (10-100 m) udsendt over enkeltsidebånd-sendere. Herved opnås frekvensbesparelse, idet modulationen kun udbreder sig til den ene side af bæreølgen, samt effektbesparelse, idet man sparer udsendelse af eet sidebånd og bæreølgen, der frembringes og tilsættes i modtageren. En 2 kW enkeltsidebånd-sender vil derfor kunne modtages med samme styrke som en 20 kW dobbeltsidebånd-sender. Ved *r* med skibe anv. hyppigst bølglængder omkr. 150 m, der giver stor rækkevidde over havet. Til forb. m. biler og flyvemaskiner anv. som regel bølglængder omkr. 2-3 m. - Ved radiolækkæder anv. centimeterbølger for overføring af et stort antal telefonkanaler på samme radiokredsløb, f. eks. v. hj. af FM el. impulsmodulation. Stationerne anbringes da på høje tårne inden for optisk sigt.

radiotelegrafi, trådløs telegrafi, blev først demonstreret af Marconi 1896. Ved *r* udsendes højfrekvente strømme til antennen, hver gang nøglen nedtrykkes, og disse strømme bevirker, at der omkr. antennen opstår elektr. og magnetiske felter, som med en hastighed af 300 000 km pr. sek. udbreder sig i rummet omkr. antennen som radiobølger. De første sender forr vargnistendere, hvor elektr. svingninger opstår i en svingningskreds med et indskudt gnistgab. Da der kun opstår svingninger i de korte tidsrum, hvor en gnist gnr gnistgab ledende, er de udsendte radiobølger diskontinuierlige og kaldes ICW (interrupted continuous waves). Bortset fra enkelte skibsanlæg anv. nu altid rørsendere, der kan udsende kontinuerlige bølger, CW (continuous waves). En moderne rørsender består af en styrresender efterfulgt af en forstærker. Styrresenderen er en svingningsgenerator, der kan indstilles og fastholdes på en bestemt frekvens. Når frekvensen skal være meget nøjagtig, benyttes krystalstyring v. hj. af et kvartskrystal indskudt i svingningsrørets gitterkreds på en sådan måde, at svingningerne bestemmes af krystallets mek. resonansfrekvens. Forstærkeren indeholder et el. fl. trin med trioder el. pentoder med afstemte anodekredse. I modtageren findes en detektor, der ensretter de fra antennen modtagne højfrekvente strømme. De ensrettede og uglattede strømme ledes gnm. en lavfrekvensforstærker til telefonen el. skriveren. Ved CW-telegrafi benyttes heterodynmodtagning, hvorved de modtagne svingninger bringes til at give en hørlig stødfone med en lokalt frembragt svingning, *r* benyttes navnlig ved forb. over store afstande samt ved forb. med skibe og flyvemaskiner.

radiotelegrafstationer omfatter skibsstationer, kyststationer og landstationer. Radioinstallatori er af internat, aftaler obligatorisk i alle passagerskibe (undt. skibe, der altid holder sig i nærheden af en kyst) og i lastskibe på over 1600 registertons. I Danm. findes kyststationer ved Kbh., Blåvand, Skagen og Tørs-havn. Bl. landstationerne kan nævnes modtagestationen Lyngby radio og sen-

destationen Skamlebæk radio. Telegraf-korrespondancen med Argentina, USA og forsk. lande i Eur. afvikles over disse stationer fra radioafd. ved hovedtelegrafstationen i Kbh.

radiotelegram, telegr., der befordres pr. radio til og fra skibe el. luftfartøjer undervejs.

radioterapi (*radio* + *terapi*), anv. af elektromagnetisk stråling, især af røntgen- og radiumstråler i med. Ved røntgenbestråling anv. røntgenrør med 50 000-1 000 000 volt spænding og stråler med bølglængder ml. 0,4 og 0,02 Å (1 Å = 10⁻¹⁰ cm). Radiumstrålerne har bølglængde under 0,01 Å. Virkningen beror på strålernes gennemtrængnings-evne og på de celledræbende egenskaber. Radium anv., hvor der tilstræbes en intensiv, ensartet gennemstråling af et begrænset vævsparti med hurtigt fald i stråleintensitet i det omgivende sunde væv. Ved kontaktbehandling af hud- og læbekræft anbringes radiumpræparatet (i glasrør og metalhylstre) mod svulsten i nogle timer. Ved radiumpunktur indstikkes præparatet i en nåleformet metaltube i og under svulsten i en række timer. Ved livmoderkræft anbringes præparatet mod svulsten el. i livmoderhulen i indtil fl. døgn. For hud- og læbekræft opnås op mod 100% varig helbredelse, for livmoderkræft spec. i det tidlige stadium er helbredelsesprocenten også stor. Radium anv. som emanation indsmeltet i guldnåle ved behandling af svulster i tunge og urinblære. Nålene efterlades i vævet, da strålingen praktisk talt ophører efter 3 dage. - Røntgenbehandling anv. v. dybere liggende kræftlidelser, idet røntgenstrålerne kan fremstilles m. større dybdevirkning og høj intensitet. Røntgenbehandling gives endv. v. blodsygdomme, v. akutte og kroniske betændelser og v. gigtlidelser m. bedring i mange tilf. Ved strålebehandling med røntgen- og radiumstråler stilles kravet om destruktion alene af det kræftsye væv uden el. med kun ringe beskadigelse af det omgivende sunde væv. Svulst-vævets større strålefølsomhed muliggør en delvis opfyldelse af dette krav. Strålefølsomheden er imidlertid forsk. for svulster udviklet i de forsk. organsystemer. Den er størst for svulster i knoglemarv, lymfekirtelvæv og kønskirtler, mindst for svulster i knogle-, hjerne- og nervevæv. Selv ved stor strålefølsomhed kan svulsten ikke altid destrueres, men har tendens til at vokse frem igen (recidiv) el. til spredning i andre organer (metastasering). Røntgenbehandling med bløde røntgenstråler fremstillet ved 50 000 volt anv. ved behandling af begrænsede kræftlidelser i hud og slimhinde med kort afstand til objektet. Ved hudbehandling anv. grænsestråler, d.v.s. meget bløde røntgenstråler, fremst. ved 10 000 volt, som kun trænger ind i hudens yderste lag. De sidste års fremstilling af kunstige, radioaktive stoffer med samme gammaudstråling som radium, til indspøjtning i blodbanen, åbner mulighed for en indvendig radiumbehandling.

radio'thorium (*radio* + *thorium*), radioaktiv grundstof, kern. tegn R²³²Th, atomnr. 90 og atomvægt 228; isotop af thorium; halveringstid 1,9 år. Anv. ved strålebehandling.

'Radiotjänst, ab. [-vænst], sv. statskontrolleret aktieselskab grl. 1924, som fra 1925 foretager radiospredningen i Sv.

radiovinkelfyr, form for radiofyf.

ra'dise (lat. *radix* rod) el. *ræddike* (*Raphanus sativus*) hører til korsblomstfam. Det sæslige af *r* er den opsvulmede pælerod og kimstængel, som indeholder en del C-vitaminer, men iøv. har *r* ringe næringsværdi. Den skarpe smag skyldes sennepssolie. De små, tidlige, eenårige former kaldes *r*, hvorimod de større og grovere, sildige og som regel toårige former benævnes ræddiker.

Radistjev [ra'diltje], Aleksandr (1749-1802), russ. forfatter, som i sin følsomt-rationalistiske *Rejse fra Skt. Petersburg*

til Moskva (1790) rejste en stærk kritik mod de sociale forhold. Blev forvist til Sibirien.

ra'dium (lat. *radius* stråle), radioaktivt grundstof, kem. tegn Ra, atomnr. 88 og atomvægt 226, som under a-stråleudsendelse omdannes med halveringstiden 1590 år til radiumemanation (*radon*), r udvindes af uranmineralet uranbegmalm, i hvilket der findes 0,17 g r pr. ton. r slutter sig til de divalente metaller gruppe såvel m. h. t. kem. egenskaber som til dets spektrum. På gr. af strålingernes store fysiol. virkninger anv. r meget i med. - r opdagedes 1898 af P. og M. Curie.

radiumbehandling, behandlingsmetode, spec. af kræftsygdomme med anv. af gammastråler; del af radioterapi.

radiumemanation (*radium-f emanation*), d. s. s. radon.

radiumemanationsplader, er radiumderivat blandet i voks, anv. ved behandl. af hudlidelser.

radiumfilter, plade af bly, platin, guld, sølv el. messing sammensat af tynde rør med vægtykkelse 1/4-1 mm, hvori radiumpræparatet, indsmeltet i glasrør, er anbragt, til frakil trænging af α - og β -strålerne, som radium udsender, medens de biol. virksomme γ -stråler passerer igennem, r tjener tillige til beskyttelse af radiumpræparatet.

Radiumhemmet (sv: radiumhjemmet), afd. for radium- og røntgenbehandling på Karolinska institutet i Sthlm, grl. 1910.

radiumkanon, med., apparat til afstandsbestrålning af svulster. Der opnås større dybdevirkning ved anv. af fl. g radium. Metoden er kostbar; anv. i Sv.

Radiumstationen, Kbh., grl. 1914 under Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse. Fra 1930 fælles drift m. Finsen-institutet. En stor del af virksomheden foregår som ambulans behandl. 126 senge. Senere oprettet radiumstationer i Århus og Odense.

ra'dius (lat: stråle, hjulege), 1) *mat.*, det liniestykke, der forbinder et vilkårligt punkt på en cirkel el. kugle med centrum, el. dette liniestykkes længde; 2) *med.*, spolebenet.

radiusvektor (*radius* + lat. *vector* bærer) for et punkt P er det liniestykke OP, der forbinder et fast punkt O, i reglen begyndelsespunktet for et koordinatsystem, med P.

radi'æ'r (fr., af lat. *radius* stråle), stråleformet.

Radloff ['ratlof], Friedrich Wilhelm (1837-1918), ty.-russ. orientalist, grundlægger af turkologien.

Radnorshire ['rædnalis], grevskab i Wales; 1219 km²; 20 000 indb. (1948).

Radom, handels- og industriby i Polen S f. Warszawa; 70 000 indb. (1946). 12.-13. 9. 1939 kapitulerede omkring et po. hovedstyrke i R til tyskerne.

ra'do'n (radiumemanatio/i), radioaktivt, luftfornigt grundstof, kem. tegn Rn, atomnr. 86 og atomvægt 222, som opstår ved omdannelse af radium, og som under a-stråleudsendelse omdannes med halveringstiden 3,8 døgn til metallet radium A. r udvindes ved afpumpning af en opløsning af et radiumsølt og anv. ved strålebehandling i stedet for radium, r hører til de ædle luftarter gruppe såvel m. h. t. sin kem. inaktivitet som til sit spektrum.

radrenser, landbrugsredskab til rensning af jorden ml. rækkeme i radsæede afgrøder; rensorganerne er skær el. tænder. Enrædede r til håndkraft kaldes hjulhakker, r til hestekraft (hestehakker) kan være een- el. flerækkede, tørækkede anv. mest.

radsåning. Ved r lægges frøet i ensartet dybde og rækkæafstand, hvorved der spares sædekorn og opnås en mere ensartet spiring end ved brødsåning.

radula (lat. *radere* krads), raspetungen hos snegle, blæksprutter og skallus.

Rådul'scu [ra-], *Joan Helade* (1802-72), rum. forfatter og politiker, har skrevet digte og noveller.

Ræburn ['ræibam], *Henry* (1756-1823), skotsk maler. Har malet bredt behandlede portrætter i tilknytning til Velázquez' kunst. Hovedværk: *John Wilson*

Stående ved Siden af sin Hest. Mandsportræt (kunstmus., Kbh.).

RaEm, ældre kem. tegn for radiumemanation.

Raemaekers ['ra:ma:kors], *Louis* (f. 1869), holl. tegner. Især antity. bladetegninger fra 1. Verdenskrig.

Ræerne, no. *Raene* ['ra:æne], markerede randmørener på begge sider af Oslofjord, dannet samtidigt med ml.-sv. mørener og Salpausselkä.

RAF, fork. for The Royal Air Force, det eng. luftvåben, oprettet 1.4. 1918, selvstændig del af den eng. krigsmagt, underlagt luftmin. Marinens luftvåben, The Naval Air Arm, hører ikke under R, men er underlagt marinemin. R omfatter et antal operationskommandoer (Commands), som er samlet i 1) hjemmeluftstyrkerne (Home Commands) el. 2) luftstyrkerne i Middelhavet, Afr., Levanten m. m. (Overseas Commands). Til hjemmeluftstyrkerne hører (pr. 1.1. 1947) besættelsesluftstyrkerne i Tyskl., bomberkommandoen (Bomber Command); jagerkommandoen (Fighter Command), kystkommandoen (Coastal Command), lyveskolerne (Flying Training Command), lufttransportkommandoen (Air Transport Command) samt den tekn. uddannelses- og vedligeholdelsestjeneste. R-s operationskommandoer råder over et antal flyverregimenter (groups), der består af flyverafdelinger (wings), som er sammensat af eskadriller (squadrans).

'Ra'fael, en af de 7 ærkeengle i den jød. teologi.

Raff, *Joachim* (1822-82), schw.-ty. komponist til symfonier, operaer, oratorier m. v. Nært knyttet til Liszt.

'Ra'fael el. *Rafael, Raphael*, egl. *Raffa'ello Santi*, kaldet Raffaello da Urbino (1483-1520), i tal. maler. Elev af faderen Gio-

Raffael: La Madonna della Seggiola.

vanni Santi (omkr. 1440-94) og P. Perugino. R-s første periode under Peruginos påvirkning tilhører endnu den tidl. Renæssance. Stilen skifter med *Marias Trolovelse* (*Sposalizio* 1504, Milano) og *Madonna Granduca* (1505, Firenze). Fra tiden indtil 1508 kendes mange berømte *madonnabilleder*. 1508-18 smykkede han Vatikanets sale og de såkaldte loggier med vægmalerier (*Raffaels Bibel*), og her findes de første barokke stiltræk i *Eliodor-billedets* komposition (ca. 1514). Som arkitekt tegnede R *Villa Madama* (Rom) og nogle paladser. Hans udkast til *Peterskirken* (1514), hans arkitekt han var, satte sig ingen spor i kirkens bygningshist. Ved siden af de herlige portrætter *paverne Julius 2., Leo 10., La Fornarina* m. fl. malede R madonnabilleder, bl. a. den verdensberømte *Sixtinske Madonna* (1515-19). 1515-16 tegnede han *kartoner* (London) til *vægtapper* i *Vatikanet* og smykkede *Villa Farnesina* med billeder fra hist. om *Amor og Psyke*. Hans sidste, ufuldendte maleri *Forkærelsen på Bjerget* fuldførtes af hans elev G. Romano. (111. se endv. tavle Barok).

Raffaëlli [rafae'li], *Jean Francois* (1850-1924), fr. maler og raderer. Har skildret Paris' boulevarder med det myndrende liv, ofte i en selvopfundne oliestift-teknik.

raffaelsporcelæn, eng. majolika med malede relieffer, fremstillet i Worcester i 19. årh.

raffinade'ri', virksomhed, fabrik, hvor et stof raffineres, f. eks. sukker el. olier.

raffi'ne're (fr.), rensede råprodukt; raffi'ne're't, forfintet, udspekuleret, pikant; raffinement [-fina'ma'ʔ], forfinesse; udspekulerethed.

raffi'ne'ring, *tekn.*, rensning for at opnå et særligt rent slutprodukt, f. eks. i sukkerind. I *metallurgien* betegn. med r en rensning af metaller for bestanddele, der kan gøre dem skøre el. give luftudvikling og blærer, f. eks. metaloksyder. Råkobber og -nikkel raffineres ved elektrolyse.

raffi'nose (fr. *raffiner* rens), *melitriose* el. *plussukker*, $C_{12}H_{22}O_{11}$ trisakarid. Findes i melassen fra roesukker.

Raffles ['ræflz], Sir Thomas *Stamford* (1781-1826), brit. koloniadministrator. Erhvervede og grl. 1819 Singapore, standse derved Höll.s forsøg på at dominere det østasiat. arkipelag.

Rafflesia ar'noldii, snylteplante uden bladgrønt, hjemmehørende på Sumatra. R er kendt for at have verdens største blomst (kan blive ca. 1 m i tværsnit).

-ra'fi' (gr. *rhafé* sammensyning), sammensyning (af sår).

'raffiabast, bladtrævler, der fås af fjerpalmen *Raphia ruffia* (især Madagascar). Anv. i garnierer.

rafle, d. s. s. at spille terning.

Rafn, Carl Chr. (1795-1864), da. arkæolog, stifter af *Det Kgl. Nord. Oldskriftselskab* (1825), hvis sekr. han var til sin død og hvis internat, forb. han skabte.

Rafn, *Aage* (f. 1890), da. arkitekt. 1924-45 leder af Kunsthåndværkerskolen i Kbh. *Stationsbyggn. på Gudhjem-Almindingen* bane (1916, s. m. K. Fisker), fuldførte efter H. Kampmanns død *Politgård* (s. m. H. J. Kampmann, Holger Jacobsen og Anton Frederiksen) (1938).

rafrachisseur [rafræʃi'so:ʀ] (fr. *rafracher* forfriske), flaske til at sprede parfume o. l. som stovregn.

Raff [ræft], *George* (f. 1897), arner, filmskuespiller. Opr. danser. Filmgenembrud som gangster i »Scarface« (1931), senere i f. eks. »Løsladt på Prøve« (1938), »De Kører om Natten« (1940) og »Højspænding« (1941).

rafte, i skovbruget en nedhugget, ung træstamme el. gren af større træ, sædv. ca. 7-15 cm tyk, sidegrenene afhuggede; r lægges i bunker på bestemte ydre mål.

'Ra'ger, f. m. (f. 1884), da. politiker. Civilingeniør, fra 1938 adm. direktør for elektricitetsfirmaet Louis Poulsen & co. Radikal folketingsm. (Kbh.) 1929-45, medl. af Kbh.s borgerrepr. fra 1946.

'Raghuvamca [-værfæl] (sanskrit: Raghav æt), ind. episk digt af Kālidāsa om sønkongerne i Ayodhya (Oudh).

-ra'gi' (gr. *rhagesis* bristet), bristning, blødn.

ragian ['ræ-g-] (efter den eng. general F. J. H. *Raglan* (1788-1855)), frakke med vide ærmer, der fortsætter ud i eet med skulderen og går i en kile op under kraven.

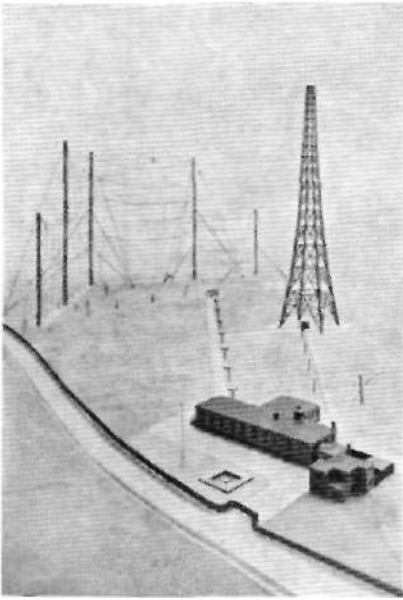
Ragn- (hører til oldn. *regin* guder), led i nord. personnavne.

'Ragnarok (oldnord: gudernes endeligt), i nord. rel. et motiv fra vikingetiden, der i sig samler alle ældre legender om dømkamp til et stort digterisk-visionært udtryk om et endeligt opgør ml. guder og jætter (Voluspá). Den gi. dømkamp i det kultiske drama var til, for at gudeme skulle sejre. Med K-motivet kommer en ny slutn.: guder, jætter og hele verden går under i kampen, men der følger en verdensgenoprettelse: en nyskabt, ren verden opstår, hvor det onde ikke mere eksisterer. I denne tanke og i tanken om verden som verdensforløb, der går mod en afslutning, spores indflydelse fra kristendommen.

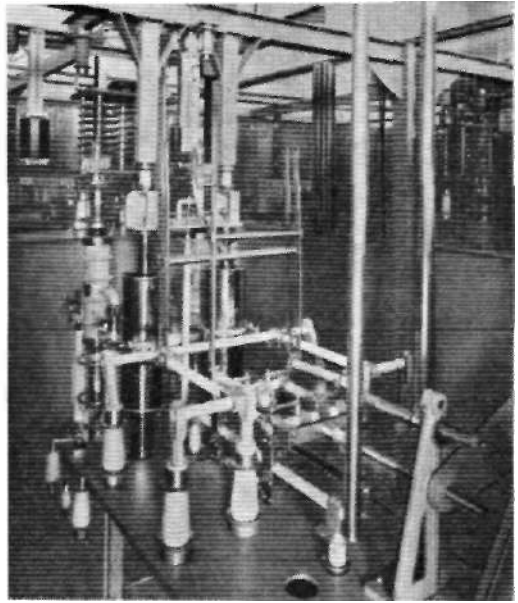
Ragnhild (no. ['ra'nhi:l]) (f. 1930), no. prinsesse, kronprins Olavs og kronprinsesse Marthas ældste datter.

Ragnvald Koll'sson ['røijnvnl:] (d. 1158), no. jarl på Orkneyøerne 1136, pilgrimsfærd til Palæstina 1152-55; helgenkæret 1192.

Ragnvald Mørejarl ['rarmval:] (d. ca. 890), Harald Hårfagers betroede mand; efter sagnet Rollos fader.

Model af Danmarks Kortbølgesender, Herstedvester.

Danmarks Kortbølgesender. Vandkølet udgangsende-forstærker.

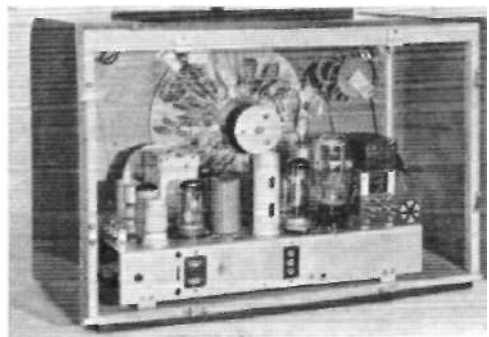
Lydregistreringsrum i Statsradiofonihuset.

Båndregistrering, magnetofoner i Statsradiofonihuset.

Kontrolrum i Statsradiofonihuset.

Modtager set bagfra.

ragout [ra'gu] (fr.), levninger af kød i sylrig el. skarp brun sauce.

ragtime ['rægtaim] (eng., egl: laset tid; hentyder til rytmen, der er slået i stykker), 1) ujævn, især synkroret, rytme; 2) musikstykke i den nævnte rytme. Stammer fra de afr. negerslaver i Arner. De anv. r i deres sange og navnlig i deres dansemusik, som i det 20. årh.s beg. blev kopieret af de hvide; forløber for jazz og swing, r har tilført kunstmusikken nyt blod. Af eur. komp. influerede af r kan nævnes Stravinskij og Dvorak.

Ragusa [-'guz], 1) ital. by på Sicilien, 70 km SSV f. Catania; 50 000 indb. (1936). Udvinning af dieselolie fra bitumens kalksten; 2) ital. navn på byen Dubrovnik i Jugoslavien.

'Rahab, kvinde i Jeriko, som gav de israelitiske spjedere bistand.

'Rahbek, /Aren Margarete (Kamma), f. Heger (1775-1829), da. forfatterhustru, 1798 g. m. K. L. R.; søster til Oehlenschlägers hustru. I kraft af sin særegne personlighed og sin brevkunst indtager hun en central plads i da. åndsblvs hist. i beg. af 19. årh., fremfor alt som værende på Bakkehuset, der var et intimt hjem, ikke en litt. salon.

'Ra'hbek, Knud (f. 1891), da. elektroing. Fra 1947 i Det Store Nord. Telegr. selskab. Har i 1917 s. m. A. Johnsson (1887-1930) opdaget vedhængningen ml. elektr. halvledere og ledere; på grundlag af hvilket spec. typer af telegraf- og telefonapp. m. m. fremstilles.

'Ra'hbek, *KriudLyne* (1760-1830), da. forfatter. Allerede inden sit 20. år dilettant-skuespiller, følsom dramatik og moraliserende dramaturg. Som skønlit. forf. nu kun husket for klubviser og enkelte noveller. Værst bet. gnm. tidsskr. som »Minerva» og »Den Danske Tilskuers» (1791-1808) m. fl. Hans antiklassiske, naturalistiske teaterkritik viste fastere holdning end hans konfuse, om end ikke ukendte litt.kritik. Hans værk om *Holberg* som *Lystspildigter* (1815-17) uvrderligt, hans *Erindringer* (1824-29) et fængslende tidshist. og personligt dokument. Fra 1787 bolig på Bakkehuset. Hans elskelige og snurrige personlighed gjorde sig især gældende i klublivet. (Portræt).

Rahmaninov [rat'maninaf], *Sergej Vasiljevitsj* (1873-1943), russ. komponist og pianist. 1912 operakapelmester i Skt. Petersburg, siden 1919 i USA. Kendt for sine klaverværker i salonen (præludium i cis), men har desuden skrevet klaverkoncerter, orkesterværker, operaer m. v. (Portræt).

Rahr, *Erik* (f. 1900), da. billedhugger; bl. a. *udsmykning af H. C. Andersen Mindehallens gård* (1932), Odense.

Råhu (sanskrit: røveren), i ind. mytol. en dæmon, der sluger solen og derved forårsager solformørkelser.

Rai (el. *Rhages*), oldtidsby i Medien (i nærheden af nuv. Tehrán). Parternes residensby, ødelagt af mongolerne 1221. Kendt for keramik og fajance.

Raia'tea, den største af Øerne under Vinden; 192 km²; 1033 m h. Vulkansk.

raid [ræid] (eng.), opr. lang udgående strejftog med rytteri; nu alm. pludselig kort angreb el. overfald på fjendtligt land.

raider [ræidaj (af *raid*), eng. og arner, beteg. for maskeret, armeret handels-skib, der under foregivende af neutralitet el. lign. når ind på klos hold af fjendtlige skibe.

Raiffeisen ['raifaizan], Friedrich Wilhelm (1818-88), ty. nationaløkonom; grl. de efter ham benævnte landokon. lækasser.

raillere [ra'je'ra] (fr.), gøre nar, gøre sig lystig over; railleri [raja'ri], drilleri, spot.

Raimbault de Vaqueiras [ræ'bodvake'ra] (ital. *Rambaldo di V.*) (d. 1207), en af de troubadourer, der bragte den provencalske lyrik til Ital. Berømt er hans tosprogede digt *Contrasto* på provencalsk og genuesisk.

Raimondi [-'mondi], *Marcantonio* (ca. 1480-før 1534), ital. kobberstikker. Mest kendt undernavnet *Marcantonio*. Virksom i Venezia, Firenze og særlig i Rom, hvor

K. L. Rahbek. S. V. Rahmaninov.

han gengav fl. af Raffaels arb. i kobberstik.

Raimu [ræ'my], *Jules* (1883-1946), fr. (film)skuespiller. Var en sund og folkeligt orienteret karakterkunstner, bl. a. i filmene »Et Balkort» (1937), »Bagerens Kone» (1940) og »Oberst Chabrier» (1943).

'Raimund, *Ferdinand* (1790-1836), østr. forfatter og skuespiller. Dramatikeren R fortsatte den folkelige Wiener-baroktradition, *Der Verschwendter* (1833, med psyk. uddyben). Påvirkede bl. a. Hostrup.

'Rainer (arner, [ræ:nar]), *Luise* (f. 1913), østr.-amer. filmskuespillerinde. Teateroptræden (deb. 1929 hos Reinhardt) i Wien og Berlin; fra 1935 i Hollywood, hvor hun har gjort sig bemærket ved et fint, fremmedartet talent, f. eks. i »Den Gode Jord» (1936), »Storbyen» (1937) m. fl.

Rainier, Mount [maunt ræ'nir], udslett, sneklædt vulkankegle (4394 m h.) i Cascade Mountains i staten Washington, USA.

Rains [ræ:nz], *Claude* (f. 1889), eng.-amer. filmskuespiller. Siden 1933 ved eng. og arner, film, først gennembrudt i 1940'erne som fornem og lunerig karakterskuespiller, bl. a. i »Cæsar og Cleopatra» (1945).

Rainy Lake [ræ:ni 'læ:k] (eng.: regnsøen), sø på grænsen ml. staten Minnesota (USA) og prov. Ontario (Canada); 1540 km².

raised-quarterdecker ['ræid 'kwæ:ta-dækaj (eng.), søv., skib med agterdæk, der er løftet, som regel en halv dækhøjde, raisond'être [ræ:z'dæ:tr] (fr.), eksistensberettigelse.

Rajacekhara [ratf:d3a'Je:kâra] (omkr. 1000 e. Kr.), ind. dramatik, bl. hvis 4 bevarerede værker findes den bedste komedie i ind. litt.

'rajah [ra:d3a] (hindust. *râjâ*, sanskrit *râjan* konge), indfødt fyrste i Forindien. 'Rajajoki, fi. navn på *Systerbdck*.

râja yoga [ra:d3a 'jo:ga] (sanskrit *râjan* konge + *yoga* koncentration), teosofisk opdragelsessystem.

Rajendralala Mitra [ra:d3e:n-] (1824-91), ind. forfatter og videnskabsmand inden for sprogvidenskab, historie og arkæologi, især den ind. oldtids kultur. Udgiver af ind. arkæol. pragtværker.

rajgræs (holl.) (*Lolium*), græsslægt af byggruppen, er et aksgræs med mangleblomstrede småaks, der vender kanten mod aksen. I Danm. 4 arter, af hvilke almindeligt r (L. Perenne) foruden at være vildtvoksende også er et meget værdifuldt fodergræs og derfor dyrket. Alm. r anv. også til græsplæner. Omkr. ^UU af det samlede da. forbrug af kløver- og græsfrø er alm r. - Italiensk r (L. multiflorum) har kun ringe varighed og anvendes derfor kun i cetårige græsmarker.

rajgås, d. s. s. knortegås.

Râjputana (eng. [ra:d3pu'ta-np]), tidl. agentskab i NV-Hindustan, omfattende 23 fyrstestater (bl. a. Jodhpur, Bikaner og Jaipur) i det tørre område SØ f. Indus; 343 328 km²; 13 670 000 indb. (1941).

'Rakel, if. G. T. aramæer Labans yngste datter, g. m. Jakob, blev moder til Josef og Benjamin.

ra'ket (ital. *rochetto* ten), apparat bestående

de af en forpart og en bagpart, der er cylindrisk og omfatter en langsom brændende raketstuds, der ved sin forbrænding udvikler gas, som med stor hastighed (fl. tusind m pr. sek.) strømmer bagud og ved sin rekylvirkning på r driver denne fremad. Bagparten styrer herunder r, idet den er forsynet med styrefløjle el. r-stok o. l. - r-princippet fik en renaissance under 2. Verdenskrig, hvor den alt efter forpartens udformning bruges som r-granat, r-bombe og r-belysnings- og signaleringsmiddel. (Se også reaktor).

raketapparat, vor., trebenet udskydningsapparat af jern til redningsraketter fra kysten. Anvendes af de fleste redningsvæsener verden over.

raketautomobil el. *rakebil*, en bil, der drives frem ved forbrænding af raketter el. af brændstof, hvis forbrændingsprodukt strømmer ud med så stor hastighed, at reaktionen kan drive bilen frem, r har endnu ikke vist sig praktisk anvendelig.

raketbombe, raket hvis forpart er udformet som en flyverbombe, benyttes i kamp ml. flyvemaskiner. V. I og V. 2 var konstr. efter r-princippet.

raketflyvemaskine, flyvemaskine, der i st. f. flyvemotor med propel benytter raketter som fremdrivningsmiddel. De første forsøg med r udførtes i Tyskl. 1928. Den første flyvning i 1929, et forsøg med et glideplan, drevet frem af to krudtræketter, r er endnu på forsøgsstadiet; dog er man i de sidste år kommet ind på at forsnye visse typer af jagere og bombemaskiner med hjælperaketter for at opnå et tilskud af drivkraft under start og stigning. Mods. r er raketbomber og raketprojektiler langt fremme i udviklingen. (Se også reaktor og reaktorflyvemaskine).

raketgranat, raket hvis forpart er udformet som en alm. brisant-el. rogranat. raketskys el. *raketskaster*, styreapparat for raketgranater under disses start, r kan bestå af et antal tynde rør, der hvert

Raketskys.

optager en r-granat, samlede i en let af-tugage (stalinorgel), el. blot af en samling styrelser. Raketaftryingen sker i reglen ad elektrisk vej.

ra'kitis (gr. *rhâehis* ryggrad I -itis), d. s. s. engelsk syge.

rakke (holl.), søv., bøjle al' lænderbetrukket tov el. jern, som holder râen ind til sin mast el. stang.

rakkelhøne, bastard ml. tjur og urflugl. Forekommer nu og da i naturen. Vistnok ufrugtbar.

rakker, den, der i ældre tid førte ådsler og skarn til rakkerkullen og gik bøden til hånd.

rakle, *bot.*, er en aks-el. klaselign. blomsterstand, hvis blomster er **enkønnede** og mangler (el. har et uanseligt) bioster. Hanraklerne og underligen hunraklerne falder efter blomstringen af som en helhed.

rakletræer, ældre navn for træer og buske, som nu henføres til pile-, bølge- og valnørdordenen.

'Raknehaugen [-'haugan], Romerike, No., Nordens største oldtidshøj (ca. 15 m h. og 95 m i tværmål).

Han- og hunrakler af hassel.

Børge Ralov. Paul Ramadier.

Undersøgt ved skakteravning 1869-70 og en hovedudgravning 1939-40. I R fandtes intet spor af grav, kun tre svære kegleformede opbyggede sømmerlag, adskilt ved sandlag. Sansynligvis mindelhøj fra yngre jernalder.

Råkoczy [ra:ko:tsi], ung. højdelsslægt, i 17. årh. fyrster i Transsilvanien. Ferene (Frans) R (1676-1736) rejste 1703 Ungarn til kamp mod Habsburg, slået 1708, d. i Tyrkiet. Hædret som ung. nationalhelst.

Råkoczy-marchen [ra:ko:tsi-], ung. nationalmarch, efter sagnet komp. af Sigøjneren Mihály Barna, der var hoffemusik hos Ferene (Frans) 2. Råkoczy. Især kendt gm. Liszts og Berlioz' bearbejdelser.

Råkosi [ra:ko:si], *Mdtydsif.* 1892), ungarsk kommunistisk politiker. 1919 medf. af Béla Kuns regering; 1920-25 i Moskva; 1925 atter til Ungarn og idømt 8 1/2 års fængsel. Ved fængslingsfristens udløb anklaget for deltagelse i Béla Kuns regering og 1935 idømt livsvarigt fængsel. 1940 sendt til Sovj., udvekslet mod ung. faner erobret af russ. tropper i 1849. Vicedirektør min. fra 1945. Formand for Ungarns komm. parti.

Råkospalota [ra:ko:polot3], nordøstl. forstad til Budapest; 49 000 indb. (1941).

'raksha [-la] (sanskrit: odelægger), i ind. rel. beteg. for demonerne, guders og menneskers fjender, som det spec. er offerkultens opgave at besejre og hæmme. Man forestillede sig r i skikkelse af uhyggelige dyr el. af deform menneskeskikkelse, f. eks. med fl. munde el. hoveder.

ral, afrundede, glatte sten, som de findes på stranden efter pålandsstorm. Navnet bruges også om sten af anden oprindelse.

Raleigh [ra:li], hovedstad i North Carolina; USA; 47 000 indb. (1940). Landbohøjskole og Polytekn. Læreanstalt.

Raleigh [ra:li], *Walter* (ca. 1552-1618), eng. søfarer. Grl. kolonien Virginia i Amerika efter ekspedition 1585-86; kæmpede mod Den Sp. Armada 1588, ledede togter mod sp. flåder og kolonier. Henrettet af Jakob I.

Raleigh [ra:li], Sir *Walter* (1861-1922), eng. litteraturforsker. Kendt for sit essay *Style* (1897) samt sine studier over *Milton* (1900), *Wordsworth* (1903), *Shakespeare* (1907) og *Johnson* (1910). Endv. 1. bind af *War in the Air* (1922).

Ralf, *Torsten* (f. 1901), sv. operasanger (dram. tenor). Har virket i Sv., Tysk og er nu ved Metropolitan Operaen.

ralle'n'tando (ital., af lat. *lentus* langsom), mus., aftenen i tempoet.

rally [ra:li] (eng., egl. samle sig igen), konkurrenceform, især inden for motorsport, hvor deltagerne starter fra forsk. steder mod et fælles mål, der bør nås samtidig; undervejs skal visse kontrolsteder passeres til bestemte tider, hvilket giver points. Den, der opnår det højeste antal points, har vundet løbet. Eks: Monte Carlo-løbet.

'Ralov, *Børge* (f. 1908), da. danser og koreograf. Solodanser 1933 og siden Det Kgl. Teaters førende danser, 1938 tillige balletinstruktør. Deb. 1934 som koreograf med den mod. ballet *Enken i Spejlet* (tekst af Kj. Abell), fortsatte bl. a. med den symfoniske *De Fire Temperamenter* (1939), *Den Evige Trio* (1944) og burlesken *Ko-Jungen* (1947). (Portræt).

'Ralov, *Kirsten* (f. Gnatt), da. danserinde, udd. på Den Kgl. Ballet, deb. 1933, 1942 solodanserinde. Besidder teknik og koket ynde. G. m. Børge R.

'Rama (hebr. høj), navn på fl. byer i G. T., mest kendt er R. i Benjamin, hvor Rakel

if. en tradition var begravet. Deraf ramaskrig (Jer. 31,15 og Matt. 2,18).

'Rāma, ind. sagnheros, helten i digtet *Rāmāyana*.

rama'dān, den muhammedanske fastemåned (d. 9. i året), i hvilken man faster fra solopgang til solnedgang.

Ramadier [-dje], *Paul* (f. 1888), fr. socialistisk politiker. Advokat; deputeret 1928-40, arbejdsmin. 1937-38; deltog i modst.-bevægelsen, nov. 1944-marts 1945 forsyningsmin.; dec. 1946-jan. 1947 justitsmin. under Blum, derpå førstemin. for koalitionskabinet, hvoraf maj 1947 kommunisterne udskiltes. Arbejdede forgæves på at bremse inflation og »fastfrysning« af lønssatserne. Omdannede min. efter de Gaulles sejr ved kommunalvalgt okt. 1947; skarpt vendt både mod kommunisterne og mod de Gaulle, afgik under voksende strejkeurov nov. 1947. Fra sept. 1948 forsvarsmin. under Queuille. (Portræt).

Rāma'krishna [-il-] (1834-1886), ind. mystiker, født Gangadhara Chatterjee, forkyndte en panteistisk universalisme, tonet af bhakti-frohmhed, dyrkedes selv som hellig person.

'Rāman, *Chandra'sekhara Venkata* (f. 1888), ind. fysiker. Opdagede 1928 R-effekten. Nobelprist 1930.

'Rāmānanda (1298-1411), ind. sektstifter, indførte dyrkelse af Rāma som en inkarnation af Vishnu og fortrængte mange steder Krishna-kulturen; mod kastevesænet.

Raman-effekt (opdaget af C. V. *Rāman*)

består i, at sprekret af det spredte lys fra en vædske, som bestråles med monokromatisk lys, foruden den indstrålede spektrallinie (se fig. øverste del), tillige indeholder fl. symmetrisk beliggende spektrallinier, hvis frekvensafstande fra midterlinien er lig med frekvensen for ultrarøde linier i stoffets molekylspektrum. R er et vigtigt hjælpemiddel ved undersøgelser over molekylernes bygning.

Ramanspektrum for tetruklorulstof.

Ra'manu'ja [-d3a](fl. årh.e. Kr.), berømt ind. teolog, skabte et teol. grundlag for bhakti-rel., gudshengivelsen.

'ramaskrig, udtryk fra Jeremias 31,15, hvor der siges, at der lyder bitter klage i Rama.

Ra'māyana (sanskrit: Rāmas færd), ind. heltepos forf. af Vālmiki i 2. årh. e. Kr. omfatter 24 000 dobbeltvers i 7 bøger, handler om den landflygtige kongesøn Rāmas genvendigheder, hvorunder han hjælpes af sin hustru Sita og sin trofaste ven, abernes fyrste Hanuman, indtil han atter bestiger tronen i Ayodhya (Oudh). Ved Rāmas identifikation med Vishnu ophøjedes de nævnte personer til guddomme og spiller som sådanne en stor rolle i hinduismen.

Rambaldo di Vaqueiras, det ital. navn på den provencalske troubadour Raimbaut de Vaqueiras.

Rambouil 11 et [ra:bu:jæ], lille fr. by i dept. Seine-et-Oise; ca. 6000 indb. Handel m. landbrugsprodukter; gl. slot, nu sommerresidens for den fr. president.

Rambouillet [ra:bu:jæ], *Hotel de*, palæ tilhørende Catherine de Vivonne, Marquise af R. (1588-1665), hvis litt. salon var toneangivende o. 1620 - o. 1660.

'rambuk (ty. *rammen* drive ned med slag r buk redskab til at støde med), apparat til pøleramning.

Rambøll, *Børge Johannes* (f. 1911), da. civilingeniør. 1948 konstitueret som professor i jernbeton og materiallære ved Polytekn. Læreanst.

Rambuk.

Rameau [ra'mo], *Jean Philippe* (1683-1764), fr. komponist og musikteoretiker. Deb. 1733 i Paris som operakomp. med *Hippolyte et Aricie*, der efterfulgtes af 20 andre, der hører til de genialeste inden for fr. operalitteratur. Skrev klavermusik, f. eks. *Pièces de clavecin*, kantater, motetter, teoretiske værker som *Traité de Vharmonie* (1722) m. v.

Ramée [ra'me], *Pierre de la*, se Petrus Ramus.

Rames'seum (nylat.), af antikke forf. kaldet *Osymandyas' Grav*, Ramses 2.s mindetempel, beliggende på Thebens gravmark.

'Ranfjorden [-fjo:ran], no. fjord, Troms; sidefjord til Balsfjorden.

'ramific el. *rameh, bol.*, d. s. s. kinagræs.

ramifikation (lat. *ramus* gren — *ficere* gøre), forgrening.

Ramin [-mi:n], *Günther* (f. 1898), ty. organist og komponist. 1918 i Leipzig, 1931 orgellærer i Berlin.

Ramirez [-miræz], *Pedro* (f. 1884), argentinsk general. Krigsmin. 1942-43, præsident 1943-44, afhængig af Peron.

ramler, i jagtsproget beteg. for hanhannen.

'Ramlosa Brunn, kursted i Skåne v. Hålsingborg. Ramlosa vatten er vand fra stedets alkaliske kilde.

rammeantenne, en på en drejelig lodret træramme monteret antenne, tilsluttet en kondensator, med hvilken den danner en lukket kreds; er upåvirkelig for radiobølger vinkelret på rammens plan og har derfor stor selektivitet, idet stationerne kan udskilles ved drejning af rammens.

rammebroderi, syninger, der har hovedparten af materialet liggende på retsiden, fordrer bundstoffet strammet over en ramme under udførelsen. Dette gælder det meste metalbroderi, kunstbr., amagerbr., almuesyning m. m.

'Rammelsberg, 636 m h. bjerg i Harzen, nær Goslar. Kobbergruber.

rammesøger, /bf. søger uden optik. Man siger gnm. et lille hull mod en trådramme, der begrænser synsfeltet.

'Ram Mohan Roy [ro:] (1772-1833), ind. reformator, stifter af et rel. teistisk samfund, Brāhma-Samāj, i opposition til hinduismens fordomme, foranledigede enklebrænding forbudt 1829.

Ramo'lini, korskansks adelsslægt. Maria Letizia de R. (1768-1844), f. 764 o. m. Carlo Buonaparte, moder til Napoleon B.; karakterstærk og begavet, levede stiftærdigt under kejserdømmet (»Madame Mère«).

Ramon [ra'mS], *Gaston* (f. 1886), fr. dyrlæge, leder af en filial af Institut Pasteur i Paris, har fremstillet antoksiner som vacciner mod difteri og stivkrampe og angivet en metode til måling af difteritoksin, difterianatoksin og difteriserum ved en fældningsreaktion i reagensglas.

Ramon y Cajal [ra:fmjon i ka:tal], *Santiago* (1852-1934), spansk nerveanatomi. Professor i histologi og patol. anatomi og direktør for det biol. institut i Madrid. Vidensk. arb. om nervesystemets finere anatomi. Nobelprisen 1906 (s. m. Golgi).

rampe, ved jernbaner den ved læssepør i vognbundshøjde anlagte platform, som anv. til ind- og udlæsning af køretøjer, kvæg, langtømmer o. l.

rampo'ne're (ital.), beskædig, vanrøgte.

Rampur [ra:mpua], indisk fyrstestat 0 f. Delhi; 2313 km²; ca. 0.5 mill. indb.

ramsav el. *rammesav*, maskinsav til opskæring af træ, især stammer, m. fl. lodrette el. et enkelt vandret savblad (bloksav).

Ramsay [rämzi], *Allan* (1713-84), skotsk portrætmaler. Virksom i Edinburgh og London; blev 1767 Georg 3.s hoffmaler. *Portræt af Georg 3.* (kunstmus., Kbh'J).

Ramsay [rämzi], *A/aren** Crombie (1814-91), eng. geolog. Udgav geol. kort over Engl. og Wales; en af istidsteoriens første forkæmpere.

Ramsay [rämzi], Sir *Bertram* Home (1883-1945), eng. admiral. 1939-42 marinekommando- i Dover; organiserede evakueringen fra Dunkerque 1940. Sømil, chef f. operationerne ved og efter landgang i N-Afrika 1942, allieret højstkommanderende for de sømil, styrker

under landgangen i Normandiet 1944. Omkom ved flyveulykke.

Ramsay [ˈrɑmsɛ], Henrik (f. 1886), fi. politiker, forretningsmand. Tilh. Sv. Folkeparti, udenrigsmin. 1943-49. 1944; som medansvarlig for fortsættelsen af fi.-sovj. krig 1944 dømt til 2½ års fængsel febr. 1946.

Ramsay [ˈrɑmsɛ], Wilhelm (1865-1928), fi. geolog, prof. ved Helsinki univ.; undersøgelser over kvartære niveauforandringer o. a. kvartærgeol. undersøgelser.

Ramsay [ˈrɑmzi], William (1852-1916), eng. kemiker. Har isoleret luftarterne neon, argon, xenon og krypton fra atm. luft, samt påvist, at n-strålingen fra radium er helium. Nobelpriis i kemi 1904.

Ramsdens okular [ˈrɑmzdɑn] (opfundet af den eng. optiker Jesse Ramsden (1735-1800)), består af to plankonvekse linser i en sådan afstand, at okularet bliver akromatisk; anv. især i kikkerter.

Ramses nævnes i Mosebøgerne 1 som ægypt. by (i deltaet) opført ved hovarbejde af israeliter, 2) som landskab i Gosen.

Ramses, ægypt. konger af 19. og 20. dynasti. - Ramses 2. (1292-25 f. Kr.), fortsatte slægtens kampe mod hititterne for at genoprette det ægypt. væld i Syrien, som var gået tabt under Amenhotep 4.s kirkekamp. R sluttede 1232 forbund med hititterkongen Hattushil, der folgte sig truet af Assyriens voksende magt; Ægypt. opgav vistnok kravet på N-Syrien. Traktaten (på babylonsk) er bevaret og kendes desuden i en stærkt forskønnet ægypt. oversættelse; som pant på freden ægtede R en hittittisk kongedatter. R har bygget mere end nogen anden ægypt. konge; Amon-Templerne i Karnak og Luxor, Osiris-templet i Abydos er præget af ham; selv byggede han Ramessesum og huletemplerne ved Abu-Simbe. (III. se der). - Ramses 3. af 20. dynasti (1198-67), Ægypt.s sidste store farao; under hans regering hæragede de østl. Middelhavslande af vandrende asiat, og eur. folk; med opbud af hær og flåde (hist.s første søslag) afværgede R »nordfolkenes« og »søfolkenes« angreb. I sit liv og konge gerning efterlignede han Ramses 2. indtil de mindste enkeltheder; hans mindetempel ved Madinet Habu er f. eks. en kopi af »Ramessesum«, dog er portanlægget i ringmuren enestående i ægypt. kunst. R 3 blev dræbt i en haremssammen-sværgelse, fremkaldt af stridigheder om valget af efterfølgeren blandt hans sønner (akter i den store jur. papyrus i Torino).

Ramsgate [ˈrɑmzɡit], fiskeriby og bade-sted i Kent, SØ-Engl., N f. Dover; 36 000 Indb. (1948).

Ramsing, ifølger t/uke (1868-1945), da. officer, historiker. 1930-34 generalinspektør for ingeniørtropperne, generalmajor; byggede kystdefensionsforter (Mosedø, Masnedø). Ud. række artikler om Kbh.s middelalderhist., samt *Københavns Historie og Topografi i Middelalderen* (1940).

rams-løg (ty.) (*Allium ursinum*). art af løg-slægten, har brede blade og smukke, hvide blomster. vokser i da. skove især v. kysterne; i mængde, hvor den forekommer, fortrængende alle andre planter. Udsender en ikke behagelig lugt.

Ramsundsberget [ˈrɑmsʊnsbɛrjst], bjerg i Sodermanland med runeindskrift og billedlig fremstilling af sagnene om Sigurd Fafnesbane.

ramus (lat.). gren; i medicinsk betegn. f. kargren.

Ramus (fr. [ˈrɑmyːs]), Petrus (Pierre la Ramée) (1515-72), fr. filosof. Sogte i *Institutiones dialectica* (1543) at reformere den aristotelisk-skolastiske logik. Myrdet bartholomeusknatten.

Ramuz (schv. [-ˈmyːz], fr. [-ˈmyːz]), Charles-Ferr[ʃɑn] (1878-1947), fr.-schv. forfatter, har i digte og romaner skildret sin hjemstavn (Vaud), ofte i et ikke-traditionelt fr., af stor poet. virkning.

Ra'n, i nord. mytol. en havgudinde, g. m. Ægir.

ra'n, åbenlyst tyveri.

Rana, no. landskab. Nordland, omkr. Ranafjorden og Dunderlandsdalen. Her Svartisen, Oksindene og Røsvatn.

Ranafjorden [-fjɔːran], ca. 75 km l. no. fjord, Nordland.

ranch [ˈrɑntʃ] (eng. fra sp.), kvægfarm.

Ranch [ˈrɑntʃ], Hieronymus Justesen (1539-1607), da. forfatter og præst i Viborg. Syngestykket *Samsøns Fængsel* og farsen *Karrig Niding* er de bedste da. skuespil for Hølbjerg.

Ranchs Hjørne [ˈrɑntʃ], tidl. betegn. f. hjørnet Købmagergade-Østergade i Kbh., opkaldt efter urmager C. S. Ranchs forret. (grl. 1852). Tidl. bygn. m. »Ranchs ur« (erstattedes 1934 af moderne forretningsbygning (firmaet Holbech).

rancune [ˈrɑnkyn] (fr.), nag, bitterhed.

rand (eng. [ˈrɑnd], kap-holl.[ˈrɑnt]), i Sydafr. holl. betegn. f. bjergrand el. kam, f. eks. Witwatersrand (eng. populært *The Rand*).

randbebyggelse, arkit., lukket el. halv-lukket karré.

randbjerge, bjergkæde langs randen af en højslette.

Randbøl Hede, lynghede og plantageareal i Midtjylland, 20 km V f. Vejle; en del af R, omkr. Oksevejen, er fredet.

Randbøl-stenen (tidl. *Store Rygbjergstenen*), da. runesten (Vejle amt). Æneste da. runesten, der er fundet på en høj i forb. med en formodentlig samtidig grav.

Randers, da. købstad ved Gudenåens udmunding i R Fjord; 38 022. T—1 indb. (1948) (1945 med forstæ. Æ der 46 490). St. Mortens Kir-I Åff Åke (15. årh.), rådhuset (1778), LijSjl Helligåndshuset (ca. 1450), T&SM3 nu bibliotek og arkiv. Påske-X ÅJ Ål sønnerens gård (stenhus, 15. årh.). Flere gi. bindingsværksbygninger, kaserner, stadion. Industri: jernbane- og sporvognsmateriel (Scandia), maskiner, motorer,

Randers. Rådhuset og statuen af Niels Ebbsen.

jern varer, sølvvarer, møbler, tekstil, handsker, gær, reb, margarine og m. a.; stort svinelageri. Handel med korn, foderstoffer, kul, træ m. m. Havn. Station på østjyske længdebane og udgangspunkt for R-Hadsund- og R-Ryumejsgård-banerne. - Nævnes første gang 1086. Ældste kendte privilegier 1302. Hist. bekendt især ved Niels Ebbsen, der natten til 1. 4. 1340 dræbte grev Gert i R. Fra gi. tid kendt for sit laksefiskeri, ølbrggeri og (fra 17. årh.) sin handkefabrikation.

Randers [ˈrɑnsr], Kristofer (1851-1917), no. forf. Ivrig Ibsen-beundrer; især kendt f. sine polemiske vers *Frie Ord* 1-2 (1883-91), vendt mod naturhistorien. Storre litt. værdi har saml. af natur- og kærlighedslyrik, *Vårbrud* (1880), *En Kærligheds-vår* (1894) o. fl.

Randers amt, da. amt, omfatter Djursland og landet NV herfor til Mariager Fjord samt øen Anholt; 2467 km²; 165 119 indb. (1948), heraf i købstæderne Randers, Hobro, Mariager, Grenå og Ebeltøft 57 443 indb. Overfladen mod N dels højtliggende og bakket (Hov Høj, 110 m), dels lavere liggende og jævn. mod S ret højtliggende og gennemskåret af store dale; jorderne mod NV og i store dele af Djursland sandede, iøvrigt frugtbar moræneler. Nuv. omfang 1793.

Randers Amtsavis, da. dagblad (kons.), grl. 1810. Oplag 1948: 14 500.

Randers-bevægelsen, tidl. anv. betegn. for Landbrugernes Sammenslutning (der udgik fra Randers Amt).

Randers Dagblad, da. dagblad (Venstre), grl. 1874. Oplag 1948: 12 000.

Randers Fjord, ca. 30 km l. indskæring fra Ålborg Bugt mod S og V til Randers.

randfacies [-fɑːsiss] (*rand + facies*), geol., en eruptivmasses ydre partier med særlig bjergartskarakter.

randforryngelse, form for bevoikningsforryngelse i højskovsdrift, hvorved man forrynger fra bevoikningsen nordrand som regel i 0-V gående striber, der efterhånden forsrykkes mod syd.

randfrø (*Toxilis*), slægt af skærmblomstfam.; hvis r. (*T. anthriscus*) mod krogbørster på delfrugterne er alm. i Danm.

randhav, hav af anden rang, der ligger langt et fastland og adskilles fra verdenshavet ved en ørække (f. eks. Japanske Hav) el. en halvø (f. eks. Ohotske Hav).

Randkløve Skår, klippeparti ml. Gudhjem og BølsHAV, NØ-Bornholm.

randmoræne, voldformet moræne, opstået foran gletscher el. indlandsis. I Danm. bakket r-landskab fra istiden.

Randrup, hovedgård SØ f. Ålborg, oprettet 1490; hovedbyg. med dele fra ca. 1550, ca. 1570-1600 og 18. årh.; fredet i kl. A.

Randsfjorden [ˈrɑnsfjɔːran], no. sø i Opland; 136 km². Åfløb Randselva, som udmunder i Tyrifjord, hvis afløb er Dramselva.

Randsf jordsbanen [ˈrɑnsfjɔːrs-], 89 km l. no. bane fra Drammen til Randsfjorden.

Randstaterne, fællesnavn for Estland, Letland og Litauen.

randøjer, fællesbetegn. for forsk. dag-sommerfugle, f. eks. den store r (*Epi-nephele jur'tina*) og den lille r (*Coeno-nympha pamphilus*). Larverne på græsser.

Rane Jensen (d. 1294), Erik Glippings kammerester, dømt for medskyld i hans mord 1287; henrettet.

Ranelva [ˈmɑːn-] el. *Rana*, no. elv i Nordland; gennemstrømmer Dunderlandsdalen og udmunder ved Mo i Ranafjorden.

rang, rækkefølge, hvori den ene person går forud for den anden ved adgangen til hofet, ved offentl. festligheder o. l. De forsk. landes r-forordninger går i reglen tilbage til enevældens tid. Den da. r-forordn. optrykkes hvert år i Hof- og Statskalenderen. Jfr. rangklasser.

rang, sov., bælte af plader i et skibs yderklædning.

Rangabotnur [ˈrɑiːgɑː], dal ved Trongisvåg, Suduroy, Færøerne. I 300 m højde ligger indgangen til et kulminesystem, hvorfra en træbane transporterer kulene ned til udskibningsstedet Drelnes ved kysten.

Ran'gell, Jukka (Johann) (f. 1894), fi. politiker. Jurist, embedsmand; fra 1925 knyttet til fi. andelsbevægelse. Dec. 1939 dir. f. Finis Bank. Knyttet til Ryti. Statsmin. (partiløs) jan. 1941-marts 1943, medansvar for krigsudbrud juni 1941 og tilknytn. t. ty. politik. 21. 2. 1946 dømt til 6 års fængsel v. krigsforbryderprocessen, løsladt febr. 1949.

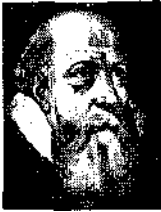
rangerbanegård [ˈrɑiːrjɛː] anlægges på steder, hvor fl. jernbanelinier løber sammen. På r opløses de ankommande gods- og vognene fordeles på de nye gods- og vognpranger på og udgår fra r. En r har i reglen 4 sporgrupper: 1) en ankomstrist, 2) en strækingsrist, hvor vognene fordeles efter strækninger, 3) en stationsrist, hvor de til de enkelte strækninger bestemte vogne ordnes efter strækningens stationer og 4) en afgangsrist. Vognenes løb fra rist til rist sker i størst muligt omfang v. hj. af vognenes egen tyngdekraft, enten ved at r anlægges med gennemgående fald, el. ved ml. de enkelte riste at anlægge såk. ranger-rygge, over hvilke togstammen trykkes v. hj. af ringerlokomotiver, hvorefter vognene løber videre ved deres egen tyngdekraft. Til regulering af vognenes hastighed og løbe vidde anlægges i sporene ml. ristene sporbremser; DSB har 3 r: Kbh., Århus og Fredericia.

rangere [ˈrɑiːrjɛːra] (fr.), sortere; ordne jernbanevogne i best. rækkefølge; placere, have rang.

rangers [ˈrɑːndˌstɔːr] (amer., af eng. *range* "strefje om), 3dtrapper.

Daniel Rantzau.

Henrik Rantzau

Johan Rantzau.

Rasmus Rask.

rangertraktor [rɑŋˈjeːr-], dieseldrevet jernbaneøretøj, som anv. t. rangering p. bane-gårde i st. f. lokomotiver.

rangklasser, grupper af forsk. formehed, som embedsmænd og personer af særlig formehed er inddelt i. T. Danm. består 9 r., inden for hvilke atter særlig nummering er gennemført i forh. til rangspersonernes embede el. titel. En fast rangfølge til anv. v. højtidelige lejligheder er udformet i de fleste monarkier, men overholdes også i andre stater, hvad enten den er lovfæstet el. hævdvundet.

rangkorrelation, filos., graden af overensstemmelse ml. elementernes rækkefølge i to foreliggende rækker, r måler overensstemmelse ml. principperne el. årsagerne til rækkefølgen i hver af rækkerne, under Grevens Fejde de nødv. midler til

rangkrone, i heraldikken overet våbenskjold anbragt krone, der viser forsk. fyrstelig el. adelig rang.

ranglesten, små kuglerunde flintesten m. løst liggende kærne. Forekommer i skrivekridt og er dannet om en kiselsvamp.

Rangoon (eng. [rɑːŋuːn]), burmes. Yangon [jangou]. Burmas hovedstad, Irrawaddys delta; ca. 0,5 mill. indb. Stor eksport af ris, teak, olie, metal, malme, huder og skind. Jernbane og flodtrud til indlandet. Vigtigt burmansk kulturcentrum (univ.); mange buddhistiske templer og pagoder. - Grl. 1753, under Engl. 1852; erobret af jap. marts 1942 efter bombardement og svære ødelæggelser, generobr, af allier, styrker maj 1945.

rangskat, afgift, der siden 1764 udredes af rangspersoner. Indbringer nu kun ca. 25 000 kr. årl.

Rangstrbm [-strɑːm], Ture (1884-1947), sv. musikkritiker og komponist til operaer; 4 symfonier, orkesterværker, kammermusik, klaverstykker og 200 sange.

Rank [rɑːk], Joseph Arthur (f. 1888), eng. filmproducent. Begyndte s. forretningsm. og industridrivende; kirkelige interesser førte ham ind på produktion af rel. film (*Religious Films Society*) og derfra til produktion af spillefilm; bortset fra den produktion, som beherskes af Alexander Korda, har R (1949) hele den eng. filmproduktion under direkte el. indirekte kontrol. Har i de seneste år forsøgt at udstrække sin virksomhed til Arner.

Ranke, Leopold von (1795-1886), ty. historiker. Rejste 1824 krav om kildekritisk metode v. studiet af nyere historie; gav for sin tid epokegørende skildringer m. indtil da ukendt objektivitet af 16.-17. årh.s historie (Tyskl.s historie i Reformations-tiden, pavernes historie, Wallenstein).

rankefødder (*Cirripedia*), fastsiddende krebsdyrorden. Omgivet af en kappe, i hvilken der oftest er indlejret kalkplader, den som åbner sig m. en spalte på bagsiden; den sidder fæstnet m. hovedenden og ryggsiden. 6 par fødder, forsynet m. 2 lange svøber, v. hj. af hvilke vand og føde hvirvles ind til munden. Tveknødede, hos enkelte tillige dværghanner. Larverne fritsvømmende nauplier. Hertil langhale, rodkrebs og rurer.

ran'ket el. *racket*, i orglet en temmelig svagt klingende rørstemme.

rankt, sov., kaldeset skib, der er tilbejlet til at krænge over for ringe ydre kraftpåvirkning.

ransagning, undersøgelse af en person, hans bopæl el. a. rum for at eftersøge spor af en forbyrdelse el. ting, der kan beslaglægges. Forudsætter i alm. en retskendelse; men politiet er dog i talrige tilf. be-

rettiget til at foretage r uden forudgående kendelse. I så tilf. skal der dog i reglen inden 24 timer ske meddelelse om den foretagne r til retten.

Rantzau [rɑntsau], slot i Holsten, 1657-1721 hovedsæde for rigsgrevskabet R. Det nuvæ. slot af yngre dato.

Rantzau, opr. holstensk adelslægt, kendt fra 12. årh. Vidtforrenet og godsrig, især i 16.-17. årh. m. store godsder i Danm. og i førende stillinger.

Rantzau, Breide (1556-1618), da.-holstensk godsejer; rigsråd. Søn af Henrik R. Statholder i Kbh. 1601-18, nøje knyttet til Chr. 4.

Rantzau, Christian (1614-63), da.-holstensk godsejer. Søn af Gert R. fra 1648 statholder i Hertugdømmene; 1661-63 ledende min. (øverstatholder i Kbh.). Modstander af Hannibal Sehested, bidrog til at forværre Ulfeldts stilling.

Rantzau, Christian Ditlev (1670-1721), rigsgreve, vicesatholder i Hertugdømmene 1698-1706. Efter arvestrid med broderen Wilhelm Adolph R. snigmyrdet på en jagt, hvorpå Fred. 4. inddrog rigsgrevskabet Rantzau.

Rantzau, Daniel (1529-69), da.-holstensk feltherre. F. på Deutsch Nienhof, Holsten; efter tjeneste i udi. og Gottorp knyttet til Fred. 2. 1562. Slog 20. 10. 1565 svenskerne ved Axtorna, hærgede 1567-68 Væster- og Ostergotland, faldt under Varbergs belejring. (Portræt).

Rantzau, Frants (1604-32), da.-holstensk godsejer, søn af lireide R. Trolovet med Chr. 4.s og Kirsten Munks datter Anna Catharine; 1627 medl. af rigsrådet, støttede Chr. 4. mod rigsrådsoppositionen, rigshovmester 1632, druknede s. å. i voldgraven ved Rosenborg.

Rantzau, Gert (1558-1627), da.-holstensk godsejer, søn af Henrik R. 1600-27 statholder i Hertugdømmene, loyal tilhænger af Chr. 4., deltog i Kalmarmkrigen og 30-årskrigen.

Rantzau, Henrik (Heinrich) (1526-98), da.-holstensk godsejer. Søn af Johan R.; statholder i Hertugdømmene 1556-98. Loyal støtte for da. kongehus. Storkapitalist, pengeudlåner, ivrig for industriallæg. Efter 1588 i konflikt m. enkedronning Sofie, hævdede sin magt; måtte 1598 fra-træde som statholder. Brevvekslede m. videnskabsmænd over hele Europa; bog-samler, udg. astrologiske og topografiske værker. (Portræt).

Rantzau, Johan (1492-1565), da.-holstensk feltherre. Knyttet til Chr. 3., lutheraner efter at have overværet risdagen i Worms 1521; ledede 1523 Fred. 1.s hær ved Danm.s erobring, slog 1525 Søren Norbys oprør ned; ledede Chr. 3.s hær under Grevens Fejde 1534-36, slog Skipper Clements hær ved Alborg 1534. Lübecks tropper ved Øksnebjerg 1535. Modstander af Hertugdømmernes deling, 1544 i modsætn. til Chr. 3., men bevarede loyaliteten mod kongen. Ledede 1559 erobring af Ditmarsken. (Portræt).

Rantzau, Jørgen (ca. 1652-1713), da. ryttergeneral. Deltog med stor berømmelse i Spanske Arvefølgekrig under Mariborough; måtte 1710 overtage kommandoen over da. hær i Skåne, led nederlag v. Hiil-singborg 10.3.1710, hvor R-s ledelse svigtede.

Rantzau, Melchior (ca. 1496-1539), holstensk diplomat, godsejer. Fremtrædende rådgiver for Fred. 1., gennemførte 1533 hold-venlig politik mod Liibeck; rejste under Grevens Fejde de nødv. midler til krigsførelse for Chr. 3., som R. havde stor

indflydelse over, især m. h. t. finansstyre efter krigen.

Rantzau, Wilhelm Adolph (1688-1734), rigsgreve, holstensk godsejer, broder til Chr. Ditlev R., med hvem R. lå i bitter arvestrid. Efter broderens død ved snigmord fængslet af da. regering 1722, beskyldt for antistivelse; trods påstand om uskyldighed fængslet til sin død, mens Fred. 4. inddrog grevskabet Rantzau.

Rantzau (-Ascheberg), Schack Carl (1717-89), da.-holstensk politiker. Officer, knyttet til da. hof 1746-56. Modstander af J. H. E. Bernstorff, medl. af gehejme-konseillet 1770, men blev modstander af Struensees enestyre og bidrog 1772 til hans fald; afskediget juli s. å. fra sine embeder. D. i Sydfrankrig. Breve til Gähler udg.

Rantzau (-Breitenburg), Conrad (1773-1845), holstensk godsejer, fra 1831 medl. af gehejmestatsrådet; Fred. 6. loyalt hen-given. Udg. erindringer.

'ranula (lat. frøsvulst), med. en blære-svulst under tungenes forreste del, op-stået ved tilstopning af kanalerne fra de her liggende spytkirtler.

'Ranulf, Sveta (f. 1894), da. filosof og sociolog. 1939 prof. i filosofi ved Arhus univ. Har bl. a. skr. *The Jealousy of the Gods and Crimnal Law at Athens 1-2* (1933-34), *Moral Indignation and the Middle Class Psychology* (1938), *Social-videnskabelig Metodolære* (1946).

Ranum, landsby S. f. Løgstør; 846 indb. (1945). Seminarium, grl. 1847.

ra'nan'kel el. *smorbomst* (*Ranunculus*), slægt af r-fam., har hele el. håndfædte blade og blomster med 5, som oftest gule kronblade, mange støvbærere og -veje. Småfrugt terne-nøder, 250 arter, især i nordlig temp. zone; i Danm. i hvert fald 13 arter, af hvilke biden-de r (*R. acer*) og lav r (*R. repens*) er de alm., især i grøfter og på enge. Et par arterer prydningsplanter i haver.

ranunkelfamilien (*Ranunculaceae*), to-kiembladede, frikronede planter, mest -urteagtige med spredte, som regel hvide eller røde blade. Blomsterne ofte med farvet bæger (dvs. ikke grønt) og kronbladene til omdannede til særlige honningem-gemer; mange støvbærere og som regel mange støvveje. Småfrugterne næsten altid bælgkapsler el. nødder. Vigtige da. slæg-ter; kobjælde, anemone, ranunkel, vorte-rød, kabbeleje, engblomme og akelejer. Pæoner, juleroser og Clematis hører også til.

'rapakivi (fl. *rapa* forvirket 4- *kivi* sten), rød porfyriske granit fra Fini., hvis stør-korn består af ortoklas med en rand af plagioklas, r fra Åland findes som lede-blokke i Danmark.

Ra'pallo, kursted på den i tal. Riviera, 30 km 0 f. Genova; 14 000 indb. (1936).

Rapallo-traktaten, 1) ital.-jugsosl. overenskomst 12. 11. 1920, fastfaste den for Ital. gunstig grænse, gjorde Fiume til fristat (med fjernelse af d'Annunzio); 2) ty.-sov. aftale, sluttet under Genova-konferencen 16.4.1922, strøg gensidige erstatningskrav efter 1. Verdenskrig; Tyskl.s første forsøg på politik mod Vest-magterne efter 1. verdenskrig.

rapgræs (*Toa*), topgræs med 2-7 blom-ster i det sammentrykte småaks. 200 arter; i Danm. i hvert fald 10 arter, af hvilke et par er fortrinlige fodergræsser. Almindelig r (*P. trivialis*) anv. til udlæg i høslætsarealer på lav og fugtig bund.

'Raphael, anden stavemåde for 1) Rafael og 2) Raffael.

Rapha'nit [-f-] (*at/Raphanus*), kobberholdigt sprøjtemiddel til bekæmpelse af frokrudd i værsed.

'Raphanus [-fa-] (lat.), bot., kiddike. Også radise hører til r-slægten.

ra'pi'd (lat.), hurtig, rivende.

rapida'mente el. *rapido* (ital.), *mus.*, hurtigt.

ra'pi'd-cement (lat. '*rapidus* hurtigt), da. hurtighærdnende Portland-cement; indeh. relativt meget trikaliumsilikat.

ra'pi'r (fr. *rapière*), i 16. årh. et sværd med lang, smal kling, senere kaldet kærde.

rap'pel' (fr.), tilbagekaldelse, navnlig af diplomatiske repræsentanter.

'rappen (ty. *Rappe* sort hest; møntens navn skyldes dens opr. mørke farve), schw. mønt * Vioo franc.

'Rapperswil [-vi:li], by i St.Gallen, Schw.; ca. 5000 indb.

Rappolts'weiler, ty. navn på Ribeauvillé.

rap'port (fr. *rapporter* bringe tilbage), indberetning, melding, anmeldelse; forbindelse, kontakt; i *vævetekn.* den mindste del af mønstertegn. (patronen), hvorefter bindingen udføres.

raps ('*Brassica napus*), een- el. toårige urter af kålslægten med kraftig pælerod, glatte, blådguede blade, halvskærmformet blomsterstand med gule blomster. Af frøene fås r-olie. r dyrkes kun lidt i Danmark.

raps'glandsbille, d. s. s. glimberbøsse.

raps'jordloppe (*Psyl'Ioides chryso'cephalus*), lille bladbi. Larverne skadelige i turnips- og kålroefrømarker.

rapskager, oliekegler fremstillet af rapsfrø, r indeholder visse skarpe smagsstoffer, men giver, anv. som foder til køer, smidigt og godt smør.

rap'sode (af *rapsodi*), i den 6r. oldtid professionel sanger, som foretog episke digte (fortrinsvis de homeriske digte).

raps'o'di (gr. *rhapsōin* sammenføje 1 ode sang), 1) *lin.*, enkelt afsnit af et digt, f. eks. en sang af de homeriske eper; i moderne bet.: et bejæget stemningsdigt i fri form; 2) *mus.*, komposition i fri form, som oftest baseret på kendte melodier.

rap'so'disk (af *rapsodi*), sammenhængende; brudstykkeagtig.

rapsolie, en ikke tørrende, fed olie, fås ved presning af rapsfrø og visse andre beslegete frøsorter. Indeholder forsk. uættede syrer foruden et højt indhold af erucasyre (C₂₂H₄₂O₂). Anv. til smørelolie, til fremstilling af faktisk, hvortil anv. blæst r; efter rensning også til spiseolie; endv. til belysningsolie, derimod sjældent til sæbefabrikation.

'raptus (lat. *rapere* rive, rykke), anfald af sindsforstyrrelse (uligevægt, bejæstring); overdreven lyst.

ra'pun'sel (ty. *Phy'teuma*), slægt af klokkefam. I østjyske og fynske skove findes ret alm. en art med gulhvide blomster.

rarefaktion (lat. *rarefacere* gøre tyndere) el. *rarefi'cering*, processer, hvorved et legems væv el. organ mister en del af sine væsentlige elementer. Hyppigt bruges r om f. eks. svind af knoglevæv, hvis benbjælker fortyndes, medens marvrumme undvides.

rari'te't (lat. *rarus* sjælden), sjældenhed.

raritetskabinet, saml. af mærkværdige genstande; alm. i middelalderen ved kirker og hoffer, afløstes af de meget lign. kunstkammer.

Rarotonga [rarro'toi/s], den største bl. Cook-øerne; 67 km²; 5600 indb. (1945).

ras [ra:s] (arab. *ra's* hoved), 1) abess. fyrstetitel; 2) bjergtop, forbjerg.

Rasch [ral], *Carl* (1861-1938), da. dermatolog, prof. v. Kbh.s. Univ. 1916-31, overlæge ved Rigshosp. Grundlægger af moderne da. dermatologi. Stiftede store vidensk. legater.

raschigringe ['rajix-], meget anv. ringformede fyldlegemer af metal, glas el. keramisk materiale til absorptionsrørne, destillationskolonner osv. (Opk. efter den ty. kemiker Fritz Raschig (1863-1928)).

Raschit, desinfektionsmidlet p-klor-mkresol.

Ras Dashan [m:s da'Jam], Abessiniens højeste bjerg; 4620 m.

ra'se're (fr.), rydde, jævne med jorden; hærge.

rash [rât] (eng: skurv), kortvarigt atypisk erythem.

Ras Ha'fun, Afrikas østligste forbjerg, på Somalihalvøens østkyst; 51° 28' ø. I.

Rashi [rajij] (dannet af begyndelsesbogsta-

Gustav Rasmussen. Knud-Rasmussen

verne i rabbi S'Tielomo ben Tishaaq) (1040-1105), leder af jød. lærdomsskole i Troyes i Frankr.; har skrevet ansete kommentarer til G. T. og Talmud.

Rask, Gertrud (1673-1735), Hans Egedes hustru. Fulgte 1721 sin mand til Grønland og var ham en trofast støtte. Under koppepidemien 1733-34 hjalp hun ham med at pleje de syge, så hendes eget helbred blev nedbrudt.

Rask, Rasmus Kristian (22.11.1787-14.11.1832), da. sprofforsker. Underbibliotekar v. Univ.bibl. 1814, bibliotekar 1829, prof. i litt.hist. s. å., i orient, sprog 1831. 1812 rejste til Sv., 1813-15 til Island, 1816-23 til Sv., Finl., Rusl., Kaukasus, Indien og Ceylon. Fra denne rejse hjembragte han den berømte saml. gr.-iranske håndskrifter, der nu opbevares på Universitetsbibl., og en fremragende samling singhalesiske palmebladshåndskrifter (nu på Det Kgl. Bibl.). R var først og fremmest sprogsystematiker, og hans fleste arbejder tager sigte på en klassificering af sprogene efter disses gramm. system. Udg. af oldn. tekster, samt de to vigtige systematiske arbejder *Undersøgelse om det Gl. Nord: el. Isl. Sprogs Oprindelse (1818)* og *Om Zensprogets og Zendavestas Ælde og Ægthed* (1826); det første af disse lægger grunden til nord. filologi og sammenlign. sprogvidensk. i det hele taget, det andet bringer foruden tydelige af nogle af de oldpers. kiletegn bidrag til placering af oldiransk inden for vor sprogstamme. (Portræt sp. 3719).

raskning, d. v. s. efterhævning (efter opslåning) af dejg i raskerummene (f. eks. Va time, alt efter dejens sammensætning, temp. og melets kvalitet) v. luftfugtighed 90-95 % (for at der ikke skal dannes en tør skorpe på dejgstykkerne).

ras'kol'niker (russ. *ras'kol* skisma), russ. sekt, som 1666 skilte sig ud fra den off. ortodokse kirke som protest mod patriarken Nikons reform af kirkens ritus. Kaldte sig selv *gammeltroende*.

Ras'kolnikov [-kof-] (egl.: *Forbrydelse og Straf*), roman af F.M.Dostojevskij, udg. 1866.

Rask-Ørsted Fondet (*Danmarks Internationale Videnskabelige Fond*), oprettet 1919 af den da. stat til støtte for da. videnskab i forb. med mellemfolkelig forskning. I 1948 var kapitalen 8 mill. kr.

Rasmus, mandsnavn, af helgenavnet Erasmus. Ikke brugt i middelalderen. Sideform Asmus.

Rasmussen, Ebbe (f. 1901), da. fysiker. 1942 prof. ved Landbohøjskolen. Arbejder over atomsepkte og spektralliniers hyperfinstruktur.

Rasmussen, Emil (f. 1873), da. forfatter. Dr. phil. 1900 på en litt. afh. Af hans talr. romaner har de fleste emne fra Tyskl., Ital. og Polen. Kunstnerisk ujevnt; højest står *Mafia* (1906) og serien *Det Polske Blod* (1918-26).

Rasmussen, Gorm (*George*) (1872-1936), da.-arner, foretningmand. 1890 til USA, startede 1899 i Chicago en urtekramforretning, The National Tea Store, som snart voksede til en stor kædeforretning. R holdt stedsegnm. rejser, ansættelse af da. i sit firma og ved velgørelser nær forb. m. Danm. og da. i USA. Ejede »Sølyst« i Klampenborg.

Rasmussen, Gustav (f. 1895), da. diplomat. Stedfortrædende advokat v. Grønlandsprocessen i Haag; 1934-35 da. legationsråd v. Folkeforbundet, 1935-39 kontorchef i Udenrigsmin., fra 1939 legationssekr. i London. Sluttede sig til Re-

ventlows optræden 1941, afskediget 1942, virksom for da. tilknytn. t. de Allierede. Genanset 1945, s. å. udnævnt t. da. gesandt i Rom, fra nov. s. å. udenrigsmin. i min. Knud Kristensen. Udformede oktobernoten 1946 ang. Danm.s holdn. i det sydsles. spørgsmål; gik ikke ind for Knud Kristensens synspunkt. Efterår 1947 forhandl. i USA (Grøn.) og i Engl. Fortsatte som udenrigsmin. i mm. Hedtoft fra nov. 1947, hvilket medførte skarpt opgør m. Knud Kristensen d. dec. s. å. Efter de forgæves no.-sv.-da. forhdl. 1948-49 gik R ind for Danm.s tilslutn. til Den Nordatlantiske Traktat 1949. (Portræt).

Rasmussen, Halfdan (f. 1915), da. forfatter. Digtsaml. som *Soldat el. Menneske* (1941), *Det Lukkede Ansigt* (1943) og *Digitte under Besættelsen* (1945) placerer ham som et stærkt personligt ansigt i besættelsestidens lyrik.

Rasmussen, Hans (1873-1949), da. socialdemokrat. Redaktør af »Skanderborg Social-Demokrat« 1901-20, derpå af »Bornholms Social-Demokrat«. Folketingsm. 1906-13, 1920-45, 1933-45 Folketingets formand.

Rasmussen, Hans Jørgen (1868-1941), da. landøkonom. Overlærer, inspektør og 1916-38 forstander for Næsgård Agerbrugsskole. Formand for Statens Husdyrbrugsudvalg fra 1919.

Rasmussen, Knud (7. 6. 1879-21. 12. 1933), da. polarforsker, f. i Jakobshavn, hvor faderen var præst, modern blavndt da.-eskimoisk. Efter barndom i Grønland og skolegang i Danm. (student 1900) deltog R i Den Litt. Grøn.-eksp., hvor opholdet ml. polareskimoerne v. Smith Sund fik stor bet. for ham. Følg. år fl. om hold i Grøn. 1910 oprettede han med Peter Freuchen handelstationen Thule. Stationens indtægter anv. til forbedring af polareskimoernes kår og til nye forskningsrejser. Af disse udførtes 7 »Thule-eksp.«, som har haft uuvderlig bet. i geogr. etnogr. og arkæol. henseende. Under den berømteste 5. Thule-eksp., fik R besøgt alle levende eskimostammer og optegnet deres sagn og sange. På 7. Thule-eksp. blev R alvorligt syg i Anngassalik. Det lykkedes at føre ham til Kbhvn., hvor han døde. R beherskede til fuldkomnethed den eskimoiske rejseteknik, som anv. på 1.-5. Thule-eksp. Han var en fremragende kender af eskimoisk åndsliv, om hvilket hans vigtigste vidensk. arbejder handler. Som forf. af rejseskildringer og fortællinger om Grønland, har han mere end nogen anden gjort Grønland og grønlanderne levende for danskerne. *Myter og Sagn på Grønland* 1-3 (1921-25), *Fra Grønland til Stillehavet* 1-2 (1925-26). (Portr.).

Rasmussen, Laurids (*lūust*) (1862-1941), da. socialdemokrat. Typograf, 1898-1918 red. af »Horsens Social-Demokrat«; 1906-10, 1913-35 folketingsmand (Fredericia). Forsvarsmin. 1924-26, 1929-32; forelagde afrustningsforslag, gennemførte forsvarsordn. 1932.

Rasmussen, Louise, grevinde Danners opr. navn.

Rasmussen, Mads (1856-1916), da. konserverfabrikant og mæcen; stiftede 1910 *Fåborgmuseet* (egen bygd. 1915, arkitekt Carl Petersen); skænkede 1913 KaiNielsens Ymerbrønd til Fåborg (anbragt på torvet).

Rasmussen, Niels (1862-1927), da. »ssyriolog og præst. Udgav 1897 *Salmanassar 2.s Indskrifter*, delvis med kommentar. Hans udg. er stadig uundværlig.

Rasmussen, Poul Edvard (1776-1860), da. jurist og musiker. 1802-09 auditor i marinen. Komp. 1811 melodien til *Danmark deljtst vang og vrenge*.

Rasmussen, Pasmus Ebbe Hansen (f. 1901), da. fysiker. 1942 docent ved Danm.s Farmac. Højskole, 1948 prof. i fysik ved Polytekn. Læreanstalt.

Rasmussen, Steen Eiler (f. 1898), da. arkitekt og forfatter. Prof. v. akademiet 1938. Formand f. Da. Byplanlaboratorium fra 1924. Har bl. a. opført *rådhuset i Ringsted* (1937). Bøger: *Britisk Brugskunst* (1933), *London* (1934), *Billedbog fra en Kinarejse* (1935), *Nordische Baukunst* (1940) m. 11.; endv. to essaysaml. *En Bog*

øm *Nonet Andet* (1940), / *Da nm.s Have* (1941).

Rasmussen, Svend Kaldemar (f. 1884), da. filos. forfatter. Har skrevet *Studier over Witt. Hamiltons Filos.* (1921) og oversat Spinozas *Ethica*.

Rasmussen, Ulf (f. 1913), da. billedhugger; medl. af »Corner»; *Kvindetorso* og *Ung Mand* (begge kunstmus.).

Rasmussen, Vilhelm (1869-1939), da. skolemand og politiker. Rektor v. Sundby Gymn. 1919-24, forstander f. Danm.s Lærerhøjskole 1924-39. Soc.dem. folketingsmand fra 1915. Påvirket af Maria Montessori. Udg. populære geogr. og naturhist. skr. og børnespsyk. arbejder, bygget på direkte iagttagelse: *Barnets Sjælelige Udvikling* (1913) (2. udg. *Hjemmebarnet*), *Børnehøvebarnet* (1918-19), *Forskoledbarnet* (1921), *Et Barns Dagbog* (1922), *Mellemskolebarnet* (1925).

Rasmussen, Wilhelm (f. 1879), no. billedhugger; restaureringsarb. v. Trondheims domkirke; *statue af Fr. 2.* (Fredrikstad), *Olav Trygvason* (Trondheim). 1947 idømt tvangsarb. i 3 år og 2 måneder for aktiv bistand til besættelsesmagten.

Rasmussen, Aage (f. 1907), da. forfatter. Bl. hans digtsaml. mærkes *Nattens Fugl* (1935) (med digtet *Ved en Grav på Davinde Kirkegård*). Romanen *På Havsens Bund* (1936).

rasp (oht. *raspon* skrabe), fil m. enkeltstående tænder, til træ, læder o. l.

raspe, populær betegn. for en kronisk betændelsesproces i huden i hase-el. forknæbøjningen hos heste.

raspetunge, den ofte m. talrige conchiontænder besatte tunge hos snegle, blækspytter og skallus.

rasphuset, oprettet i midten af 18. årh. i forb. med det i forvejen eksisterende børnehus på Christianshavn. Navnet hidrører fra, at fangerne beskæftigedes med rasping (findeling) af farvetræ til farverierne. I dømmelse af straf i r fandt navnlig sted, når der var tale om kortere fredsstraffe; men arbejdet ansås for strengt, r ophævedes 1850.

Ras'putin, Grigorij (1871-1916), russ. munk. Fik 1907 indpas v. hoffet og indflydelse over tsaritsaen, som mente, at R kunne helbrede tronfølgeren Aleksej, der var bløder. R-s udsejelære og påståede tyskvenlighed undergravede tsarparrets prestige. Myrdet af fyrst Jusupov o. a.

Rassemblement du peuple francais [rasfbls'md dy 'pøpls fr'dsæ] (fr: det franske folks samling), fr. parti af de Gaulles tilhængere, proklameret apr. 1947. Skarpt antikommunistisk, modstander af partistyret, ønsker stærkere regeringsmagt. Fik ved kommunevalg okt. 1947 ca. 40% af samtlige stemmer; yderligere fremgang, men ikke absolut flertal v. valg til republikkens råd nov. 1948 og v. kommunalvalg 1949.

Ras Shamra [Jamra] (arab: fennikelhøjnen), arab. navn på en høj, der gemmer ruinerne af oldtidsbyen Ugarit. Den ligger i Syrien lidt tilbage fra kysten omtr. ud for østspidsen af Kypærn. Fra 1929 til 2. Verdenskrigs beg. har franskmændene udgravet ca. 7/8 af den 25 ha store høj og bragt betydningsfulde fund for dagen. Ugarit var en internat, handelsby, som stod i forb. med Ægypt., de ægæiske lande, hittitterne og Babylonien. Byens blomstringsperiode ligger 15-1400 f. Kr. Fra denne tid stammer også en del lertavler, beskrevet med en hidtil ukendt alfabetisk kileskrift. De indeholder tekster til et rel. drama, som skildrer guden Baals herredømme i regntiden og hans modstanders i tørdien. Befolkningen har overvejende været semitter og talt et sprog, der stod hebraisk nær.

Ras Tafari Makonnen [ra:stafø:ri nw:konan], den abessinske kejser Haile Selassie I.s navn som tronfølger.

Rastatt l'raStat, ty. by i Baden; 17 000 indb. (1939). Metal- og papirindustri. I R sluttede Østr. fred m. Frankr. 1714 og godkendte Utrecht-freden. 1797-99 freds-kongres efter Campo-Formiofreden ml. Napoleon og Østr.

'raster (ty., af lat. *rastrum* en rive), et net

af fine linier vinkelret på hinanden, indgraveret på 2 sværtede, sammenkittede glasplader. Systemet af skæringspunkter tjener i reproduktionsteknikken til at opløse billedet i punkter. Anv. til reprodu. af billeder med halvtoner (fotos m. m.).

'Rasting, Carl (f. 1900), da. retslærd. Fra 1936 prof. v. Århus Univ. Obligations- og folkeretlig forf.skab.

Ras'tjapinov, til 1927 navn på Dzerzjinsk. **Ras'trelli**, Bartolomeo (1700-1771), russ. arkitekt af ital. afstamning. Rusl.s betydeligste arkitekt i 18. årh. Har bl. a. bygget *Vinterpaladset* (Leningrad).

Ra'strites, paUeont., slægt af enradede graptolitter med meget lange theker (bægre).

ra'striteskifer, gotlandisk graptolitskifer med graptolitten Rastrites.

rat (gi. da. *rad(t)* hjul), opr. styrehjul med knager på skib, hvormed man ved drejning fremkalder et træk i sidegående retning på skibets roppind agter i skibet, senere også betegn. for styrehjul til biler og flyvemaskiner.

ra'ta'niarod (quechua-sprog *ralana*), kortstammet busk fra Brasilien og Peru. Barken, i mindre grad veddet, indeholder en garvesyre. Afkog af r anv. til adstringerende mundvånd.

'rate (lat. *rata pars* fastsat del), beregnet, forholds-mæssig del af en samlet sum; takst, pris (især fragt-r): ratebetaling, betaling i afdrag.

ratebeskatning, progressiv indkomst- og formueskat, hvor en ved en vis indtægts- el. formuegrænse indtrædende højere skatteprocent ikke pålægges hele den skattepligt, indtægt, men kun den del, der ligger over grænsen; derved opnås en jævn progression uden spring i beskatningens højde.

ratekort ved jernbaner er abonnementskort, som gælder fra 2 til 12 måneder, og som betales i månedlige rater.

Rathenau EraUsuawl, Emil (1838-1915), ty. ingeniør og industrimand. Jøde. Grf. 1883 AEG.

Rathenau, Walther (1867-1922), ty. politiker. Søn af Emil R. Ledende i AEG, organiserede ty. råstofforsyning under 1. Verdenskrig, arbejdede med tanker om samfundsmønstre i demok. retning, statskontrol m. erhvervsliv, bekæmpelse af »mekaniseringen« ud fra religiøst livs-syn. Min. 1921, gik ind for opfyldelses-politik, sluttede 1922 Rapallo-aftalen m. Rusl., myrdet S. å. af antisemitiske, nationalistiske fanatikere. (Portræt sp. 3728).

Rathenow [rot:3no:], ty. industriby i Brandenburg, V f. Berlin; 33 000 indb. (1939). Ca. 40% odelagt i 2. Verdenskrig.

Rathlous'da'l, hovedgård S f. Århus, opr. Lovstrup, oprettet 1570, siden 1674 i slægten Rathlous (Holstein-R.) eje; hovedbygning fra 1760erne; fredet i kl. B. Nedrevet 1949.

'Rathsack, Svend (1885-1941), da. billedhugger; medl. af

fra 1918. *Safaris-* ^T -3|St

1928, Langelinie), ^E W: j/F

mentet (1932-1938,

på Christianshavns f 'MB

Torv), kvindefigur i glyptoteket m.m.

'Ratibor, ty. navn forRaciborziSl3.sk. Polen. f ,

dre, navnlig sådanne som if. forfatningen skal godkendes af folkerepresentationen for at blive bindende.

rathibition (lat. *ratus* gyldig -f. *habere* anse for), godkendelse.

ra'ti'n, rottegift, der består af en sygdoms-frembringende bakteriekultur: den rotte-drebrænde bakt. hører til Gärtnar-bacille-gruppen. Det da. r har betydnet et frem-skridd i rottebekæmpelsen. Man anv. til udryddelsen først en bakteriekultur og efter 3-4 ugers forløb rati'ni'n (strand-løgspræg) mod de bakterieresistente dyr.

rati'ne'ring (fr. *ratiner* norep), frisering af tøjs luv til små nopper el. bølgeformet mønster. Stoffet kaldes henh. *ratiné* og *welliné*.

'ratio (lat.), beregning, område, fornuft, grund, motiv; *filos.*, 1) tænkeevne, 2) tænkesystem, 3) logisk grnd., bevisgrund, 4) handlegrund, motiv.

'ratio 'legis (lat. lex, gen. *legis* lov), lovgrund, formålet med en lovbestemmelse.

raition (lat. *ratio* beregning, *mil.*, det, der gives (regnes) dagligt af mad og foder til mand og hest. I Danm. får kun heste r, mens manden får »portion«.

'rationa'le tal (af *ratio* beregning), fælles navn for alle hele tal og brøker.

'rational funktion (af *ratio* beregning), en funktion, der kan fremstilles som en brøk, hvis tæller og nævner er polynomier.

rationali'se'ring (af *ratio* fornuft), systemat. bestræbelser for tekn. og organisator. Forbedring af bedrifters rentabilitet gnm. øget produktionskapacitet og nedstaaede omkostn.; særlig udviklet i USA af Taylor og Henry Ford. r kan tendere til at øge arbejdsløsheden.

rationalisme (af *ratio* fornuft), 1) *filos.*, opfattelse, at fornuften (den logiske tæn-ken) er den eneste el. vigtigste kilde til sandhedserkendelse el. vejledning for handlen; 2) *ikirkelhist.* betegn. for oplysningstidens kirkelige nedslag i slutn. af 18. og beg. af 19. årh. r søgte at bringe kristendommen i overensstemmelse med fornuften og lagde stærk vægt på et dydigt og nyttigt levned.

rationali'st (af *ratio* fornuft), forkæmper for rationalismen; rationalistisk, med eensidig betoning af det fornuftmæssige; rationali'te't, det at være 'rational', d. v. s. fornuftmæssig, hensigtsmæssig, praktisk.

ratio'ne're, fordele i rationer.

ratio'ne'ring, tvangsmæssig begrænsn. af forbruget af visse varer i situationer, hvor efterspørgslen til den give pris overstiger udbudet, f. eks. fordi varepri-sen holdes nede gnm. maksimalpriser. Egl. offentl. r praktiseres gnm. aflevering afkort (mærker) ved køb af best. kvanta af varen. I videre forstand omfatter r også offentl. varefordeling til producenter og handlende samt disses sæk. kunde-r af en knap vare efter eget skøn ml. deres kunder. Omfattende egl. r af vigtige fødevarer, brændselstoffer m. m. gennemføres i næsten alle lande under og efter de to verdenskrige. I Danm. har rationerne været ret høje i forh. t. de fl. eur. lande; men en del knappe varer har ikke været rationeret. Jfr. eksemplerne i oversigten Sp. 3727-3728.

'Ratke (lat. *Ra'tichius*), Wolfgang (1571-1639), ty. pædagog; grl. didaktikken. Krævede modersmålet lært for latin, sagen selv for reglerne om den; kæmpede mod udenadslæren.

'Ratri (sanskrit: natten), i ind. rel. natten, en gudinde.

Rattigan ['ratigan], *Terence* (f. 1911), brit. forfatter. Har bl. a. skrevet lyst-spillene *French Without Tears* (1936; filmat. »Fransk Uden Tårer« 1939) og *Flare Path* (1942).

'ratlerpinscher [-Jar] (1. led af ty. *Ratfe* rotte), ruhåret, ty. hunderace, salt- og peber-farvet. Udmærket rottehund.

•Ratzeburg [-burk], 1) ty. by i Lauen-burg S f. Lübeck; ca. 6000 indb. Berømt domkirke. Tidl. hovedstad i Lauen-burg. 2) tidl. ty. bispedømme, grl. 1154. 1701 til Mecklenburg.

•Ratzel, Friedrich (1844-1904), ty. geograf, en af den moderne antropogeografis grundlæggere.

Rauch [rauf], *Christian* (1777-1857), ty. billedhugger. Ven af Thorvaldsen. Har bl. a. udført *buste af Goethe* (1820-21), *rytterstatuen af Frederik d. St.* (1839-51) i Berlin og en *Thorvaldsenbuste* (afstøbning i glyptoteket).

'Rau'diske Marker (lat. *Campi Raudii*), ved Vercelli, 70 km V f. Milano, i Norditalien, hvor Marius 101 f. Kr. slog cimbererne.

Rauhe Alb [rau 'alp], hyppigt anvendt navn for Schwabiske Jura.

Rauhes Haus [rauss-] (ty: det barske hus), navn på indremissionsk hjem for hjemløse drenge, opr. 1833 af Johann H. Wichern.

'Rauma, sv. *'Raumo*, fi. by, SV f. Pori; 13 000 finsktalende indb. (1947). Søfart, kniplingsindustri. Grl. 1442.

Rauma [rauma], 64 km l. no. elv. Møre fylke, fra Lesjaskogsvatn gnm. Romsdalen til Romsdalsfjorden.

Raumabanen [rauma-], 115 km l. no. jernbane, fra Dombås i Gudbrandsdalen gnm. Romsdalen til Andalsnes. Åbnet 1924.

'Raumo, sv. navn på Rauma (Fini.).

'Raunkjær [-kæ'r], *Christen* (1860-1938), da. botaniker. 1912-23 prof. i bot. ved Kbh.s Univ. og direktør for Bot. Have. Har udgivet »*Dansk Ekskursionsflora*« (1890; 6. udg. 1942). Endv: *De Danske Blomsterplanters Naturhistorie. I. De Enkimbledede* (1899). Har indført begrebet livsformer. Publicerede 1909 i afhandlingen *Format ions undersøgelse og Formationsstatistik* en metode til objektiv bestemmelse af en plantes hyppighed i et plantesamfund (formation), en metode, som anv. af botanikere i mange lande.

Rauscbning [raujnii], *Hermann* (f. 1887), ty. forfatter. Godsejer i Danzig-området, ty.-national politiker, fra 1931 national-socialist, 1933-35 senatspræsident i Danzig; brød 1935 m. Hitler og flygtede til udlandet. Udg. *Die Revolution des Nihilismus* (1938); *Wenn Hitler siegt. Politische Cesprrache mit Hitler über seine eigentlichen Ziele* (1940; da. *Mine Samtaler med Hitler* 1945). Borger i USA fra 1942.

'Rautawaara [-va:ra], *Aulikki* (f. 1906), fi. operasangerinde (lyrisk sporan).

rav (oldnord. *raf*), oftest gennemsligtigt, gult, amorf, brændbart mineral med fedtet glasglans, bestående af forstenet harpiks især af r-fyr fra ældre tertiær. Indeslutter ofte insekter og planterester. Stammer fra skove i Østersøegnene, sekundært indlejret i Østpreussens marine oligocæn (blå jord), derfra også ført til Danm. i istiden; opskylles ved Vesterhavet. Vigtigste findested Østpreussen. Any. allerede i oldtiden til smykker (i Danm. er ravfund af indtil fl. tusind perler nedsat i lerkar i moser alm. fra dyssetid). - Den rensede r drejes, files og poleres; efter kogning i olie kan den bøjes og presses i former. (111. se farvetavlen Mineraler og Ædelsten).

ravage [-'va:ls] (fr.). ødelæggelse; uorden.
Ravailleac [rava'jak], *Francois* (1578-1610), fr. munk, myrdede 14. 5. 1610 af rel. fanatiske Henrik 4. af Frankrig med dolkestik. Pint ihjel.

Danske husholdningsrationer pr. måned i jan. kvartal 1948 og febr.-maj-perioden 1949.

	Jan. kv 1948	Febr.-maj 1949
Rugbrød, mørkt (normalforbrugere)	7.667 g	
el. sigtebrød el. lign	3.834 g	
el. groft rugmel	5.751 -	
el. sigtebrødsmel m. m	3.067 -	
Franskbrød, wienerbrød o. l	1.300 g	
el. alm. hvedemel el. -gryn m. m	1.083 g	
Kartoffelmel el. -sagogyrn	83 g	
Havre- el. byggyrn el. bygsigtemel	1.500 -	
Sukker	1.500 -	1.625 g
Smør	250 -	250 -
Margarine	833 -	833 -
Kaffe	188 -	250 -
el. te	75 g	200 g
el. kakao (fra 20. 5. 1949)		250 g
Chokolade (fra 1. 4. 1948)	33 g	50 g
Sæbe m. 80 % fedtsyre	200 -	200 -
el. tilsv. sæbe m. mindre fedtsyreindh.		
Soda	250 g	

Waltherr Rathenau. Maurice Ravel.

Råwalpindi (eng. [rɑ:ˈvʌlˈpɪndi]), by i det nordl. V-Punjab, Pakistan, ved vejen til Kashmir; 181 000 indb. (1941).

rava'naston (forvansket af sanskrit *rāvanahasta*, egl: dæmonfyrsten Rāvanas hånd), hindu-instrument med 1 el. 2 strenge. Minder om violinen. Kendtes ca. 5000 f. Kr. Bruges endnu af buddhistiske munke.

Ra'vel, *Maurice* (1875-1937), fr. komponist til bl. a. operan *l'Heure Espagnol* (1907), balletten *Daphnis et Chloé* (1909-11) og *Bohéro* (1928), klaverkoncert (1930-31) og klaverkoncert for venstre hånd og orkester (1930-31), orkesterværkerne *Rapsodie Espagnole* (1907), *Valses nobles et sentimentales* (1912), *Ma Mere l'Oye* (1912), *Le Tombeau de Couperin* (1919) og *La Valse* (1920), der også opføres som ballet, kammermusik, klaverstykker og sange. (Portræt).

ra'veli'n (fr., af ital. *rivellino*), mil., halv-måneformet el. vinkelbøjet udeværk i den ældre bastionære befæstning.

Rave'nala madagascari'ensis, træ af pisangfamilien, høj stamme med 2 vifte-lignende bladgrupper i toppen. Bladene meget store. I bladskederne findes ofte opsamlet regnvand, hvorfor træet er kaldt »de rejsendes træ«. Hjemstæd Madagascar.

Ra'venna, ital. by i landsdelen Emilia, 110 km S f. Venezia; 81 000 indb. (1936). Theoderiks og Dantes gravmaler. Mange

Ravenna. Fra San Apollinare Nuovo's kor

bygninger i byzantinsk stil med mosaik-udsmykning fra 5.-8. årh., bl. a. baptisteriet (449-452) og kirken San Apollinare Nuovo (beg. af 6. årh.). 404-751 de vestromerske kejseres, de østgotiske kongers og de ostromerske eksarkers residens.

Ravensbrück [ravens'bryk], til 1945 ty. koncentrationslejr i N-Brandenburg, særlig for kvinder.

Ravensburg [r'arvansburk], ty. by i

Wurttemberg-Hohenzollern; 32 000 indb (1939). Maskin- og tekstilindustri. - Rigsstad 1276-1803, centrum f. Sydtykslands største handelselskab i 15.-16. årh.

'Ravestejn [-stæin], *Jan Anthonisz van* (ca. 1570-1657), holl. maler, virksom (i Delft, hvor han påvirkedes af M. v. Mierevelt. Enkeltportrætter og skyttebilleder. 2 portrætter på kunstmus., Kbh.

rawin [r'æwɪn], benævnelse på en metode til bestemmelse af vindens retning og styrke i store højder; **r** består i, at en radiosonde kombineres med andre instrumenter, der tillader at peje den v. hj. af de udsendte radiobølger.

Rawlings [r'ærlɪŋz], *Marjorie Kinnan* (f. 1896), amer. forfatterinde af underholdende romaner fra Florida; bl. a. *The Yearling* (1938, da. 1939).

Rawlinson [r'ærlɪnsn], *Henry* (1810-95), eng. orientalist. Dyrkede som general og gesandt i Persien sine interesser for V-Asiens oldtidsmonumenter; fandt nøglen til den pers. form af kilekrisften og tydede ud herfra den indviklede babyl. form i Bisutun-indskriften.

Rawplugs [r'æ:plægz] (eng., af opfinderens navn *r plug* pløjk), rørførmede plokke af flettede hampe-taver, således konstruerede, at de udvider sig, når man trækker i et i røret indpresset søm el. skrue. R. anv. derfor til søm og skruer i mursten, beton o. l. Hulleterne til R børes med et **R-bor**.

rav (*Corvus corax*), største spurvefugl; sort. Vidt udbredt på nordl. halvkugle, sjældn i Danm. Standflugt.

Ravn, Frederik Kølpin (1873-1920), da. botaniker og planteopatolog. Prof. i planteanatomi ved Landbohøjskolen og statskonsulent i plantesygdomme 1907. R organiserede det planteatologiske forsøgs- og oplysningsarbejde i Danm.

Ravn, *Hans Helge* (f. 1905), da. civilingenjör; prof. i vej- og jernbanebygning v. Polytekn. Læreanst. 1949.

Ravn, *Hans Mikkel* (lat. *Corvinus*) (1610-63), da. musikkforfatter og skolemand. Skrev det musikteoretiske værk *Heptachordum danicum* (1646; og en metrik *Rhythmologia danica* (1649).

Ravn, Jesper Peter Johansen (f. 1866), da. palæontolog, inspektör ved Mineral. Mus. 1907-36 og docent v. Kbh.s Univ. 1904-37. Talsr. arb. om forsteningerne i Danm.s kridt- og tertiærfløjninger.

Ravn, iViels Frederik (1826-1910), da. søofficer. Marinemin. 1873-75, 1879-1900, tillige krigsmin. 1881-84, udenrigsmin. 1897-1900. Folketingsmand 1873-1901 (Nyborer). Gennemførte søværnslov 1881.

Ravn, Otto Emil (f. 1881), da. assyriolog; prof. i assyriologi v. Kbh.s Univ. 1937, arbejder over den g. Orients sprog og kultur.

ravndug (holl. *ravensdoek*), tæt, lærreds-vævet stof af bomuld, hør, hamp, evt. jute; anv. til markiser, kuffertovertræk, arbejdstøj osv.

ravnefugle [*Corvidae*], fam. af store spurvefugle. Langt, kraftigt næb, reden i træer el. klipper. Hertil ravn, krage, råge, allike, skade, skovskade m. fl.

ravnegrib (*Coragyps a'traus*), sort-hovedet grib. S- og Ml-Amer., sydl. USA. Byflugt.

ravnekrog, betegn. for en lille sladderagtig by; stammer fra ty. *Krdhwinkel* i Kotzbeues lystspl. »Die deutschen Klein-städter« (1803).

ravnæbsben el. *coracoid*, knogle i Skulderpartiet hos firfødede hvirveldyr, beliggende foran skulderleddet. Hos pattedyrene smelter det hos de voksne sammen m. skulderbladet, bortset fra enkelte primitive former.

'Ravnholt, hovedgård SV f. Nyborg; fra 1701 i slægten Sehested(-Juul)s eje (stamhus 1752-1923). Hovedbyggn. fra 1592-1620, sidst ombygget 1864-71, fredet i kl. B.

Ravn-Jensen, Johannes (1881-1946), da. forfatter. Hans forf. skab overskygget af hans bet. for organisationerne »Koda«, »Teda« og »Bima«.

Ravnkilde, *Niels* (1823-90), da. musik-pædagog og komponist. Skrev bl. a.

symfoni i D, suiter, ouverturer, korværker m. v.

'Ravn'sbor'g, tidl. borg ØNØ f. Nakskov, opført ca. 1335 af den holstenske grev Johan den Milde; nedrevet 1510. Ved udgravninger 1913-15 fremdroses borgruinerne.

'Ravn'strup, hovedgård N f. Næstved, ca. 1460-1668 i slægten Daa's eje. 1934 købt af staten til udstykning. Hovedbyggn., opført 1593-95 og fredet i kl. A, nedbrændt 1946.

Ravnstruffundet, kraniekalk af en ældre kvinde fra ældre stenalder, 5-6000 år f. Kr., fundet 1943 i Ravnstrup muse i S-Sjælland.

rav-pinde-lag, tynde lag med grenstumper, frø, rav m. m., der findes i smeltvandssand i Danmark.

ravn'snegle (*Suc'cinea*), ravfarvede lungesnegle. Næderste skaldvingede stor. Forekommer på fugtige steder. 3 arter i Danmark.

rav'syre, *COO IL-CH-CIL-COOH*, hvidt krystallinsk stof. Smp. 182°. Kan fås ved tør destillation af rav; opstår ved kulhydratgæring. Kan danne polymere estere (alkyldharpiks) m. flerlydige alkoholer. Dehydreres til fumarsyre med r-dehydrase.

Ray [ræ:], *Man* (f. 1890), amer. maler og filmfotograf. Siden 1921 i Paris, René Clairs fotograf ved filmen »Entr'acte« (1924). Påvirket af surrealisterne, banebrydende inden for abstrakt fotografi og filmkunst, f. eks. m. sine film »Le retour à la raison« (1927), »Emak Bakia« (1927) o. a.

Rayleigh [ræ'li:], *John William Strutt*, Lord (1842-1919), eng. fysiker. Opdagede 1894 s. m. W. Ramsay argon i atmosfæren. Forklarede himlens blå farve ved lysets spredning i luftmolekylerne. Nobelpris 1904.

Raymond [ræ'mci:], navn på 7 grever af Toulouse. Raymond 4. (d. 1105) deltog i 1. korstog, hvorunder han erhvervede grevskabet Tripolis i N-Syrien. Raymond 6. (1156-1222), greve 1196-1222, støttede albigeniserne mod Simon af Montfort. Hans hof var centrum for troubadourdigtningen.

Raymond [ræ'imnd:], *Ernest* (f. 1888), eng. forfatter. Opr. præst (1914-23). Psyk. anlagte romaner og skuespil, f. eks. romanen *We the Accused* (1935; da. *Dømt af Mennesker* 1937).

Raynal [ræ'nal:], *Paul* (f. 1885), fr. dram. forf., især kendt for krigsskuespillet *Le tonbeau sous Vère de triomphe* (1924; da. *Graven under Triumfbuen*, Det Kgl. Teater 1927).

Raynauds sygdom [ræ'nos] (efter den fr. læge Maurice Raynaud (1834-81)), koldbrand af fingerspidser og tæer som følge af, at de små blodkar står krampagtigt sammentrukket.

Raynouard [ræ'nwa:r:], *Francois* (1761-1836), fr. digter og filolog; bl. a. en tragedie *Les Templiers* (1805), og værdifulde studier over gi. provençalsk litt.

rayon [ræ'j3a:'] (fr. stråle), 1) *mil.*, fæstningsrayon, forlandet inden for demarkationslinjen; 2) *admin.*, admin. enhed i Sovj.; (i storbyer omfattende en bydel, uden for disse omtrønt — amt); 3) *tekstil*, å, s. s. kunststaver.

rayon-stabellitter, d. s. s. cellulid.

Rayski [ræ'iski:], *Ferdinand von* (1806-90), ty. maler; virksom i Dresden. Portrætter og dyrebilleder.

'Razes [-zæs], også *Rhuzes* el. *Razi* (*Abu Bakr Muhammad ibn Zakariya al-Rāzi*, forvansket til *Abubekr*, *Abubeter* o. I. (850-932), arab. læge, skrev verdens første monografi om koppper, og et stort kompendium i den samlede lægekunst.

'Razin [-zin], *Stenka* (d. 1671), russ. kosakfører, rejste 1670-71 almueopstand i S-Rusl. for at afskaffe skatter og livegenskab.

razzia fra [r'atja] (arab. *rhaziat*), opr. et plyndringstog; nu navnlig om politiets afsøgning af steder efter sortborshandlende, prostituerede osv.,

Rb, kern. tegn for rubidium.

re., receptfork. for lat. *recipe*, tag.

RCA la'r 'si: 'æ:], fork. f. *Radio Corporation of America*.

RdTh, kern. tegn for radiothorium.

Re, kem. tegn for rhений.

re., i de romanske sprog betegn, for tonen d. re- (lat.), tilbage, igen, på ny.

Re., andet navn for den ægypt. solgud Ra. Ré. **Ile de** [il de 're:], fr. ø ud for La Rochelle; 74 km²; ca. 10.000 i n. db. Ba. des det.

Read [ri:d:], *Herbert* (f. 1893), eng. digter og kritiker. Påvirket af 17. årh.s barokdigtere. Desuden krigsdigte og kulturkritiske essays, bl. a. *Puetry and Anarchism* (1938), hvori R. forfægtet anarkismen.

Reade [ri:d:], *Charles* (1814-84), eng. forfatter. Kendt f. sine social-reformatoriske romaner, f. eks. *Hard Cash* (1863).

ReadersDigest ['ri:darz 'daidʒest](amer., egl.: »fordøjet for læseren«), amer. månedsskrift med millionoplag, grl. 1921, som i meget populariseret form bringer uddrag af art. fra tidsskrifter og bøger. Parallelludg. i fl. andre lande, da. udg. »Det Bedste« fra 1946.

Reading [ræ'di:], eng. by ved Themsen, V. f. London; 115 000 indb. (1948). Trafikknudepunkt, landbrugsindustri. Univ. (grl. 1926). Fængsel.

Reading [ræ'di:], industriby i Pennsylvania, USA; 75 km NV f. Philadelphia; 111 000 indb. (1940).

Reading [ræ'di:], *Rufus Daniel Isaacs*, (1926) 1. Marquis of (1860-1935), brit. politiker. 1913-21 Lord Chief Justice, 1921-26 vicekonge af Indien, i 1931 udenrigsmin. i Mac Donalds nat. samlingsregering.

rea'gen'ser (re- + lat. *agere* virke), kern., stoffer, der anv. i analysen til at fremkalde reaktioner (f. eks. farver el. bundfald), der tillader slutninger om analysen.

reagensglas, prøveglass, rørformet, rundbundet glas, sædvanligvis ca. 160 X 15 mm. Anv. i laboratorier.

reagenspapir, prøvopapir, uimmet papir, imprægneret med en indikatoropløsning, f. eks. lakmus.

rea'ge're (re- + lat. *agere* handle), give reaktion; påvirkes, gøre modstand.

reak'tan's (re- I lat. *agere* drive, føre) el. *induktiv modstand*, den modstand, en vekselstrøm møder i en spole p. gr. af selvinduktion.

reaktansspole, en modstand, som kendetegnes ved, at den først og fremmest indholder selvinduktion; d. s. s. induktionsspole.

reaktion (lat. *reagere* virke tilbage), tilbagevirkende kraft; bagslag, modtræk; modvirken af fremskridt, -fvs., den kraft, som opstår, når et legeme påvirker et andet med en vis kraft, aktionen, og hvormed det andet legeme virker tilbage på det første. If. Newtons 3. lov er aktion og reaktion lige store og modsat rettede. - *kem.*, a) d. s. s. »kem. proces«; b) ved et stof's forstærkt brintionkoncentration i en vandig opløsning af stoffet; c) at et stof giver r for f. eks. halogen, vil sige, at stoffet med et reagens for halogen fremkalder et for halogen specifik fænomen (f. eks. farve el. bundfald). - *psyk.*, den bevidsthedsvirksomhed, spec. handling, som fremkaldes af en påvirkning.

reaktion, jordbundens, karakteriseres ved en talmæssig angivelse af indholdet af brintioner - det såk. reaktionstal, der er udtryk for jordens kalkkrang. For de fleste da. jorder ligger dette ml. 6 og 8. Tal lavere end 4 forekommer mest på rå hede- og mosejorder, r er afgørende for afgrødernes vækst og trivsel, r hæves ved tilførsel af kalk el. mergel.

reaktionsdrevet flyvemaskine, d. s. s. reaktorflyvemaskine.

reaktionshastighed, *kem.*, den hastighed, hvormed en proces foregår, d. v. s. koncentrationsformindskelsen pr. tidsenhed af en af de indgående komponenter. Medens r ml. ioner er meget store, kræver de fleste reaktioner ml. org. forb. en vis tid afh. af koncentration, temp. og evt. katalysatorer. I alm. vokser r til det dobbelte, når temp. stiger 10°.

reaktionskinetik, den gren af den fys.

kemi, der behandler det tidsmæssige forløb af de kem. reaktioner.

reaktionsøjle (eng. *pile*), foreløbig da. betegn. for den indretning, hvori atomenergi udvikles ved fissionen af uran. På no. og sv. har man forsøgt at indføre betegn. *uranmille*.

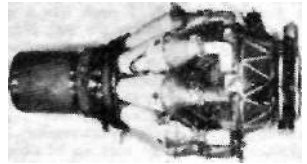
reaktionsind, *psyk.*, tidsmellemlummet ml. påvirkninger og individets reaktion.

reaktionsvarme, den ved kem. reaktioner udviklede (el. optagne) varme målt i kalorier; kem. processer kan enten være eksoterme (udvikle r) el. endoterme (optage r). De første nøjagtige målinger af r foretoges af den da. kem. Julius Thomsen og den fr. kem. M. Berthelot.

'reaktion'e'r (fr.), som modvirker fremskridt.

'reakti'v (lat.), tilbagevirkende; som reagerer.

re'aktor (re- + lat. *actor*, egl.: den, der driver noget frem), gasstråleaggregat, anv. som fremdrivningsmiddel i flyvemaskiner i st. f. flyvemotor med propel, r-s anvendelig beror på, at den bagudrettede gasstråle, der har en overordentlig stor hastighed, ved sin udstømning

Engelsk Rolls-Royce reaktor.

skaber en modsat rettet trykkraft (reaktion), som driver maskinen frem. - Man skelner ml. to typer gasstråleaggregater: raketter, der selv medfører den til forbrændingen nødv. ilt, og r., der tager ilt fra den omgivende atm. Den i r-s forende indstrømmende luft komprimeres og blandes med brændstof, hvorefter gasblandingen forbrændes under stor rumfangsfølgelse, og gassen strømmes med meget stor hastighed ud gnm. r-s snævre bagende, r-typeen afviger fra hinanden bl.a. ved den måde, hvorpå luften sammenpresses for forbrændingen. I turbo-r., den for tiden mest anv. type, sker dette v. hj. af en luftkompressor, der trækkes af en gasturbine, som igen drives af forbrændingsgassen. Den 2. Verdenskrig har forceret r frem, idet kravet om stadig hurtigere jagere gjorde det nødv. at udvikle et nyt fremdrivningsmiddel uden de begrænsninger, der er knyttet til den sædv. flyvemotor med tilh. propel. - r-s svageste side er driftsøkonomien. På normalt anv. flyvehøjder og ved middelstore hastigheder har r smig. med flyvemotoren etenormt brændstofforbrug. Først på meget stor højde og ved meget store hastigheder udjævnes denne forskel, r anv. derfor endnu næsten udelukkende i mil. maskiner.

re'aktorflyvemaskine, flyvemaskine, der benytter reaktor som fremdrivningsmiddel. De første flyvningsmed r foretoges 1939 i Tyskl. og 1940 i Ital. Ved slutningen af Den 2. Verdenskrig havde både Engl. og Tyskl. reaktor-drevne jagere i brug. Mest kendt er den eng. Gloster »Meteor«, som en kort tid holdt verdensrekorden i hastighed med 975 km/t. Der arbejdes intensivt med udviklingen af stadig nye og forbedrede typer til mil. brug. Både Engl. med bl. a. de Havilland »Vampire« og »Swallow«, USA med bl. a. Lockheed »Shooting Star« og Boeing »Stratocat« samt Rusl., en række andre lande er langt fremme. (fl. jetmaskine, se tavle Luftvåben).

re'a'l (lat. *res* ting), virkelig, reel; som angår ting; saglig.

real (sp. [ræ'al], port. [ri'al]) (portug. flertal *reis*) (lat. *regalis* kongelig), sp. og portug. (bras.) sølvomt, præget fra 14. årh. til 1868 i Spán., til 1911 i Portugal.

realbyrde, d. s. s. grundbyrde.

realeksamen, da. eksamen, indført 1903. Bygger på mellemkolen, der efterfølges

af en 1-årig realklasse. Giver adgang til etaterne og desuden til seminarierne, når den er bestået med mindst mg i gennemsnit.

realeksektion (*real* + *eksekution*), tvangsfuldbyrdelse, som retter sig mod skylderens formue, mods. personaleksektion, der retter sig mod hans fysiske person.

realfag, sammenfattende betegn. for skolefagene fysik, naturhist., geografi.

real'ga'r (arab. *rahj al-ghār* minens pulver), AsS, smukt rødt, monoklint mineral. Anv. t. fyrværkeri (hvidlys).

re'a'lia (lat. *res* ting), ting (emner, fag), der vedrører det praktiske liv.

realinjurie (*real* -r *injurie*), æresfornærmelse tilføjet ved handling i st. f. ved ord (verbalinjurie), f. eks. række tunge.

realisationsværdi, en genstands værdi v. omgående salg.

reali'se're (ty., af lat. *realis*), virkeliggøre; indkassere; sælge; reali'sa'bel, iværksættelig; sælgelig; realisation, det at realisere.

real'isme (lat. *res* ting, sag), 1) filos., opfattelse, at tingene er virkelige og ikke blot tankekonstruktioner el. komplekser af fornemmelser, mods. idealisme. - I middelalderens filosofi den opfattelse, at det er begreberne, der har realitet; mods. nominalisme. 2) i *kunst* skildring af virkeligheden uden beskykkelse el. idealisering.

real'ist, 1) *filos.*, forkæmper for realisme i filosofi el. kunst; 2) *pædag.*, elev i realklassen, person med realitetsans.

re'a'liter (lat.), i virkeligheden.

reali'te't (lat. *res* ting, sag), 1) virkelighed, hvad der angår virkeligheden; 2) objektiv virkelighed; 3) kærnen i en sag.

real'kapital, producerede produktionsmidler; bygninger, maskiner osv.

real'kredit, kredit sikret ved håndpant el. ved underpant i fast ejendom.

real'ion, arbejdslønnen målt med den mængde varer og tjenesteydelser, der kan erhverves for den.

real'politik, politik, der uden følelsesbestemte hensyn anlægges efter de faktiske magtforhold.

real'register, d. s. s. sagregister.

real'skole, i Danmark. enten en skole, der efter grundskolen underviser til alm. forberedelseseksamen, el. en skole, der har mellem- og underviser til realleksamen.

real'union, forbindelse ml. to stater beroende på fællesskab i henseende til statsoverhoved og udenrigspolitiske organer.

real'videnskaber, videnskaber om objektivt eksisterende genstande, f. eks. fys., kemi, biol. osv. Mods. idealvidenskaber.

real'værdi, værdi målt i reale goder, mods. penge- el. nominalværdi.

'reassum'e're (lat.), genoptage; reassumption, genoptagelse, navnlig af behandlingen af et afsluttet bo.

reassurance ['reassurans], d. s. s. gensforsikring.

re'aumurskalkaen ['reomyr-], temp.-skala med 0° ved vandets frysepunkt og 80° ved dets kogepunkt, angivet af den fr. fysiker René Antoine Ferchault de *Reaumur* (1683-1757). Er omtrent gået af brug.

reb, søv., 1) tov; 2) række huller tværs over et sejl til rebbandene, hvormed sejlet kan mindskes (rebes): Betegner også afstanden ml. ræen og hulrækken (rebstrogen).

rebe, søv., mindse sejls areal.

rebec ['re'bæk] (fr., af arab. *rabāb*), middelalderligt strygeinstrument, der byggedes i forsk. størrelser.

Re'bekka, Isaks hustru, var søster til aramæeren Laban, blev moder til Esau og Jakob.

re'bel' (lat. *rebellis* oprørsk), oprører, uro-stifter.

'reberbane, plads til rebslagning, oftest ca. 300 m lang.

Rebild Bakker ['ræ:bil-], bakkeparti (falske bakker) i nordl. Rold Skov, nationalpark 1912. Dansk-amerikanernes Rebild-fester afholdes her fra 1909.

Rebolledo [ræ'3o'ljæ5D], *Bernardino de*

(1597-1676), sp. digter og diplomat. 1648-58 gesandt i Danmark.

rebroussementsstation [rebruss'mæt?]- (fr. *rebrousser* vende om), ved jernbaner mellemstation, hvor tog for at køre videre til endestationen må skifte retning og evt. lokomotiv, f. eks. Vanløse for linien Frederiksberg-Hellerup og Århus for linien Fredericiar-Frederikshavn.

rebslagning, fremstilling af reb; som råmateriale anv. hamp, hør, jute, kokostrævler, ståltråd m. m., der spindes til garn, kabelgarn, som sammensnos til reb. 2 el. 3 garn »slås« (til sejlgarn, hysing og snore, fl. til dugter, der igen slås til 3- el. 4-slagne trosser. 3-slagne trosser m. dugterne afskåret i bestemte længder kaldes kordeler; disse kan igen slås til 3- el. 4-slået kabelgods. 4- el. 6-slåede reb slås helst om en tynd dugt, »sjiælen« el. »kalven«.

'rebus (lat: ved hjælp af tingene; navnets opr. iøvrr. usikker), billedgåde; række af

DDEHII

D-en-Ny-e-Sal-mons-en.

ord, bogstaver, tal og billeder, hvis rigtige tydning - evt. kun ved lydlighed - giver løsningen (ord el. sætninger).

rec, receptfork. for lat. *recipe*, tag.

re'cam'bioregning (ital. *ricambio*, af re + lat. *cambire* veksle), returregning.

Récamier [reka'mje], *Julie* (1777-1849), fr. ændrig dame, hvis litt. salon i Abbaye-aux-Bois ved Paris havde Chateaubriand som midtpunkt.

Récamier-bænk [reka'mje-], løjbænk i empiestil, opkaldt efter J. L. Davids portræt af Madame Récamier (1800).

receiver [ri'si:vs] (eng.), modtager.

recen'sen't [-san-] (lat.), (kunst)anmelder, kritiker; recen'se're, anmelde; udgive kritisk; recension, anmeldelse, (kunst)kritik.

re'cen't [-s-] (lat.), ny, frisk, nyligt forekommende; *geol.*, om dannelser, der afløjes i nutiden.

re'cep'pisse [-se-] (lat: at have modtaget), modtagelsesbevis som banker o. l. udsteder for modtaget håndpant el. depositum.

recept [-sæpt] (lat. *receptum* modtaget), forskrift for tilberedelse af blandinger, anv. især om læges forordning til apoteket om medicinberedning.

recept'a'r [-sæp-], den farmaceut i apotek, der tilbereder med. efter recepter.

recept'i'bel [-sæp-] (lat.), d. s. s. receptiv.

reception [-sæp-] (lat. *recipere* modtage), optagelse, modtagelse (officiel).

'recepti'v [-sæp-] (lat. *recipere* modtage), modtagelig; receptivi'te't, *psyk.*, modtagelighed for påvirkninger, evne til at opleve (sansse, lære) noget. Ofte mods. produktivitet.

recept'or [-sæp-] (lat: modtagere), sansorganer.

recept'itu'r [-sæp-], lokale i apotek til medicinframstilling efter recept.

reces [-sæs] (lat. *recedere* trække sig tilbage), 1) *retshist.*, i middelalderen og den efterflg. tid et aktstykke, der var fremgået af forhandling, f. eks. traktater og love; 2) *anat.*, d. s. s. recessus.

recess [ra'sæs] (eng.), søv., forskydning i et skod.

'recessi'v [-sæ-] (lat. *recessus* vigen), Mendels betegn. for en egenskab, der i bastarden trænges tilbage af den domi-

nerende egenskab, men atter viser sig hos V« af bastardens afkom.

re'cessus el. *reces* (lat.), *anat.*, udposning el. fordybning.

Rechberg [ræx'bærk], *Bernhard von* (1806-99), østr. politiker. Førstemin. 1859-60, udenrigsmin. 1859-64. Sogte at modarbejde Bismarck ved at nærme sig den liberale ty. enhedsbevægelse, lod Østr. deltage i krigen mod Danmark. 1864.

recherche de la paternité est interdite, la [la ra'jærj da la pa'tærni'te æt æ'tær'dit] (fr: efterforskning af faderskabet er forbudt), en i den fr. code civil af 1804, art. 340, indeholdt bestemmelse om, at efterforskning efter, hvem der er fader til et uden for ægteskab født barn, er forbudt. 1912 indskrænkedes reglen stærkt..

Rechnitzer [ræknitsar], *Hjalmar* (f. 1872), da. embedsmand. Søofficer, 1923 dir. for marinemin., efter gennemførelse af forsvorsordn. 1932 tillige viceadmiral. Skarpt angrebet for sø- og kystforsvarets passivitet 9. 4. 1940, afgik maj 1940 efter ansøgning.

re'ci'di'v (lat. *reddere* falde tilbage), en sygdoms tilbagevendning kort tid efter at den er ophørt, f. eks. af en betændelse.

re'ci'di'vist (lat. *reddere* falde tilbage), lovovertræder, der efter udstået straf på ny forbrøder sig.

Recife [re'sifi] (tidl. *Pernambuco*), hovedstad i staten Pernambuco, NØ-Brasilien; ca. 550 000 indb. (1940). Udfører bomuld, tobak, huder.

*re'cipe (lat.), tag, det ord, hvormed recepter indledes.

re'cipi'en't (lat. *recipere* modtage), modtager, beholder; i *tekn.* det vandløb el. hav, hvori slipdevandet udløber.

re'ci'prok [-si-] (lat. *re'ciprocus* strømlende tilbage), 1) gensidig, indbyrdes; 2) *gramm.*, betegn. for ord, der angiver gensidighed, r pronomener er f. eks. »hinanden«, r verbum »slås«; 3) *kern.*, den ene af de to modsatrettede processer ved reversibelt reaktionsforløb; 4) *mat.*,

r værdi af tallet a er $\frac{1}{a}$.

recitation (lat.), kunstnerisk fremgelse af vers; recitator, oplæser; recita'trice, kvindelig oplæser.

re'cita'ti'v, vokal kompositionsform, hvor melodilinen følger ordaccenten, og det mus. metrum nøje falder sammen med det tekstlige. De første operer omkr. 1600 er udelukkende bygget op på r. I secco-r understøttes sangeren af enkelte akkorder, i recitativo accom-pagnato er ledsagelsen stærkere udarbejdet og overtaget af orkesteret.

re'ci'te're [-si-] (lat.), fremsige, oplæse, deklamere.

reck el. *ræk* (holl. *rak* lang stang), gymnastikredskab, består af en cylindrisk stång 220 cm lang og 30 mm i diameter, hvilende 250 cm over gulvet på 2 lodrette opstandere.

Recke [ræks], *Adolph von der* (1820-67), da. forfatter af bl. a. sange som *Kongemes Konge* og viser som *Natten klam Og kold*, *Holmens faste stok* samt humoristiske viser som *Har I læst den Berlingske avis* og *Pjaltensborgs Brand*.

Recke [ræks], *Ernst von der* (1848-1933), da. forfatter. Banebrydende metrikker (ho. ved værker 1881 og 1885), hvormod hans arb. som folkevissenskaber og -udg. (hovedværk 1927-29) næppe er holdbare. Efterromantisk dramatik og lyriker. Ridderdramaet *Bertrand de Bom* (1873) stor succes.

Recklinghausen [ræklj'i'hauzan], ty. by i Ruhr-området; 86 000 indb. (1939). Kulbrydning, jern- og maskinindustri. Flodhavn.

Reclam jun., [re:'klam], *Philipp*, ty. forlag, grl. af Ph. R. (1807-96) i Leipzig 1828. Udg. siden 1867 R-s Universal-Bibl., små billige udg. af både fag- og skønlitt.

Reclus [ræ'kly], *Élisée* (1830-1905), fr. geograf, kendt for sit store værk: *Nouvelle géographie universelle 1-19* (1875-94). Deltog i Pariserkommunen 1871, fra 1877 knyttet til Kropotkin; forkæmper

Parti fra Rebild Bakker.

for en idealistisk anarkisme, tog afstand fra attentaterne.

Reconstruction Finance Corporation [ri:kan'strækjan fa'nâns kârpâ:ra:Jan], USA-institution til formidling af statslån t. erhvervslivet; grl. 1931 af dav. præs. Hoover til bekæmpelse af den store depression; siden anv. i stor udstrækning til indvir. finansiering fra statens side.

'recto (*'folio*) (lat.: på det rette (blad)), på forreste el. højre side af et blad el. håndskrift; mods. verso (folio).

rect(o)-, forstavelse dannet af rectum (endertarm). Bruges i forsk. betegn. vdr. dette organ.

recto'cele (*recto-* + gr. *cele* svulst), fremfald af endertarmen sammen med moder-skedens bageste væg, oftest p. gr. af fødsler.

rector mag'nificus (lat. *magnificus* op-højet), off. titel på en universitets-rector. Tituleres: Deres magnificence.

recto'sko'p (*recto-* + *-skop*), ca. 45 cm langt, rørførmet instrument med be-lysningsanordning til undersøgelse af endertarmen. Med **r** kan man overse de nedreste 20 cm af endertarmen.

rectosko'pi' (*recto-* + *-skopi*), under-søgelse af endertarmen med rectoskop.

rectovagi'nal'fistel (*recto-* + nylat. *vaginalis* som hører til vagina *-fistel*), en fistel, ml. endertarmen (rectum) og moderskedens (vagina). Kan opstå efter svære fødsler (tryk) el. s. flg. af kræft. Helbredes ved operation.

'rectum (lat.), endertarmen. De sidste 20 cm af tyktarmen, der ligger i det lille bæk-kens bageste del.

re'currrens-lammelse, lammelse af ner-vus recurrens, en gren fra vagusnerven; medfører navnlig hæshed.

re'd (ty.), søv., ankerplads uden for havn el. by.

redaktion (fr., af lat. *redigere* sammen-fatte), affattelse, tekstform; det at redigere en avis o. l.; de personer, der redigerer; lokalet, hvor **r** finder sted.

redak'tør (fr.), person, der affatter el. redigerer; i journalistikken tidl. kun et blads øverste leder, den som udvælger og tilrettelægger stoffet, assisteret af en redaktionssekretær; nu også journalist, der red. stoffet på et bestemt område.

redan [re'dar:] (gi. fr. *redent*, af lat. *dens* tand), *mil.*, udenværk med to fremad sammenløbende ildlinier (facer).

Red Barnet, landsorganisation, grl. 1945, da. afd. af den internat. Save the Child-ren-bevægelse (grl. 1920). Arbejder p. grundl. af Geneve-deklARATIONEN (ved-taget af bevægelsen 1923), der anser arb. for børnene for det vigtigste led i løsn. af soc. problemer i fred og af gen-opbygning og nødens lindring i krig og efterkrigstid. Da. **r** driver børnebespisning, børnehjem m. m. i en række lande.

red devil [ræd 'dævil] (eng: rød djævel), cocktail best. af: gin 50%, absinth 25%, grenadine 25%. 3 stærk citronsaft.

rede, det sted, hvor fuglene lægger og udruger æggene. En del fugle (måger, •alke m. fl.) lægger æggene på jorden uden egl. **r**. Hos andre er **r** en simpel fordybning, medens den hos nogle kan være kunstfærdigt bygget af plante-stoffer el. ler, ofte lukket m. indgangshul på siden. Enkelte **r** (f. eks. ovenflugsul) har 2 rum. En del fugle bygger **r** i træ-huller, jordhuller, klippehuler o. l., lappedykkernes **r** er svømmende. For-målet **r** er at beskytte æggene mod varmetab, samt mod fjenders efterstræ-belser. Enkelte fugle er **r**-snyltere, f. eks. gøge, idet de lægger æg i andre fugles **r**.

redempto'rister (lat. *redemptor* forløser), kat. orden, stiftet 1732 af Liguori med indre mission som hovedopgave.

reder (holl. *reeder*), skibsejer, som driver erhverv ved søtransport, enten person-ligt el. som part-r., -rederi, r-s virksomhed. (Tavle med da. redieris kontrol-flag og skorstensmærker under *kontorflæg*.)

rederiregister, et af skibsregistrerings-kontoret i Kbh. ført register over samtlige da. rederier, der ejer registrerings-pligtige skibe.

rederød (*Ne'ottia*), slægt af gøgeurtfam.

Galbrun rådblante m. et rodsystem be-stående af korte, kødfulde, sammenslyngede birødder, der kan minde om en fugle-rod. En art hist og her i da. bøgeskove.

redesvampe (*Nidulari'aciece*), fam. af bogsvampe, har bæger- el. krukkeformede frugtleger. En art, kruk-ke-r., er alm. på råddent to træ o. l.

Redgrave [rædgræiv], *Michael* (f. 1908), eng. (film)-skuespiller. Opr. journalist og forf. Deb. på scenen 1934, på film 1938 i »Stjäl-len Lykke«. Har ydet kul-tiveret og intelligent spil i bl. a. »Kipps« (1941) og »Tordenklippen« (1942).

Rediess [rædi:s], *Wilhelm* ^g, (1900-45), ty. SS-leder i No. *SmmA* Opr. elektrotekniker, 1933 -|§p1?-ty. rigsdagsmedl., 1935 SS-**msB* Brigadeführer. Apr. 1940 leder f. SS og Gestapo i No. *p.j...j* under Terboven, ledende i *neurod* ty. terror i Norge 1940-45. Efter kapi-tulationen begik **r** selvmord på Skaugum (9. 5. 1945).

redi'ge're (fr., af lat. *redigere* sammen-fatte), affatte; ordne til udgivelse el. trykning.

redingote [redæVgot] (fr., af eng. *riding coat* ridedrage), en lang, snæver over-frakke, kendt siden 18. årh.

'rediskontering, diskontering af en alle-rede en gang diskonteret vækst, sævd. ved bankens videresalg af vekselen til centralbanken.

redi'vivus (lat.), genoplivet, fornyet.

Redmond [rædmand], *John* (1856-1918), irsk politiker. I Underhuset 1881-1918. 1891 pannelitterens fører, 1900 leder f. det saml. Nationalistparti. Fremvang Home-Rule-lovgivningen ved at sætte denne som betingelse f. sin støtte til de Liberale.

redningsbåd, rummelig, sødygtig, synke-fri båd, anbr. på skibe el. ved kyst-redningsstationer.

redningskrans, søv., sejldugsbetrukket korking med tovstrøper, som kan bære en person oppe (bjergmørs).

redningsmedaille, hæderstegn, som til-deles den, der med fare for sit liv redder en anden, **r** findes også i lande, der ingen ordner har. Den da. **r** er stiftet 1812.

redningsmidler, søv., 1) i skibe: rednings-både med luftkaster, redningsbælt og -veste med kork el. kapokudstopning, redningsflåder af træ el. kork, rednings-kranse, sejldugsovertrukne korkringe; 2) fra land iværksattes redningsaktioner med raketapparat for at opnå forb. med strandet skib v. hj. af trosse og redningsstol el. med ro- og motor-redningsbåd.

redningsstiger anv. ved redning af per-soner, der er indespærret under ild-brand og omfatter 1) håndstigen, der medføres på brandsprøtterne. De mest anv. håndstiger er a) italienske stiger m. 2 m lange enkelte stigeløb med samlings-beslag, b) krybestiger med en kraftig stålhæle, der tillader bestigning af en bygning fra etage til etage og c) udskyd-ningsstiger med 2-3 løb og en samlet længde af 4-15 m; 2) afprodusstigen, en større, indtil 22 m l., mekanisk stige, påprodet et motorrøretøj og rejst med håndkraft el. med en hjælpemotor; 3) drejestigen, en på et motorrøretøj fast monteret **r**, 18-50 m l., og drevet af køretøjets motor.

redningsvæsen, Søv., organisation, der v. hj. af et net af redningsstationer (med raketapparat, ro-el. motorredningsbåde) over en indsats til skibbrudnes frelse. I Danm. statsinstitution under Marine-min., i andre lande hyppigt privat selskab.

Rednitz [ræ:dnits], kildeflod til Regnit/.. **re'doks-** (fork. f. reduktion + oksy-dation), forstavelse ved beskrivelse af forhold ved reduktions- og oksydations-processer.

re'dokspotentia'l' (fork. f. reduktions-*oksydations-potential*), målet for et stofs evne til at virke som reduktions- el. oksydationsmiddel. Angives i volt.

Redon [ræ'da], *Odilon* (1840-1916), fr. maler og grafiker. Blomsterbilleder. Hans raderinger og litografier bl. a. til *Bau-de-laires digte* giver udtryk for et overflø-somt sind med hang til mystik.

redondilla [ræfôn'dilla] (sp. *redonda* rund), en opr. sp. strofeform, bestående af 4 vers-linier, hver med 4 trokæder; rimstilling abba, rimene enten kvindelige el. veks-lende mandlige og kvindelige.

redoute [ræ'dut] (fr., af mlat. *reductus* sted, hvortil man trækker sig tilbage), *mil.*, lukket 4-, 5- el. 6-sided værk.

redres'se're (fr.), råde bod på, berigtige.

Red River [ræd 'rivar], vestlig, usejlbær biflod til Mississippi, USA; 1920 km l. Udspringer i Llano Estacado i Texas, udmunder i M. 200 km NV f. New Orleans.

Red River of the North [ræd 'rivar av 5a 'nâr-], 875 km l. flod fra Minnesota, USA, til Winnipeg Søen, Canada.

redsel (oldnord. *reizla* vejning, vægt), betegn. for afgifter, som udrædes af bonde-standen til kongen, godsejeren el. kirken.

Redskabsprøver, **Statens**, har til for-mål gnm. off. prøver at vejlede såvel købere som fabrikanter af landbrugs-maskiner. **R** admin. af Statens Redskabs-udvalg nedsat 1914. Fra 1.4.1947 er virksomheden henlagt til Bygholm Avls-gård ved Horsens.

reducerer [-'se'ra] (lat.: føre tilbage), bringe i simple form; nedsætte, formindske; redu'ce'ret, forhutlet.

re'ductio in (ad) ab'surdum (lat.: til-bageføring til det meningsløse), bevis for et udsagns ugyldighed ved påvisning af, at det fører til selvmodsigelser.

re'duit [ræ'dui] (fr. *re'duire* indskrænke), *mil.*, værks el. stillings sidste tilflugtssted og modstandskerne.

redukt'aseprøve, metode til klassificering af mælkens efter dens bakterieindhold. Metoden benytter bakterierne evne til at reducere visse farvestoffer, især metylenblåt, der reduceres til metylenhvidt; farvestoffet tilsættes mælken, og reduktionstiden bliver et udtryk for bakterie-indholdet. **r** blev i 1907 praktisk udfor-met af den sv. bakteriolog Chr. Barthel (f. 1873) og S. Orla-Jensen.

redukt'aser (*reduktion* + diastase), enzymer, der katalyserer reduktioner.

reduktion (lat. *reducere* føre tilbage), formindskelse *fyss.*, henføring afmålte stør-reheder til normalværdier v. hj. af bereg-ninger: eks. barometertrykning henført til havets overflade. - *kern.*, brintning, proces, hvorved et stof optager brint, afgiver ilt, halogen el. lign. **r** er det mod-satte af oksydation, idet det reducerende stof altid selv oksyderes under proces-sen. - *hist.*, i Sv. statens inddragning af gods, der tidl. har hørt under kronen, men er gået over til privat eje ved gave, forlening, pantsætning o. l. **r** gennemfør-tes i Sv. af Margrete 1396, af Gustav Vasa, samt (efter tilløb under Karl 10. Gustav) særlig af Karl II. efter 1680 (halvdelen af adelsens jord).

reduktionsdeling, *biol.*, d. s. s. meiose.

reduktionsmiddel, stol. der selv selv kan oksyderes, og derfor reducerer andre. I tekn. anv. især kul og brint, der oksy-deres til henh. kuldioksyd og vand.

reduktionspasser, passer, hvis ben er forlænget ud over omdrejningspunktet, således at de kan anv. til reduktion af mål afsatte med de egl. ben.

reduktionsventil, ventil til formindskelse af trykket på det gennemstrøm-mende medium v. drøvling, d. v. s. tryk-tab v. gennemstrømming gnm. den snævre ventilåbning. Dennes størrelse kan regu-leres svarende til den ønskede trykformindskelse.

reduplikation (re-... lat. *duplicare* for-doble), *gramm.*, fordboling af ord (såå, såå, »tak, tak») el. stavelse (som i en del indoeur. verbalformer, f. eks. lat. *dedi* gav, men *do* giver).

redwood [ræ'dwud] (arnr: rødtræ), arner, handelsbetegn. for veddet af det værdi-

fulde amerikanske rødtræ (Sequoia sempervirens), der bruges til møbler og bygningstømmer, r bruges også om det i Asiens tropier hjemmehørende kondoritræ, samt for farvetræet rødtræ.

Rée [reː], *Max* (f. 1889), da-amer. arkitekt. Tegnede kostumer og dekorationer i Kbh., Berlin og New York. Fra 1925 fremtrædende scenearkitekt i Hollywood. 1946 Art-director ved Federal Films.

Reed [ri:d], *Carol* (f. 1906), eng. filminstruktør. Beg. som skuespiller og filmskuespiller; har siden 1936 opnået en meget effektiv realistisk filmstil, under tydelig indflydelse af dokumentarfilmen, f. eks. »Nattog til Munchen« (1939), »Vejen Frem« (1944) og »Natten Uden Nåde« (1947). S. m. Garson Kanin »The True Glory« (1945).

Reed [ri:d], *Douglas* (f. 1895), eng. journalist med udenrigspolitik som speciale, »Times«s korresp. 1927-38. Skrev bl. a. bøgerne *Insanity Fair* (1938, da. *Gal-skabens Kavalkade* s.å.) og *The Next Horizon* (1945, da. 1946).

Reed [ri:d], *John* (1887-1920), arner, social-litisk journalist og forfatter. Skrev bl. a. *Ten Days that Shook the World* (1919) om oktoberrevolutionen i Rusl. Begravet på Den Røde Plads i Moskva.

Reedtz [reːts], *Holger* (1800-57), da. diplomat. Sekr. i Udenrigsmin. 1831-42, atter i diplomatiet fra 1848, ledende v. forhandl. m. Preussen 1849 og Berlinfreden 1850. Helstætsmand; udenrigsmin. juli-okt. 1851, sluttede da.-russ. traktat i Warszawa, hvor Rusl. støttede Christian af Glucksborg som da. tronfølger.

Reedtz [reːts], *Peder* (1614-74), da. gods-ejer. Adelig kancellisekr., diplomat, bøjede sig for enevælden 1660, s. å. kansler; uden stærkt initiativ, modstander af Gabel og senere af Schumacher.

Reedtz-'Thott [reːts-], *Tage* (1839-1923), da. politiker. Lensbarn (Gavnø); moderat højremand, landstingsm. fra 1886, udenrigsmin. under Estrup 1892-94, bidrog til forliget 1894. Konselispræs. og udenrigsmin. 1894-97, imødekommende mod Venstre, bandt sig til ikke at føre provisoriepolitik og styrtedes da af Estrups Høj i Landstinget. Frikons. landstingsm. til 1910.

reeksport [re-æks-], genudførsel af en importeret vare.

re'el' (fr.), saglig; virkelig, håndgribelig, faktisk; upåklagelig; retskaffen, pålidelig.

reel [ri:l], gi. eng. dans i 2/4 takt af hurtig karakter, endnu folkedans i Skotl. og Irl. både som pardans og solodans, i Danm. bedst kendt som sømandsreel, bl. a. fra Boumonvilles »Livjægerne på Amager«.

re'el'le tal, fælles navn for alle rationale og irrationale, positive el. negative tal.

Reenber'g [reːn-], *Holger* (1872-1942), da. skuespiller. Deb. 1896, 1900-1910 ved Casino, hvor han vandt sin første berømmelse som operette- og folkekomedieheld. 1910-30 ved forsk. privatscener i Kbh., 1930-33 v. Det Kgl. Teater, derefter free lancing til 1939. Filmdebut 1912. Udviklede sig til karakterskuespiller af format med lysk fornemmelse og imponerende sindsstyrke.

Reenber'g [reːn-], *Tøger* (1656-1742), da. digter. Nogle æstetiske læredigte fra ca. 1700, afhængige af Boileau, men hans menneskeligt levende lejligheds- og skæmtedigtning betegner delvis et fradrag fra fr. klassik.

Reersø [reːrsø], halvø i Store-Bælt ml. Jammerland Bugt og Musholm Bugt, V-Sjælland.

Reesen [reːsan], *Emil* (f. 1887), da. komponist og dirigent. 1921-25 ved Scalateatret; ved Statsradiofonien 1927-36. Har skrevet balletterne *Gaucha* (1931), *Gudindernes Strid* (1935) og *Zaporogernes* (1934), operaen *Historien om en Moder* (1941), skuespilmusik m. v.

refek'to'rium (lat. *reficere* vederkvæge), spisesal i kloster.

refe'ra't (lat. *referre* bringe tilbage), genvejelse af noget sagt el. skrevet; beretning om noget sket.

referee [ræfæ:ri:] (eng.), dommeren i fodbold o. i spil.

reference [rø'æss] (fr. *referer* henvisne),

henvisning t. trediemand, som kan give oplysning om vedk., f. eks. ved indledning af ny forretningsforbindelse, v. pladssøgning osv.

referen'da'r (lat.), den, der refererer el. forelægger en sag. I Tyskl. den, der har bestået i. del af jur. embedseksamen.

refe'rendum (lat: bør forelægges), folkeafstemning om et af parlamentet vedtaget lovforslag. Adgang til at kræve r er hjemlet i den schw. forfatn. af 1874.

refe'ren't (lat. *referens* som bringer tilbage), person, der refererer.

refe're're (lat. *referre* bringe tilbage), henvisning til; berette, gengive.

reflation (lat. *reflare* blæse op igen), prisstigningsbevægelse som udligner en forudgående prisfaldsbevægelse, men ikke går derudover.

re'fleks (lat: genskin), uvilkårlig bevægelse el. kirtelfafsøndring, fremkaldt gnm. sansepåvirkning, idet sansindtrykket gnm. følelsernes ledes op til rygmarv el. hjerne og ved kontakt med nerveceller, som udløser bevægelse el. kirtelfafsøndring, fremkaldt r. Eks. på r udløst gnm. synsansens: pupil-r, hvorved pupillen formindskes, når lys kastes ind i øjet. Konditioneret r er mere sammensat, fremkaldt ved gentagelse. Eks: hvis en hund gentagne gange hører en bestemt tone, før den får mad, vil den efterh. komme løbende, når den hører denne tone. Alle r afsvækkes, når nervebaner i r-buen er ødelagt. Visse forgiftninger (stryknin, stivkrampgegift) fremkalder forøget irriterabilitet af r-buen i rygmarven og derved r-forøvelse (r-kræmper). (Jfr. ube-tungede r).

refleksion (lat. *reflectere* bøjte tilbage), 1) *filos.*, a) selviagttagelse, individets iagttagelse af sit eget bevidsthedsliv; b) fordybelse i (egen) tankegang; 2) *Jys.*, tilbagekastning.

refleksionsfri optik el. »usynligt glas«, d.v.s. glasoverflader, der intet lys tilbagekaster, er konstrueret ca. 1936 ved, at man har belagt en alm. glasoverflade med en tynd hinde af et stof, hvis brydningsforhold n er kvadratroden af glassets, og hvis tykkelse er A/4, hvor A er lysets bølgelængde. Derved opnås, at lys, der tilbagekastes fra hindens forside, ved interferens udslukker det lys, der tilbagekastes fra glasset, r er især af bet. for fot. objektiver bestående af mange linser (delfinering). Udføres f. eks. ved kondensering af fluorider i vakuum.

refleksionsinstrument, instrument, hvori drejning af et spejl udnyttes til vinkelmåling (jfr. sekstant).

refleksionsprisme, retvinklet, ligesidet gasprisme, hvorfra lysstråler kastes fuldstændigt tilbage. Anv. i prismekikkerten.

'refleksiv' (lat: tilbagevisende), *gramm.*, betegn. for ord, der henviser til sætningens subjekt, r pronomen er på da. »sig«; ved r verber er objektet samme person som subjektet (»jeg slog mig«).

refleksivi'te't, *Jilos.*, egenskab ved relationer, der består m. en genstand og den selv; f. eks. identitet.

re'flekska mera./b?', kamera m. fast indbygget matskive. Billedet dannes på matskiven enten af det fot. objektiv el. af et særligt objektiv. I første tilf. er der foran den fot. plade anbragt et spejl, der kaster billedet op på matskiven, og som klappes væk v. eksposeringen.

re'flekskopie'ring, M., kopieringsmetode af dokumenter og bøger, hvor fot. papir anbringes i kontakt m. originalen m. hindsiden mod denne, og belysningen foretages gnm. det fot. papir, r er basis f. fotostatkopiering.

refleksolo'gi' (*refleks* v. -logi), Behretnes betegn. for studiet af organismernes reaktioner, opfattede som reflekser.

reflektore (lat: bøjte tilbage), kaste lys tilbage; anstille betragtninger, grunde over; r på, tage hensyn til, tage under overvejelse, modtage.

re'flekto'r (lat. *reflectere* bøjte tilbage) kaldes ethvert legeme, der tilbagekaster stråling, f. eks. et spejl, men er især betegn. for en spejlkikkert.

Refn [rafn], *Helge* (f. 1908), da. teatermaler

Udd. i London og Paris, bl. a. medarbejder hos Louis Jouvet på Théâtre Pigalle. Har tegnet dekorationer for Det Kgl. Teater bl. a. til »Don Ranudo«, »Cæsar og Cleopatra« og »Dage på en Sky«.

re'for'm (lat.), forandring til noget nyt (bedre).

reformatio in 'pejus (lat: ændring til det ringere), ændring af en indanket dom til skade for appellanten.

Reformationen (lat. *reformare* omdanne), den bevægelse, som i 16. årh. førte til brud med den kat. kirke og skabte de protestant. kirker. R-s årsager var talr.: Romerkirken var kommet ud af kontakt med store dele af det rel. liv, der ofte stod i direkte opposition til den. Selv var den verdsliggjort gnm. Renæssancen og sin egen magtpolitik, og det 15. årh.s reformbevægelser (Hus, reformkoncilierne) havde ikke slået igennem, men skabt et stærkt reformbehov. Den pavelige pengepolitik vakte harme, og humanismen, også i kirk. form, kritiserede kirk. misbrug, især gejstlighedens moral. - R-s anledning var *Luthers* rel. gennembrud til en evang. forståelse af det rel. forhold som et trosforhold, modsat al præstationsreligiositet. Dette gennembrud førte uden Luthers ønske til det radikaleste opgør, kirken har kendt. Da Luthers 31. 10. 1517 åbnede kampen mod afladshandel, opstod der en diskussion, som tvang ham til at besidde sig på rækkevidden af sine tanker, og som førte ham til at forkaste alt, hvad han ikke fandt stemmende med skriften. Han støttedes af humanismen, der dog trak sig tilbage, da kirkebruddet blev definitivt, og af mange fyrster, der i R så en mulighed for at komme i besiddelse af kirkegodset og for at opnå større selvstændighed over for kejseren. Det lykkedes derfor ikke denne at gennemføre Worms-ediktet (1521), og efter Bondekrigen (1525) konsoliderede de evang. stænder sig, samtidig med at R praktisk-kirk. gennemførtes i en række tv. lande. 1530 fremlagde Melancthon dens off. bekendelse på rigsdagen i Augsburg. I ly af fortsat uenighed ml. kejser og pave og af spændingen ml. Habsburg og Frankr. (med tyrkerne som truende baggrund) bredte R sig i tiden til 1546 vidt om. 1546 søgte kejseren at slå den ned i den schmalkaldiske krig, det mislykkedes, og ved religionsfreden i Augsburg 1555 fastslog man Tyskl.s konfessionelle spaltning; fyrsterne var gået af med sejr, og de protestant. kirker var i høj grad blevet landsherrelige. - I Frankr. blev en begyndende lutherdom hurtigt overfløjet af den mere robuste calvinisme (huguenotterne), udgået fra Schweiz, hvor allerede Zwingli havde øvet et radikalt reformatorisk værk. Her bevarede katolicismen dog overtaget. Også i Holl. skabtes en kraftig reformert

R. I Engl. kom det til brud med Rom under Henrik 8., og 1559 opstod den anglikanske kirke. *Skottl.* fik en rent calvinisk, presbyteriansk kirke. S- og MI-Eur. forblev, takket være en voldsom modreformation, væs. kat., ligeså *Polen*. - Bortset fra N-Tyskl. var R sikrest i *Norden*. I Danm. mærkedes R allerede under Chr. 2., tog fart under Fred. 1. og blev med sine prædikanter og borgevækkelse til en frimenighed ved siden af den off. kat. kirke. Efter Grevens Fejde opstod ved Chr. 3.s indgriben 1536 den luth. statskirke, hvilende på kirkeordnansen og med en overvejende Melancthonpræget teol. No. fulgte Danm., men uden de samme rel. forudsættn.; derfor gik gennemførelsen langsomt. Sv. gennemførte under Gustav Vasa en stærk reduktion af den kat. kirkes gods og politiske indfl. (rigsdagen i Västerås 1527). Den bekendelsesmæssige og rent kirk. R gik langsomt; bispeembedet bevarede, og først 1593 kan R siges at være gennemført i Sv. og Finl.

reformationsfest, jubilæumsfest til minde om Reformationen: 31. okt. (Luthers theser) og 30. okt. (den da. reformation).

reformator (lat.), person, der reformerer, reformdragt kaldtes især de kvindedragter, som ca. 1870-1900 fremkom som

forsøg på at gøre kvindens påklædning niere bekvem, r havde oftest lige op- og nedadstigende snit, som overflødiggjorde korset.

reformere (lat. *reformare* omdanne), indføre ny (og bedre) ordning.

reformerte kirker, de kirker, hvis reformation især hviler på W'ingliog Calvin; findes navnlig i V-Eur. I bekendelsen betoner de stærkt prædestinationen, bibelinspirationen og en spiritualistisk sakramentopfattelse. Deres ethos er præget af udadvendt aktivitet og sans for samfundsproblemer; forfatningen er synodal, liturgien puritansk og gudstjenesten som regel prunkløs.

reformert kirke, tysk-fransk, Gothersgade, Kbh., opført 1688-89 af Dronning Charlotte Amalie, der selv var kalvinist; inventar og spir efter branden 1728. De to menigheder har hvert sit sæt alterkar. Klokkerne (fra 1729), opr. faste og uden knebel, blev først indrettet til ringning 1912.

reformisme, de retninger inden for arbejderbevægelsen, som mods. revolutionære retninger virker for ved gradvis reformarbejde at nå hen til et harmonisk kapitalistisk samfund el. til et socialistisk samfund, r er grundlaget for alle liberale og kristelige fagbevægelser og har siden 1900 været fremherskende i de fleste soc.dem. partier og fagorganisationer, især i NV-Eur., i nøje forbindelse med revisionismen.

reformkatholicisme, kirk. bevægelse i beg. af 16. årh.; ville reformere kirken uden brud med Rom (Erasmus af Rotterdam).

reformkoncilium, kirkemøde til kirkens reformering. Især om kirkemøderne i Pisa, Konstanz og Basel i 15. årh.

reformpädagogik, fælles navn for de pædagog. bestræbelser, der, med udgangspunkt i Amer. ca. 1900 (bl. a. Kilpa trick), bryder med lektielesnings- og overhøringsprincippet og i st. f. bygger på individuel undervisn. og forsk. former for produktivt, frit skabende arb.

Reformvenstre, d. s. s. Venstrereformpartiet.

refrain [re'fra'æ], (fr., af lat. *refrangere* bryde atter og atter (r bryder sangen ved at blive getaget)), mus., omkvædsstrofen i mod. populære jazz- og skønsange samt folkelige melodier.

refrakt (lat. *refractus*), brudt; refrakte doser, fl. små i stedet for 1 stor dosis.

refraktion (lat. *refractus* brudt), brydning; med., øjets brydningsstilstand; astron., den afbøjning af retningen til et himmellegeme, som fremkaldes af lysets brydning i Jordens atmosfære, r beviker, at himmellegemernes højde tilsyneladende forøges. For en højde af 45° er r ca. 1 buemin., i 20° højde ca. 3 buemin., i horisonten ca. 35°. r forøgeret himmellegemes dagbue på bekostning af natbuen.

refraktionsanomalier (*refraktion + anomal*), fællesbetegn. for de forsk. brydningsfejil i øjet.

refrakto'me'ter (lat. *refractus* brudt + *-meter*), fys., apparat til bestemmelse af brydningsforhold ved måling af grænsevinklen for totalrefleksion.

refrakt (lat. *refractus* brudt), astron. linsekikkert.

refrak'te'riperide (fr. *refractaire* genstridig + *periode*), det korte interval, hvor en nerve el. en muskel efter at være irriteret er ufølsom for fornyet irritation, r varer for nerver ca. Vxxx sek.

refrig'e'ran'tia (lat. *refrigerare* afkøle), kølende midler, virker ved øget fordampning.

refrige'rator (lat. *refrigerare* afkøle), den del af en kølemaskine, hvor kuldeudviklingen sker.

Refshale'n, i nordøstl. del af Kbh.s havn, dannet v. opfyldning på tidl. Refshalegrund. Fra 1870erne anlagde Burmeister & Wain skibsværfter på R. (III. se tavle København I).

Refsund Thomsen, Kresten (f. 1884), da. embedsmand. Præstesen fra Broager, cand. polit., nøje knyttet til H. P. Hanssen, 1910-15 red. af »Hejmdals«, deltog i

1. Verdenskrig. Fra 1920 amtmand i Åbenrå, fra 1932 tillige i Sønderborg amt. 1935-44 tillige politiajudant i de sønderjydske landsdele og Justitsmin.s rådgiver i grænsepolit. spørgsmål. G. m. Ingeborg Thomsen (f. 1891), datter af H. P. Hanssen; 1947 rad. medl. af Landstinget.

Refsnæs, tidl. skrivemåde for Røsnæs.

refuge [-'fy:] (fr., af lat. *refugium* tilflugtssted), helle.

refun'de're (lat.: lade strømme tilbage), tilbagebetale.

refu'se're [-fy-] (fr.), afslå.

refusion (lat.), tilbagebetaling.

refusionsforbund, det mellemkom-munale, oprettet 1933, foretager omfordeling m. h. t. en del af kommunernes soc. udgifter. Nu fordeles ca. 90 mill. kr. årl. på kommunerne i forh. t. indb.tal, skattepligtigt indkomstbeløb og ejendomsnyltdværdier.

re'galé (mlat. *rega* række), 1) lille transportabelt orgel, kun forsynet med en enkelt række tungepipen, r spillede indtil ca.17. årh. samme rolle til hjemligt brug som harmoniet nu; 2) kraftig, ejendommeligt klingende stemme i orglet.

re'galer (lat. *rex* konge), i middelalderen de kongen tilkommene rettigheder. I nyere tid kun sådanne rettigheder, der efter deres natur måtte siges at være af privatøkon. karakter, men hvis udnyttelse alene tilkom staten, f. eks. retten til danefæ (jordfundne værdigenstande).

rega'le're (fr.), traktere; belønne (ironisk).

re'gal'lier (lat. *regalis* kongelig), betegn. for en række pragtgenstande, der kendetegner herskerværdighed, r bruges nu ved kroninger, begravelser o. l. højtidelige lejligheder. De vigtigste r (krøn-)er krone, scepter, sværd og rigssæble. De da. r opbevares på Rosenborg og omfatter foruden de nævnte bl. a. salvings-tronstolen af elfenben og de berømte tre sølvløver. (Jfr. kronregalier, danske, med tavle).

re'gatta (ital.), stævne i kaproning el. kapsejlad.

regelation (re- + lat. *gelare* f. til at fryse), det fænomen, at vand, der er dannet ved smeltning af is som flg. af en trykforhøjelse, igen fryser til is ved mindskning af trykket, r skyldes, at isens smeltepunkt ved høje tryk ligger noget under 0=C.

regelbundne kalder romerkirken alle gejstlige el. lægfolk, der forpligter sig til at leve efter en bestemt kirkelig regel.

'Regenbur'g, Theodor august Jes (1815-95), da. embedsmand. 1850 leder for sønderjyds kirke- og skolevæsen, 1852-64 departementschef i min. f. Slesvig. Genneførte 1851 sprogekriterierne m. da. undervisningsprog i det blandede bælte i Mellemslesvig; ivrigt da.-sindet. Fra 1870 stiftamtmand i Skanderborg. Stifter af R-ske Legat (historieforskning).

Régencestil [re'3<:s:], fr. overgangsstil ml. Louis-quatørze- og rokokostilen; opkaldt efter La Régence (1715-23), formynderregeringen for Ludvig 15.

regene'ra't, et produkt, der er genvundet (regenereret) efter tidl. anv. til fornyet brug. F. eks. anv. i gummidustningen bet. mængder r (regenereret kautsjuk) til visse varer af ringere kvalitet.

regeneration (re- + lat. *uenerare* frembringe), 1) bot., dannelse af et nyt individ ud af et stykke af en plante. En pilegren el. et begoniablod kan ved r danne en ny plante. Også erstatning at tabte plantedele kaldes r. - 2) zool., den evne, mange dyr har til at gendanne tabte legemsdele. Den er særlig udviklet hos visse lavere dyr som pighude og børsteorme, ringere hos leddyr, navnlig hos insekter. Bl. hvirveldyr er r navnlig udviklet hos padder og øgler. Også hos højere dyr, f. eks. mennesket, taler man om en vis r, idet celler, der til stadighed går til grunde, nydannes, f. eks. overlødder, blodlegemer. Når sår heles, skyldes det vævenes evne til r. Denne er forsk. udviklet hos forsk. væv, således regenererer nerve- og bruskvæv vanskeligt, binde- og knoglevæv let.

regene'rator, anordning v. ovne til forvarmning af gas og forbrændingsluft v. hj. af et dobbelt kanalsystem, der skiftevis gennemstrømmes af røggas, der varmer systemet, og gas og luft, der skal forvarmes; regenerativt fyring, der blev opfundet af W. v. Siemens 1857, udnytter ved drift af højovne o. l. den varme, der tidl. gik til spilde.

regene'r*re (lat.), gendanne(s); forny(s). **Regensburg** [re'gansburk], ty. by ved Donau, Bayern; 118 000 indb. (1947). Vigtig handelsby, stor levnedsmiddelindustri. - Romernes Castra Regina. Fri rigsstad 1245, 1810 til Bayern. Mødested f. ty. rigsdag 1663-1806.

Re'gen'sen, egl. *Collegium regium* (lat.: det kgl. kollegium), studenterbolig i Kbh., opført 1618-28 af kommunitetet med støtte fra Chr. 4.; taget i brug 1623. Opr. fribolig for 120 studenter, nu 103. Nedbrændt 1728, genopført 1731-49, udvidet 1908-09. I gården står regenslinden, plantet 1785. R-s efor kaldes regensprovst.

re'gent (lat.: regerende), den, der fører regeringen; regentskab, flerhed af personer, der i forening fører regeringen.

re'gen'ten-billede (holl. *regent* bestyrelsesmedlem), holl. billede fra 17. årh., forestillende bestyrelsen for et gilde.

Re'gen'tpartiet, i 16.-18. årh. nederl. parti, støttet til »regenterne«, de kapitalstærke købmandsgrupper, især i prov. Holland. Bekæmpede huset Oranien's forsøg på fyrstemat.

Regent's Park [ri:d33nts'pa:k], park i NV-London med zool. og bot. have.

Regent Street [ri:d33nt'stri:t], fornem forretningsgade i West End, London.

Regger [re'gar], *Max* (1873-1916), ty. komponist, fremragende orgelspiller og pianist. Greb i sin musik tilbage til de gi. barokformer (variationer, fuger, korlbebejledelser), som han genoplivede med en radikalt mod. musik.

re'ge're (lat.), herske, styre; skalte og valte; larme.

regeringsformen [re'je:-] (off. fork.: R. F.), sv. grundlov af 1809.

re'gesta (lat. *regere* opføre, protokollere), register; især om fortegnelser over aktstykker med kort resumé af indholdet, mods. diplomatium.

Reggio (di) Calabria [ræd:30 (di) ka'labria] (gr. *Rhégion*, lat. *Regium*), ital. by i Calabriaen, ved Messinastrædet; 138 000 indb. (1947). Ved jordskælv 1908 omkom 30000 af 40 000 indb.

Reggio(nell') Emilia [ræd:30(nel:) e-'milia] (lat. *Regium Lepidi*), ital. by i landsdelen Emilia, nær Parma; 106 000 indb. (1947). Industri: lokomotiver, jernbane- og sporvogne, samt ost.

'Regia (lat.: kongeborg), den rom. ypperstpræsts embedslokale på Forum Romanum, if. traditionen den gi. kongeborg (heraf navnet). Den ældste R-s fundamenter bevaret.

regie [re'ji] (fr. *régie* lede), i teatersprog instruktørbog til optegn. af tekniske, instruktionsmæssige og kostumemæssige detaljer.

regicelle (fr. *régie* lede), kontrolrum ved radiofoms tudie.

regime [-'ji:ma] (fr.), styrelse.

regim'e'nt (lat. *regimentum* et styre), opr. hærafdeling, hvervet af en oberst. Nu navn på en større væbenenhed. Efter hærloven af 1937 talte et da. fodfolksregiment 3 batailloner, 1 kanonkompagni og 1 stabkompagni. Styrke ca. 5000 m. - 1949 begyndte man genindførelsen af gi. afdelingsnavne i den da. hær, f. eks. Dronningens Livregiment (tidl. 17. bataillon).

regim'ente (lat.), herredømme (især nedsettende).

regimentsartilleri, navn på det artilleri, der i tidl. tid var knyttet til fodfolksregimenterne i modsætning til feltartilleriet.

regimentsmess, d. s. s. fanesmed.

'Regin, i nord. rel. 1) udtryk for lykke og kraft som guddommeligt magt, 2) navn på Fafners broder, Sigurds hjælper.

re'gina (lat.), dronning.

Regina [ri'dsains], hovedstad i Saskatche-

wan, Canada; 58 000 indb. (1946). Ved Canadian Pacific Railway.

Régio [ræsju], José (f. 1901), portug. digter, vandt ry som lyriker og som dramatiser: *Jacob e o Anjo* (Jakob og englen) (dram. mysterium) og romanfort: *Uma gota de sangue* (en dråbe blod) (1945).

Regiomontanus (latinisering af Konigsberg), *Johann Muller* fra Konigsberg (1436-76), ty. astronom, blev ved studiet bl. a. af Ptolemæus' Almagest fortruligt med gr. astronomi. Udførte bestemmelser af himmellegemeres positioner og udgav tavler for Solens, Månens og planeternes steder. Hans soltavler dannede grundlaget for astron. navigation på de store opdagelsesrejser i 15. årh.

regio'n (lat.), egn, område, sfære; *anat.* bestemt af legemet; regio'na'l, vedrørende en region.

regio'na'legeografv., den del af geografien, der behandler de enkelte landområder.

regionalmetamorfose, den metamorfose, der sker i jordskorpens dybere dele ved høj temp. og tryk og hvorved de krystallinske skifre dannes. Temp. bevirker omkrystallisationer, trykket iser strukturændring. Øverst spiller ensidige tryk hovedrollen og stærkt skifrede bjergarter opstår; derunder er såvel tryk som temp. højere, der sker kern. omdannelser, nye mineralkombinationer med stor vægfylde opstår; nedest ved meget høj temp. og tryk dannes eruptivlignende krystallinske skifre.

regionsplan, arkiv., plan hvorefter en landstrækning bygges (med boliger, fabrikker, forretninger, skoler osv.) således, at bysamfundet kan hvile i sig selv.

regissør [reji'sø'r] (fr. *régir* lede), den, der varetager den daglige forretningsgang ved et teater bag scenen. På sv. og ty. betegner **r** iscenesætteren.

re'gister (lat. *regere*, protokollere), ordnet fortegnelse, liste; *mus.*, a) i orgelet den til en enkelt stemme hørende række af piber. Ved registrering forstås sammenstillingen af r, som det overlades til den udøvende selv at foretage, b) i den menneskelige stemme de forsk. tone-rækker, der fremkommer ved forsk. anv. af stemmelæberne. Man skelner mellem fuldr (brystr), randr (hos manden falsst) og kortr (hos kvinder og børn). De tre r'er ikke skarpt afgrænsede, men dækker over store dele af hverandre. - *bogtr.*, holde r, sørge for, at to sider af et blad dækker hinanden nøjagtig, at linie falder på linie.

registerbefolkning, befolkningstal if. de kommunale folkeregistre.

registermark, fra marts 1933 betegn. for udlændets spærrede tilgodehavende i Tysk.; kunne kun frigøres i bestemte øjemed, bl. a. til rejseudgifter (turistmark).

register-stambog, off. stambog over unge, lovende avlsdyr.

registerton, rummål for skibstonnage, 1 r = 100 eng. kubikfod = 2,83 m³.

regi'strator (lat.), den der ordner dokumenter; titelfor tjenestemand i arkiverne.

registra'tu'r (lat.), fortegn. over arkivalier m. m.

regi'stre'rballoon, små brintfyldte gummiballoon, som bruges til at bringe registrerende meteor. instrumenter op i atmosfærens store højder.

regi'stre're (af *register*), optegne, indskribe registrering af traktater. Efter art. 102 i FNs pagt skal enhver traktat indregistreres i organisations sekretariat for at kunne påberåbes over for noget af FNs organer.

registreringsbogstaver. Ethvert da. skib over 20 BRT indføres i Skibsregistreringskontorets skibsregister med 4 r (for Danm.s vedk. fra OÜHA til OZZZ) der samtidig er kendings- og radiokaldesignal; skibet modtager samtidig et nationalitets- og registreringscertifikat.

registreringsmærker på luffartøjer, se nationalitetsmærker.

reglement [reyl'smajj] (fr. *regler* give forskrifter), forskrift, ordning; tjenesteforskrift; reglementeret [-mænte'-], påbudt, foreskrevet.

regler, med., menstruation.

re'gletter (eng., af lat. *regula* lineal), i *bogtryk* flade lister afskriftmetal, 2-12 punkt tykke. Anv. til at skabe afstand ml. satslinjerne (skydning).

regn, nedbør i flydende form. De mindste r-dråber er ca. 0,1 mm i tværmål og falder meget langsomt (støv). Faldhastigheden stiger med størrelsen til 8-9 m pr. sek. ved tværmålet 4-5 mm; større dråber forekommer ikke, fordi sådanne slås i stykker ved faldet gen. luften. Jfr. nedbør.

'Regna firmat'pietas (lat.), fromhed styrker rigerne (Christian 4.s valgsprog).

Regnard [rs'nja:r] *Jean-Francois* (1655-1709), fr. lystspilforfatter, når ikke sit forbillende Molière i karaktertegning, men hans komedier er muntre og spirituelle.

Regnault [rs'njo], *Henri* (1843-71), fr. maler, der særligt har skildret det sp. og orientalske folkeliv. R-s hovedværk er *Den Spanske General Prim til Hest* (Louvre).

Regnault [ra'njo], *Jean Baptiste* (1754-1829), fr. maler. Elev af Vien. En af fr. klassicismes førende kunstnere. Mytol. og rel. motiver.

regnbuehinde, anat., d. s. s. iris.

regnbue, atmosfærisk-optisk fænomen, der opstår ved at solstrålerne brydes ind i tråderne i faldende regndråber, tilbageskastes fra dråbernes bagside og brydes igen ved udtrædelsen, idet brydningen er ledsaget af en farvespredning, så at man ser et spektrum med rød yderst og violet inderst, idet de enkelte farver dog griber noget ind over hinanden, r-s centrum ses diametralt modsat Solen og dens radius er 42°, så at r kun kan iagttages, når solhøjden er mindre end 42°. Foruden den egl. r, hoved-r, kan undertiden iagttages en større bi-r med radius 51° og med farverne i omv. rækkefølge, som opstår ved, at solstrålerne tilbageskastes to gange inde i dråberne.

regnbuesyn, symptom ved grøn-stær, visende sig ved fremkomsten af regnbuefarvede ringe om lysflammer.

regnbueørred (af brogetheden) *C. Salmo trididus*, nord-årner, laksefisk, indført i Danm. i dambrug.

regnebræt, apparat hvor man ved hjælp af kugler, der er forskydede på strenge, kan udføre simple regninger.

regnemaskine, apparat til mekanisk udførelse af regninger, drevet med håndkraft el. elektricitet. I den senere tid er der i USA konstrueret mege. store elektr. r, med hvilke man i meget kort tid kan udføre yderst komplicerede beregninger (jfr. ENIAC).

Regner Lodbrog (oldn.; med de låne bukser), da. viking, hærgede i Frankrig og Engl. ca. 845-65, da han faldt i Engl. Hans sønner undervang 867 N-Engl. En no. saga om R ligger til grund for Saxos beretning om ham; finere komponeret er den isl. Ragnars saga loSbrokar.

regnestok, instrument til mekanisk udførelse af multiplikationer og divisioner, består i sin simpleste form af to ens logaritmiske skalaer, af hvilke den ene forskydes langs den anden (ill.). P. gr. af logariternes egenskaber kan multiplikationer og divisioner erstattes med additioner og subtraktioner. Den gængse r består af fl. lignende skalaer og tillader også udførelse af andre regninger. Den har en såkaldt skyder, der tjener til at lette aflæsningen og til at forbinde skalaerne. Det er af bet. at r er upåvirkelig af temp.-svingninger, fugtighed o. l. Man har i seneste tid lavet r af plexiglas.

regnfang, bot., forvansket navn på rejnfan.

Régnier [re'nje], *Henri de* (1864-1936), fr. digter og romanforfatter; bevarede trods påvirkning fra symbolismen, parrassisme og klassik sin originalitet, var især begejstret for an

tikken, mestrede både det frie vers og de klas. digtformer. Bl. a. digtsamlingen *Les médailles d'argile* (1900).

Régnier [re'nje], *Mathurin* (1573-1613), fr. digter; berømt for sine 16 samfundsskildrende satirer (1608-12).

regning, i *handelen* opstilling over solgte og leverede varer m. angivelse af deres art, mængde, pris, udregnet værdi m. m., som sælgeren stiller køberens. I engroshandel anv. ofte beteg. *faktura*, i detailhandel beteg. *nota*.

Regnitz [re:gnits], 210 km l. biflod til Main, opstår ved forening af kildeloderne Pegnitz og Rednitz ved Furth.

regnkanon, roterende oversprøjtungs-anlæg til vanding af afgrøder; har kun en stråle; fås i fl. størrelser; radius 10-25 m.

regnklæg (*Haemata opota pluvialis*), ubehageligt stikkende flue. grålig, af klægerens fam. Alm. i Danm.

regnkort, landkort, på hvilket den faldne regnmængde er anført, gerne i mm. Ofte anskueliggøres regnens fordeling ved indtegnede kurver.

regnmåler. Som r kan bruges enhver cylindrisk spand, idet en falden regnmængde måles ved den højde, hvori den står over jorden, hvis den ikke flyder bort. Til meteor. brug anv. særlig med foranstaltninger mod fordampning af den faldne regn inden målingen, r kan indrettes således, at den automatisk registrerer regnen, efterhånden som den falder.

regnorme (*Lumbricidae*), ret store børsterorme af oligochæternes orden. På hvert led 4 par ganske små børster. Forenden tilspidset; tvekönnede, gensidig parring, æggene lægges i en kokon, der afsondres

af et gulligt, kirtelrigt bælte, r graver gange i jorden, lever af plantedele, som trækkes ned i gangene. Små kornede ekskrementer aflægges oven på jorden. Findes i de øverste jordlag, men kan gå ned til 2-3 m. Antallet kan være indtil 100 000 pr. ha. r har stor bet. ved at omsætte døde plantedele samt ved deres bejættelse af jorden. Adskillige arter.

regnskabsførelse. Bogføringsloven af 10. 5. 1912 pålægger næsten alle personer, selskaber m. v., der driver forretningsvirksomhed, at føre bøger; og talne er kun visse små næringsdrivende. Der skal føres kassebog, hovedbog, samt evt. statusbog, som alle skal autoriseres, r skal tilrettelægges således at forrettningens gang, debitorer og kreditorer, omkostn., privatforbrug m. m. klart fremgår deraf. For aktieselskaber, banker, sparekasser, forsikringsvirksomhed m. m. gives særl. regler i spec. love. Ved lov om kontrol med selvangivelsen m. m. af 12. 7. 1946 er finansministeren bemyndiget til at påbyde bogføring inden for erhverv, som

tidl. ikke var pligtige dertil. I henhold hertil har læger, tandlæger, dyrlæger, revisorer m. fl. fået bogføringspligt.

regnskabsværetning el. *administrationsværetning*. I sager ang. forvaltning el. regnskab for forvalt. af andres midler kan den påg. sagsogs ved retten på det sted, hvor forvalt. er ført el. regnskabet skulle aflægges.

regnskov, vegetationsregion i den tropiske, de subtropiske og den sydl. tempererede zone. Det typiske plantesamfund er tæt, yppig, stedsegrøn højskov. / *trop. zone* findes r, hvor der er helårsregn el. tørtiden er meget kort (omkr. ækvator og østskråninger, hvor passaten tvinges til opstigning). Træerne har ofte støtterødder. Antallet af lianer (slyngplanter) og epifyter (hæfteplanter) er stort; skovbunden er ganske bar, som findes af det manglende lys; dyrelivet følger fortrinvis i trætoppen. / *Subtropiske zone* findes r, hvor der er sommerregn m. rigelig nedbør og vinteren ikke helt regnløs (fastlandenes østsider); den er som regel mindre frodig end den tropiske, r i *temp. zone* findes i mindre områder på sydl. halvkugle (sydl. Chile, Tasmanien, New Zealand). Typisk for dette område er træagtige bregner.

10 —
9 —
8 —
7 —
6 —
5 —

— |
Regnestok.

regnsponer (*Nu'menius*), ret store vade-fugle m. langt nedadbojet næb, høje ben.

reguleringskonto, konto til udligning f. eks. af gæld el. forpligtelse, for tiden særlig om den da. stats r i Danmarks Nationalbank, over hvilken staten afskriver sin overtagelse af nationalbankens tilgodehavender. Maj 1945 androg denne ca. 7,5 milliarder kr., ult. marts 1948 ca. 5,5 milliarder kr.

reguleringsmodstand, en elektr. modstand, der er indrettet således, at man kan ind-el. udskyde større el. mindre dele.

reguleringsstillæg, tillæg til tjenestemandslønninger siden 1931, beregnet efterpristal.

Regu'lini-Ga'lassi graven, etruskisk stormandsgrav i Cære fra 7. årh. f. Kr., fundet 1836 og opkaldt efter graverne.

'Regulus (lat.: lille konge), stjernen *a* i stjernebilledet Løven.

regu'lae'r (lat. *regula* regel), regelmæssig, ordentlig, rigtig.

regulære poly'edre, *mat.*, d. s. s. platoniske legemer.

regulære system, *mineral.*, krystal-system med 3 på hinanden vinkelrette, lige lange akser. 7 holodriske enkeltformer: terning, oktaeder, rombedeoktaeder, pyramideterning, pyramidoktaeder, ikositetraeder og heksakisoktaeder. Vigtigste hemiedriske klasser: tetraedriske og pentagonodekadriske klasse. (111. se.de enkelte former).

regulære tropper, tropper, der hører til en hær og er ordnet og rustet efter en fast plan.

Re'ha'beam, søn af Salomo, blev kun konge i Sydriget, mens Jeroboam 1. keredes i Nordriget.

rehabili'te're (fr.), skaffe anseelse tilbage, skaffe æresoprejsning.

Rehber'g ['re-'], *Poul Branat* (f. 1895), da. fysiol.; prof. i zoofysiol. v. Kbh.s Univ. 1944. Kroghs medarbejder ved talr. kapillærundersøgelser, men mest kendt for sine nyrerfysiol. arb. Under besættelsen bl. de ledende i modstandsbevægelsen, fængslet 1945, udslap ved Shellhusets ødelæggelse 21. 3. Tilh. Radikale Venstre.

Rehnskold ['remjld], *Carl Gustaf* (1651-1722), sv. officer. En af Karl 12.s dygtige generaler, kommanderede ved Foltava, hvor hans ledelse er omstridt. Russ. fange til 1718.

Reich [rai'kj], Christian tmilius (1822-65), da. officer, Departementsdirektør i krigsmin. 1856-63; maj-juli 1864 krigsmin.

Reichelt ['raixælt], *Karl Ludvig* (f. 1877), no. missionær i Kina; har grl. buddhistmissionen (især i klostrene) som et fællesnord, foretagende.

Reichenau ['raixanau, -'nau], ty. 0 (4 km²) i Bodensee, forbundet med fastlandet ved en 1 km l. dæmning. 3000 indb. Stor vinavl.

Reichenbach ['raixenbnt], ty. by i Sachsen; 32 000 indb. (1939). Stor tekstilindustri.

Reichenbach ['raixsmbaf], *Hans* (f. 1891), ty.-amer. filosof. Står den logiske empirisme nstr. Hovedværker: *Die Philosophie der Raum-Zeit-Lehre* (1928), *Wahrheitlichkeitslehre* (1935). *Philosophie Foundations of Quantum Mechanics* (1944).

Reichenberg ['raix'nbærk], ty. navn på Liberec, Tjcechoslov.

Reichert-Meissl's tal er et mål for indh. af letflygtige, vandopl. fedtsyrer i fedtstoffer (for smør 26-36; for alle andre fedtstoffer ml. 0 og 8). R er et udtryk for renhedsgraden.

Reichhardt ['raikart], *Poul* (f. 1913), da. skuespiller. Deb. 1933 på Det Ny Teater. Har gnm. et folkeligt repertoire nu oparbejdet en sikker position som operettehelt. Deb. 1936 på film, hvor han i en række karakterroller har ydet det fremragende, i f. eks. »De Røde Enge« (1946). »Soldaten og Jenny« (1947) og »Støt Står den Danske Sømand« (1948).

Reichsbank, Deutsche ['dojfte 'raixsbo'ik] (ty.: den ty. rigsbank), den ty. centralbank, grl. 1875 som privat bank, reorganiseret i forb. m. Dawes- og Young-planerne 1924 og -30. 1937 ophævede Hitlerstyret bankens internat, forpligtelser, hvorpå den som statsbank sættes

ind på at finansiere den ty. oprustn. og krigsførelse. Efter sammenbruddet virker R under allieret kontrol i de 3 vestzoner. I Sovjetzonen og Berlin fungerer i stedet Potsdamer Verrechnungsstelle.

Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold, ty. politisk forening, stiftet 1924; gik ind for Weimar-forfatningen; havde 1932 3,5 mill. medl. Opløstes 1933.

Reichsgericht ['raixsgerixt] (ty.: rigsretten), til 1945 Tyskls.s højesteret med sæde i Leipzig.

Reichskul'turkammer ['raixs-] (ty. *Reich* rige), organisation under national-soc. propagandaministerium, grl. 1933 af Goebbels. Skulle ensrette kulturarbejdet i Tyskl. Delt i særkamre for presse, bogfremstilling, teatre, musik, billedende kunst samt (til 1939) radio. Tvungent medlemskab for årsarbejdere og tekniske medarbejdere i kulturelt arbejde.

Reichsmark ['raixs-J (ty. rigsmark) (fork. RM), ty. møntenhed 1871-1945 - 100 Pfennig.

R eithusm a i k kammer ['raixsmu'z:ik-], underafd. af Reichskulturkammer.

Reichs-schrifttumskammer ['raixs-'lri:ft:u.ms-] (ty. *Reich* rige, *Schrifttum* litteratur), underafd. af Reichskulturkammer.

Reichstadt, hertug af ['raixJw:t], titel, som den østrigske regering 1818 gav Napoleon (2.), søn af Napoleon 1. og Marie Louise.

Reichswehr ['raixsve:r] (ty.: rigsværn), den hvervede hær på 100 000 mand, som Versailles-traktaten tilfod Tyskl. at holde; oprettet 1919, navneændring til Deutsche Wehrmacht 1935.

Reid [ri:d], *Thomas* (1710-96), skotsk filosof. Grl. i *Inquiry into the Human Mind on the Principle of Common Sense* (1764) den »skotske skole«, if. hvilken der kan bygges en filos. på den sunde fornufts selvindlysende grundsatninger. Kritiserede Berkeley og Hume.

'Rei'ersen, Christian (1792-1876), politiser-assessor, censor i Kbh. for tryksager 1834-51. Sogte at udgøre sit ubehagelige arbejde efter reg.s ønske, skarpt angrebet af de liberale.

'Rei'ersenske Fond, stiftet 1793 af etatsråd N. L. R. (1742-95), til industriens fremme; kapital 1,1 mill. kr.

reifikation [re-i-] (lat. *res* ting + *-ficere* gøre), *filos.*, tingliggørelse af abstrakte begreber (som om de var objektive genstande).

Reigate ['raigait], forstad til London, 30 km S f. City. 42 000 indb. (1948).

Rei'marus, Hermann Samuel (1694-1768), ty. teolog; skrev radikalt rationalistiske fortolkninger til N. T., deraf udgaves posthumt (af Lessing) *Wolfenbut-teler Fragen* (1774-77).

Reims [ra:s], fr. by i Champagne; 111 000 indb. (1946). Vigtigt trafiknudepunkt; tekstilindustri (særlig uld varer); handel med uld og vin. Berømt domkirke (på-

ind på at finansiere den ty. oprustn. og krigsførelse. Efter sammenbruddet virker R under allieret kontrol i de 3 vestzoner. I Sovjetzonen og Berlin fungerer i stedet Potsdamer Verrechnungsstelle.

Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold, ty. politisk forening, stiftet 1924; gik ind for Weimar-forfatningen; havde 1932 3,5 mill. medl. Opløstes 1933.

Reichsgericht ['raixsgerixt] (ty.: rigsretten), til 1945 Tyskls.s højesteret med sæde i Leipzig.

Reichskul'turkammer ['raixs-] (ty. *Reich* rige), organisation under national-soc. propagandaministerium, grl. 1933 af Goebbels. Skulle ensrette kulturarbejdet i Tyskl. Delt i særkamre for presse, bogfremstilling, teatre, musik, billedende kunst samt (til 1939) radio. Tvungent medlemskab for årsarbejdere og tekniske medarbejdere i kulturelt arbejde.

Reichsmark ['raixs-J (ty. rigsmark) (fork. RM), ty. møntenhed 1871-1945 - 100 Pfennig.

R eithusm a i k kammer ['raixsmu'z:ik-], underafd. af Reichskulturkammer.

Reichs-schrifttumskammer ['raixs-'lri:ft:u.ms-] (ty. *Reich* rige, *Schrifttum* litteratur), underafd. af Reichskulturkammer.

Reichstadt, hertug af ['raixJw:t], titel, som den østrigske regering 1818 gav Napoleon (2.), søn af Napoleon 1. og Marie Louise.

Reichswehr ['raixsve:r] (ty.: rigsværn), den hvervede hær på 100 000 mand, som Versailles-traktaten tilfod Tyskl. at holde; oprettet 1919, navneændring til Deutsche Wehrmacht 1935.

Reid [ri:d], *Thomas* (1710-96), skotsk filosof. Grl. i *Inquiry into the Human Mind on the Principle of Common Sense* (1764) den »skotske skole«, if. hvilken der kan bygges en filos. på den sunde fornufts selvindlysende grundsatninger. Kritiserede Berkeley og Hume.

'Rei'ersen, Christian (1792-1876), politiser-assessor, censor i Kbh. for tryksager 1834-51. Sogte at udgøre sit ubehagelige arbejde efter reg.s ønske, skarpt angrebet af de liberale.

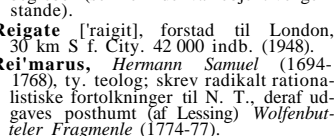
'Rei'ersenske Fond, stiftet 1793 af etatsråd N. L. R. (1742-95), til industriens fremme; kapital 1,1 mill. kr.

reifikation [re-i-] (lat. *res* ting + *-ficere* gøre), *filos.*, tingliggørelse af abstrakte begreber (som om de var objektive genstande).

Reigate ['raigait], forstad til London, 30 km S f. City. 42 000 indb. (1948).

Rei'marus, Hermann Samuel (1694-1768), ty. teolog; skrev radikalt rationalistiske fortolkninger til N. T., deraf udgaves posthumt (af Lessing) *Wolfenbut-teler Fragen* (1774-77).

Reims [ra:s], fr. by i Champagne; 111 000 indb. (1946). Vigtigt trafiknudepunkt; tekstilindustri (særlig uld varer); handel med uld og vin. Berømt domkirke (på-

Domkirken i Reims

begyndt 1211, ødelagt af Tyskl. i 1. Verdenskrig, genopbygget, indv. 1938). I general Eisenhowers hovedkvarter i R underskrev Jodl m. fl. ty. officerer 7. 5. 1945 Tyskls betingelsesløse kapitulation.

Rein [nein], *Jonas* (1760-1821), no. forfatter og præst. Medl. af »Norske Selskab«; fandt i elegien det naturlige udtryk f. sit medfødte tungsind; *Samlede Digte* (1802).

Reindeer Lake [ræ:ndjɪr tæk] (eng. rensdyr-søen), 6400 km stor sø i Saskatchewan, Canada. Aflob til Churchill River.

reine claud (da. [ræn(o)'klo:dɔ], fr. [ræn'klo:d]) (fr. dronning Claude), sortsnavn på en rund, grøn, meget velsmagende blomme. Talrige senere tilkomne blommesorter har fået tilføjet navnet r, f. eks. den gule oullins.

Reineke Fuuchs [rai-'fuks] (ty. Mikkel Ræv), dyreepos om ræven. Den første repr. i ty. litt. er Heinrich der Glichezæere (ca. 1180), hovedværket er den nyere. »Reynke de vos« (1498, efter nederl. forbillede), bearbejdet af Gottsched på ty. prosa. Derpå bygger Goethes heksameterdigting R (1794, da. 1806 v. Oehlenschläger). Jf. Roman de Renart.

reinet(te) [ræ'næt] (fr. lille dronning), æble med ty. tør hud og fast, aromatisk, gerne gulligt el. grønligt kød. Eks: balle de boskoop, cox's orange, couden reinet.

Reinhardt [rain-J, Johannes (1776-1845), da. zoolog; f. i Norge. Grundlægger af Kgl. Naturhist.Mus. Prof. v. univ. 1814. Arbejder over Grønlands fugle og fisk.

Reinhardt [rain-J, Johannes *Theodor* (1816-82), da. zoolog. Søn af J. R. Deltaget i Galathea-eksped. 1845. Fl. besøg i Brasilien (Lagoa Santa). Ansat v. Zool. Museum. 1854 tituleret prof.; 1861 docent i zoologi.

Reinhardt [rain-J, *Max*, egl. *GoUmann* (1873-1943), østr.-ty. scenearbejder af jødisk slægt. Deb. 1893 som skuespiller, som iscenesætter 1899. Ledede forsk. teatre indtil han 1905-33 blev leder af »Deutsches Theater«, som han gjorde til kernen i en omfattende teaterkoncern (R ledede tillige: 1906 »Kammerspiele«, 1915-18 Berlins »Volksbühne«, 1919-24 »Grosses Schauspielhaus«, 1924 »Komedie«, 1924 »Josephstadt-teatret og 1928 »Theater an der Wien« i Wien, startede 1928 »Berliner Theater« og 1931 »Theater am Kurfürstendamm«). Stiftede i 20erne Salzburgfestspillene. 1933 fordrevet af nazisterne til Østrig, og herfra ved anslutning i 1938. Siden i USA. Hans indsats går fra dybtgribende personinstruktion til en hidtil ukendt udnyttelse af scenebilleder, der næde sin kulmination i festlige stillørestillinger og i store udstyrsopførelser. Iscenesatte 1935 filmen »En Skærsømmernatsdrøm« i Arner. Oprettede under sin karriere fl. teaterskoler. Døde under arbejdet med et teaterakad. i Californien. Gæstede Kbh. 1920, 21 og 30. (Hortræt).

Reinhart [rain-J, *Johann Christian* (1761-1847), ty. maler. I sine landskaber lægger R vægt på en naturtro gengivelse af lovmasserne. I Thorvaldsens kreds højt skattet på grund af sit djærve væsen.

Reinickendorf [rainiksn-J, nordvestl. bydel i Berlin, 196 000 indb. (1947).

Reininger [rai-J, *Robert* (f. 1869), østr. filosof. Hævdede i *Das psychophysische Problem* (1916), at virkeligheden samtidig er fysisk og psykisk.

reinkarnation [re-in-J re- i inkarnation), genfødsle i en sjælevandring.

reis [ræif], flertal af *real*, tidl. portug. og bras. regningsmønt = 1/1000 milrêis.

Reis [rais], *Philipp* (1834-74), ty. fysiker. Opfandt 1860 en primitiv form for telefon.

Reiser [rai-J, *Carl Friedrich* (1718-86), da. litterat. Kirurg. Forf. til en ufrivilligt pudsig *skildring af Kbh.s brand 1728* (udkom 1784).

Reiss-Andersen [ræis-J, *Gunnar* (f. 1896), no. forfatter. Sikker formberørelse kendetegner R-s produktion. Den omfatter en roman, rejsebreve og en række betydelige digtsaml., bl. a. *Sulregn* (1927).

Max Reinhardt. Erich M. Remarque.

Under krigen emigrant i Sv.; udg. herfra *Kampdigt fra Norge 1940-43* (1943).

reit [re:it] (fork. f. lat. *reitera* gentag.), udlever atter! betegn. på recepter vder. det antal gange, den ordinerede medicin må udleveres.

Reiter [rai'tari, *Aage* (f. 1901), da. lyriker; kreditforeningsfuldmægtig. Har siden 1940 udg. fl. digtsaml. bl. a. *Ved Livets Bord* (1942), *Det Blinde Ridt* (1946).

Reiter, *Paul* Johann (f. 1895), da. psykiater (katolik). 1938 overlæge ved psykopatanst. i Herstedvester. 1941 v. Kommunehosp.s psykiatr. afd. Talr. psykiatr. arbejder. Større psykol. værker: *Martin Luther 1-2* (ty. udg. 1937-41, da. fork. udg. 1946) og *Christiem 2*. (1942).

Reitzel-Nielsen [raitso:J, *Erik* (f. 1908), da. embedsmand, landsretssagf., jur. forfatter. Talrige akad., især jur. tillids-hverv. Før og under den ty. besættelse aktiv for nationalsocialismen, arresteret maj 1945, 1947 af landsretten idømt 5 års fængsel for landsforræderisk virksomhed.

Reitzels Forlag, C. A. [rai'tsalj, Kbh. Grl. 1819 af C. A. R. (1789-1853). R-s Forlag samlede guldalderens bedste navne og i R-s boglade mødtes datidens skøn-ånder. Forlaget fortsattes af C. A. R-s sønner, men gik 1896 op i G yldendal; genopstod 1927 i forb. med sortiment under ledelse af bogh. A. Sandal-Jepesen (f. 1885).

Rej, *Mikolaj*, anden stavemåde for Rey.M. **Rějane** [re'ʒani, *Gabrielle* (1857-1920), fr. skuespillerinde. Deb. 1875, vandt ved internat, tournée verdensry. Blev 1905 den første fr. Nora i »Et Dukkehjem«, instrueret af Herman Bang, 1906 eget teater i Paris. Gæstede 1897 Kbh.

re'jekt (lat. *rejectus*, egl: kastet tilbage), Kasseret.

rejer (*Na'tantia*), gruppe af 10-benede krebsdyr. Kraftigt udviklet hale, knæk-bøjet m. veludviklede fødder. Krop-

fødderne lange, tynde; de forreste m. klosakse. Lange følehorn, øjnene stilkede. Hertil den almindelige r (Leander adspersus), hyppig v. da. kyster, genstand for bet. fiskeri. Endv. dybhavsrog hester.

rejfe (ty. *Reif* ring, tøndebånd), ved afling el. lign. forsynet et arbejdsstykke m. en skrå kant.

rejficere [-'se-] (lat: kaste tilbage), for-kaste, kassere, lade dumpe.

'rejnfan' (*Tana'cetum*), slægt af kurv-blomstfam. Den arl, der alm. findes hos os langs veje, har kurvene knapformede, de guldgule blomster samlet i en halskærmformet stand og bladene fjersnit-delte, r kaldes også *guldknap* (Hl, se farvelavle Grøftekantens Planter).

rejse, i jagtsproget om hunden: på kommando opjage vildtet.

rejseakkreditiv, akkreditiv, hvorved en person bemyndiges til at hæve beløb på forsk. pladser.

rejsechecks, checks, lydende på fremmed valuta, beregnet som betalingsmiddel under udenlandsrejser.

rejsegilde, gilde, der holdes, når tagtømmeret på en nybygning er rejst.

rejsefastighed, ved jernbaner gnm-snitl. hastighed for hele rejsen fra afgangs- til ankomststationen, undervajs-

opholdene medregnet i rejsetiden, v er den afgørende hastighed ved bedømmelsen af et trafikmiddels el. en rutes hurtighed. Største r for 2. Verdenskrig: damptoget »The Coronation«, London-Edinburgh, 105,4 km/t; lyntoget »Flieger-Kolner«, Berlin-Köln 109,4 km/t; ved DSB dampgot nr. 122, Nykøbing F.-Kbh., 76,0 km/t; lyntoget »Nordjyden«, Ålborg-Nyborg, 85,7 km/t.

rejseteori, en i folkeretten opstillet teori, hvorefter en vares rejse under søkrig betragtes som en enhed, således at en neutral omladningshavn ikke er til hinder for at betragte varen som bestemt til fjendtligt område.

rejssing, sav., sejlskibs spryd, master med ræer o. l., takkelage, løbende gods og stående gods.

rekalescens [-'sæn's] [re- i lat. *calescere* blive varm), varmeudviklingsfænom. der optræder under afkøling af f. eks. blødt stål, idet der ved 721° C frigøres varme ved dannelse af perlit.

rekapitulation (re- i lat. *capitulum* lille hoved), sammenfatning; gentagelse af hovedpunkter. I bogholderi gentagelse af de enkelte posters el. kontis summer for at samle dem i en hovedsum; tilsvarende verbum *rekapitulere*.

Rekarne [re-;], nordvestl. del af Sodermanland Sv.

reklamation (lat. *reclamatio* råben imod, protestråb), fremsættelse af en indsigelse, der i reglen er nødvendig for, at den, der fremsætter den, kan bevare sin ret over for den anden part, f. eks. køberens pligt til at reklamere i anl. af mangler ved den købte ting.

reklame (lat. *reclamare* råbe imod, give genlyd), organiseret psykol. massepåvirkning af mennesker for at få dem til af fri vilje at handle efter påvirkn.s hensigt, r har i form af udbræbre, plakatkærrere m. m. været kendt siden oldtiden, men først vundet sin store bet. i samfundslivet med industriens kamp for at finde aftagere til sin masseproduktion, og med udviklingen af af-teknikken. Ved hos forbrugerne at skabe en vis forkærlighed, en art menings-monopol for den reklamerende virksomheds produkter, er r et vigtigt middel f. virksomhederne til at sikre en stor og stabil afsætning t. priser, der ikke alene er afhængige af konkurrenternes priser, r-s samfundssøkn. bet. er meget omstridt. Bl. de vigtigste r-midler er annoncer, udstillingsvinduer, film, r-breve, brochurer osv. (Se også art. og tavlen plakatkunst).

Reklameforening, Dansk, stiftet 1924, med det formål at virke for sund og fair reklame, og at være bindeled ml. alle interesserede erhverv. Udg. månedsbladet »Dansk Reklame«.

reklamelov, alm. betegn. f. lov om uretmæssig konkurrence og varebetegnelse.

reklamepsykologi, gren af psyk., der omhandler betingelserne for virkningsfuld reklame.

reklame're (lat. *reclamare* råbe imod, protestere), nedlæggelse protest; forlange tilbageleveret; gøre reklame.

rekognition (lat., af *recognoscere* lære al kende igen, vedkende sig), grundbyrde på ejendom ved ejerskifte, ydes af den ny til den tidl. ejer.

rekognoscering [-'se'riij] (lat. *recognoscere* lære al kende igen, undersøge), mil. udforskning af fjendens stilling, terræforhold, mil. anlæg m. m.

rekognoscerings lyvemaskine, enel. lersædet fly, som anv. til flyverrekognosering. Tidligere anvendtes særlige luftfartøjstyper, men under 2. Verdenskrig anv. mange forsk. slags fly.

rekoman'de're (lat.), anbefale; rekoman'dø'r, udbræbe (på markeder).

rekompensere (lat.), godtgøre, erstatte.

rekonstituere (lat.), genoprette.

rekonstruere (lat.), genopbygge, genfremstille i opr. skikkelse, omdanne ved udskidning af medl. (f. eks. et ministerium, en bestyrelse).

rekonvalescens [-'sæn's] [re- i *convalescere* blive stærk], perioden ml. sygdom og helbredelse, rekonvalescens [-'sæn'tj], person, der befinder sig i r.

rekonvalescentserum, serum fra personer, der nylig har overstået en infektionssygdom; anv. til forebyggelse el. behandling af den samme sygdom hos andre personer. Det vigtigste r er mæslinge-r, som ved anv. tilstrækkelig tidligt i inkubationens forebygger mæslinger i over 90% af tilf. r anv. også ved Weils sygdom, færesyge o. ll. a. akutte infektionssygdomme.

re'kord (eng. *record*, egl.: nedskrevet beretning, af lat. *recordari* huske), det til enhver tid bedste resultat i en idrætsgren, hvis præstation er direkte målelig i tid, vægt, længde el. point, r har stor bet. som målestok for idrætsudøverne.

rekr'e're sig (lat. *recreare* genskabe), komme til kræfter; hvile sig, holde fri.

re'krut (ældre fr. *recrut(e)*; egl.: tilvækst), ny indkaldt el. hvervet soldat, rekrut-le're, tilhørve el. udskrive til hæren; skaffe tilgang.

rekrySTALLISATION.genkrySTALLISATION (nydannelse) af metalleres korn efter en deformation. Hvert metal har sin r-temp., over hvilken det skal opvarmes for at rekrystallisere. (Bly f. eks. rekrystalliserer ved stuetemp.). Ved r forsvinder deformationshårdhed og spændinger i metallet.

rek'stal' (gr. *rhéksis* brud), -rift, -bristning.

'rektaklausu'l (lat. *rectus* lige, rigtig), bestemmelse i et værdipapir om, at det ikke kan overdrages på en sådan måde, at reglerne om negotiable papirer finder anv., f. eks. ved anvendelse af ordene: ikke til ordre, rektapapir: værdipapir med r.

'rektang'el (lat. *rectus* lige + *angulus* vinkel), firkant, hvis vinkler alle er rette, rekt tang'u'læ'r, formet som et rektangel.

rektascension [-sæn-] (lat. *rectus* lige + *ascensio* opstigning). Et himmellegemes r er vinklen ml. retningen til forårspunktet og planen bestemt ved himmellegemet og verdensaksen, regnet i retningen fra S mod O.

rektificere [-se'] (vulgærlat., egl.: gøre lige el. rigtig), berigtige; tilrettevise; destillere.

rektificerede ritus, den, spec. frimurssystem, udarbejdet i Frankrig 1778.

rektifikation (vulgærlat. *rectificatio* det at gøre lige). 1) *mat.*, bestemmelse af en kurves længde; 2) *kem.*, rensning, alm. ved destillation.

rektion (lat. *reet* to styrelse), *gramm.*, et overordnet ords forhold til et underordnet led. Således er et transitivt verbums r objektet i sætningen.

'rektor (lat. *rector* styrer, leder), den lærer ved et gymnasium el. en højere læreanstalt (i Sv. og No. også ved seminarierne), som har den øverste myndighed. Univ.s repræsenterende leder kaldes *rector magnificus*.

rekupe'rator (lat.: en genvinder), anordning v. ovne til forvarmning af gas og forbrændingsluft v. hj. af et dobbelt kanalsystem, der kontinuerligt gennemstrømmes af røgas og gas og luft, der skal forvarmes. Forbrændingsluften ledes bort gnm. det ene, og gassen samt den til forbrændingen nødvendige luft ledes gnm. det andet. De to sæt kanaler, bygget af ildfast materiale, har fælles skillevægge, hvorigennem varmen fra forbrændingsluften overføres til tilledningsgassen, hvorved en vis varmebesparing opnås (sml. regenerator).

re'kurs (lat. *recursus* tilflugt), klage, især t. overordnet admin. myndighed over en underordnet myndigheds afgørelse.

rekv'i'ren't (lat. *requirere* den som eftersøger el. kræver), den, der begærer en fogedforretning foretaget.

rekv'i're're (lat. *requirere*søge efter, ønske, kræve), kræve, beordre sendt el. udleveret.

rekv'i'sit (lat. *requirere* søge efter, behøve), forment redskab, tilbehør.

rekvision (af *rekvirere*), 1) bestilling (Cs-seddel); 2) krav om visse natural- og tjenesteydelser, som en besættelsesher på fjendtligt område if. det til den 4. Haagkonvention 1907 knyttede landkrigsreglement kan stille til områdets

myndigheder og befolkning. Ydelserne skal betales.

rekv'i'situs (lat. *requisitus* den eftersøgte el. krævede), den mod hvem en fogedforretning foretages.

rekv'i'stø'r, ved teatret den, som tilvejebringer rekvisisitnerne.

re'kyle (fr. *recul* tilbagegåen), det tilbage-løb, et skydevåben får ved skuddets af-firing, hidrører fra, at krudtgasen, så længe projektilet ikke har forladt løbet, trykker ligeså meget bagud på våbnet som fremad på projektillet. I rekylgevæ-erer og rekylpistoler virker r-kraften på en autom. lademekanisme. Tilsvarende verbum: reky'le're.

re'ky'l'frit skyts kalder man skyts, der ikke rekylere, fordi løbet ikke er lukket bagtil; krudtgassen strømmer derfor såvel frem mod projektil og driver dette ud, som bagud, hvor der opstår en stor bagflamme, hvorfor det er livsfarligt at opholde sig bag sådant skyts under skud-afgangen. Princippet er sammen med hulladningen benyttet til kortholdskamp-våben som bazooka og pansermæve mod stærkt pansrede kampvogne.

reky'lgvæ'r, et automatisk skydevåben af geværkaliber. Skudkadencen **medr** ligger i praksis omkring 150-200 sk. pr. min.

reky'lpistol, d. s. s. automatisk pistol el. selvladepistol.

Rekylriflet Syndikat, Dansk, se Industri-syndikat, Dansk.

relais [re'læ] (fr., egl.: skiften af postheste), 1) *mil.*, skiftested for heste og folk, der bringer meldinger, befalinger o. l. 2) *elektrotekn.*, anordning til forstærkning af svag kraft. Kan bestå af elektromagnet, der tiltrækker et anker og slutter strøm-kredsen. Anv. bl. a. i telefonteknikken.

relaksation (lat. *relaxare* slappe, efter-give), opgivelse, navnlig opgivelse af en del af pantet for et pantebrev.

Re'lander, Lauri Kristian (1883-1942), fi. politiker. Tilknyttet agrarpartiet, fi. præsident 1925-31.

re'lat'a refero (lat.), jeg fortæller (kun), hvad man har fortalt mig.

relation (lat. *relatio* tilbageførelse, hen-førelse), forhold ml. to el. fl. genstande; egenskab der kun tilkommer genstande som led i sammenhæng; afhængighed. Udtrykkes sprogligt i udsagn med mere end eet subjekt.

'relati'v (vulgærlat. *relativus* hvad der kan henføres), hvad der står i el. kun gælder i forh. til noget andet. Mods. absolut.

relati'visme (af *relativ*), opfattelse, if. hvilken noget står i (el. kun gælder i) forh. til noget andet, spec. at verdensop-fattelsen afhænger af det opfattende in-dividets beskaftethed.

relati'vistisk (af *relativ*), fremhævende genstandes, begrebers, meningers betin-gethed el. afhængighed af noget, især af menneskets beskaftethed el. situation. Mods. absolutistisk.

relati'v'te't (fr., af *relativ*), betingethed, afhængighed.

relativitetsteorien er en mat.-fys. teori, som især skyldes A. Einstein, og som medfører en revision af alle mek. og elek-tromagnetiske grundlove, når der er tale om bevægelse med hastigheder, der ikke er forsvindende i sammenligning med lys-hastigheden $c = 300\,000\text{ km/sec}$. Den såk. specielle (1905) er baseret på prin-cippet om lyshastighedens konstans, og er fremgået af A. A. Michelsons forsøg (1881), hvorved det påvist, at lysets hastighed er ens i jordens bevægelsesret-ning og vinkelret derpå. r medfører flg. paradoksale konsekvenser: alle legemer, der bevæger sig jævnt med hastigheden v relativt til en iagttager, vil for denne

synes at være $1/\sqrt{1-v^2/c^2}$ kortere i bevægelsesretningen (Loren tz-kontrak-tionen). Ethvert ur, der bevæger sig jævnt med hastigheden v relativt til en iagttager, vil for denne synes at gå $1/\sqrt{1-v^2/c^2}$ gange langsommere. Endelig vil en hvilende og en bevæget iagttagere ikke have samme opfattelse af, hvorvidt to begiven-heder er samtidige. En vigtig konsekvens

af r er, at mekanikkens grundlove kun kan opretholdes, når ethvert legemes masse m vokser med hastigheden efter

formlen $m = m_0 \cdot 1/\sqrt{1-v^2/c^2}$, hvor m_0 er

massen ved hastigheden nul (hvilemas-sen), hvilket er bekræftet ved målinger for hurtige elektroner. Heraf følger endv. sætningen om energi og massens ækvi-valens, hvorefter enhver masse m er ækvi-valent med en energi E, som er $E = m \cdot c^2$ dette er bekræftet ved atomkerneomdan-nelser, hvor energiomsætningerne er så store, at masseændringer kan påvises. Ved atomenergiens frigørelse ved fission omformes 1 % af massen til energi. Den alm. r (1915) omfatter også accelererede bevægelser og dermed gravitationen, idet et tyngdefelt er ækvivalent med et accel-erationsfelt (ækvivalensprincippet). Dette medfører, at en lysstråle må påvirkes af tyngden, hvilket er bekræftet ved un-der totale solformørkelser at måle små forskydninger i stillingen af stjerner, hvis lys passerer tæt forbi Solen.

relativsætning, gramm., bisætning, der henviser til et bestemt led i den overordnede sætning t. til hele denne; ind-ledes oftest med et relativt pronomen.

relativ åbning, f. et fot. objektiv, d. s. s. åbningsforhold.

relagation (lat.), forvisning. I det gi. Rom en landsforvisningsraf, der var mildere end deportation. Nu anv. om bort-visning fra et univ. rele'ge're (lat.), bort-visning, udelukke.

rele'van't (lat. *relevare* hæve, løfte), hvad der er af bet. i en given sammenhæng (især tankegang). Mods. irrelevant.

relief (fr., af mlat. *relevum* udhævet, op-højet), 1) *kunst*, plastisk arbejde på fast baggrund, figurfremstilling el. orna-ment. I høj-el. haut-r fremtræder fig. med omtr. halv fuld runding, i lav-el. bas-r hæver de sig kun lidt fra fladen; en mellemform er halv- el. demi-r. 2) *mil.*, værks ildliniehøjde over jorden el. ydre græs bund.

reliefbroderi, metal- og silkebroderi syet over udpolstring, r er en baroktidsteknik, kendes bl. a. fra kirk. tekstiler.

relieftopografi, fot. kopieringsmetode (kromatmetode); efter kopiering og flg. udskylning i vand vil kromgelatinehinden danne et relief, idet de ubelyste dele af gelatinen opsluger vand, de belyste der-imod ikke.

reliefknipling, knipling i hvilken en blomst er relieletteret ved at en anden, nøjagtig magen til den, ligger oven på den første, kun tilhæftet med en del af sin kant.

reliefkort, kort, hvor jordoverfladens højdeforhold fremstilles ved ophøjet ge-nivelse i alm. i forholdsvis stærk forstør-relse.

reliefskrift, ophøjede bogstaver, tidl. anv. som blindskrift.

religi'o'n (lat. *religio*, et ord, der hos ro-merne vistnok har rummet samme bet. som tabu), 1) *filos.*, a) opfattelse af gen-stande som havende en særlig »hellu-heds-kvalitet«; b) tro på eksistensen af og dyrkelse af overnaturlige personlige væsener: ånder, demøner, guder osv.; c) if. Schlieiermacher følelse af absolut afhængighed over for det ukendte. - i 2) *religionshist.*, den ved skabelsen at en kultur fremgæde organiserede åndsma-gt. Almenr findes ikke, de enkelte ml. for-stås hver for sig ud fra deres forudsæt-ninger. Man kan dog skelne ml. 2 grupper: a) de antikke kulturer, hvor den kollektive struktur rader i samfund og psyke. Her **err** den for alle umiddelbart givne syntese af folkets erfaring ang. dets spælelige og praktiske sammenhæng med de givne omgivelser og ml. de enkelte folkesmedlemmer indbyrdes, omfattende såvel den højeste som den mest alm. erfaring, og udgør basis for det sociale liv, udtrykt f. eks. i tabu og totem. Den er forment i kult og myte. Dens ml. er bekræftet det nærværende liv og nyskab (bødesker verden), b) De kulturer, hvor in-dividualismen råder i samfund og psyke, f. eks. hellenismen, r er her den for det

enkelte menneske givne el. antagne erfaring ang. det uagttagelige, en erfaring, der udgør grundlaget for hans forhold til denne verden og den hinsidige, som regel formet som en flugt fra denne verden og en fortrøstning til den hinsidige, r har her skilt sig ud fra det praktiske samfundsliv. Den er formet som åndelig oplevelse, der oftest ikke er umiddelbar, idet den forudsætter tanker, læresetninger, teologi, hvortil oplevelsen er knyttet, evt. i en kultisk form, f. eks. mysterier, el. i simple andagtsformer. Visse retninger, f. eks. mystik, kan helt undvære ydre udtryksmidler. Målet med de individualistiske er det enkelte menneskes opbyggelse og frelse, at skabe tryghed over for tilværelsen under individualistisk aspekt og at skabe fortrøstning over for døden. Det væs. i r bliver derved en lære om det hinsidige, eskatologi, mens den alm. praktiske erfaring om den nærværende verden (videnskab) glider uden for r og får profan karakter. Hvor det erkendelsesmæssige moment, søgen ad tankens vej, tager foringen, udvikler den individualistiske r sig til filosofi.

religionsfilosofi, den gren af filosofi, som undersøger 1) religiøse antagelsesindhold og sandhedsværdi, 2) religionens etiske værdi og 3) de psyk. betingelser for opståen og udvikling af rel. i samfund og hos individer.

religionsfrihed er retten til uhindret at bekende og udøve sin religion. Den blev formuleret i d. amer. uafhængighedserklæring 1776 og indførtes gnm. Den Fr. Revolutions erklæring om menneskerettighederne (1789) i Eur. r sejrede s. m. demokratiet og er nu i princippet anerkendt overalt; i Danm. i grundloven (fra 1849), samtidig med at staten støtter folkekirken.

religionshistorie, en vidensk. forståelse af rel. på grundlag af hist. og sprogforskning. Den første r opstod i den sene hellenisme, især hos de stoiske filosoffer. Myterne tolkedes som allegoriske ikklædninger for naturfænomener, mens guderne forklarede som fortidens konger. I det lange tidsrum, hvor kristendommen herskede, fandtes ingen r, men kun kirkehist. Egl. r skabtes først med Herder og Fr. Schegel, der begge hævdede, at forskning skulle være uden forudfattede meninger og så indlevelsesvej. Interessen for den hjemlige folklore førtes fra Herder videre med J. Grimm og smeltede i 19. årh. sammen med den smlg. sprogligvidensk. til den komparative (sammenlignende) mytologi ved Max Muller. Man fandt stadig naturmytologi, d. v. s. myter og guder som udtryk for naturfænomener. Evolutionismen skabte etnografien, der væsentligt berodde på studium af de ydre former for kultur, dens r skabtes af E. B. Tylor, der indførte begreberne *primitiv kultur*, idet han mente, at det at finde den opr. form var lig med at forstå, og *animisme* til at forklare den første rel. Samtidig opdagede man kultens bet., hvad der førte til, at man forklarede rel. som magi. Den moderne r koncentrerer sig om studium af de enkelte rel. og kulturer. Med den da. rel.-historiker Vilh. Grønbech har r fået væsentlige fornyelser, idet han som den første er nået til bunds i den antikke kults bet. og har fundet den rette sammenhæng ml. kult. og myte, ligesom han, som tidl. Herder og Schegel, hævder, at man i forskningen skal gå indlevelses vej uden forudfattede meninger om bet. af det, man søger at forstå.

religionskrigene, alm. beteg. f. kampe i 16.-17. årh. ml. katolikker og protestanter. Således Nederl.s frihedskamp mod Filip 2., Karl 5.s krig i Tyskl. 1546-55 og særli. d. fr. borgerkrig ml. katolikker og huguenotter 1562-98 og Trediveårskrigen. Krigene skyldtes tillige økon., sociale og alm. polit. årsager, men modsætningerne skærpedes v. rel. fanatisme fra begge sider.

religionspsykologi, gren af psyk., der

omhandler det religiøse sjæleliv (tro, omvendelse, bøn m. v.).

religionsundervisning (i den da. folkeskole off: *kristendomsundervisning*). Elever kan fritages forr, 1) hvis forældrene selv ønsker at give dem den (under tilsyn af en præst), 2) hvis forældrene ikke tilhører noget trossamfund, men kan give barnet »alm. regler for livet i et ordnet samfund«. I mange lande findes r ikke i skolen (Sovj., USA, Frankr.).

religioso [reli'dio:so] (ital.), mus., højtidstid, andægtigt.

re'likter (lat. *relictus* ladt tilbage), dyr el. planter, der har en isoleret forekomst som rest af en tidl. sammenhængende udbredelse, der er afbrudt p. gr. af ændrede klimatiske forhold; f. eks. findes der i Furesøen og i sv. søer arktiske havdyr, indvandret, da søerne i sin tid stod i forb. m. Ishavet.

re'liktsø' (lat. *relictus* ladt tilbage) sø dannet ved landhævning, f. eks. Vänern.

reli'kv'a'rium (mlat.), kat. relikvie-skrin, kar, kapsel el. kruzifiks af guld, sølv, elfenben el. træ, juvelbesat el. emaillet. (111. se emaille og Limoges).

re'likvier (lat. *reliquæ* rester), rester af helgener el. deres ejendele. Reformationens brød aldeles med r-dyrkelsen, i den kat. kirke spiller den nu mindre rolle.

'Relj'kovic [-vitj], *Matiju Antun* (1732-98), bosnisk forfatter, som fik stor bet. for den litt. udvikling gnm. sit rimepos *Satvren* (1761).

re'luk'tan's (lat. *reluitari* stride imod), den magnetiske modstand i et magnetisk kredsløb; r er proportional med jernstykkets længde og omv. proportional med tværnsnitsarealet og permeabiliteten.

re'la', da. stavemåde for relais.

rem, i tekn. d. s. s. drivrem (jfr. remtræk); i *tømmersprog* langt, vandret, ret tyndt tømmerstykke, hvorover bjælkeender kæmmes og spænder sadles.

Remagen [re:ma:gan], ty. by ved Rhinen, ml. Bonn og Koblenz; 5500 indb. (1939). Under 2. Verdenskrig gik amerikanerne 8. 3. 1945 over Rhinen ved R, idet jernbanebroen over floden ikke var sprængt.

rema'nen's (lat. *remanere* forblive) el. *remanen'* magnetisme, den magnetisme, der p. gr. af hysteresen er tilbage i et stykke jern efter at den magnetiserende kraft er ophørt.

remar'ka'bel (fr.), meget bemærkelsesværdig.

Remarque [re'mærk], *Erich Maria* (f. 1898), ty. forfatter. Den pacifistiske krigsroman *Im Westen nichts Neues* (1929, da. *Intet Nyt fra Vestfronten* s. å.) vakte ved sin naturalisme uhornt opsig. Som emigrant behandler R. kammeratskabet, *Drei Kameraden* (1937, da. s. a.). Fratoges 1936 sit ty. statsborgerskab og blev amer. statsborger. (Portræt sp. 3752).

remarque-tryk [rs'mærk-], første aftryk af kobberstik el. radering. Et mærke (fr. *remarque*) graveret i randen af pladen, fjernes efter de første prøvetryk.

rembours [ra>'burs] (fr. *rembourser* betale tilbage, indløse), en især i internat. handel meget anv. form f. betalingsformidling, hvorved sælger sikrer sig betaling ved varens afsendelse, medens køber får vished for at få varen, idet den kun betales mod afgivelse af de dokumenter, der repræs. ejendomsretten til den. Køber åbner r ved at beordre en bank til (evt. gnm. en anden bank, på en internat. betalingsplads) at udbetale fakturabeløbet t. sælger (a vista r) el. acceptere hans tratte med en vis aftalt løbetid (lang r).

'Rembrandt (egl. *Rembrandt Harmensz van Rijn*) (1601-69), holl. maler og raderer, elev af J. van Swaneburch (ca. 1571-1638) i Leiden og P. Lastman (1583-1633) i Amsterdam. I 1631 bosatte R sig i Amsterdam, hvor han blev en søgt portrætmaler; 1634 ægtede han Saskia van Uijlenburgh (død 1642), 1645 kom Hendrik je StofTens i huset hos ham; begge kendes fra mange af hans billeder. Hans samlerlidenskab og uheldige økonomi førte 1656 til falliterklæring og tvangs salg af hus og samlinger, og R døde fattig.

Rembrandt: Selvportræt af kunstneren med sin hustru Saskia. (Dresden).

miskendt og næsten blind. Først mod slutn. af 19. årh. anerkendtes R som N-Eur.s største maler. Efter en række ungdomsbilleder (bl. a. to *mandsportrætter* i kunstmus., Kbh.) malede han i 1632 sit første store gruppebillede, *Or. Tulpas Anatomiforelesning* (Mauritshuis, Haag), endnu i traditionel malemåde, men uhyre levende. Fra denne tid udvikler R sin personlige opfattelse af forholdet ml. lys og mørke (clair-obscur), sin stadig dybere menneskekundskab og religiøsitet fra år til år. Udviklingen erkendes umiddelbart i den lange række af Saskias og andres portrætter, i hans landska.«. og selvportrætter indtil 1645. I denne periode opstår bl. a. den berømte *Nattevagt* (Amsterdam). Hans penselføring bliver mere og mere fri og farveharmonierne varmere, og som skildrer af det sjælelige liv bliver R den holl. kunsts største mester. 1648 maler han det skønneste af sine *Emmausbilleder* (kunstmus., Kbh.) 1656 *Borgmester Six* (Amsterdam) og *Damen med Nelken* (kunstmus., Kbh.). I ulykkens år fremstår hans bedste værker, og han bevarer sin skaberkraft lige til sin død; bl. hans sidste billeder hører *Jødebruden* (1668) til hans mest gribende. Desuden kan fremhæves hans sidste *selvportrætter*, *Claudius Civilis Sammensværgelse* (1661, Sthlm.), *mandsportræt* (kunstmus., Kbh.), *sønnen Titus familie og Klædehandlernes Lavmestre* (Amsterdam). R efterlod ca. 600 malerier, 250 raderinger og 2000 tegninger.

Reme'dello-kulturen, den eneolithiske kultur (kobberstenalderen) i N- og MI.-Ital., efter gravplads v. Remedello nær

Brescia.
re'medium (lat.), lægemiddel; redskab, instrument, rekvizit; v. mønt, mål og vægt d. s. s. tolerance.

Remington-gevær [rxnii7]ton-], et af de først fremkomne slagdegeværer til metalpatron, har blokmekanisme og udmærker sig ved sin simple konstruktion. Konstr. af d. amer. våbenfabr. Ph. R. (1816-89). Hans fabrik optog 1873 fremstilling af skrivemaskiner, senere også af bogholdermaskiner.

reminiscent's [-sæn's] (vulgwrlai. *remini-scentia*), erindring, mindelse.

remis [rs'mi] (fr: bragt tilbage (til sin tidi. tilstand)), i skak d. s. s. uafgjort.

re'misse (fr., egl. bringelse igen (på rette plads)), 1) vognhal ved trafikforetagender, især til opstillings af lokomotiver, motorvogne, sporvogne o. I. 2) I skovbrug en lille planning, der skal tjene som tilflugtssted for vildtet; 3) også *remisse* el. *rimesse* (fr. *remise* og ital. *rimessa*), penge el. værdipapirer, der sendes fra et sted til et andet.

remission (lat. *remissio* tilbagesendelse, slappelse), aftagen af sygdomssymptomer og bedring i tilstanden, især om feber. remit'te're (lat. sende tilbage), tilsende (penge el. værdipapirer), betale; remit'ten't, den til hvem penge el. værdipapirer sendes.

remit'te'rende feber ('febris re'mittens),

(lat. *remittere* kaste tilbage, slappe) feber med høje aftentemp. og meget lavere, men ikke normale, morgentemp.

remmelæder, rødgarvet, indfedtet blødt okseledær.

remmesæl (*Eri'gnathus bar'batus*), stor, grålig sæl. Lever i drivvis ved arktiske kyster. Skindet anv. til remme o. l.

remonstranter (af *remonstrere*), d. s. s. arminianere.

remonstration (af *remonstrere*), modforestilling.

remonstrere (re- + lat. *monstrare* vise), gøre modforestillinger, vægre sig ved.

remonte [-monts] (fr. *remonter* forsyne med nye heste), uddannet militærhest.

remonte'ere (fr.), forsyne med friske heste (remontør).

remonte'rende (fr. *remonter* stige op igen) kaldes planter, der i en enkelt vækstsæson blomstrer ll. gange, f. eks. roser.

remontoir [remD]to[ar] (fr., af *remonter* trække op), opræksmekanisme til ur.

remorm (*Ligula 'avium*), bævelorm med svag ydre ledning, kortvarigt kønsmodent stadium i fiskeædende fugle. Den store ormeformede tinte i bughulen hos ferskvandsfisk. Et mellemstadium hos copepodder.

remoulade [remu]la:03] (fr.), mayonnaise krydret med eddike og finhakkede grønssager.

remplacere [rmjpla'se'ra] (fr.), erstatte, afløse.

Remscheid ('ræmfait), tv. by i Ruhr-området; 104 000 indb. (1939). Jern-, stål- og tekstilindustri. Ca. 60% ødelagt i 2. Verdenskrig.

remskive, hjul, hvis krans er indrettet til at optage en flad, rund el. kileformet rem.

remtransmission, kraftoverførsel v. hj. af remme og remskiver.

remtransportør, transportapparat m. en endeløs rem, hvorpå godset anbringes.

remtræk overfører en omdrejningsbevægelse fra en aksel til en anden v. hj. af en remskive på hver og en rem, der er lagt om skiverne. Remmen kaldes åben el. krydset, når akserne er parallelle og drejer samme, henh. modsat vej, halv-krydset, når akserne drejer samme vej, men ikke er parallelle. Remmene er flade læder-, gummi- el. tekstilremme el. kileremme af gummi m. lærredsindlæg.

remunerato'risk gave (lat. *remunerari* give gaver (*numera*) igen), gave til gengæld for en ydelse el. tjeneste fra gavemodtagerens side.

'Remus, i rom. mytol. en heros, tvillingbrøder til Romulus.

re'n, d. s. s. rensdyr.

re'n el. *agerren* er den fure, der adskiller to agre.

'Rena, 146 km l. no. elv. Hedmark, gennemstrømmer Rendalen med Storsjøen, udmunder i Glomma.

renafdriift, i skovbrug borthugning af alle træer på een gang.

Renaissance, fr. stavemåde for Renaissance.

Renaix [re'næ], fr. navn på byen *Ronse*.

re'nal (lat. *renes* nyrer), hvad der hører til nyrerne.

Renan [ra'na], *Joseph Ernest* (1823-92), fr. orientalist og religionshistoriker. Hans hovedværk: *Histoire des origines du christianisme I-8* (kristendommens oprindelse) (1863-83) hævder kristendommens og videnskabens uførelighed, men viser sympati for den kristne tro. Hans *Vie de Jesus* (1863) søger at give en hist. og psykol. rekonstruktion af Jesusskikkelsen. (Portræt sp. 376a).

Renard [r9'na:r]. *Jules* (1864-1910), fr. forfatter, har i romaner som *Poil de Carotte* (1894) og skuespil med en blanding af besk humor og medfølelse skildret jævne eksistenser.

Renault [ra'no], fr. automobilfabrik, grl. 1892-94 af broderen Louis (d. 1944) og Marcel R (d. 1903), nationaliseret 1946, Fremstiller biler, motorer, traktorer, tanks m. m.

Renault [ro'no], Louis (1843-1918), fr. jurist. 1881 prof. i folkeret i Paris, har bl. a. udg. *Introduction à l'Etude du Droit International* (1879). Vægtigt arbejde for

Haag-Konventionerne 1907. Fredspris 1907.

renavi, i husdyravlen sammenparring af individer, tilhørende samme race.

renbeitesagen [-bæite-], no.-sv. strids-spørgsmål om de sv. lappers ret til at lade deres rener græsse på no. område til visse årstider. I 1919 afsluttedes efter langvarig forhandling, en til 1952 gæld. overens.

rendebeton, beton der flyder fra blandedemaskine til støbested i åben rende og derfor indeholder mere vand end godt er.

rendegarn, *rending* el. *trendgarn*, ældre udtryk for kædegarn.

Rendegarn (eng. *Bottom*), komisk væver i Shakespeares »EnSkærsommernatsdrøm«.

rendejern, jernbøjle, som bærer en tagrende.

rendekugler, store (6-8 mm) hagl, der undertiden benyttes ved jagt.

Renden, nordl. del af Kongedyb.

rendesten (egl: sten med udfugget rende), 1) den del af kørebanen, der ligger nærmest kantstenen og tjener til afledning af regnvandet; 2) sov., det yderste af et dæk langs skibssiden.

rendezvous [rcide'vul (fr. *rendez-vous* egl: indfind Dem!], stævnemøde.

'Rendsbor'g, ty. *Rendsburg* ['ræntsburk], holstensk by ved Ejderen V f. Kiel; 36 000 indb. (1946; 1939: 24 000). Fabrikation af jern varer m. v.; kvægmarkeder. - I middelalderen skiftes da, og under de holstenske grever. 18. 3. 1848 mødtes i R medlemmer af (og suppleanter til) Sønderjylls og Holstens stændersaml. Mod H. A. Krugers protest vedtoges at sende en deputation til Kbh. m. krav om fælles fri forfatn. f. Slesvig-Holsten og Sønderjylls optagelse i Det Ty. Forbund. Fæstningen overrumpled 24. 3. 1848. 1852 blev fæstningsværkerne sløjft.

Rendulic ['rændulitj], *Lothar* (f. 1887), ty. general, overtog juni 1944 ledelsen af nordligste ty. hærgruppe på Østfronten, gennemførte tilbagetrækningen med odelæggelse af Finmarken. 1948 idømt 20 års fængsel.

René af Anjou [ra'ne - a'su] (1409-80), greve af Provence og Anjou 1435; rejste forgæves arvekrav på Neapel, Jerusalem, Aragonien og Lorraine, måtte 1473 afstå Anjou og testamentere Provence til Ludvig 11. af Frankr. Begavet digter og maler (»den sidste troubadour«). Hans datter Jolante er hovedperson i Henrik Hertz' »Kong René's Datter«.

rene'ga't (lat. *renegare* fornægte), overløber, frafalden.

'renes (lat.), nyrer.

Renfrew [rænfru:], 1) skotsk grevskab S f. Clyde; 620 km²; 332 000 indb. (1947). 2) Hovedstad i l) V f. Glasgow; 18 000 indb. (1947). Tekstil- og metalindustri.

Reni [*ræni*], *Guido* (1575-1642), itali. maler. Virksom i Bologna, Rom og Napoli, påvirket af Ra'Fael. Hans hovedværk er loftsmaleriet *Aurora* i Palazzo Rospiigliosi havesal i Rom, kendt bl. a. gnm. Rafaello Morgens stik.

renkontrefægtning [ræv'kovtr-] (fr. *rencontre* møde, sammenstød), kamp, i hvilken begge parter angriber.

renkultur, dyrkning af mikroorganismer med en enkelt celle (eet individ) som udgangspunkt.

ren linie, et af W. Johannsen (1903) defineret begreb dækkende afkommet efter et endoblet planteindivid ved fortsat selvbestøvning. En r-s individer vil alle beside de samme gener homozygotisk Og deres variation vil være af ikke-arvelig, fenotypisk natur.

ren **'mobilis** (lat. *ren* nyrer, *mobilis* bevægelig), vandrenyre.

Renn [ræn], *Ludwig*, egl. *Arnold Vielh von Gohsenau* (f. 1889), ty. forfatter. *Krieg* (1929, da. s. å.) er en officers nøgterne skildring af l. Verdenskrig. R kom som kommunist 1933 i koncentrationslejr, deltog senere i den sp. borgerkrig. Skrev som emigrant *Vor grossen Wandlügen* (1936) og udg. i Mexico 1944 *Adel im Vniergang* (selvbiogr. fra det saksiske hof).

'Renner, *Karl* (f. 1870), østr. socialdemokrat. Rigsdagsm. fra 1907; nov. 1918 leder f. reg. efter sammenbruddet, 1919-20

kansler, gik (skønt Anschluss-tilhænger) ind for St. Germain-freden. Efter Dollfuss' kup fængslet febr.-juni 1934. Chef f. nyoprettet østr. reg. 1945, fra dec. s. å. præsident.

'rennerfeltovn (efter den sv. opfinder / *Rennerfelt* (f. 1874), en roterende, cylindrisk, ved strålevarmen fra lysbuen ml. to kulekathoder opvarmet elektroovn.

Rennes [ræn], nordvestfr. by; 114 000 indb. (1946). Stor handel m. landbrugsprodukter. Univ. (grl. 1735). Erkebispe-sæde. Bretagnes tidl. hovedstad. Bt. ødelæggelser i 2. Verdenskrig.

Renò [ræno], 180 km l. nordital. flod fra De Toscana's Appenniner til Adriaterhavet S f. Pos munding.

Renò [ri:no:()], største by i Nevada, USA ved grænsen til California; 21 000 indb. (1940). Beliggende i en stat med en yderst moderat skilsmisellov (7 forsk. skilsmissegrunde og kun krav om 6 ugers ophold for opnåelse af skilsmisse) gæstes R af skilsmissegøende fra hele USA.

Renò'for'm, adrenalinpræparat mod snue. **Renò** [r3'nowar:], *Auguste* (1841-1919), fr. maler og billedhugger. Knyttet til impressionisterne. Har malet scener af

Auguste Renoir: Unge Piger.

pariserlivet, landskaber og portrætter; er ypperst i gengivelsen af det nøgne kvindeligelegeme. *Unge Piger* (omkr. 1876, glyptoteket).

Renòir [ra'nwær:], *Jean* (f. 1894), fr. filminstruktør. 1925 til filmen, talentfuld instruktør af såvel eksperimentalfilm som alm. spillefilm. Vandt i 1930-erne det modne mesterskab med en række virkelighedsnære, psyk. indtrængende og menneskelige film: »Natteherberget« (1936), »Den Store Illusion« (1937) og »Menneskedyret« (1938). Under 2. Verdenskrig i Hollywood og skabte her bl. a. »De Ukuelige« (1946), faldt på højde med de fr. mesterværker.

renom'mé (fr. *renommer*, egl: nævne igen), rygte, ry; anseelse, berømmelse.

renonce [-no'rs] (fr. *renoncer* give afkald), være r betyder i kortspil, at man ingen kort har i en bestemt farve.

renoncere [-no'rs'se'r] (fr.), give afkald; jur., d. s. s. renuntiere.

renovation (lat. *renovare* forny), se dagrenovation og natrenovation.

renò've're (lat.), forny, rense.

renpest, en overmåde smitsom sygdom hos rensdyr fremkaldt ved infektion med små ovale bakterier.

renprotein kaldes de egl. proteinstoffer i et fodermiddel. Ved foderstofanalyse findes, mængden af r efter en bestemt metode, der forudsætter, at de ved fremgangsmåden uopløste kvælstofhold. forb. er proteinstoffer, og at disse indeholder 16% kvælstof, r giver ikke i alle tilf. et tilfredsstillende udtryk for foderets proteinværdi (jfr. kvælstof, anvendeligt).

rensdyr »*Rangifer tarandus*», hjortear, både han og hun har takker. Arktiske fjeld- og tundraområder, tidl. også i Danm. Spiller som tamdyr en stor rolle for lapper o. a. arktiske folk. (III. sp. 376b).

rensdyrbremse (*Cephenomyia trampe*), stærkt håret snylteflue, hvis store larver

lever i rensdyrenes næsehuler og svelg og forårsager betændelse her.

renskyrlav (*Cladonia rangiferina*), lav-art, der er meget alm. på de da, heder og på tundraer i nordl. egne. r. der er buskformet og af farve askegrå, spises af rensdyr.

Rensdyrlav.

renskyrtid, den del af stenalderen, hvor rensdyret var det vigtigste jagtvildt og dets ben og takker det vigtigste materiale til våben og redskaber. Falder i Magdalenien.

rensebrønd, nedgangsbrønd ved kloak-anlæg.

renselser, **religiøse**, rensende handlinger udført med vand, ild el. andre renhedsskabende midler, dog også i form af spøgelse, f. eks. askese, udgør en vigtig del af de rituelle handlinger inden for religionerne.

ren'ta'bel (af *rente*), pengeanbringelse, som mindst giver et til den gældende rentefod svarende udbytte.

rente (mlat. *rendita* det tilbageleverede), i økon. teori kapitalrente (til forskel fra jordrente, aldersrente, livrente m. v.), d. v. s. det udbytte en kapital giver sin ejer. Hist. udvikledes r i større omfang med udlåns- og handelskapitalens fremvækst; i ældre tid forband den kat. kirke rentetagning. Økon. teori skelner ml. låner for lån af en pengesum og »oprindelig r« (el. »naturlig r«, el. »realr«) som afkastet af kapital anv. i erhvervslivet. Begge dele består af »den rene r« i risikoverdier + betaling for ulighed m. v. - r har haft en central plads i økon. teori, bl. a. fordi regulering af lånerenten (diskontopolitik) i kapitalismens liberalistiske tid var statsmagtens vigtigste indgreb i erhvervslivet. Mens den klassiske eng. nationaløkon. samt Marx mest analyserede den samlede profit som en merværdi frembragt af arbejdsydelse, tog Bohm von Bawerk sit udgangspunkt i den rene r og forklarede dens eksistens som muliggjort ved, at kapitalkrævende omvejsproduktion (af redskaber, maskiner osv.) øger det endelige prod. udbytte af konsumvarer, og nødvendiggjort ved den såk. »perspektiviske forkortning«, d. v. s. at værdien af fremtidige goder psyk. vurderes lavere end af nutidige, hvorfor långiveres og driftsherrers venten på fremtidige goder må aflønnes med et vederlag: *rente*. Sådanne teorier, der begrunder r som en aflønning for produktiv indsats, kaldes realrenteteorier, mods. monetære r-teorier (f. eks. Keynes') der betragter r som resultat af efterspørgsel efter og udbud af penge-kapital, evt. inden for institutionelt bestemte rammer. - r kan være forsk., særlig efter lånets længde, samt i forsk. lande. En vis udlign. sker ved, at kapitaler flytter til anbringelsesformer og områder med højest r, bl. a. gnm. internat. kapitalbevægelser; men en fuldst. udlign. hindres af risiko og omkostn. ved kapitaloverflyt. samt af polit. foranstaltninger.

rentefod, forholdet ml. renten af en kapital i en vis periode og selve kapitalen; angives i reglen i procent.

renteforsikringer, inden for livsforsikr. de forsikr.former, hvor selskabet udbe-

Rensdyr.

J. E. Renan. Hans Poulsen Resen

taler en løbende rente (mods. kapital-forsikr.).

rentekammer, da, regeringskontor oprettet ca. 1550 til revision af regnskaberne og i det hele som centralorgan for finansledelsen. Efter 1660 organiseret som »skattekammerkollegium«, fik 1680 sit gi. navn igen, men svækkedes i betydning ved oprettelse af særl. finans-admin. kontorer og -deputationer i 18. og 19. årh. Ophævet 1848.

rentekøb, kapitalanbringelse, bestående i at en kapital ejer mod en udbetaling en gang for alle (betegnet som lån) betingede sig ret til at modtage en vedvarende rente af lånmottageren; hovedstolen skulle ikke tilbagebetales, r opstod som omgælse af det i middelalderen gældende (kanoniske) forbud mod rentetagning.

rentemark (ty. *Reiueninark*), sedler udstedt af den ty. rentebank 1923-24 v. ombytn. af 1 milliard papirmark til 1 r som led i Dawes-planens reorganisering af det ty. pengevesen efter inflationen. Der var dækning for r gnm. rentebrevlydende på guldværdi, r afløstes 1924 af reichsmarksedlen.

rentemester, før 1660 titel på 2-3 adelige ledere af rentekammeret. Efter 1660 bevarede 3 r indtil 1691.

rentesregning, område af den praktiske matematik, i hvilken man bl. a. opstiller formler til forrentning af kapitaler; til bestemmelse af annuiterets kapitalværdi m. v.

rentetavle, tabel i hvilken man kan aflæse renten af en kapital i et vilkårligt tidsrum.

Renthe-Fink, *Cecil von* (f. 1885), ty. diplomat. Gesandt i Danm. 1936-42, overbragte de ty. krav 9. 4. 1940. Arbejdede efter besættelsen forges på at styrke da. nazisme, mistede tillid også i Berlin. Hjemkaldt under da.-ty. krise okt. 1942. Ty. r.e.g.s repræsentant over for Vichy-regeringen 1944. Efter 2. Verdenskrig til forhør i Danm., men maj 1948 overgivet til de allierede myndigh. i Frankfurt, da man ikke fra da. side ville rejse tiltale mod R.

rentier [rɔj'tjɛ] (fr.), person, der lever af (renterne af) sin formue; partikulier.

rentoilere [rɔj'toal'e'ra] (fr. *toile* lærded), overførelse el. maleri på nyt lærded.

renuntiation (dat), afkald; renun'ti'e're el. *renon'ce're*, meddele afkald.

renvoi [rar'vo'a] (fr.), henvisning, renvoyere [rɔj'ri'voa'je'ra], henvise, især fra et lands lovgivning til et andet lands i spørgsmål inden for den internationale privatret.

Renaissance [ren'e'sa:t/ss] (fr. *renaissance* [ran'e's:i:s] genfødsel), eur. kulturstrømning, der begyndte i Hal. i 14. årh., søgte under brud m. tilvante middelalderbegreber genfødsel af den beundrede oldtidskultur. Under ital. handels-ekspansion i Middelhavet var der m. byerne som centrum skabt en række småstater m. fast forvaltning og pengeøkonomi, hyppigt styret af tyranner; de middelalderlige lensstadsæder afløstes af tanker om »evnældig fyrstestamt, til tider parret m. stærk ital. nationalfølelse (Machiavelli ca. 1520). I st. f. autoritets-tron krævedes personlighedens ret til fri udfoldelse, også på tværs af tilvante idealer. Litteraturen søgte bort fra middelalderlige ideer, begejstret f. oldtidens humanistiske idealer (Petrarca), uden dog at vende sig m. gennemført kritik mod kristendommen; åndscentrum blev særlig Firenze, hvor man i 15. årh. dyrkede

Platon. Ved siden af latin fik man indgående kendskab til gr. sprog og litt. R-s litt. i Ital. var for en del lat., men en række litt. storværker skrevs på ital. (Dante; Petrarca sonetter; Boccaccio). Omkr. 1500, da det tilvante verdensbillede omkalfatredes v. opdagelserne, bredte R sig N f. Alperne, også her m. krav om den frie forsknings ret til at kritisere bestående samfundstyper (Thomas More: Utopia), tilvante forestillinger (Erasmus' satirer, Rabelais) og tillige kirkens måde at løse sine opgaver på. N f. Alperne gav R stød til Reformatio-nen, der for så vidt gik i R-s retn., som Luthers udgangspunkt var det enkelte menneskes ret til at trods den tilvante autoritet. Den efterfølgende kirkekamp m. åndelig ensretning, religionsforfølgelser og censur blev ødelæggende for humanisternes tolerance og frie forskning.

Også i **billedkunst** og **arkitektur** fik den ital. R afgørende bet. for udviklingen i Eur.; forbillederne var her de fremdragne antikke skulpturer og rom. arkit. Ungr beg. i Firenze ca. 1400 med maleren Masaccio, billedhuggerne Ghiberti og Donatello og arkitekten Brunelleschi, medens højst fra ca. 1500 under pavernes mæcenen udfoldede sig i Rom med kunstnere som Leonardo da Vinci, Raffael, Michelangelo og arkitekten Bramante. Af senr, der udgik fra Michelangelos alderdomsværker, udviklede sig barokken. R trængte også igennem N f. Alperne, hvor den optog gotiske stilelementer i sig og dannede grundlag for de flg. årh. eur. arkit. udvikling. I sin ornamentik er R navnlig inspireret af antikkens akantusværk, og ud fra antikke motiver udformede den nordeur. R ornament som bruskværk og kar-touche. (Hertil tavle).

reo- (gr. *rheîn* strømme), strøm-, strøm-nings-.

reo'lg'graving (fr. *rigoler* grøftegrave), der svarer til reolpøjning, består i en gravning i to spadestiks dybde, således at det øverste spadestik kommer nederst og det nederste øverst, r anv. nu kun til spec. havekulturer.

reo'lp'pøjning (fr. *rigoler* grøftegrave) foretages med en såk. reolplov, der har to plovlegemer, hvoraf det forreste skræller et tyndt jordlag af og lægger det ned i bunden af den foregående fure, det bageste går dybere i samme fure og lægger den opplojede jord ovenpå det først-nævnte, r har tidl. været benyttet en del til grønjord, men anv. nu kun ved ompløjning af varige græsmarker, enge o. l.

reorgani'se're (fr.), indrette på en ny måde; bringe orden på ny.

reo'sta't (*reo-* + *-stat*), en regulerbar elektr. modstand. Reguleringen sker hyppigst v. hj. af en slæbektakt.

reparation (lal.), istandsættelse.

reparationer, skadesstatninger, særlig om de r, der pålægdes centralmagterne efter 1. Verdenskrig, Tyskl. erkendte i Versailles-traktaten sit ansvar f. krigen og skulle derfor yde r til ikke nærmere bestemt beløb, hvorom en række konferencer afholdtes. Det ty. r-problem var førende i eur. politik i 1920'erne, foranledigede Ruhr-besættelsen 1923-25; Dawes-planen muliggjorde r-betalinger efter 1924 fra Tyskl., der imidlertid fik lån fra USA; Young-planen brød sammen under verdenskrisisens pres, og ved konference i Lausanne 1932 opgaves r.

repa're're (lat.), udbedre, istandsætte.

repar'te're (fr.), fordele ligeligt.

repartitionsskat (fr. *repartition* fordeling) (mods. kvotitetsskat), direkte skal, for hvilken man forud har bestemt det beløb, den skal indbringe, samt fordelingen på visse grupper, hvorefter skatteprocenten inden for disse da må rette sig (Eks.; den da. komm. indkomsskat i købstæderne og sognekomm.).

repatri'e'ring (*re-* + lat. *patria* fædreland), en persons tilbagevenden el. -sendelse til hjemlandet.

repeal [ri'pi:!] , eng. betegn. for ophævelse af lov. Særlig om de irske nationalisters krav indtil 1921: ophævelse af eng.-irsk union 1800.

repertoire [reparto'a:ra] (fr., af *repertorium*), (fortegn, over) samtlige scene-arb., som er opført, skal opføres el. til stadighed opføres ved et teater; spilleplan; de af et orkester, en skuespiller el. anden kunstner indstuderede ting.

Repertoire chronologique des litté-ratures modernes [repar'twa:r kro-nob'3ik de litera'ty:r mo'dærn], fr. samlingsværk (1935 flg.), der bringer kronologiske oversigter og tabeller over værker fra alle landes nyere litt., red. af Paul van Tieghem (f. 1871).

reper'torium (lat. *reperire* finde), for-tegnelse, register.

Repertory Theatres [rap3t(3)ri 'vɔ:nsz] (eng. *repertory repertoire*), eng. provinss-teaterforening, stiftet 1894. Har især op-ført mod. dramatikere som Shaw, Gals-worthy, A. Bennett o. a.

repe'te're (lat. *sepe* igen), gentage; gen-nemlæse på ny; repetition, det at r.

repe'te'gevær, d. s. s. magasinegever.

repe'te'rur, lommeur, som kan give kvarter- og timeslag.

repetitionsskasser, fra 1939 klasser i Kbh., hvor elever kan gå 1 el. 2 år i st. f. overtsning. Før 1939 kaldt hjælpe-klasse. 1948 ca. 30 r med ca. 500 børn.

repetitionstegn el. *gentagelsestegn*, i node-skriften det tegn, der angiver, -- ^ -- at et musikstykke el. en del af -- ^ -- dette skal gentages.

repeti'tør (af *repetere*), ved en opera el. et andet musikforetagende ansat musiker (oftest pianist), der har til op-gave at indstudere partierne med soli-sterne, koret el. balletten, inden der sættes orkester på.

'Repin, Ilja (1844-1930), russ. maler, realist. Scener fra russ. hist. og folkeliv: *Ivan den Grusomme Dræber sin Søn, Præmadrager og portræt af Tolstoj*.

replantation (lat), genanbringelse; i *med.* især tandpøding.

re'plik' (fr. *se replier* gå tilbage), *mil.*, *styrke* el. stilling, hvortil forud gående tropper kan gå tilbage.

replicere [-'se-] (lat. *replicare*, egl: folde tilbage; udvikle), svare, gensvare.

re'plik (fr., af lat. *replicare* folde tilbage, udvikle), 1) gensvar, spec. i skuespil: uafbrudt ytring; 2) i den borgerlige rets-pleje sagsøgerens svar på sagsøgtens ind-læg. 3) kunstværk, hvori en billedende kunstner har efterlignet sit eget tidl. værk; mods. kopi.

re'po'ne're (lat: sætte tilbage), *med.*, sætte i led; bringe et brok på plads.

re'port (fr., af *reporter* føre tilbage, over-føre), 1) den præsidence, haussitsen v. prolongationsforr. må betale til den, der midlertid. overtager det købt; 2) i alm. den difference, hvormed senere le-vingsterminers priser overstiger nære terminer (p. gr. af renter m. v.).

re'porter (eng., af lat. *reportare* bringe tilbage), journalist, hvis arb. består i at referere offentlige møder, skaffe nyheds-stof o. l. reportage [-'ta:ʒs], i en reporters gerning, 2) den af en reporter skrevne artikel.

re'pos [re'po] (fr: hvile), hvileplads, -møbel; trapezsaft.

reposition (lat.), genanbringelse. Bruges kir. for de operationer, hvorved et led-skred sættes på plads, en brok føres til-bage el. lign.

re'pres'sa'lier (lat. *reprehendere* irette-sætte), tvangsmiddel mod en stats folke-retsstridige handling, bestående i en ellers uretmæssig handling fra den for-urettede stats side.

repression (lat. *reprimere* undertrykke, undertrykkelse), hæmning; især de forsk. midler, samfundet anv. til bekæmpelse af forbyrdsler.

reprimand [-'ma-qds] (fr., af lat. *reprimere* undertrykke), irettesættelse, røffel.

re'prise (fr.), genoptagelse; i folkeretten: tilbagebetaling af en prise.

reproducere [-'se-] (lat.), genfrembringe; gengive; fremstille aftryk.

reproduktion (lat.), genfrembringeelse, gengivelse (af et kunstværk ved mang-foldiggørelse), aftryk; forplantning; *psyk.*, forestillings- el. tankemæssig genfrem-bringeelse af tidl. oplevelser.

reproduktionsmetoder, metoder til mangfoldiggørelse af tegninger, billeder m. m., som regel v. hj. af fotomekanisk overføring af emnet til trykpladen. De tre vigtigste r er 1) *højtryk* (*bogtryk*), hvortil anv. *klicheer*, 2) *fladtryk* (*litografi*, *zinktryk*, *offset*, *lystryk*), 3) *dybtryk* (*kobberstik*, *radering*).

'reprofotograf'e'ring, affotografering af dokumenter m. v. Foretages ofte m. småbilledkamera.

re'presen'tan't (lat. *representare* frem-stille som nærværende), billede af, sted-fortræder for; en der er bemyndiget til at optræde på en andens vegne.

Repræsentanternes Hus, amer. *House of Representatives* ['haus av rapri'zæn-tativz], laveste kammer i USAs unions-kongres. Vælges hv. 2. år af befolkn. i staterne i forh. til folketallet, valgreger efter de enkelte states ordn. 435 medl. R har i det hele mindre prestige end Senatet, særl. i udenrigs-pol. spørgsmål. R betegner også 2. Kammer i enkelt-staternes forfatn. og i fl. andre arner, lande.

repræsentantskab, udvalg af deltag-erne i en sammenslutning, et aktie-selskab el. lign.

repræsentation (fr.), udvalg bestemt til at give et fyldestgørende indtryk af et større hele; optræden på andres vegne (som stedfortræder); forsamlng af sted-fortrædere; deltagelse på institutions, lands el. andres vegne.

repræsentation i besiddelsen, *jur.*, en persons udøvelse af besiddelsen på en andens vegne, men på mere selvstændig måde end ved medhjælp i besiddelsen.

repræsentationsret, i arveretten det forhold, at en arfod arvings descenden-ter indtræder i hans ret.

repræsentationssystem el. *repræsen-tativ system*, ordning, hvorefter folket deltager i statens styre gnm. repræsen-tanter, som det selv vælger.

repræsentati'v (fr.), som eger sig til at være repræsentant; typisk; som virker som stedfortræder; som angår el. hviler på repræsentation; fornem, præsentabel.

repræsen'te're (lat. *representare* frem-stille som nærværende), vsre typisk eks-empel; være stedfortræder for, virke for noget; være talsmand for en gruppe (et firmas) interesser.

re'ps (eng.) el. *rips*, lærredsvævede uld-, bomuld- el. silkestoffer med tætsiddende ophøjede ribber, r fremstilles ved sær-lige bindinger el. ved at anv. garn af forsk. tykkelse i kæde og skud. Ved tværribbet r dannes ribbernes overside næsten helt af kædetråde, ved længde-ribbet r af skudtråde.

'Repsold [-zolt], *Johann Georg* (1770-1830), ty. instrumentmager, fremstillede i 1802 den første meridiankreds efter Ole Rømers, samt en række andre astron. instrumenter.

repti'ler (lat. *reperere* krybe), krybdyr.

republik (lat. *res publica* den offentl. sag; betegn. for den rom. stat), i nutiden en stat, hvis overhoved vælges til sin stil-ling. *Den lærde r*: samtlige videnskabs-mænd. - republi'ka'ner, tilhænger af republik.

republi'ka'ner (*Phile'tarius 'socius*), *zool.*, sydafr. spurveflugt. Koloniruger.

Republikanerne (amer. *Republicans* [ri-påblikanz]), polit. parti i USA, stiftet 1854, overv. m. tilslutning i de davæ-rende N- og V-stater. Ønskede slaveriet afskaffet, samt protektionisme og hævdelse af unionens magt over enkelt-staterne. Førend efter sejr i borgerkrigen 1861-65, industripræget, gennemførte prohibitiv toldbeskyttelse, fra 1890erne for imperialistisk ekspansion. Led ned-lag v. splittelse under Wilsons valg 1912; sejrede v. valg 1920, gik ind for isola-tionisme, ledende indtil Roosevelts valg-sejr 1932. Splittet på spørgsmål om isolationisme el. støtte til Engl. under 2. Verdenskrig, hvor fl. R indtrådte i Roosevelts reg.; ved valg nov. 1946 fik R flertal i begge Kongressens kamre, men mistede det igen nov. 1948, samtidig med at demokratien Truman genvalgte som præsident.

repulsion (lat.), *fys.*, frastødning.

repulsionsmotor, en særlig type af vekselstrøms-kommutatormotorer.

re'pulsor (lat. *repulsare* slå tilbage), *psyk.*, hvad der virker frastødende.

reputation (lat. *reputare* beregne), an-seelse, ry.

requiem [re'kviæm] (lat. *requies* hvile), 1) den kat. kirkes dødsmesse (efter ind-lægningsorden til dens introitus: requiem æternam dona eis, lat: giv dem den evige hvile); 2) komposition, der be-nytter ordene til 1); bl. a. af Palestrina, Mozart, Cherubini og Verdi.

requiescat in pace [rekvi'æskat] (lat: han (hun) hvile i fred), slutningsordene i den kat. sjælemesse, gravindskrift.

Reschen-Scheideck [refan 'Jaidæk], ital. *Restia* [rezia], Alpesps i Otztaler Alpenne ml. Inn-dalen (Østrig) og Adige-dalen (Italien). 1507 m.

res 'co'gitans (lat: tænkende ting), Des-cartes' betegn. for den åndelige verdens-substans, som han stillede i mods. til materien (*res extensa* udstrækningens substans).

réseau [re'zo] (fr: net), tylsagtig bund i adskillige kniplinger.

Re'seda (lat. *resedare* lindre; R anv. tidl. som lægemiddel), slagst af r-fam. 1 vore haver vokser have-r (*R. odorata*) med grønne, veltuggende blomster. To arter er vildtvoksende i Danm.; den ene, farve-r (*R. leuteola*), har tidl. været anv. som farveplante.

resektion (lat. *resecare* afskære), opera-tion, hvorved dele af et organ fjernes, f. eks. mave, tarm el. led.

'Re'sen, Hans Poulsen (1561-1638), da. teolog og biskop. Som prof. ved univ. (1591-1638) den førende teolog, skarp opponent mod kryptocalvinismen, udgav 1607 en bibelovers, fra grundsproget. Fik efterhånden alle modstandere fjernet. Som Sjællands biskop (1615-38) virkede R for bedre præsteuddannelse, skoler, katekisering og konfirmation. (Portræt sp. 3764).

'Re'sen, Peder Hansen (1625-88), da. retslærd, historiker. Udg. da. retskilder; samlede stort materiale til en Danm.-beskrivelse, *Atlas Danicus*. der for en stor del odelagdes v. Kbh.s brand 1728. Moderne udg. påbegyndt 1925.

reser'va't (lat. *reservare* opbevare), 1) fredet område. For fredning af pattedyr og fugle err udlagt i mange lande, særlig i Afr. og N-Amer. ofte af meget bet. størrelse (100 000 km² el. mere). I Danm. findes i henhold til lov af 7. 4. 1936 6 vi-densk. og 33 vildtr. (maj 1947). Vildtr er oprettede af hensyn dels til det jagtbare vildt, dels for de gennemtrækkende fugle, r omfatter i Danm. særlig holme og små øer, kyststrækninger, vandarealer og he-der. 2) d. s. indianerreservation.

reser'vatio men'talis (lat.), d. s. s. mentalreservation.

reservation (lat. *reservare* opbevare, for-beholde), forbehold; reserverthed; *kirke-hist.*, den middelalderlige skik, indledt af Clemens 4. 1265, at paven reserverede en række høje embeder til egen udnæv-nelse.

Teser'vatum ecclesi'asticum (lat: kirkeligt forbehold), bestemmelse i religi-onsfreden i Augsburg 1555, if. Hvilken kat. gejstlige fyrster mistede land og beneficier, hvis de trådte over til pro-testantismen.

re'serve (fr.), beredskab, behold; hvad der holdes i beredskab; *mil.*, hærs el. flådes ældre årgange; styrke tilbageholdt til nyt hverv.

reser'vefond, formue, bestemt til dæk-ning af uforudsette udgifter el. tab. r dannes som regel ved oplægning af en del af det åri. overskud. Den da. aktie-selskabslov stiller nærmere krav m. li. t. lovpilgtig r.

reser'velæge, på hosp. overlægens første assistent og stedfortræder. I hær og flåde har r officersrang.

reser've're (fr., af lat. *reservare* opbevare, forbeholde), gemme til senere brug; for-beholde; reser've'ret, forbeholden, til-bageholdende.

reservoir [resårvo'a:r] (fr., af lat. *reser-*

Palazzo Farnese, Rom.

Hovedkuppen på Peterskirken i Rom.

Raffael: Madonna med Stillidsen.
(Uffiziernej Firenze.)

vare opbevare), beholder til midlertidig opbevaring af vand el. anden vædske.
Resht [raht], by i NV-Iran ved Kaspishavets SV-hjørne; 122 000 indb. (1942). Te- og tobaksindustri. Handel.

residens (lat. *residere* sidde, opholde sig), sæde for statens overhoved og regering, *residè're*, have bolig.

residu'alfutt (lat. *residuus* tilbageblivende), den luftmængde, der efter dybest mulige udånding bliver tilbage i lungerne. Hos voksne ca. 1 l.

resi'duum (lat.), rest, det tiloversblevne.
resignere [-siy'ne'ra, -si'nje'ra] (lat. *resignare* tage seglet af), give afkald, slå sig til tåls; resignation, det at r.

re'sina (lat.), betegn. for harpiksarter.
resi'na'ter (lat. *resina* harpiks), harpikssæber.

résistance, la [rezi'st<5:s] (fr: modstand), den fr. modstandsbevægelse under den tyske okkupation.

resi'sten's (lat. *resistere* gøre modstand), modstand, *resi'sten't*, modstandsdygtig.

re'sit, slutstadium ved den basiske fenolformaldehyd-kondensation ved bakelitfremst.

resi'to'l, mellemstadium ved den basiske fenolformaldehyd-kondensation ved bakelitfremst.

res ja'centes (lat., egl: henliggende ting), herreløse ting, hvis erhvervelse er forbeholdt bestemte personer, f. eks. vildt i forhold til den jagtberettigede.

res judi'cata (lat.), pådomt sag, r-urkning, d. s. s. materiel retskraft.

re'skontro (ital. *riscontro* møde, sammentræf, sammenligning), i bogholderi en bibog indeh. konti, der virker som specifikation til en hovedkonto, især bøger med specificerede konti for de enkelte debitorer og kreditorer.

re'skript (re- + lat. *scriptum* det skrevne), 1) i oldtidens Rom en fra kejseren udgået svarskrivelse på spørgsmål fra embedsmænd el. andre undersåtter. 2) under den da. enevælde kgl. befaling vedr. konkrete spørgsmål, undertiden dog også mere alm. retsfor skrifter.

re'so'l, begyndelsesstadium ved den basiske fenolformaldehyd-kondensation ved bakelitfremst.

resol'ut (lat. *resolutus* opløst), beslutsom, snarrådig.

resolution, 1) (lat. *resolvere* opløse; udrede), *med.*, helbredelsesproces, hvorved materialesamlinger o. 1. fordeler sig og forsvinder; 2) (fr., af lat. *resolvere* i bet. udrede) (tvivlsspørgsmål o. l.), afgørelse, beslutning.

'resoluti'v betinget. Et retsforhold er r, hvis en nærmere angiven begivenheds indtræden medfører, at det pågæld. retsforhold ophører. Således er en ægtefælles adgang til at hensejde i uskiftet bo r af, at han (hun) indgår nyt ægteskab.
resol've're (lat. løse, udrede), afgøre, bestemme, beslutte.

resonans (lat. *resonare* genlyde), overføring af energi til et svingende legeme fra et andet el. fra en bølgebevægelse, der skal have samme frekvens som legemets egenfrekvens, r kendes fra en gyngel el. et pendul, der kan sættes i svingninger ved mange små påvirkninger, når de følger i den rigtige takt, el. fra et tone, der synges ind i et klaver, kan sætte en klaverstreng i svingninger. Elektromagnetiske svingningskredse i radiomodtagere afstemmes til r med den ankommende radiobølge.

resonansbund, en tynd plade, gerne af træ, der er sat i en sådan forb. med en svingende streng el. stemmegaffel, at den ved at svinge med forstærker tonen.

reso'nator (lat. *resonare* genlyde), et apparat, angivet af Helmholtz, til ved resonans at forstærke en tone, hvorved en klang kan analyseres, r består af en kugleformet glaskolbe forsynet med et rør til at stikke ind i øret.
resor'be're (lat.), indtage, opsgue.
resor'bi'n (lat. *resorbere* drikke, optage vædske), i farmacien grundlag for vandholdige salver.

resorcin [-si'n] (lat. *resina*, harpiks + ital. *orcella* violet farvestof), C₆H₄(OH)₂, m-dioksybenzol, hvidt krystallinsk stof,

anv. i farvestofindustrien, til fremst. af lægemidler, fot. fremkaldere og til anti-septika, f. eks. heksyl- og heptyl.

resorption (lat.), opsgugning. Fødens r foregår i tarmkanalen, væs. i tyndtarmen gnm, dennes trevler. I maven foregår kun r af visse medikamenter (og af alkohol).

I tyktarmen opsgue overvejende vand. **resp.**, fork. f. respektive.

re'spekt (lat. *respectus*, af *respicere* se hen til), agtelse, ærbødighed, lydhed; frygt.

'respekti'v (lat. *respicere* se hen til), hver sin, hver for sit vedkommende, 'respekti've henholdsvis.

Respighi [re'spigi], *Ottorino* (1879-1936), ital. komponist. Navnlign kendt for sine store romerske tonedigtninge *Fontane di Roma*, *Pini di Roma* og *Festa Romane*, balletmusik, kammermusik m. v.

respiration (re- + lat. *spirare* trække vejret), d. s. s. åndedræt og ånding.

respirationsapparater anv. til måling af det luftformige stofskifte ved respiration, d. v. s. indånding af luft, forbrænding af de med føden optagne næringsstoffer og udånding af kvælstof, kuldioksyd og vand.

respirationsveje, de veje, luften passerer under åndedrættet: næsehule, svælg, strube, bronkier og disses forgreninger.

respira'to'risk kvotient (fork. R.Q.) er forholdet ml. den under respirationen udskulte kuldioksydmængde og optagne iltmængde. Den afhænger af hvilke næringsstoffer der forbrændes; er det kulhydrat, bliver R.Q. = 1,0, er det fedt, bliver den 0,7, og er det æggehvidestof, bliver den 0,8.

respi're're (lat.), ånde.
re'sp'it (gi. fr.), henstand, frist (med betaling).

respon'sorium (lat. *responsum* svar), vekselsang (ved gudstjenesten) ml. præst og menighed.

re'sponsum (lat.: svar), betænkning afgivet af en videnskabsmand, spec. jurist, om en sag der er forelagt ham p. gr. af hans særlige indsigt i emnet.

ressentiment [resa'ti'mai?] (fr., egl: genoplevet følelse), nag, forurettethed; hos Nietzsche: de undertrykte slavers had og hævnlyst over for de højerestående og fornemme herrer.

ressort [re'sor:] (fr.), myndighedsområde, *pag.*

ressource [re'surs] (fr.), hjælpe kilder.
restance [-'sta'sa] (lat. *restare* stå tilbage), det at være tilbage med betaling el. arbejde; re'stan't, person i r.

restaurant [resto'ra't] (fr., af lat. *restaurare* istandsætte), kafé, restauration.

restauration (fr. af lat. *restaurare* genopføre, istandsætte), 1) [-stau-], istandsættelse af beskadiget el. forfaldent kunstel. bygningsværk; 2) [-stau-], genoprettelse af en tidl. politisk tilstand, navnlig genindsættelse af et dynasti, der er blevet afsat v. en revolution (således i Engl.s hist. om tiden fra Stuarternes (Karl. 2.s) genindsættelse 1660 til revolutionen 1688, i Frankrig om tiden fra Bourbonernes (Ludvig 18.s) genindsættelse 1814 til Julirevolutionen 1830; 3) [-sto-], kafé, restaurant, spisesal.

restau're're (fr. af lat. *restaurare* genopføre), genoprette, genskabe, istandsætte.

restau're'ring (lat. *restaurare* genopbygge), istandsættelse af forfaldne bygn., bill. m. v.; *restaurator*, den, der foretager r. af bygn. gik i 19. årh.s slutn. over fra stilren r (da. eks. Viborg domkirkes r 1864-76) til hist., hvor alle monumentets træk, bl. a. om- og tilbygn., søges bevaret i deres egen hist. stil.

re'ste're (lat. *restare* stå igen), være tilovers, stå tilbage; mangle; være i restance.

restitu'e're (lat. stille igen el. tilbage), tilbagegive; genoprette; helbrede.

restitution'sedikt (lat. *restituere* stille tilbage, tilbagegive), et kejsersligt edikt af 1629, ifl. hvilket protestanterne skulle udlevere alle kat. områder, erhvervet siden 1552.

restladning, elektr., den elektr. ladning, der bliver tilbage på en kondensator, når den udlades gnm. en gnist.

restriktion (lat. *restringere* lægge bånd på), indskrænkning, forbehold; især regulerende offentl. foranstaltninger over for erhvervslivet.

Restrup, Store, tidl. hovedgård VSV f. Alborg, 1756-1811 stamhus indenfor slægtterne Levetzau og Raben-Levetzau. Udstykket efter 1912. Hovedbyggn. fra 1723, beliggende på et sløjt voldssted, fredet i kl. A. Fra 1915 husmandsskole, omgivet af 40 tdr. land park og have. Undervisning i land- og havebrug for karle, husholdn. og håndgøring for piger, jævnsides med højskoleundervisning.

result'an't (lat. *resultare* springe tilbage), den geom. sum af to el. fl. vektorer, f. eks. kræfter, dannet ved diagonalen i et parallelogram.

result'at (lat. *resultare* springe tilbage), virkning, udfald, afslutning; udbytte; *resul'te're* i, ende med, give til resultat.

resu'mé [-sy-] (fr., af lat. *resumere* tage igen), kort oversigt, sammendrag; *resu'me're* [-sy-], sammenfatte, rekapitulere.

resurrektionsmænd (eng. *resurrection* opstandelse), en bande forbrydere i Engl. i første halvdel af 19. årh., der stjal lig på kirkegårdene el. endog begik mord for at sælge ligene til læger.

Reszke [re'ske] (po. [ræj'kæ]), *Jean de* (1850-1925) (tenor) og *Edouarde* (1855-1917) (bas), po.-fr. operasangere, der var kendt som et par af deres samtids største sangere og pædagoger.

reta'ble're (fr.), genoprette, genindsætte.
retard [ra'ta:r] (fr: ophold, forsinkelse); v. ure tilbageregulering v. forlængelse af pendulet el. urfejren v. lommeure, så uret går langsommere.

retardation (lat. *retardatio* forsinkelse) kaldes undertiden en negativ acceleration.

retar'de're (fr., af lat. *retardare*, egl: gøre langsom (*tardus*), forhale, forsinke).

retar'de'ring, Æ-or, forhaling af blomstring ved opbevaring af de overvintrede organer i kølehus.

'rete (lat: net), *anat.*, netagtig forbindelse inden for blod- og lymfekarssystemet.

retention (lat.), tilbageholdelse; *med.*, tilbageholdelse af sekreter i udførsels-gange fra kirtler, af galde i galdeblæren, af urin i urinblæren, af dødt foster el. af dele af moderkagen i livmoderen.

retentionscyte, som regel cystisk udvidelse af en kirteludførselsgang p. gr. af ophobning af sekret, der ikke kan passere en som regel betændelsesagtig indsnævring.

retentionsret, jur., tilbageholdsret.

retfærdi'gø'relse, i prot. dogmatik Guds syndsforladende virksomhed, der består i, at han erklærer synderen for retfærdig. Den kat. kirke opfatter r som meddelelsen af en overnaturlig kraft, der indgydes i mennesket, r og helliggørelse hører derfor sammen.

Rethel l're:-], *Alfred* (1816-59), ty. maler Og tegner. Udd. i Dusseldorf. Historiebilleder, bl. a. til rådhuset i Aachen. Træsnit-serien *Dødedans* (1849).

rethvaler (ret i bet. lige, fordi ryggen mangler finne) (*Ba'laena*), bardehvaler m. uhyre stort hoved, lange barber u. furer på undersiden, uden rygfinne. Langsomme, plumpe dyr. Var målet for ældre tiders hvalfangst. Hertil grønlands-hval og nordkaper.

reticu'latamurværk (lat. *reticulum* lille net), i rom. ark. murbeklædning bestående af pyramidale brudstensblokke sat med spidsen indad og kant mod kant således, at der fremkommer et krydskravert netmønster. Karakteristisk f. Augustus' tid, fortsættes til 2. årh. e. Kr.

reticulo'cyt (lat. *reticulum* lille net + -cyt), umodent rødt blodlegeme med kærnerester.

re'ticulo'endotheli'a'le system (lat. *reticulum* lille net + *endo-* I-*theli* bryst-vorte), navn på visse celler, der forekommer overalt i organismens bindevæv, i lymfeknuder- og -kar, i blodkarvæggene, i leveren o. a. st. og hvis fælles egenskab er den, at de er fætsiddende fagocyter.

Har muligvis også bet. for det intermediere stofskifte.

Reticulum (lat.: lille net), 1) *astron.*, stjernebilledet Nettet; 2) *zool.* (r), den lille netmave hos drøvtyggere.

retina (lat. *rete* net), nethinde.

ret i nit is (*retina* + *-His*), betændelse i nethinden. Betegn. benyttes dog tillige for en del degenerative nethindesygdomme.

Retio'lites (lat. *rete* net + *-lit*), slægt af toradede graptolitter med netformet væg.

retiolitesskifer, en gotlandsk graptolitskifer med graptolitten *Retiolites*.

reti'rade (fr. *retier* trække sig tilbage), nødtorfsthus, das.

reti'ré (fr.), tilbagetrukken, tilbageholdende.

reti're're (fr.), gå tilbage, foretage tilbage tog.

Retlev-Abrahamsen, *Harald*, se Abrahamsen.

ret linie, et af geometriens grundbegreber. V. hj. af et retvinklet koordinatsystem i planen kan en **r** bestemmes ved en ligning af I. grad i koordinaterne (lineær ligning).

retlobende el. *direkte*, *astron.*, i samme retning som Solens årlige bevægelse, altså fra V mod O.

retmodtager, radiomodtager med forstærkning og detektering, men uden mellemfrekvens (modulering til super).

retningsantenne, antenne med uens udstråling i forsk. retninger. (III. se antenne).

retningslegemer (eng. *polar bodies*), *biol.*, de små, abortive celler, der udstødes ved det dyriske ægs modningsdeling.

retningsviser, d. s. s. afviservejning.

retningsstabilitet el. *kurssstabilitet*, en flyvemaskines evne til at søge tilbage til sin kurslignevægt, hvis den uden flyvning kommer ud af denne ved drejning om vertikalkaksen gnm. tyngdepunktet, **r** opnås bl. a. ved at afpasse størrelse, form og placering af sideflene samt ved at give bærepflanen pilform.

retor (gr.), taler, lærer i veltalenhed (retorik).

retorik (gr. *techné rhetoriké* talekunst), talekunst, veltalenhedslære; grundlæggere er Empedokles (5. årh. f. Kr.) og Gorgias (5.-4. årh.). I deres spor drev Isokrates med held en talerskole i Athen. Polit. mestertaler Demosthenes. I de sidste 3 årh. f. Kr. domineredes den gr. kulturverden af forsk. retorskoler, under hvis påvirkning rom. **r** (med kulmination i Cicero i 1. årh.) udviklede sig for efterh. at degenerere; på sund ciceroniansk grund stodt-rs systematik frem for nogen, Quintilian (1. årh. e. Kr.), med kritik mod »sølvvalderen«s overlæsedede proslat (Seneca), r, hvis regler fra at gælde den offentl. tale gradvis havde underlagt sig al prosa, dyrkedes i hvert fald helt frem til slutn. af 18. årh.; i *Dann.*, og navnlig i *Frankr.*, har dens forskrifter for en åft.s komposition stadig bet. i undervisn. - *re'to'risk*, efter r-s regel.

retorsion (lat. *retorquere* dreje tilbage), *jur.*, gengæld.

ret'fort (lat. *retorquere* dreje tilbage), pæreformet beholder med lang hals, der er bøjet skråt nedefter. Anv. til destillation.

retortkul, hårdt, tæt og fast kul, der afsætter sig i gas- og koksværksretorter ved tørdestillation af stenkul, p. gr. af sønderdeling af højere kulbrinter. Anv. til elektr. kul (lysuebukul, elektroder m. m.).

retortovn, alm.-vis generatorfyret, anv. især til tørdestillation el. sublimation af faste stoffer, idet disse opvarmes i retorter der i alm. er af metal el. ildfast keram. materiale, r anv. således bl. a. i gas- og metalværker.

retouche [re'tuʃ] (fr., egl: gentagen berøring), efterbehandling af fot. negativ el. positiv til udbedrelse af mindre fejl (ridser m. v.) el. fjernelse af hele billedpartier. *retouchere* [-tuʃe], foretage r.

retraite [re'tra:ta] (fr.), tilbage tog; signal til tropperom at være i kvarteroggå til ro.

retraktion (lat.), sammentrækning; *med.*, vævsdeles sygelige skrumpning.

retribution (lat.), tilbagegivelse, godtgørelse.

retreiver [ri'tri:v3r] (eng. *retrieve* apporere), eng. betegn. for I) enhver hund, der anv. til jagt; 2) en i Engl. spec. til jagt fremavllet, middelstor hunderace m. 4 varieteter. Oprindelse usikker.

retro- (lat.), tilbage-.

retroakti'v (*retro-* + *aktiv*), hæmning (tilbagevirkende h.), G. E. Mullers betegn. for den svækkende indflydelse, som anstrengende åndeligt arbejde, aflektet. a. har på nyligt dannede associationer.

retro'gra'd (*retro-* + lat. *gradus* skridt), tilbagegående; *astron.*, i retning modsat Solens årlige bevægelse, altså fra Ø mod V.

retroperitone'a'l (*retro-* — lat. *peritoneum*), hvad der ligger bag peritoneum.

retrospekti'v (lat.), tilbageskuende.

retrotraktion (*retro-* i lat. *trahere* trække), tilbagevirkende kraft, især af domme.

re'traete, da. stavemåde for retraite.

retsafgifter, gebyrer til staten for udførelsen af retslige forretninger.

retsanmodning, anmodning fra en domstol i et land til en domstol i et andet om visse retsskridt, som f. eks. vidneafhøring, stævningsforkyndelse m. v.

retsanmærkning, en af tinglysningsdommeren på det tinglyste dokument foretagne anmærkning, der indeholder en berigtigelse af de i dokumentet indeholdte oplysninger.

retsbelæring, i nævningsager retsformandens gennemgang af sagen og de retsregler, der kommer i betragtning ved afgørelsen af denne. Meddeles efter afslutn. af proceduren til vejledning for nævningerne.

retsbeskyttelse, afkald på. Ulovlige el. endog strafbare handlinger kan jævnlig blive lovlige, hvis der på forhånd af den, hvis interesser værnes ved lovgivningens regler, er givet samtykke til deres foretagelse. En persot kan altså ikke meddele samtykke til en handling, som alene el. tillige kræner samfundets interesser, men derimod f. eks. til fremsættelse af æresfornærmelser og ødelæggelse af ting, såfremt handlingen kun går ud over ham selv. Visse retsgoder anses dog for uopgivelige. Således kan man ikke meddele gyldigt samtykke til manddrab, grovere legemskrænkelser og fosterdrab, ligesom der kræves en vis modenhed hos den samtykkende, afhængig af hvilke retsgoder det drejer sig om.

retsbetjent, 1) for retsplejeloven: underretsdommer; 2) i gæld. ret en underordnet funktionær ved en domstol (tidl. betegnet som kontorbud).

retsbog, I) skriftl. samling af lovregler uden officiel gyldighed; 2) bog, der føres ved retten, og hvori gøres rede for retsmødernes forløb og indføres afgørelserne.

retsevne, evnen til at være berettiget el. forpligtet retssubjekt.

retsfilosofi el. *almindelig retslære*, den videnskaber, der undersøger rettens natur og afgrænser dens område. Især i ældre tid søgte r tillige at opstille en ideal retsorden.

Retsforbund, *Danmarks (Retsstatspartiet)*, da. polit. parti, grl. 1919. Georgeistisk program; hovedpunkt: inddragning af samfundsskabt grundværdistign., hvilket skal overflødig gøre alm. dir. og indir. beskatt.; i øvr. mindst mulig offentlig indblanding i erhvervslivet, ren frihandel. Siden 1926 repr. i Folketinget; langsomt stigende til 1932 (41 000 st., 4 mandater), derpå noget synkende, fik 31 000 i 1943. Støttede samlingsreg. 1940, deltog i Nimandsudvalget (Oluf Pedersen): fik okt. 1945 m. stærke krav om fri erhvervsudvikl. 38000 stemmer, okt. 1947 94 000 stemmer (6 mandater).

retsforsdrag, I) oldtiden og den ældre middelalder, da retsreglerne endnu ikke var nedskrevet, bevaredes kendskabet til dem gnm. r på tingene (f. eks. lovsigemandens r på det isl. Alting).

retsforslig, forlig indgået for en ret og indført i retsbogen.

retsformand, den dommer, som leder forhandlingerne i en af fl. dommere bestående ret.

retshandel (efter ty. *Rechtsgeschäft*), et navnlig i ældre jur. sprog anv. udtryk for den private retsstiftende viljeserklæring.

retshistorie, læren om retsbegrebernes og retsreglernes oprindelse og historiske udvikling.

retskåndhævelse, gennemførelse af retsreglerne, i reglen ved myndighedernes hjælp. Oftest sondres ml. afværgende (f. eks. nødværge, forbud), oprettende (erstatning) og straffende r.

retskemi, udnyttelse af kemien til at skaffe klarhed i spørgsmål af jur. interesse, dels til påvisning af giftstoffer i ligene af personer omkommet ved mord el. selvmord, dels ved undersøgelse af genstande, der vedrører el. formodes at vedrøre en forbrydelse. I *Dann.* arbejder r i nær tilknytning til farmakologien og har lokaler i univ.s farmakologiske institut.

retskendelse, kendelse afsagt af en domstol.

retskilder, de kilder, hvorfra retsreglerne hentes. I da. ret sondres ml. den principale r (loven) og de subsidiære r.

retskinne, lineal af jern el. stål; især anv. i maskinværksteder o. l.

retskonflikt, arbejdsstridighed, hvor ueenheden vedrører omfanget af allerede gældende rettigheder.

retskonsulent, jur. rådgiver. Illg. lov af 13. 3. 1943 må personer, der erhvervs-mæssigt driver virksomhed som jur. rådgiver el. yder anden jur. bistand uden at være sagførere el. i øvr. at omfattes af lovens undtagelsesbestemmelser, ikke betegne sig som r.

retskraft, den til en dom knyttede virkning, dels som endelig afgørelse af den foreliggende retssag (formel r), dels i andre retssager, resp. ved en ny proces, (materiel r el. res judicata-virkning).

retskreds, område for en underret. *Dann.* er opdelt i 94 r, samlet i 2 landsretskredse (østre og vestre).

retskrivning el. *ortografi*, den som norm gældende stavemåde. Alle de eur. folk, der benyttede gr. el. lat. alfabet, har fra begyndelsen ved gengivelsen af deres modersmål fulgt udtales så nøje som alfabetets tegnforhold tillod. P. gr. af en alm. tilhøjelighed til at holde fast ved de tilvarende ordbilleder, selv når udtales i århundredernes løb har forandret sig, opstår i tidens løb en kløft ml. skrivemåde og udtale og en usikkerhed i stavningen, især af sjældnere ord. I løbet af 19. årh. har de fleste lande, hyppigt ved regeringsindgriben, forordnet en bestemt r som norm for skolerne og dermed i praksis for alle. Fra 1891 er den sidenhen mange gange reviderede Saaby'ske ordbog grundlag for skoleundervisn. i da. r. Ved en undervisningsministeriel bekendt. af 22. 3. 1948 ændredes den da. r således, at fællesnavne skal staves med lille førstebogstav, skrifttegnet »aa« erstattes med »å«, og de verbale fortidsformer »kunde«, »skulde« og »vilde« skrives »kunne«, »skulle« og »ville«. - Sv.s r er meget kons., dog med en ret indgribende reform i 1906. I No. har r derimod ved en række voldsomme reformer i 1907, 1917 og 1938 ganske ændret karakter, for at skriftsprog skulle komme til at ligge nær op ad den nyno. udtale. I Engl., Frankr. og Tyskl. er r meget kons.; i Engl. reguleres den kun gnm. en stadig stående offentlig. diskussion, i de andre lande ad off. vej. I Sovj. fandt en reform sted 1918. I de seneste år retskrivningsreformer bl. a. i Holl. og Portugal-Brasilien.

retslæge, spec. sagkyndig læge, der på begæring af de jur. myndigheder afgiver erklæringer vedr. den med. side af jur. spørgsmål.

Retslægerådet, råd bestående af 7 læger, som skriftl. afgiver med. el. farmaceut. skøn i retssager. R-s medl. skal være sagkyndige inden for spec. områder. Yderligere er til R knyttet en række andre sagkyndige, som kan tilkaldes af R.

retslaere, *almindelig*, den i mod. nord. sprogbrug alm. betegn. for retsfilosofi.

retslæt, *søv.*, højresnoet (om tovrærk).

retsmedicin, den side af lægevidenskaben, som har bet. for retsvæsenet, f. eks. undersøgelser af blodprøvetil paternitetsbestemmelse og legale obduktioner i tilf. af forbrydelser.

Retsmedicinske Institut, Universitetets, Kbh., grl. 1910, sidst udvidet i 1943. Ved siden af den egl. univ.-virksomhed varetager R medicolegale funktioner såsom legale ligsyn, legale opduktioner i Kbh., på Sjælland, Loll.-Falster og Bornh., kern. undersøgelse, herunder blodalkoholanalyser, blodtypebestemmelser i faderskabs- og kriminalsager, antropol. undersøgelser, unders. af personer for vold m. m. R er delt i 3 afd.: patol.-anat., serologisk og biokem. Personale 1949: 33 pers., heraf 7 læger og 1 biokemiker.

reisoobjekt, *jur.*, genstanden for en ret. **retspant,** en ved en rets dekret stiftet panteret, f. eks. udlæg, konkurs.

retspleje, 1) domstoles o. a. retshåndhævede organers virksomhed; 2) de om denne virksomhed gældende regler.

retsplejeloven af 11.4.1916 med talr. senere ændringer indeholder bl. a. reglerne om domstolenes organisation, sagførervæsenet og om behandlingen af borgerl. sager og straffesager. Trådte i kraft 1. 10. 1919.

retspositivisme, den opfattelse, som hævdter, at retten alene er udtryk for statsmagtens el. de efter forfatn. kompetente myndigheders vilje.

retspraksis, de af domstolene truffe afgørelser, r er ikke uden videre bindende for domstolene i fremtidige tilf. af tilsv. karakter; men en frast. fraviges forholdsvis sjældent. I eng. ret **err** bindende for side-el. underordnede domstole. En sådan domstol kan ikke sætte sig udover en regel, der har fundet udtryk i r.

retspræsident, i Danm. betegn. for formanden for henh. Højesteret, Østre og Vestre Landsret, Kbh.s Byret og Sø- og Handelsretten samt Den Særl. Klageret.

retsreformen, den 1. 10. 1919 gennemførte reform af retsvæsenet ved retsplejelovens ikrafttræden.

retsskriver, i ældre tid den person, der udførte de til retten knyttede skriverforretn. m. v. Disse forretn. henhører i nutiden ved underretterne under dommeren, i Kbh. dog under justitssekr. v. byretten. Ved sø- og handelsretten, landsretterne og højesteret findes ligeledes særl. justitssekretærer.

Retsstatspartiet, tidl. alm. betegn. for Danm.s Retsforbund.

retsstridig, uretmæssig, i strid med retsordenen; i nord. retsliit. betegnes en handling som r, når den må betragtes som farlig uden at være forsvarlig p. gr. af sin nytte.

retssubjekt, den, der er i besiddelse af retsnyne, d. v. s. mennesker og de såk. juridiske personer.

rettsadvane, iagttagelse af en vis handlemåde i retlige forhold gnm. længere tid, til stadighed og ud fra den opfattelse, at den kræves af retsordenen. En r vil i påkommende tilf. blive anerkendt af domstolene som udtryk for gældende ret.

rettsvidne, lf. retsplejeloven skal i visse tilf. tilkaldes en myndig uberyget mand el. kvinde i selvstændig stilling som r.

rettsvildfarelse, uvidenhed om el. misforståelse af retsregler. I strafferetten kan uskyldelig r medføre, at straffen for lovovertrædelsen nedsættes el. bortfalder.

retten til arbejde, socialpolit. slagord for den ansøkelte, at enhver arbejdsduelig over for samfundet har krav på at blive beskæftiget, r anerk. i forfatningerne efter den fr. revolution, men kunne ikke gennemføres i de fremvoksende kapitalistiske samfund. 1936 optoges kravet i den sovjet. forfatn. I de øvr. lande har de offentlig. beskæftigelsesforanstalt. haft karakter af midtært. nødhjælp, mens sociallovgivn. samtidig er udtryk for anerk. af samfundets forpligtelse til at skaffe arbejdsledse eksistensmulighed. Den nyeste tids bestræbelser for bl. beskæftigelse fremhæver r.

retterbod, egl. forbrøding af (nogens) ret. I No. opr. betegn. for et privilegium, siden midten af middelalderen for en lov, der ændrede den bestående lovgivning.

rettergangschef, person, der efter den mil. retsplejelov har påtalemyndighed (oftest regimentschef, garnisonskom-

mandanter samt chefen for søværnskommandoen). En r bistås af en auditor.

rettergangspoliti, domstolenes beføjelser til sikring af, at retsforhandl. foregår med tilbørlig orden og værdighed. Håndhæves v. bødestrafte, som kun kan appelleres til højere instans, hvis bøden overstiger 60 kr.

retterting, kongens, før 1660 den da. højesteret, der beklædtes af kongen og rigsrådet, i visse sager af den såk. rettertingskansler (rigens kansler).

rettroenhed el. **ortodoksi,** den dogmat. betegn. for overensstemmelse med de kirkelige læresætninger.

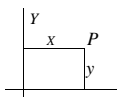
re'tu'r (fr. *retour*), tilbagerejse, tilbagesendelse; tilbage; på r, i tilbagegang.

returkommission, en mellemmands modtagelse af provision el. lign. fra den, med hvem han skal slutte en aftale. Tilsgn om el. modtagelse af r, som skal holdes skjult for den, på hvis vegne mellemmanden optræder, straffes med bøde, hæfte el. fængsel i indtil 3 måneder.

returregning, kvitteret regning ved vekselregres for vekselbeløbet plus omkostninger.

retvingede, i ældre tid fællesbetegn. for en række insektoer m. ufuldstændig forvandling og bidende middele, f. eks. døgnfluer, guldsmede, græshopper, ørntviste, kakerlakker, knælere, termitter m. fl., der i virkeligheden ikke alle er nærmere beslægtede. Anv. undertiden i snævrere bet. om græshopper, ørntviste, vandrede pind og blærefødder.

retvinklede koordinater. Et retvinklet koordinatsystem i planen består af to på hinanden vinkelrette linier, koordinatakserne, hvis skæringspunkt kaldes begyndelsepunktet. Ved r for et punkt P

Retvinklet koordinatsystem i planen, Retvinklet koordinatsystem i rummet.

forstås de med fortegn regnede afstande x og y fra koordinatakserne til P. Den første koordinat kaldes abscissen, den anden ordinaten. - I rummet består koordinatsystemet af tre på hinanden vinkelrette planer, og r for et punkt, der som regel betegnes x, y og z, er afstandene fra disse planer til punktet.

Retz [ræs], *Paul de Gondi, kardinal* af (1613-79), fr. politiker. Bl. frondeoprørs ledere. Memoireforfatter.

Retzius [rætsi:is], *Anders Adolf* (1796-1860), sv. antropolog, berømt for at have indført antropometrien i antropologien.

Retzius [rætsi:is], *Magnus Gustaf* (1842-1919), sv. antropolog, fortsatte faderens (A. A. Retzius') arbejder.

Reuchlin [rayxl:ln], *Johann* (1455-1522), ty. humanist. Fremmede studiet af græsk og hebraisk (udg. den første hebr. grammatik, *Rudimenta linguæ hebraicæ*, 1506), drev kabbalistiske studier (*De arte cabalastica*, 1517). Skrev fl. lat. skuespil (især komedien *Henno* 1497). Forsvarede jødernes ret til at udgive bøger og indviledes derved i en langvarig strid med kirkemyndighederne (anledning til udsendelse af »Epistolæ obscurorum virorum«), forholdt sig afvisende over for reformationen.

reuma'tisme [roi-], anden stavemåde for rheumatisme.

Reumert ['oi-], *Elith* (1855-1934), da. skuespiller og forfatter. Deb. 1876, ved Det Kgl. Teater 1876-82 og 1890-1912, ved Folketeatret 1882-90; spillede i sin ungdom lyrisk-romantiske roller, senere, da årene gav ham mere bredde, en række joviale typer. Skrev romaner, skuespil, kulturhist. arbejder m. m., herunder dramatiseringen af »Nøddebo Præstegård«. Som oplæser og i radioen var han virksom til sin død.

Reumert ['roi-], *Ellen* (1866-1934), da. forfatterinde. Stor produktion af bygge-

ligt underholdende fortællinger, også for børn. Bl. skuespil nævnes *Marens Kyllinger* (1914). *Memoirer* (1919, 1932).

Reumert ['roi-], *Poul Hagen* (f. 1883), da. skuespiller, søn af Elith R. Deb. 1902, 1902-08 ved Folketeatret, 1908-11 ved Det Ny Teater, hvor han fik sit genembrud i mod. karakterroller og samtidig spillede operette. 1911-19 ved Det Kgl. Teater, hvor han ved en række karakterpræstationer placerede sig ml. de største i da. teater (Lindequist i »Påske« og Baronen i »Båndet«). - S. m. Bodil Ipsen beherskede han 1919-22 repertoiret for Dagmar-teatret (»Tartuffe«, »Dødedansen«) samt lette erotiske lystspil som »Blårevnen«). 1922-30 og fra 1937 atter ved Det Kgl. Teater, 1930-37 på tourné i Frankr., Belg., Isl. og Skand. R er som karakterkunstner af en intensitet og fantasi, hvis lige sjældent har været set i da. teater. Hans interesser for fr. teater har ofte præget hans kunst med gallsisk elan - han har endog spillet Molière på fr. på Théâtre Français - og hans domæne rækker fra komiske figurer til patetiske skikkelser (Daniel Hejre hos Ibsen, Herodes og Akitofel hos Kaj Munk, Scapin, Misantropen, Løjtnant v. Bুদ্ধing, Volpone, Swedenhielm, Shaws. Caesar o. m. a.), alle fremført med en kraft og variation, der ikke synes svækket af årene. Har indspillet fl. film (siden 1911), 1932 g. m. Anna Borg. Erindringer: *Mennesker og Masker* (1940). (Portræt sp. 3778).

Reunion [rey'nja], fr. ø bl. Mascarenerne i Det Ind. Ocean, 600 km 0 f. Madagascar; 2510 km²; 240 000 indb. (1946), deraf 214 000 indb. af delv. fr. herkomst. Af vulkansk opr.; når 3069 m i Piton des Neiges. Klimaet er trop. Landbrug er det bærende erhverv, bl. a. dyrkes sukkerrør, maniok og vanille. Landbrugsindustrien producerer sukker og rom. Hovedby: St.-Denis. - Fr. siden 1643. Indtil Den Fr. Re vol.: Ile de Bourbon. Fra 1. jan. 1947 er fr. department.

reuni'on'n, fr. *reunion* [rey'nji], genforening. Ludvig 14. rejste efter 1679 krav om områder, der tidl. havde hert til Alsace, og lod dem efter kendelser af såk. r-kamre indlemme i Frankr., således Strasbourg 1681.

Reus [fræus], sp. industriby 90 km SV f. Barcelona; 32 000 indb. (1940)..

Reuss [rDys], schw. biflod til Aare, fra St. Gotthard gnm. Vierwaldstattersee til Aare; 159 km l.

Reuss [roys], 2 ty. småfyrtendommer i Thiiringen, bestod fra 12. årh., indlemmedes i Thiiringen 1920.

reussere [re-y'se'ra] (fr.), nå målet, have held.

Reuter [ny-], *Fritz* (1810-74), ty. forfatter. Folkelig humorist fra Mecklenburg, skrev dialektromaner. *Vi mine Stromtid* (1864, da. *Landmandsliv*, 1874).

Reuterahl ['roi-], *Henrik* (1795-1870), sv. teolog; fremragende kirkehistoriker (prof. i Lund); ærkebiskop i Uppsala 1856. Som streng højkirkemand praktiserede han den ældre kirk. lovgivning så håndfast, at han for en stor del blev ansvarlig for de frikirkl. dannelser i Sv.

Reuterholm ['roi-], *Gustaf Adolf* (1756-1813), sv. politiker. Nøje knyttet til senere Karl 13., hvis hang til mysticisme og overtro R delte; ledende under formynderstyret 1792-96, fjernede Gustav 3.s mænd, vaskende over for Rusl., viste ikke større politikerever. I unåde efter 1796.

Reuterskiold ['roitarlold], *Edgar* (1872-1932), sv. teolog og religionshistoriker. Specialområde: de nord. lapper.

Reuters Ltd. ['ræitsz 'limitid], eng. telegraphbureau, grl. 1849 i Aachen af Paul Julius, Freiherr von Reuter, egl. Israel Josaphat (1816-99), 1851 nyttet til London, 1865 a/s. Efterh. overtaget af et konsortium, repræsenterende samtl. eng. aviser (gennemført 1941).

Reutlingen ['roytl:zn], ty. by i Wiirttemberg-Hohenzollern; 39 000 indb. (1939). Bet. tekstilindustri, maskinfabrikker m. v. Ca. 25% ødelagt i 2. Verdenskrig.

Poul Reumert.

Chr. D. Reventlow.

I. L. Reventlow.

hf. A. Reventlow
Criminil.

Rev., fork. for eng. *Reverend* ['rævfjandr], ærværdig (titulatur til præst).

rev, lang, smal grund af sand, sten, klip- per el. korral.

'Reval, ty. navn på Tallinn.

revanche [ræ'væ:ʒ(3)] (fr.), gengældelse, oprejsning, hævn.

reveille [ræ'væljə] (fr. *reveiller* vække), signal til tropper ved dagry om at kvar- teret kan forlades.

Reventlow (da. [ræ'vontbu], ty. fre:- væntlo:), holstensk og mecklenburgsk adelslægt, fra senmiddelalderen også knyttet til Danm., hvor den især i 17. og 18. årh. havde fremtrædende stillin- ger; endnu bestående i Danm. og Tyskl.

Reventlow, Axel (f. 1894), direktør for Zoo!, Have i Kbh. fra 1943.

Reventlow, Cay (1753-1834), holstensk godssejer, da. embedsmand og diplomat. 1797-1802 leder af Tyske Kancelli, gik af i protest mod skattekrav til slesvig- holdsk, ridderskab. Kritiserede Fred. 6.s kabinetsstyrke efter 1807.

Reventlow, Christian (f. 1867), da. politi- ker og forfatter. 1893-1914 red. af forsk. kons. provinsblade. 1906-10 medl. af Folketinget (kons. løsgænger). De fri- religiøse *Breve fra Skærsilden* (1924) og *Fra Versaillesfred til Eur. Elendighed* (1932) typiske for hans forfatterskab.

Reventlow, Christian Ditlev (1671-1738), da.-holstensk general, søn af storkansler Conrad R. Efter tjeneste i udi. da. diplo- mat, kommanderede da. hær i Skåne nov. 1709-febr. 1710, måtte p. gr. af sygdom opgive kommandoen kort før Halsing- borgslaget, kritiserede Fred. 4.s mang- lende støtte under felttoget og hans for- hold til søsteren Anna Sofie.

Reventlow, Christian Ditlev (1748-1827), da. statsmand. Fra 1775 lensgreve (Christianssæde). Ivrig for landboreformer ud fra kristelig-humant grundsynspunkt og efter indtryk af eng. landbrug (rejse 1769-70). Gennemførte udskiftning, kobbel- brug, arvefæste, delv. hoveriafløsning på sit gods. Fra 1773 embedsmand i central- admin., 1783 i konflikt m. Hoegh-Guld- berg; 1784-89 l. deputeret i rentekam- meret, 1789-1813 præsident s. st., fra 1797 medl. af gehejmestatsrådet. Driven- de kraft i landboreformlovgivn. efter 1784, gennemførte oprettelsen af og var ledende i Store Landbokommission fra 1786, ivrig f. bondens personlige frihed og for folkeoplysning, i arbejdet for afvik- ling af merkantilistisk politik. Modstan- der af kabinetsstyret, under krigen 1807-14 i stigende modsætning til Frederik 6. Efter afsked 1813 fortsat statsrådsmedl., men mødte ikke. R var en bet. forstmand; under hans ledelse oprettedes skovbrugs- undervisning, påbegyndtes hedeplantagen og ændredes driften af statskovene; han havde afgørende indflydelse på skovlov- givn. (Forordn., af 27.9.1805). Hans hovedværk *Forslag til en forbedret skov- drift* (først trykt 1879) betragtes endnu som grundlægg. for da. skovbrug. (Portr.).

Reventlow, Conrad (1644-1708), da.- holstensk godssejer, da. hofmand, fra 1699 storkansler. Behændigt udenrigs- og handelspolit., søgte at bevare den ind- bringende neutrale handel, som R selv var engageret i. Svækket indflydelse efter ca. 1700.

Reventlow, Ditlev (1712-83), da.-hol- stensk godssejer, politiker. Efter 1754 hofmester for kronprins Christian (7.). Medl. af gehejmekonseillet 1763-68, ledende i forsøg på finansreform.

Reventlow, Eduard (f. 1883), da. diplo-

mat, lensgreve. Legationssekretær i Lon- don 1913-19, dir. i udenrigsmin. 1921-32, gesandt i Sthlm. 1932-38, i London fra 1938 (fra 1947 ambassadør). Erklærede efter Danm.s tilslutn. til antikomintern- pagten 1941 ikke at kunne modtage or- drer fra da. udenrigsmin.; ærespræsident for Det Da. Råd i London; afskedigelse marts 1942 erklæret ugyldig 1945.

Reventlow, Frederik (f. 1893), da. em- bedsmand, greve. Kontorchef i social- min. 1934-36, fra 1936 stiftamtmand (Loll.-Falsters stift og Maribo A.).

Reventlow, Friedrich (*Fritz*) (1755-1828), holstensk godssejer. Udrøft til Cay R. Gjørde sit gods Emkendorf til holstensk kulturcentrum; forkæmper for ridderskabets ideer mod Fred. 6., håbede på aristokratisk forfatn. for hertugdømme- rne. 1818-28 da. gesandt i Berlin.

Reventlow, Johan Ludvig (1751-1801), da. godssejer (Brahetrolløborg), broder til Chr. Ditlev R. Lod 1777 sine fastebønder ødelægge de gi. strafferetskaber; afskaf- fede hoveriet på sine godser, indførte arvefæste; skuffedes over reg.s indgreb til bøndernes fordel. (Portræt).

Reventlow-Criminil, Weinrich Anna (1798-1869), da.-holstensk politiker. Udenrigsmin. 1842-48, tyskpræget hel- statsmand. Støttede trods uvilje mod det åbne brev Chr. 8. 1852-54 min. for Holsten. (Portræt).

Reventlow-Criminil, Joseph (1797-1850), da.-holst. embedsmand, godssejer (Emkendorf). Amtmand fra 1829, stæn- derdeputeret fra 1835; efts. slesvigsholt, orienteret. 1842-46 præsident for Slesv.-Holst.-Lauenb. Kancelli, gik af efter udstedelsen af det åbne brev. Godkendte som overpræsident i Altona d. slesvig- sholt, regering 1848.

Reventlow-Criminil, Victor von (f. 1916), sydlesv. politiker. Under 2. Ver- denskrig søofficer. 1946 medl. af den sles- vigsholt, landdag som repr. for CDU; engvalgt 1947 som da. repr. (ønskede Sydlesvig skilt fra Holsten). 1946-48 borgmester i Glichsborg.

revenu [rø'vny] (fr. *revenir* komme igen), indtægt.

Reverdl [rsvær'dil], flie (1732-1808), schw. forfatter. 1760 lærer for da. kron- prins Chr. (7.), synes at have givet denne forståelse af da. bondeproblem. Kabinets- sek. 1766-67, styrtet af Saldern efter forsøg på landboreform; tilbage til Danm. 1771-72, men fik ikke polit. bet. Ud- g. erindringer.

reve'ren's (lat. *reverer* i agte), æresbevis- ning, ærbødig hilsen.

reve'ren'ter (lat.), med ærbødighed.

re'vers (lat. *revert* i vende om), 1) jur., forpligtelse, der indgås til gengæld for en af den anden part påtågen forpligtelse; 2) bagsiden af en mønt el. medalje; 3) opslag, især den ombojede kant, som danner brystudskæringen på en frakke el. jakke.

'reversibel (lat. *reverti* vende om), om- vendelig. En reversibel proces er 1) i fys. en proces, der kan foregå i omv. rækkefølge, således at samtlige deltagende legemer vender tilbage til begyndelses- tilstanden, r. processer spiller en rolle i termodynamikken. 2) i kern. en proces, der kun forløber til en ligevægtsstand ml. begyndelses- og slutproduktet. Mods. irreversibel proces, hvor begyndelses- produktet helt omdannes, r kan forløbe i begge retninger.

reversion (lat. *reversio* tilbagevenden), 1) *biol.*, Darwins betegn. for en afkoms-

types atavistiske tilbagevenden til en fjern forfaderstype. 2) i *havebrug* d. s. s. plantesygdommen ribbesvind.

reversionspendul (lat. *reversio* tilba- gevenden), pendul, forsynet med to om- drejningsakser og med to forskydelige lodder, der indstilles således, atr-s vinge- ningstid bliver ens omkr. begge akser, r anv. ved tyngdemaling.

Revesz [ræ'væs], Géza (f. 1878), ung. psykolog. Prof. i Amsterdam. Har bl. a. skrevet *Topsykologie* (1913) og *DU For- menwell æs Tastsinnes* (1940).

revi'de're (lat: se igen), foretagt en kri- tisk gennemgang, især af regnskaber, korrektur osv.

Revier [ræ'vi:] (ty., af ital. *riviera* egn) ty. mil. betegn. f. sygeafd., også anv. i ty. koncentrationslejr.

review [ri'vju:] (eng.), rundskue; revy; tidsskrift.

Review of Reviews [ri'vju: av ri'vju:z], eng. tidsskrift (1890-1935), der bl. a. re- gistrerede indholdet af de betydeligste tidsskrifter i verden.

revindikation, d. s. s. vindikation.

revi'r (fra ty., af ital. *riviera* egn), om- råde, distrikt (f. eks. jagtr).

revision (lat. *revisum* set igen), kritisk, planmæssig kontrol af regnskaber, ud- ført af regnskabsmæssige fagmænd, r skal, foruden at konstatere og rette evt. fejl, sikre at regnskaberne så korrekt som muligt udtrykker den påg. virksom- heds økon. stilling, og at lovgivningens krav om regnskabsførelse m. m. er op- fyldt. I den da. statsforvaltning foretages r af de 4 hovedrevisorer (admin. r) og af statsrevisorerne (politisk r).

revisio'nisme, moderat socialistisk ret- ning, der fra omkr. 1900 har gjort sig stærkt gældende, især i det ty. Socialdem. r krævede en gennemgribende revision af de marxistiske teorier og forudså bl. a. stigende udjævning af klassemodstæ- ningerne, de økon. kriser m. m. Dens vigtigste talsmand var Bernstein.

revisionsgrube, en i et spor anbragt arbejdsgrube til eftersyn af jernbane- køretøjer nedefra.

Revisions- og Forvaltnings-Insti- tutet A/S, stiftet i Kbh. 1912, omfatter revisions-afdelingen, der udfører samme funktioner som en statsautoriseret revisor og beskæftiger 28 statsaut. revisorer, og forvaltnings-afd., som påtager sig formue- forvaltning m. v.

re'visor (lat. *revisum* set igen), person der, som uafhængigt medlem ml. virk- somhedernes ledelse på den ene, og kapita- lejere, kreditorer og samfundet på den anden side, har til opgave at udføre revision. I Danm. kan handelsministeriet if. næringslovens meddele beskikkelse som statsautoriseret r til personer der, for- uden at have da. indfødsret, være fyldt 25 år m.v., har været beskæftiget mindst 3 år hos en statsaut. r og bestået r-prøve. Statsautoriserede r nyder forsk. rettigh- eder, men er underkastet strenge be- stemmelser vedr. deres pligter og ansvar. Til r-s virksomhed hører også likvidations-, akkord- og skatteopgørelser, bog- holderianlæg, undersøgelser f. priskon- trollen m. v. r er fri næring.

revivals [ri'vaivalz] (eng., lat. *revivere* genoplive), de store vækkelser, som, især metodistisk inspirerede, er opstået i 18., 19., 20. årh. i den eng. verden. Ofte er r fremkaldt ved grundigt anlagte vækkel- seskampagner.

revle, kort træstykke, hvormed brædder el. planker samles til en flage, idet fast- gøres på tværs af disse.

revler, lange, smalle sand- el. grusrev langs en kyst.

revling, anden stavemåde for rævling. **'Revol** [-val:], Axel (f. 1887), no. maler, elev af Matisse; bl. a. *fresker i Bergens børs* (afsluttet 1923).

revol'te're (fr., af lat. *revolutare* vælte omkring), gøre oprør, re've'olte oprør.

revolution (fr. af lat. *revolvere* vælte om, dreje), omvæltning i samfundstilstandene. Man taler om politisk r, når en regering styrtes i strid med gældende love under anv. af vold; økon. r, når de økon. for- hold i et samfund i en vis periode ændrer

sig hurtigere end normalt for dette. Den af marxisterne bebudede socialistiske r fortolkes af soc. dem. som en fredelig udviklingsproces, medens kommunisterne forstår r i den opr. bogstavelige bet.

Revolutionskalender, fransk, vedtaget af konventet 1793, beg. ny tidsregn. fra den fr. republiks 1. dag, 22. 9. 1792. Regnede med 12 måneder à 3 dekader à 10 dage; overskydende 5 (6) dage var festdage. De nye månedsnavne var: (efterår): vendémiaire, brumaire, frimaire; (vinter): ni vose, pluviöse, ventose; (forår): germinal, floral, prairial; (sommer): messidor, thermidor, fructidor. Efterh. opgivet, off. afskaffet fra dec. 1805. Årstal efter r angives som regel med romertal.

Revolutions- og Napoleonskrigene, række krige 1792-1815 ml. Frankrig og skiftende koalitioner af andre eur. magter. Efter mange sejre for det revolutionære Frankrigs folkehære og senere for Napoleon I. endte R med Frankrigs nederlag 1813-15 og etablering af eur. stormagtsbalance på Wienerkongressen. **Revolutionstribunalet**, domstol i Paris 1793-95. Skulle forfølge og straffe republikkens fjender. Fungere hurtigt, uden appel, begik adsk. justitsmord, hovedretskab for »Bjerget«s terror. Skal have haft ansvar for 2774 henrettelser. R fandtes desuden i provinsen. **revolutio'ne'r** (fr.), som vedrører el. er tilhænger af en revolution; oprørsk; omvæltende. **re'vol'ver** (eng. *revolve* rotere), pistol med

drejeligt magasin (omdrejningspistol), **revolverbænk** (eng. *revolve* rotere), drejebænk til serie- og massefabrikation m. værktøjerne anbragt i faste opstillinger og deres bevægelse begrænset af indstillelige stop.

revolverovn (eng. *revolve* rotere), ovn m. drejelig herd, anv. f. eks. til sodafabrikation.

revue [re'vy], ældre stavemåde for revy. **Revue des deux Mondes** [ra'vy de 'dø m's:d] (fr: rundskue over de to verdener), fr. kons. tidsskr., grl. 1831. Et foretagende af samme navn 1829-30 mislykkedes. Opr. kun litt., senere også omfattende kunst, hist. og politik. Udkom ikke under 2. Verdenskrig.

re'vy (fr. *revue* oversigt, undersøgelse), 1) inspektion, troppemønstning, hærskue. 2) Let, underholdende teaterforestilling med viser, sketches og koroprin, som bl. a. satiriserer over tidens foreteelser. I Kbh. spillede r fra sidste halvdel af 19. årh.; berømte blev Nørrebro Teaters sommerrevyer og i 20. årh. Scala-revyerne. 3) Tidsskrift. **rex** (lat.), konge.

Rex apo'stolicus (lat.: apostolsk konge), hæderstitel for kongerne i Ungarn, senere for kejserne i Østrik.

Rex christia'nissimus (lat: den allerchristeligste konge), de fr. kongers titel.

Re'xister (lat. *rex* konge, her Kristus), belg. parti, grl. 1930 af Leon Degrelle som yderligtgående kat. forening. Fra 1935 polit. parti med autoritært program; fremgang ved valg 1936, tabte fuldstændig ved 1939-valg. Støttede 1940-44 ty. militærstyre i Belg.

Rey [ræ], *Abel* (1873-1940), fr. filosof. Diskuterede i *La théorie de la physique* (1906) forholdet ml. mek. og energetisk opfattelse i fys. og gav i *La science Jans l'antiquité* (1930-39) en indgående skildring af oldtidens videnskab.

Rey [ræil, *Mikolaj* (1500-69), po. renæssancesdigter, den nyere po. litt.s fader, epiker, dramatikere og prosaist med moraliserende tendenser, forkæmper for protestantismen.

Reydarfjorder [ræi'Øarfjorder], fjord i Ø-Island.

Reyes Aguilar [ræjæs agi'lar], *Arturo* (1864-1913), sp. digter; digtsamlinger, romaner og noveller.

Reykholt [ræk(h)olt], isl. gård, 0 f. Borgarfjörður, tilhørte Snorri Sturluson, som blev myrdet her 1241. Et opmuret badebassin, Snorrilaug, forsynet med vand fra en varm kilde, skal være anlagt af Snorri.

Reykir [ræigjer], fl. gårde i Island, i nærheden af hvilke der findes springkilder. **Reykjahlid** [ræigjahlid], gård i Island, NØ f. Myvatn, kendt som turiststation. **Reykjanes** [ræigjanæs], halvø i SV-Island S f. Faxaflói. Rig på vulkaner bl. a. Trölladyngja. Handelspladserne Keflavík og Grindavík.

Reykjavík [ræigjavik], Islands hovedstad, ved sydøstl. del af Faxaflói (SV-Is.); 52 000 indb. (1948). Domkirke (1847), Alttingshuset, nationalteatret, museumsbygningen, hvor nationalbibl., det naturhist. museum og nationalmuseet har til huse, univ. (grl. 1911), Folkets Hus (Al->yduhusid), forvaltningsbygningen Arnarhóll, kat. domkirke, studenterkollegiet Stúdentagarðurinn, svømmehallen, der ligger som husene og en del gater i R får varmt vand fra varme kilder ved Reykir í Mosfell, hospitaler m. m. I nærheden Bessastadur (præsidentens residens) og Vatnsendaheidi (radiostation). Vandkraftværker ved EllidaagSog(Ljósifoss). Bet. industri: klæde, olietøj, margarine, chokolade, øl, kiks, fiskemel, reb, jernvarer, emballage, skibe m. m. Største delen af Islands import og eksport går over R. Fiskeri det vigtigste erhverv. - Stedets første bebyggelse skyldes Islands

Reykjavik. T. v. Nationalmuseet, i midten Nationalteatret.

første landnamsmand Ingólfur Arnarson. 1752 oprettedes fabrikkert her, og omkr. disse opvokste efterh. en flække. 1780 flyttedes kongens handel fra det nærliggende Effersø til R, som 1786 fik stadretthigheder, 1801 307 indb. Efter genoprettelsen af Altinget (1843) trådte dette 1845 sammen i R, som siden er vokset meget stærkt.

Reymont [ræimont], *Wladyslaw* (1868-1925), po. romanforfatter; Nobelpristager 1924. Hans hovedværker er *Det Forjættede Lana* (1898-99), som gav et billede af industrialismens tidsalder, og *Bønder* 1-4 (1900-10).

Reynaud [ræ'no], *Paul* (f. 1878), fr. politiker. Jurist, kons. centrumpolitiker, 1938-40 finansmin. under Daladier. Krævede energisk udenrigspolitik i samarbejde m. Engl. Fortrængte Daladier som første-min. marts 1940, men kunne ikke stande det ty. gennembrud maj s. å.; optog Pétain i reg., arbejdede forgæves for at fortsætte modstanden, gik af 16. 6. Anklaget i Riom-processen 1942-43, ført til Tyskl., befriet 1945. Fremtrædende kons. leder efter krigen, juli-aug. 1948 finansminister under André Marie, faldt på modstand mod arbejdernes lønkrav. (Portræt sp. 3788).

Reynolds [rænlðz], Sir *Joshua* (1723-92), eng. maler; udd. i Rom. Hjemkommen til London 1752 vandt R navn som tidens betydeligste portrætmaler. Blev Royal Academy's første præsident. Værker: *Jordbærpiggen, Herten af Mariborough og Hans familie, Lady Caroline Howard og Barn, Mrs. Siddons som den Tragiske Muse*. Har skrevet *Discourses of Painting* (1778). (III).

Reynolds' tal [ræ'n(s)lðz], angivet al den eng. fysiker O. Reynolds (1842-1912), er ved en strømmende vædske el. luftart forholdet ml. vædske-el. luftdelenes kinetiske energi og gnidningsarbejdet. R er afgørende for, om en strømning er laminar (hvirvelfri) el. turbulent (lat. *turbo* hvirvel).

rez-de-chaussée [ræ'dø'Jo'se] (fr.) egl: i højde med vejen), stueetage.

R. F. P., fork. af Christian 4.s lat. valg-sprog: 'Regna firmat pietas, (lat: fromhed styrker rigerne.)

Joshua Reynolds: Mrs. Mary Robinson («Perdita»). (Coll. Munro).

rfz., mus., fork f. rinforzando.

Rh, kern. tegn for rhodium.

Rhabdo'cline, slægt af skivesvampe; en art, R pseudotiguae, er skadelig for douglasgran, idet den fremkalder nålefall; den er indslæbt fra USA i 1929.

rhabdomantik (gr: gren-spådomskunst), påvisning af vand-el. metaller i jorden v. hj. af ønskevist.

rhachi- [raki-] (gr. *rhachis* ryggrad), ryg-, ryggrads-

rhachial'gi' [raki-] (*rhachi-* + -algt), smerter i ryggraden.

Rhada'manthis [-tys], i gr. mytol. en heros, broder til kong Minos på Kreta, udmærkede sig i den grad ved retfærdighed, at han blev dommer i Underverdenen.

Rhadames, d. s. s. Gadames.

Rhages, d. s. s. Rai.

-rha'gi' (gr. *rhaeigs* bristet), bristning, blødning.

rham'nose (lat. *Rhamnus* vrietorn), en metylpentose, C₅H₉O₄·H₂O (hydrat); fås bl. a. ved hydrolyse af quercitrin; findes i mange glykosider. **Rhamnus Ira-** (*lut.*) bot., vrietorn.

Rhampho'rhynchus [ramfó'ró'χus] (gr. *rhámfos* næb I-*rhynchos* snude), slægt af langhalede flyveøgler med spidse kæber og 14 tænder. Øvre jura i Sydtydskland.

rhapsodia, d. s. s. rapsodi.

rhapsodomán'ter (gr: versspådom), spådom til fra tilfældigt oplæg i en bog, ofte Biblen.

Rhea (el. *Rheia*), 1) i gr. rel. en gudinde fra den før-gr. minoiske kultur på Kreta, senere opfattet som den store gudemoder og identificeret med Kybele. 2) en af Saturns måner.

rhcalfibre, d. s. s. kinagræs.

Rhegion, lat. *Regium* (nu: Reggio di Calabria), gr. koloni i S-Ital., anlagt i 8. årh. f. Kr., rom. 271 f. Kr.

Rhein [rain], ty. navn på Rhinen.

Rheine [rainoj], ty. by i Nordrhein-Westfalen; 35 000 indb. (1939). Tekstilindustri m. v. Ca. 55 % ødelagt i 2. Verdenskrig.

Rheinfelden [rain-] el. [-fæl-], by i Schweiz, kanton Aargau; ca. 4000 indb. Saltminer, tekstilindustri m. v.

Rheinfels [rain-], ty. borgruin ved Rhinen, ved St. Goar.

Rheingau [rain-], ty. landskab: Taunus' skråning ned mod højre Rhinbred ml. Wiesbaden og Bingen. Stor vinavl.

Rheinhausen [rainhauzan], ty. by ved Rhinen over for Duisburg; 41 000 indb. (1939). Kulbrydning, jern- og stålindustri.

Rhein-Herne-kanal, 38 km l. ty. skibsfartskanal ml. Rhinen og Dortmund-Ems-kanalen; udmunder ved byen Herne.

Rheinland [rainlant], hyppigt anv. ty. navn på Rhinprovinsen.

Rheinland-Pfalz [rainlant 'palfs], ty. land omfattende den nordl. del af den fr. zone i Tyskl. Dannet nov. 1946 ved sammenslutning af Pfalz, den sydl. Rhin-provins og de fra okkuperede dele af Hes-

sen. 19 000 km²; 2,7 mill. indb. Hovedstad: Koblenz.

rheinländer ['rainlənˈar] el. *rheinländer-polka* (ty: fra Rhinlandet), gi. selskabsdans, egl. en polkavariation, som begyndes af parret i promenadestilling.

Rheinfalz ['rainfults] el. *Nederrheinfalz*, den del af de pfalziske lande, der lå omkr. Rhinen S f. Mainz. Efter 1815 lille samlet område V f. Rhinen, forenet med Bayern. Fra 1946 del af Rheinland-Pfalz. Jfr. Pfalz.

Rheinprovins [-vints] el. *Rhinlandet* (ty. *Rheinland*)^s, tidl. preussisk provins; 25 535 km²; 7 983 000 indb. (1939); omfattende den vestl. del af De Rhinske Skiferbjerge og det N f. liggende lavland. Fra 1946 delt ml. Nordrhein-Westfalen (eng. zone) og Rheinland-Pfalz (fr. zone). Yderst vigtig industri- og minedriftsområde (bl. a. Ruhr-området); bet. landbrug fordelt på småbrug, stor vinavl, flodskibsfart m. v. - *Historie*, R. opr. del af Nederrhoderne, spiltede i middelalderen i småfyrstendømmer, især gejstlige. Indlemmedes i Frankr. 1801; gik 1815 samlet til Preussen. Centrum for liberale bevægelser efter 1830. Rømedes af ty. tropper ved väbenstilstanden 1918; mål for fr. ekspansion både af milit. og økon. grunde. Besat af allierede styrker, gradvis rømmet (til 1930); fr. forsøg på at støtte løsrivelseparti mislykkedes. R. måtte efter Versailles-Freden, bekræftet i Locarno 1925, ikke besættes af ty. militær, heller ikke området 50 km O f. Rhinen. 7. 3. 1936 udnyttede Hitler eng.-fr. modsætn. til at besætte R. Led hårdt under allieret bombardement under 2. Verdenskrig, erobret feb.-marts 1945.

Rheinsberg ['rainsbærk], ty. by i Brandenburg, 3700 indb.; kendt for sit slot, hvor Fred. 2. af Preussen boede som kronprins efter 1736.

Rheinwaldhorn ['rain'valthorn], højeste bjergtop i Adula Alperne; 3402 m.

rhodium (lat. *Rhenus* Rhinen), grundstof, kern. tegn Re, atomnr. 75, atomvægt 186, smp. 3440°. Hvidt metal, ligner meget mangan; anv. som hydrogenerings- og dehydrogeneringskatalysator. Opdaget af de ty. kemikere Klaty og Walter Noddack (1924). Findes i mange mineraler, især i molybdænglans i meget små mængder.

rhesusabe (*Ma'cacus mu'lattus*), grågrønlig, langhalet, ind. hundeabe. Ofte i fangenskab.

rhesus-faktor, d. s. s. Rh-faktor.
rheum ['re:om], (lat.), bot., rabarber.
rheu'ma'tisk feber, d. s. s. giftfeber.
rheuma'tisme [mi-] (gr. *rheuma* det flydende). Ikke noget velafgrænset sygdoms-begreb. Anv. om en række lidelser i muskler, led og sener, af ukendt oprindelse, karakteriserede ved pludselig optrædende smerter af mere el. mindre flygtig karakter, ofte fremkaldt af kulde, fugtighed og træk. Behandlingen af r er mangeartet. Smertestillende anv. medikamenter af salicylgruppen. Endv. bruges bådebehandl., varmebehandling og massage.

rhexis (gr. *rhexis* gennembrydning), sønderrivning, især anv. om bristning af blodkar. Ved kolpo-r forstærkt bristning af moderskeden under fødslen.

Rheydt [rait], ty. by V f. Rhinen, i Nordrhein-Westfalen; 77 000 indb. (1939). Stor tekstil- og maskinindustri.

Rh-faktor (opkaldt efter *rhesusaben*, i hvis blod R først konstateredes), et antigen, der forekommer normalt i blodet hos ca. 85% af den europide race. Ved indsprøjtning af Rh-positivt blod hos en Rh-negativ modtager dannes hos denne et modstof, anti-Rh, og modtageren vil derved kunne blive overfølsom overfor en fornyet tilførsel af Rh, så at en sådan vil kunne bevirke agglutination og hæmolyse af hans blod. Da R er arvelig, vil en Rh-negativ moder kunne blive gravid med et Rh-positivt foster gnm. en Rh-pos. mand. Moderen vil derved kunne immuniseres af sit foster og danne anti-Rh, som -atter vil kunne gå over i fostret og hos dette bevirke agglutination og hæmolyse. Ved gentagne graviditeter stiger anti-Rh kon-

centrationen i moderens blod, og faren for hæmolyse af fostrets blod øges. Aborter og dødfødsler kan skyldes disse forhold.

Rhinen ['riːnan], ty. *Rhein* [rain], fr. *Rhin* [rɛ̃], holl. *Rijn* [rɛ̃jn], flod i V-Eur., udspringer med to kildeløber, Vorderrhein og Hinterrhein, fra Alperne; ved Reichenau flyder de sammen og danner R, der kort efter bliver grænselod ml. Schw. og Østrig og fortsætter til Bodensee, hvor den udmunder med delta. R forlader søen ved Konstanz, danner vandfald ved Schaffhausen og fortsætter med rivende strøm gnm. en snæver dal som ty.-schw. grænselod til Basel, hvor den bøjer mod N og med roligt løb gennemstrømmer den brede Rhinslette, dannende grænse til Frankrig, og optager bifloderne Ill og Neckar. Ved Bingen når R ind i De Rhinske Skiferbjerge, som den gennemstrømmer i en snæver dal (vinmarker, borgruiner), idet den optager bifloderne Mosel, Lahn og Sieg. Ved Bonn træder R ud i det lave bakkeland Kolner Bucht og når, efter at have optaget bifloderne Ruhr og Lippe, ved Emmerich ind i Nederlandene. Kort herefter deler R sig i Waal, der er hovedløbet; og Neder Rijn, som ovenfor Arnhem igen deles op i Lek og Isel til Uselmeer. Lek deltes tidl. i fl. arme, som nu ved demninger er aflukket fra hovedløbet; en af disse var Oude Rijn (Gamle R), der passerede forbi Leiden og udmundede i Nordsøen. Lek løber gnm. Rotterdam og kaldes derefter NieuweMaas. Hovedløbet Waal optager en gren af Maas og kaldes nu Merwede, hvorefter den udmunder i Nordsøen med et stort delta. R-s samlede længde er 1225 km med et afvandingsområde på 224 000 km². Dybden er ved Bingen 3,4 m og ved Köln 4,4 m. R er trafikmæssigt Europas vigtigste flod og står gnm. kanaler i forbindelse med de fleste større mellemeuropæiske floder. For mindre oceandampere er R sejlbart til Köln, flodskibe på indtil 2000 t kan nå op til Mannheim og mindre fartøjer til Basel. Isvanskeligheder kan lægge bet. hindringer i vejen for trafikken.

rhinen'cephalon [-fa] (gr. *rhino-* + gr. *encefalon* hjerne), lugtehjernen, centret i hjernen for nervus olfactorius, hos mennesket lidet udviklet, hos visse dyr (f. eks. pindsvin, muldvarp) over halvdel af storhjernens.

Rhinforbundet, 1) franskvenligt forbund ml. vest- og nordtyske fyrster 1658-67 for at holde Østrig i skak under fr.-sp. krig. 2) Sammenslutn. af vesttyske fyrstendømmer 1806 under Napoleon som protektor, fra 1808 hele Tyskl. undt. Preussen, Østrig, Holsten og de af Frankr. indlemmede lande. Opløst 1813.

rhi'nitis (*rhino-* + *-itis*), betændelse i næseslimhinden (snuet).

Rhinlandet, hyppigt anv. navn på Rhinprovinsen.

Rhin-Marne-kanal (fr. ['rɛːˈmarn]), fr. kanal ml. Ill (biflod til Rhinen) og Marne, gnm. Vogeserne. 346 km l., 1,6 m dyb. Anlagt 1838-53.

rhino- (gr. *rhis* næse), næse-.

Rhi'noceros [ri-] (*rhino-* i- gr. *keras* horn) d. s. s. næsehorn.

rhinolali' (*rhino-* -lali), snøvlen.

rhinologi' (*rhino-* + *-logi*), læren om næsen og dens sygdomme.

rhi'nophyma [-fy-] (*rhino-* i *fyma* udvæksel), blomkålslignende forandring af næsehuden.

rhinoskle'ro'm (*rhino-* + gr. *skieros* hård), kronisk betændelsestilstand især af næsens slimhinde, r forekommer hyppigt i slaviske lande og i M-Amer., uhyre sjældent i Danmark.

rhinosko'pi' (*rhino-* + *-skopi*), undersøgelse af næsen v. hj. af instrumenter.

Rhin-Rhdne-kanal (fr. ['rɛːˈroːn]), fr. kanal ml. Rhinens biflod Ill og Saones biflod Doubs; 323 km l., 1,6 m dyb. Anlagt 1783-1834.

Rhinske Byforbund, sluttedes 1254 til opretholdelse af landefreden, opløst i midten af 15. årh.

Rhinske Skiferbjerge el. *Nederrhinske*

plataeu [-ˈto], ty. 3-500 m h. bjergplateau på begge sider af Rhinen N f. Rhin-sletten, opbygget af foldede lag af skifre, sandsten og kalksten. R deles af Rhinen og dens bifloder i Hunsrück og Eifel på venstre Rhinbred, og Taunus (880 m l.), Westerwald og Sauerland på højre. Floderne løber i dybe dale, dannet ved floderens erosion samtidig med at landet har hævet sig. Længs dalsiderne terrasser med bet. vinavl.

rhinskvine ['rensk-]. vine fra Rhine-gene, mest kendt er vinene fra Johannsberg, Assmannshaus, Liebenberg, Oppenheim, Nierstein samt Liebfrauenmich.

Rhinsletten, ty. *Rheinebene* ['rainːˈeːbənə], fr. *Plaine Rhenane* [plɑːˈnɛːˈnɑːn], ca. 300 km lang og ca. 30 km bred dal gennemstrømmet af Rhinen, mod V begrænset af Vogeserne og Hårdt, mod O af Schwarzwald og Odenwald. R er opstået ved græsvenkning i ocean. Mildt klima; meget frugtbar (løss). Der dyrkes korn (hvæde og majs) og vin.

Rhipsalis (gr. *rhips* flerværk, vidie), slægt af kaktusfam. med hængende, trinde, kantede el. [^]^fr bladagtige stængler og små, [^]^fr hvide blomster. Ml.- og S- i (S t ^) Amer. og Afr. Fl. kan dyrkes. i (T F | |

rhizo- (gr. *rhiza* rod), ^o & | |

rhizo'ider [riso-] (*rhizo-* -id, ^o & | |) hårdannelser, der findes hos fu, ^o & | | mosser og bregneforkim; gør samme nytte som højere planters rodhår.

rhizom [riˈsoːm], *rodstok* el. *jordstængel*, plantens underjordiske hovedskud, når dette ikke er løg- el. knoldformet.

rhizo'poder [riso-] (*rhizo-* + gr. *pus* fod), d. s. s. slimdyr.

rho, P, P, 17. bogstav i det gr. alfabet; heraf er udviklet det lat. R, r. rhodan-, d. s. s. rodan-.

Rhode Island [roːˈdaɪlɪnd] (fork. R /.), mindste stat i USA (New England); 3144 km²; 713 000 indb. (1940; 1947: 745 000; 227 pr. km²); 11 000 var negre; 91,6% boede i byerne. Hovedstad: Providence. R er morenebakkeland, indtil 245 m højt. Vigtigste *erhverv* er industri, især tekstiler, desuden jern- og metalvarer. Landbruget lægger hovedvægten på mejeribrug og hønseri. - *Historie*. Første kolonisation 1636 (Roger Williams (ca. 1603-83)) m. hævde af samvittighedsfrihed over for puritanernes ensretning af Massachusetts). R var en af de oprindelige 13 amer. stater. (Kort se New England).

rhode islands [roːd ˈaɪlandz], meget udbredt amer. hønsrace, ensfarvet brunrød, gullig i kødet. Både gode æglæggere og slagtehøns; hårdføre.

Rhodes [roudz], *Cecil* (1853-1902), brit. kolonipolitiker. Kom af helbredsgrunde 1871 til Kimberley, tjente stort på diamantminer og guldmindrift. 1881 medl. af Kapkoloniens parlament, drivende kraft i Engl.s bestræbelser for at samle S-Afr. Som leder af sydafr. Chartered Company (fra 1889) udtrakke han herredømmet til Tanganyika (Rhodesia). 1890-96 Kaplandets premiermin. (»Kong Cecil«). Arbejdede systematisk for at gøre Oranje og Transvaal til eng. besiddelse, men også for ligestilling ml. eng. og holl. (Portræt sp. 3788).

Rhodesia [roːˈdeɪ] (eng. [rouˈdʒiə]), to brit. kolonier, Nord-Rog Syd-R (s. d.), i det indre SØ-Afr., opkaldt efter Cecil Rhodes, der 1888 ifølge aftale med herskerfolket matabeleernes høvding fik ret til at udnytte områdets mineralrigdomme, hvorpå en brit. kolonisation begyndte. N-R og S-R administreredes af det af Rhodes stiftede British South Africa Company til henh. 1923 og -24, da de skiltes og blev kolonier, S-R med parlamentarisk regering.

rho'de'siafeber, kvægsygdom i Midt-afrika, stor dødelighed. Skyldes en lille blodsyntler, overføres af blodslugende mider.

'rho'dium (gr. *rhodon* rose), grundstof, kern. tegn Rh, atomnr. 45, atomvægt 103, smp. 1985°. Sluttes sig til platinmetallerne. Hvidt metal, findes kun i

små mængder. Anv. til platin-r-termolementer og forhindrer, påført i ganske tynde lag, sølv i at anløbe.

Rho'do'chiton [-ki-] (gr. *rhodon* rose + *chiton* kjortel) (maskeblomstfam.), mindre alm. stueplante med hjerteformede blade og ret store røde blomster, der talrigt springer ud om sommeren.

Rhodo'dendron (gr. *rhodon* rose + *dendron* træ), alperose.

rhodo'nit (gr. *rhodon* rose), mangankisel, mangan-jern, calcium-silikat, mineral af pyroxengruppen. Optræder hyppigst i tætte røde el. brunrøde masser. Findes bl. a. i Värmland i Sv. og i større mængde ved Sverdlövsk i Ural, hvorfra rosenrøde varieteter slibes til vaser og ornamentter.

Rhodope, ældre gr. stavemåde for Rodopé (bulg. Rodopi).

Rhodos [r'dɔs], ital. *Rodi*, gr. ø. bl. De Dodekanesiske Øer; 1404 km²; 62 000 indb. (1936). - R var i oldtiden et vigtigt græsk kulturcentrum (Laokoön-gruppen skabtes her i årh. f. Kr.; jfr. Kolossen på Rhodos). 1310-1522 var øen sæde for johanniterordenen, derpå tyrkisk indtil 1912, da den besattes af italienerne (definitivt italiensk 1923). Sept. 1943-okt. 1944 besat af tyske tropper. 1947 græsk.

-rhoe [-'re'] (gr. *rhein* strømme), udstrømning, udfloed.

Rhoikos [roi-] (6. årh. f. Kr.), gr. arkitekt og billedhugger. Byggede Hera-teir-plet på Samos.

rhombe, anden stavemåde for rombe.
rhonchus [r'ank-] (gr. *rhengkein* snorker), tør, bibende el. snorkende rallelyd.
Rhondda [r'anda] (wal. [r'hända]), 1) naturskøn, kulrig dal i S-Wales, Engl.; 2) by i 1) off. *Ystradgynodwr* [astradi- v'adug], centrum for kulbrydningen; 113 000 indb. (1948).

Rhdne [rom], 1) 812 km l. flod i Schweiz og Fr.; 670 km er sejlbar. Udspringer fra R-gletscheren i Schw., løber gnm. Valais-dalen og udmunder med delta i Geneve Søen, som den forlader ved Geneve. Herfra fortsætter R med et stærkt buget løb til Lyon, hvor den optager Saone og svinger mod S for at udmunde i Middelhavet med et stort delta, der begynder ved Aries. P. gr. af sandbanker foran R-s munding foregår sejlsaden her gnm. en kanal ind til Aries. 2) fr. dept. i nordl. Cevenner; 2859 km²; med 919 000 indb. (1946). Landbrug og industri. Hovedstad: Lyon.

Rhdne Gletscher, gletscher i Schweiz, udgår fra R-firnen på Dammastock; 23 km². Aflobet dannes af Rhone.

Rhone-vine, vine fra bredderne af Rhone-floden fra Lyon og sydpå. Det er mest kraftige rødvine af bourgogneagtig karakter, kendt er Hermitage og Châteauneuf du Pape.

Rhus, slægt nær i familie med appelsin. Buske el. træer i subtrop, og varmt temp. egne. Fl. arter er prydbuske hos os, f. eks. *parvitræet* (*R. cotinus*). Et par R-arters blade og grene anv. som garvemiddel, en anden art giver japansk lak. Frugterne af R anv. som krydderi og lægemiddel; de er rige på fedtstof, der udvindes ved udpresning el. ekstraktion og forarb. til japanvoks.

Rhynchocephalia [r'ørkose 'fa-] (gr. *rhynchos* snude + *kefalé* hoved), primitiv, næsten uddød krybdyrgruppe. Eneeste nulevende er *Hat ter ia*.

Rhyncho'nella [-nk-] (gr. *rhynchos* snude) slægt af brachiopoder med trekantende radialribbede kalkskaller og spids snabel. Hyppig i mesozoisk tid, men findes endnu.

rho'y'lit (gr. *rhys* lava + *lithos* sten), gi. navn på liparit.

'Rha'tien lat. *Ratia*, oldtidslandskab i Alperne (omtrent = Schweiz), rom. provin 15 f. Kr.

'Rha'tiske 'Alper, Alpeparti ml. Hinter-Rhein, Spligen og Engadin. Højeste punkt, Piz Linard (3411 m).

rhætiske baner, schw. smalsporer (1 m) elektr. jernbaner i SØ-Schweiz (kanton Graubünden); samlet længde 280 km. Udprægede bjerglandsbaner med mange tunneler, viadukter, sne- og lavinegallerier osv.

Paul Reynaud.

Cecil Rhodes.

l. von Ribbentrop.

Olfert Ricard.

'Rha'tiske Mur, 166 km l. rom. grænsefæstning mod germanerne (fra omkr. Stuttgart til Donau SV f. Regensburg); opført på Caracallas tid; del af Limes-anlægget.

rhæt-lias [r'æt'laiss] kaldes i Skandinavien de til øverste trias (rhæt) og nederste jura (lias) hørende dannelser. Overvejende brak- og ferskvandsaflejringer med kul. Forekommer i Skåne; på Bornholm kun lias.

'rhætoroma'nsk el. *ladinsk*, romansk sprog, der, splittet i dialekter, tales i fl. Alpegne; hovedgrupperne er sproget i Graubünden, dialekterne i Tirol og dialekterne i Friuli. I alt tales det af ca. 500 000 mennesker. Den ældste r litt. er af rel. el. opbyggelig art, men i 19. årh. opstår en virkelig nationallitt. (lyrik, noveller og dram. arbejder). 1938 blev r anerkendt som 4. off. sprog i Schweiz.

Rhon [rɔm], indtil 950 m h. bjergplateau i Mellemtyl., opbygget af sandsten og vulkanske bjergarter. Stor hjemmeind.

R. l., off. fork. for Rhode Island, USA. ri, søv., lang, bøjelig træstok, som i skibsbygning anv. til afsætning af mål m. m. ri, jap. længdemål = 3,927 km.

Ri'ad, urigtig stavemåde for byen Riyadh i Arabien.

ri'al (lat. *regalis* kongelig), mønt i Iran (juli 1948; 32,50 r = 1 USA \$), Iraq og Saudi-Arabien.

Ri'altbroen, ital. *Ponte di Rialto*, bro over Canal Grande i Venezia; bygget 1587-92 m. én bue og m. salgsboder.

'rias (sp. *ria* flodmunding), fjorde dannet ved sænkning af bjergland med floddale, r-kyster bl. a. i NV-Spanien og SV-Irland.

ribbe, 1) stav- og strengformet del af en organisme (f. eks. på blade); 2) ophøjet kant el. stribe (f. eks. i hvalvinger og flyvemaskiners bærepplaner); 3) liste el. stang (f. eks. træplaner langs skibssiden i lastrum til beskyttelse af denne).

ribbeblad (*Deles'eria*), rødalgslægt med et smukt bladformet løb, forsynet med fjerfotmet grenede strenge, r er alm. i da. fatvande, på dybt vand.

ribbegopler (*Cte'nophora*), til polyptyrene hørende, med koraldyrene beslægtet gruppe af fritsvømmende havdyr. Klare, geléagtige, ofte kugleformede. I kompliseret sansorgan i den mundens mods. pol. Bevæger sig v. hj. af 8 ribber, beklædt m. plader af sammenvoksede

nmreår. Fra kroppens sider udspringer hos de fleste 2 lange tentakler, r er tvæknødede. Hos nogle bliver larverne kønsmodne, forplanter sig og fortsætter udviklingen. En enkelt art (*Pleurobrachia pileus*) (ill.) alm. i da. farvande.

ribben (*costa*), smalle fladtrykte knogler, der s. m. brysthvirvler og brystben danner brystkassen. Hos mennesket 12 par. De 7 øverste hæfter sig fortil v. hj. af ribbensbrusken til brystbenet, de 3 flg. til det ovenforliggende og de 2 nederste ender frit ml. bugvæggen muskler. Bagtil er de alle hæftet til brysthvirvlerne.

'Ribbentrop [-trop], *Joachim von* (1893-1946), ty. nationalsocialist. Opr. købmand, i Canada tid 1914, kavalleriofficer 1914-18, knyttet til ty. champagne-

firma i 1920'erne. 1930 knyttet til Hitler, fra 1933 dennes udenrigspolitik. rådgiver. Sluttede 1935 flådeoverenskomst m. Engl. Ambassadør i London 1936. Vistnok opavsmand til antikomminternpagten 1936. Afløste febr. 1938 v. Neurath som ty. udenrigsmin., tog ansvaret for den flg. aggressive politik mod Østr. og Tsechoslovakiet og 1939 for angrebet på Polen og krigen m. Vestmagterne. Sluttede aug. 1939 handels- og ikke-angrebstraktat i Moskva m. aftale om Polens deling, der ændredes sept. s. å. Bl. de førende i ty. reg. under 2. Verdenskrig, hypp. anv. som reg.s talerør, gav skarpe udtryk f. Tyskls vilje til at beherske Eur. Svækket indfl. ved nederlagene, afgik 2. 5. 1945, dødsdømt for krigsforbrydelser m. m. af Nürnbergdomstollen, hængt 16. 10. 1946. (Portræt).

ribbesvind (*reversion*), en virus sygdom hos solbær, som bevirker, at bladene nervatur og tåkning udsviskes. Angrebne buske bliver gølle og bør fjernes.

Ribble [ribl], 120 km l. eng. flod til Irske Hav ved Preston.

'Ribbunger (d. v. s. røvere), no. politisk parti 1219-27; bestod mest af røsterne af Baglerpartiet. R valgte Sigurd Ribbung til konge og vandt stor indflydelse i Ø-No.

'Ribe, da. købstad ved R Å; 6890 indb. (1948). Domkirken Vor Frue/Uftaa 3 (se Ribe domkirke). St. Ka. ¹⁸⁴⁰/₁₈₄₀ M thrine Kirke (15. årh.), sam- ¹⁸⁴⁰/₁₈₄₀ M menbygget med stiftelsen R ¹⁸⁴⁰/₁₈₄₀ s J. ¹⁸⁴⁰/₁₈₄₀ J Hospital, rådhuset (15. årh.), ¹⁸⁴⁰/₁₈₄₀ K f. Tårn (16. årh.), der nu er X ¹⁸⁴⁰/₁₈₄₀ J ¹⁸⁴⁰/₁₈₄₀ A posthus, Porsborg (1580-90), Kapellan-gården (1576), Katedralskole (nævnt første gang 1145), stattsseminarium (gr. 1899). Station på Bramminge-Tønder

banen. - Nævnes første gang ca. 860, da Ansgar byggede landets anden kirke her. Bispesæde 948, i middelalderen en af landets betydeligste handels- og søfartsbyer. Ældste kendte privilegier er givet af Valdemar (2). Sejlr, men er udaterede. Stadsret 1269. Til forsv. for R anlagde kong Niels i beg. af 12. årh. slottet Ribberhus, der blev ødelagt i 17. årh.s krige (stort voldsted bevaret), og hvortil der knytter sig mange hist. beghen-heder og sagn.

Ribe amt, da. amt ml. Ringkøbing Fjord og de sønderjyske landsdele med øerne Fanø og Mandø; 3067 km²; 166 098 indb. (1948); 1945 havde købstæderne Esbjerg, Ribe og Varde 58 129 indb. Overfladen mod Ø højtliggende, i midten hedesletter og bakkeøer og mod V, bortset fra enkelte klippartier (Blåbjerg, 64 m), lavtliggende. Jorderne er som helhed ufrugtbare. Nuv. omfang 1864.

Ribeauvillé [ribovi'le], ty. *Rappoltsweiler*, fr. kursted i Vogeserne; ca. 5000 indb.

Ribe domkirke er i sin nuv. skikkelse yngre end Lunds, men ældre end Viborgs. Opført fra ca. 1130 af rhinsk tuf. Planen er omtr. som Lunds, men de flankerende korskapper savnes, idet apsisen slutter sig direkte til tværskibet, og også krypten mangler; til gengæld har tværskibet indvendige apsider. I vestpartiet har der været planlagt tre tårne. Mens apsisen ikke står mål med Lunds, er dei indre langt skønnere, idet det lyse rum lader de fine søjlegallerier komme til deres fulde ret. Korskæringen er overhvelvet med en opr. kuppel. Skulpturerne over kathedrædøren (med malm-

Ribe domkirke. Midterskibet.

støbt løvehoved) hører til de bedste i Eur. Det nuv. store tårn er gotisk.

Ribeiro [ri'ãriu], *Aquilino* (f. 1885), portug. roman- og novelleforfatter, skildrer med kraft og farver portug. liv.

Ribera [ri'øæra], *José* (1588-1652), sp. maler. I hans arbejder, der næsten alle er udført i Napoli, hvor han fik talr. bestillinger af den sp. vicekonge, spores påvirkning fra Caravaggios kunst, hovedværk: *Den Hellige Bartholomæus Martyrium* (Madrid). *Gartnerdængen* (Oslo).

Riberret, Ribes byret af 1269. Påvirket af lybsk og anden nordty. ret. Kendt for sin strenghed.

Ribe stift, da. stift, omfatter Ribe og Tønder amter, sydl. Ringkøbing amt og noget af Vejle og Haderslev amter; 309 216 indb. (1945).

Ribe Stiftstidende, grl. 1786, kons. dagblad, Oplag 1948: 2000.

Ribe Å el. *Nibs Å*, da. vandløb, opstår af Fladså og Gelså, løber gnm. Ribe til Vadehavet.

riboflav'vi'n (*ribose-* + *lat. flavus* gul), vitamin B₂, er ret tungt opløseligt i vand. r indeholder kvælstof bundet i to heterocycliske ringe.

ri'bose, C₅H₁₀O₅, pentose, der dannes ved hydrolyse af nukleinsyrer, r indgår som bestanddel i molekylet hos mange enzymer og vitaminer.

Ribot [ri'bo], *Théodule* (1839-1916), fr. psykolog. Grl. det første fr. psyk. laboratorium (1888). Skrev bl. a. *Les maladies de la mémoire* (1881), *ha logique des sentiments* (1905).

ribs (*Ribes*), slægt af r-fam. Buske med spredte i reglen håndlappede blade. De reglm., oversædige blomster i klaser, sædv. på dværgskud. Frugten et bær. Ca. 150 arter. fl. er nyttige frugtbuske, således *stikkelsbær* (R. grossularia) med 1-3 barktorne ved bladens grund og 1-2 blomster i klasen; almindelig r (R. rubrum) mangler torne og har mange blomster i klasen; og røde bær, *sølbær* (R. nigrum) med sorte bær og gule kirtler på bladens underside. Prydbuske er blod-r (R. sanguineum) med røde blomster og guld-r (R. aureum) med gule blomster. Endv. fjeld-r (R. alpinum). - 1946 fandtes i Danm. 2,6 mill. ribusbuse.

ribsbladlus (*Myzus ribis*), grønlig bladlus. Suger på ribs o. l., hvorved bladene hvelves opad. Skaden ubet.

ribsmøl (*Incurvaria capitellid*), lever af unge skud af ribs. Skadelig.

ribsrodslus (*Schizoneura ulmi*), bladlus, suger på rødder af ribs, stikkelsbær o. l. Æggene overvintrer på elmebark; 1. generation suger på elmebl. Skaden ikke stor.

Christian Richardt. Kardinal Richelieu.

Ricard [ri'ka:r], *Olfert* (1872-1929), da. præst; generalsekretær for KFUM i Danm. fra 1905; præst 1908, ved Garnisons Kirke 1917, lærer i homiletik 1915. R var hovedmanden for den kristne ungdomsbewægelse i Danm. og øvede en vældig indfl. gnm. tale og som praktisk-kirk. for. (Portræt sp. 3789).

Ricardo [ri'ka:dou], *David* (1772-1823), eng. nationaløkonom, den betydeligste repræs. for den klassiske økon. teori. R videreførte Adam Smiths liberalistiske lære; i sit hovedværk *On the Principles of Political Economy and Taxation* (1817) udvikler han bl. a. den klass. arbejds-værdilære og jordrenteteori. 1819-23 medl. af parlamentet.

Ricci [rit'ri:]], *Matteo* (1552-1610), jesuitisk missionær i Kina; hans akkomoderende praksis over for kin. rel. gav anledning til kritik og fordømtes 1742 af paven.

Riccia [rit'ia] (efter den ital. botaniker P. F. Ricci (16. årh.)), slægt af halvmosser; som svømmepilante i akvarier bruges R fluitans, der har småt lineiformt, gaffelgreuet løv. Vildtvoksende i da. tørvegrave og småøer. »

Ricciamelli [rit:Ja-], *Daniele*, d. s. s. Volterra, Daniele da.

Riccio [rit'ri:]], *Andrea Briosco*, kaldet R. (1470-1532), ital. bronzekunstner. Hans hovedværk er en stor kandelaber i Sant' Antonio i Padova.

Riccio [rit:io, 'ritliou], *David* (ca. 1533-66), Marie Stuarts indflydelsesrige ital. sekretær fra 1564. Myrdet af stormændene.

Riccoboni, *Luigi* (1677-1753), ital. forfatter. Først skuespiller og leder af skuespilselskaber i Ital. og senere af det ital. teater i Paris.

Rice [rais], *Elmer* (f. 1892), amer. dramatik. social naturalist. Skuespil: *The Adding Machine* (1923), *Street Scene* (1929). Romanen *Imperial City* (1937, da. *Millionbyen* 1942).

ricercare [ritter'kære] (ital. *ricercare* søge), instrumental polyfon musikform. Dyrkedes navnlig i 17. årh. og var en forløber for fuga.

Richards ['ritterdz], *Theodore William* (1868-1928), amer. kemiker. Bl. a. kendt for meget nøjagtige atomvægtsbestemmelser og for arbejder inden for den fys. kerni. Nobelpris 1914.

Richardson ['ritladsn]. *Henry Handel* (pseud. f. *Henrietta R*) (f. 1871), austr. forfatterinde. Kendt for romantrilogien *The Fortunes of Richard Mahony* (1917, da. *R. M.s Skæbne* 1931), der foregår i Austr.

Richardson ['ritjardsn], *Henry Hobson* (1838-86), amer. arkitekt. Udd. ved École des Beaux Arts, Paris. I Amer. eksperimenterede han med hist. stilformer, men arbejdede sig frem til et selvstændigt mod. syn. R stræbte efter at give klart udtryk for plan og konstruktion i bygn.s ydre og blev især gnm. sine store værhuse pioner for funktionalismen. Hovedværk: *Marshall Fields lagerbygninger* i Chicago. Fik også stor bet. for udviklingen af den mod. storstadsbolig.

Richardson ['ritladsn], *Owen William* (f. 1879), eng. fysiker. Undersøgelser over elektronemission fra glødende metaller. Nobelpris 1928.

Richardson ['ritfcdsn], *Samuel* (1689-1761), eng. romanforfatter. Fik afgørende bet. for udviklingen af den eng. roman med sine realistiske skildringer af dagliglivet og nøje udedringer af sjælelivet.

Skrev brevromanerne *Pamela* (1740), der skildrer den standhaftige dyd og dens belønning, *Clarissa Harlowe* (1749), som ender ulykkeligt med den ædle kvindes forførelse og selvmord, og *Sir Charles Grandison* (1753) med en skildring af R-s mandsideal. R præker i sine sentimentale romaner en borgerlig snusfornuftig moral.

Richardt ['rikart], *Christian* (1831-92), da. forfatter og præst. Hans *Smådigte* (1861) indeholder foruden studentersange (f. eks. den skand. *En Skål for det Blinkende Søernes Bånd*) let raffinerede naturdigte som *Ved Løvspring*, *fromme sange* som *Sov, Mit Barn, Sov Længe* og *Lær mig, Natens Sjerne* og dyrefablerne *Hr. Mikkell* og *Tulte*. Inden for de her afstakne baner ligger det bedste i hans mange senere saml.: i *Texter og Toner* (1868) mærkes *Tornerose* (med *Allid Frejdig*). Omhyggelig verskunstner, lidt bleg og andenhånds i sin stil, med opfindsomhed i rim og hang til ordspil. (Portræt).

Richebourg [ril'bu:r], fr. vindistrikt i Bourgogne.

Richelieu [ril'a'ljø], *Andreas du Plessis de* (1852-1932), da. forretningsmand. Sø-officer i siamesisk marine fra 1875, siam. marinemin. 1899-1902. Bestyrelsesmedl. i Ø.K. fra 1898, i Landmandsbanken 1902-22, dir. i DFDS 1905-08, bestyrelsesformand s. st. 1908-22, bestyrelsesformand i B & W 1909-18. Kons. landstingsm. 1915-18, 1919-20; på tale som leder for forretningsministerium 1909.

Richelieu [rite'ljø], *Armand du Plessis*, hertug af (1585-1642), fr. statsmand, kardinal. Opr. knyttet til Marie af Medici, svækket v. dennes nederlag 1617; 1624-42 Ludvig 13.s ledende min., gav enevælden fast form, kuede huguenotter og uregerlig adel, greb trods svage finanser sejrrigt ind i 30-årskrigen, gjorde Frankr. første i Eur. (Portræt).

Richelieu [rits'ljø], *Armand du Plessis*, hertug af (1766-1822), fr. politiker. Fjern slegtning af kardinal R. Førstemin. 1815-18, afviklede erstatninger og besættelse af Frankr., skarper kons. som førstemin. 1820-21 efter Berrys mord.

Richepin [ri'fpe:], *Jean* (1849-1926), fr. digter; hans berømte digtsamling *La chanson des gueux* (1876) (stoddiviser), skrevet i Argot, vakte skandale; men hans uimtvistelige talent, der også ytrede sig i romaner og versdramer, blev efterh. alm. anerkendt.

Richert ['rikart], *Arvid* (f. 1887), sv. diplomat. Fra 1918 i udenrigstjen., 1931-34 chef f. udenrigsmin.s handelsafd., 1934-37 statssekr. og ekspeditionschef i handelsdep. 1937-45 sv. gesandt i Berlin, siden angrebet som ty.orienteret.

Richet [ri'fæ], *Charles* (1850-1935), fr. fysiolog. Prof. v. Paris' univ. 1887-1926. Grundlæggende undersøgelser over bl. a. nervesystemets fysiologi, mavesaftsekretion og varmereregulering. Nobelprisen 1913 for opdagelse af anafylaksin. Endv. skønligt. for.

Richmond ['ritlmand], forstad til London, ved Themsen 15 km VSV f. City; 41 000 indb. (1948).

Richmond ['ritlmand], 1) hovedstad i Virginia, USA; 193 000 indb. (1940), deraf 60 000 negre. Under borgerkrigen 1861-65 var R hovedstad for Sydstaternes. Tobaksindustri. Univ. 2) Bydel i New York på Staten Island; 185 000 indb. (1946).

Rich & Søner A/S, C. F. [rek], da. kaffetilsætningsfabrik; R i ch s-koncernen omfatter 5 selskaber, foruden R: A/S De Danske Cichoriefabrikker, A/S De forenede Kaffesurrogat- og Cichoriefabrikker, Akt. C. F. Rich & Søner's Handelskompagni »Mercantila». De forenede Cichorie-torrierer A/S og Ejendomsaktieselskabet Gorm. 1949 aktiekap.: 17,5 mill. kr. Antal arb. og funkt. ca. 360. R er den største kaffetilsætningsfabrik i Skandinavien.

Richter ['rmar], *Eugen* (1838-1906), ty. politiker. Rigsdagsmedl. fra 1871, leder f. Fremskridtspartiet (ty.-frisindede fra 1884); støttede Kulturkampen, i øvr. modstander af Bismarck.

- Richter** ['rixtr̩s], *Jean Paul* Friedrich, ty. forfatter, skrev under navnet Jean Paul.
- Richter** ['rixtr̩s], *Ludwig* (1803-84), ty. maler og tegner. Prof. ved akad. i Dresden. En af den romantiske skoles betydeligste mestre. Hans tegninger og bogill. er blevet ty. folkeej i kraft af den hyggelige og barnligt jævne humor, de afspejler. Træsnit til Schillers *Glocke*.
- Richter** ['rixtr̩s], *Ole* (1829-88), no. politiker. Advokat, stortingsmand (Venstre) 1862-76, 1877-79; fremtrædende oppositionsleder, støttede 1884 Brochs forslag på moderat reg., 1884-88 medl. af min. Sverdrup (min. i Sthlm.). Følte sig modarbejdet af kollegerne, begik selvmord. R-s død svækkede Sverdrups stilling. Digerisk behandlet af Bjørnson (»Paul Lange og Torå Parsberg«).
- Richte'ro'l** [-k-], et stof (magnumoleat), der tilsat benzinen ved kern. jørensning hindrer, at der opstår gnidningselekt. i vaskemaskinen og dermed brandfare.
- Richthofen** ['ri:ctho:fn̩], *Ferdinand Freiherr* von (1833-1905), ty. geograf (geomorfolog), berejste Ø-Asien 1860-62 og 1868-72.
- Richthofen**, *Manfred Freiherr* von (1892-1918), ty. krigsflyver. Ledede under 1. Verdenskrig med stor dygtighed ty. jagereskadrille, faldt i Flandern. R opnåede 78 luftsejre.
- Richthofen**, *Wolfram Freiherr* von (f. 1895), ty. flyverofficer. Kommanderede ty. luftafd. under sp. borgerkrig og ty. luftstyrker på Østfronten.
- Ricifur** (d. 472), vestrom. felterre 455-72 (sveber), ind- og afsatte bl. a. kejserne Avitus og Majorian.
- Ricinus** [-si-], slægt af vortemælkfam. med 1 art, *kristpalme* (R communis), der har stjernestregede, fagede blade og de enkönnede (sambø) blomster i en topformet stand. Frugten en kapsel med store, bønnelign. marmorerede frø, der indeholder ca. 50% fed olie. Den indeholder ricinolinsyre med en hydroksylgruppe, der er årsag til dens ejendommelige egenskaber. Ved dehydratisering fremkommer en udmærket tørrende olie. Olien anv. som afførende middel (»amerikansk olie«, skønt R hører hjemme i Afr.), til spiseolie, sæbe, brændeolie og især tidl. til smøreolie i flyvemaskiner, da den først størker ved -17° C. endv. som plastificeringsmiddel i visse forstoffer; et sulfoneringsprod. af R-olie er tyrkiskrødtolie. I Danmark er R enårig prydpilant.
- ricinusspinder** (*Attacus ricini*), indisk og Ø-asiatisk sommerfugl, af hvis kokoner eria-silke fremstilles.
- Rickert**, *Heinrich* (1863-1936), ty. filosof. Hævdede i *Die Grenzen der natur-wissenschaftlichen Begriffsbildung* (1896), at kulturvidenskaberne adskiller sig fra naturvidenskaberne ved ikke at søge almene love, men at skildre »dasEinmalige«, det kun een gang forekommende.
- Ric'kettisia** (efter den amer. bakteriologi og epidemiologi *H. T. Ricketts* (1871-1910)), meget små organismer, som findes inde i cellerne ved sygdomme af plettyfusgruppen, hvis årsag de er. R. pro-zawezkii fremkalder den egl. plettyfus.
- rickshaw ['rikjå:]: el. *jinnikshaw* (jap. jin mand + riki kraft + sha vogn), en i Kina og Japan benyttet tohjulet kærre til personbefordring, trukket af en kuli.
- Riddarholmen**, holm og bydel i centr. Sthlm. Her ligger bl. a. Riddarholmskyrkan.
- Riddarholmskyrkan**, Sthlm.: de sv. kongers gravkirke, opført ca. 1280-1300 som franciskaner-klosterkirke af Magnus Ladulås. Denne ældste kirke, m. langt, 3-sidet sluttet kor og jævnbredt skib, opr. kun m. sideskib på N-siden, står endnu som kærne i den meget ændrede bygning, hvis facader dækkes af tilføjede gravkapeller. På korets S-side: Gustavianska gravkoret (1632-34) af Bernadotteska g. (1858-60), på dets N-side: Karolinska g. (1738-43). Restaureret efter en lyn-brand 1835; det nygotiske tårn kom til ved denne lejlighed, og R står siden da som mindekirke, uden skolestader. (111).
- Riddarhus** [-hu:s], 1) adelskammeret i gi. sv. rigsdag; R-s ordning fastlagdes 1626

af Gustav Adolf, bestod til 1866. 2) bygningen, hvor adelen mødes (adelsmøte); nuv. R i Sthlm. bygget 1648-74. 3) Adelskammer i den fl. stænderdelte rigsdag 1818-1906.

- Ridder** ['rid:er], by i Kazahstan, Sovj., S f. Novosibirsk, ved foden af Altajbjergene, ved sidebane fra Turksib-banen. Store bly- og zinkminer.
- ridder** (mnty., af *riden* ride), egl. borger, der gør kristjeneste til hest (sådan i Hellas og Rom). - I Rom dannedes efterh. en ridderstand (*equites*) af de borgere, hvis formue kvalificerede dem til at gøre kristjeneste til hest. Standen fik efterh. visse æresrettigheder (reserverede siddepladser i teatret) og polit. rettigheder (nævningdommere i kriminalsager, visse forvaltningsembetsmænd i kejsertiden, især prætorianergardens chef og statholderen i Egypten). - I middelalderen blev r adelens overklasse, og fra 11. årh. udvikler sig især i Frankr. et ridderskab af snævrere forstand med særligt ceremoniel for optagelse, r-løfte, r-slag og r-prøver. Et særligt r-liv opstår og idealiseres ved r-digtningen, r-s mil. og polit. bet. aftager i 14. og 15. årh. og mister al bet. under krudtets sejrsgang.

Ridderen af den Bedrøvelige Skikkelse (sp. *el caballero de la triste figura*), betegn. for Don Quijote i Cervantes' roman af samme navn.

Ridderen uden Frygt og Dadel (fr: *Le chevalier sans peur et sans reproche*), tilnavn til Bayard.

ridderhat (*Tricho'loma*), slægt af bladhatte med midtstillet stok og hattens form mindende om middelalderens baretter (heraf navnet r). r vokser især på jord i skove, et par er gode spisesvampe, f. eks. velsmagende r (T. gambosum), allerede fremme i maj-juni, og ægte r (T. equestre), især i nåleskove. Blåmusseroner er også spiselige r. (III. se farvetable Svampe).

ridder Ka'dosh (hebr. *qadosh* hellig, udvalgt), frimurerisk betegn. for den højeste indvielsesgrad af den »gamle og antagne (skotske) ritus«. Legendarisk Torts, af tempelherreordenen.

riddermunke, medlemmer af en gejstlig ridderorden.

ridderorden, opr. gejstligt ordenssamfund med adelige mlgt., hvis væsentl. opgave var at bekæmpe de vantro. Nu betegn. for en alm. fortjenstorden.

Riddersalen, frederiksbergsk serverings-teater. Indrettet 1913 til kabaret i Lorrys opr. lokale, som teater 1926 (første forestilling: Co-optimisterne). R har siden været hjemstedet for litt. avantgarde-teater med en række kunstnerisk værdifulde forestillinger, skabt af scenekunstnere som bl. a. Per Knutzon, Sam Beskow og Erling Schroeder. 202 pladser.

ridderskab, 1) de mænd, der ved ridder-slaget var slået til riddere; 2) adels-ridderstanden.

ridderskab, det slesvigholstenske, betegn. for den holstenske og sønderjyske adel efter de to landes sammenknytning i 14.-15. årh. Bevarede efter landdagens

ophør i 17. årh. en række privilegier, følte sig som en særlig samfundsgruppe, der arbejdede for nøje forbind. med de to hertugdømmer, understregede overlædens ty. kultur og rejste til tider opposition mod enevælden. Fik 1778 ret til at vælge et permanent udvalg (fortværende Deputation), krævede efter 1815 forgæves aristokratisk stænderforfatn. for hertugdømmerne.

ridderslag, fra 12. årh. symbol på optagelse i ridderskabet; r bestod af et sv. kraftigt, senere symbolsk slag med sværd på hoved, hals ef. skulder.

ridderspil el. *turneringer* (dystløb), fra 11. årh. idrætsskæmpe for ridderne; især dystridtet, hvor det gjaldt om at støde modstanderen af sadlen med en lanse.

ridderspore (*Del'phinium*), slægt af ranunkelfam. med uregelm. blomster i klasse; det 5-bladede bæger er farvet og forsynet med en lang spore, ned i hvilken kronens 1-2 sporer stikker. 200 arter; fl. dyrkes i haver. Korn-r (D. consolida) kan være ukrudt i sæden i det sydl. Danmark.

Kornridderspore.

ridderviser, i den traditionelle inddeling af da. folkeviser, de viser, der handler om adelens (især lavadelens) liv; erotiske motiver fremherskende; i opfattelsen ofte tragisk, sjældnere lys el. humoristisk.

Riddervold (fridarvål:), I) *Hans* (1795-1876), no. biskop og politiker. Biskop i Trondheim, 1848-72 kirkemin., stillede sig mod den haugianske vækkelses krav om kirk. reformer, fremmede ivrigt skolevæsenet; 2) *Julius* (1842-1921), no. pastoratolog og eksegetisk forfatter. Kirkepolitiker.

ride (*Rissa tri'dactyla*), måge, lign. stormmågen, men har helt store vingespidsen og kun 3 tæer. Oceanisk fugl, lever af plankton. Ruger i store mængder på N-atlant. fuglefelde. En lille koloni på Hirsholmene i Kattegat. Strejffugl.

ridebane, åben plads, der ved behandling af jordbunden er gjort særlig egnet til ridning. Ved konkurrencer rides for tiden på baner, omgærdet af et ca. 50 cm h., hvidmalet rækværk el. lign., med dimensionerne 20 x 40 m eller 20 x 60 m.

ridebræt, kantstillet, vandret bræt, der bærer som bjælke i et stillads el. lign.

ridefoged, siden middelalderen betegn. for kongens og senere også gudesejers repr. over for fæstebønderne. Afløstes af navnet forvalter.

Ride-Forbund, Dansk (fork. DRF), stif. tet 1917, 1948: 4208 aktive, ingen passive medl.

ridende, bodl, kaldes toradet stillede blade, der er sammentrykte, og hvis bladflader omfatter det efterfølgende blad. Eks: iris og gladiolus.

rideplanke, kantstillet, vandret planke, der bærer som bjælke i et stillads el. lign.

ride sommer i by, landsbyfest i maj, hvorunder ungdommen i festligt optog kører el. rider til skoven efter bøgeløv, der bringes til byen som tegn på sommerens begyndelse.

ridning, sport, under udøvelse af hvilken mennesket, anbragt på en hests ryg, påvirker hesten således, at denne udfører præstationer af forsk. art: væddeløb, skoleridning, springning, terrænridt, landeveysridt, parforjagt.

rids, *itekn*. en løseligt udført tegning, der kan danne grundlag for den egl. tegning.

ridsefjeder, tegnereskab til trækning af tuschlinier, r har et skaft med to stål-kæber, hvis afstand ændres m. en stille-skruer og bestemmer strejtykkelsen.

ridseklods, stativ m. forskydelig ridsestift til opmærkning (indtegnning af linier) på maskingods.

ridsprøver el. *proteinprøver*, hudprøver til konstatering af arveligt betingede prurigo sygdomme, udføres ved, at de mistænkte stoffer anbringes i overfladiske rids i huden.

Riddarholmskyrkan.

1314 senge, heraf dog 139 på Kbh.s Militærhosp.

rigskammerret, ty. *Reichskammergericht*, ty. rigsdomsstol, oprettet 1495, tænkt som øverste retsinstans under stændernes kontrol, men medarbejdedes af kejserl. rigshofråd og fik ikke megen betydning. Flyttedes (1693) fra Frankfurt a. M. via Speyer til Wetzlar. Kendt for sine langtrukne processer. Ophævet 1806.

rigskansler, ty. *Reichskanzler*, 1) premierministeren i Tyskl. 1871-1934, Hitler førte 1934-45 titlen »fører og rigskansler« (Führer und Reichskanzler); 2) i Danm. tid 1660 = rigens kansler, rettertingets formand.

rigs klenodier, d. s. s. kronregalier.
rigs kommissær, ty. *Reichskommissar*, under 2. Verdenskrig titel for dem, der på det ty. riges vegne ledede forvaltningen i erobrede lande (Terboven i No., Seyss-Inquart i Holl.).

rigsmål, da. stavemåde for no. riksmål.
rigsbudsmand, færøsk *riks umbo&sm&ur*, fra 1948 det da. riges øverste repr. på Færøerne og leder af dettes administration på disse (embedet som amtmand på Færøerne nedlagdes samtidig). Har bl. a. adgang til Lagtinget, dog uden stemmeret.

rigs'ort (jf. ort), ældre da. og no. mønt. I Danm. prægedes r til 1814 (især i 18. årh.) = U rigsdaler.

rigspolitichef, chef for det da. rigspoliti (fra 1938).

Rigspolitiet, det da. enhedspoliti, oprettet 1938, idet det dav. statspoliti og de forsk. kommunale politikorps samledes i eet, statsansat, korps. R ledes af rigspolitichefen og omfatter ordens- og færdselspoliti, kriminalpoliti og efterrettingsvæsen, økon. forvaltning, tilsyn m. udlændinge. Statens Politiskole, efterretningstjenesten, og politiafd. under flygtningeadmin.

rigspræsident, ty. *Reichspräsident*, titel for ty. statsoverhoved if. Weimarforfatn. 1919, valget v. direkte folkevalg for 7 år. r var 1919-25 Ebert, 1925-34 Hindenburg, hvorefter Hitler forenede rigskansler- og r-stillingen, dog uden at benytte titlen r.

rigsret, i Danm. betegn. for den domstol, for hvilken ministrene kan tiltales for deres embedsførelse. Med Folketingets samtykke kan kongen (regeringen) lade også andre tiltale for r for forbrydelser, som kan finde særlig farlige for staten, r består af højesteret og et tilsvarende antal medl. af Landstinget, som dette selv vælger ved forholdstalsvalg.

rigsriddere, rigssumiddelbare adelsmænd i Det Ty.-Rom. Rige. Fandtes især i V-Tyskl. Trængt tilbage af landefyrsterne (især fra ca. 1500), inddroges i fyrsteområderne 1803-06.

rigsråd, 1) i Danm. og en række andre lande forsamlng af rådgivere for kongen, som regel oprettet i senmiddelalderen. I Danm. synes r opstået under Erik Menved, sammensat af de adelige og geistlige ledere, der ville støtte kongens politik; fik fremtrædende stilling efter 1350. Fra 15. årh. ledende ved kongevalg, udarbejdede håndfæstningerne, repræsentation for højadet og højgejstlighed, hypp. i opposition til kongen. I 16. og 17. årh. sammensat af rigsbødsmand og vigtigste lensmænd, samt bisperne indtil Reformationen. Faldt 1660; en del af medl. gik op i højesteret. - *Norge* havde r fra 14. årh., ledet af kirkens mænd og det fættelige aristokrati. Bortfaldt ved inkorporationen i Danm. 1536.

2) Forordning af 26. 7. 1854 oprettede et r som fælles repræsentation for Danm., Sønderjyll., Holsten og Lauenburg, idet den da. rigsdag (junigrundloven 1849) kun skulle arbejde m. Danm.s særligheder; medl. valget af kongen og landsledenes repræsentative forsaml. Fællesforfatningen af 2. 10. 1855 udvidede dette r med medl. valgt direkte med meget begrænset valgret. Ophævedes for Holsten-Lauenburgs vedk. 1858. - Fællesforfatningen for Danm.-Sønderjyll. af 15. 11. 1863 (Novemberforfatningen) indførte for de to landes fællessager et, bestående

Knudåge Riisager. R. M. Rilke.

de af Folketing, valgt ved alm. valgret, og et udemokratisk valgt Landsting. Ophævedes 1866.

rigssprog bruges (især sprogvidenskabeligt) om den sprogform, der anerkendes som den rette norm for et lands sprog; det alm. litt.sprog, rigsskriptsproget.

rigsstatholder, ty. *Reichsstathalter*, i det nazistiske Tyskl. rigsregeringens øverste stedl. repræs. inden for et område, der i reglen faldt sammen med et af de tidl. ty. lande.

rigsstæder, rigssumiddelbare byer i Det Ty.-Rom. Rige. Forsvandt gradvis efter 1600 ved fyrstestamens vækst, især fra 1803. De sidste r, Hamburg, Lübeck og Bremen, måtte 1866 gå ind i Det Nordty. Forbund, men bestod fortsat som ty. stater.

rigsstænder, i Det Ty.-Rom. Rige de, der havde sæde på rigsdagen, dels gejstlige og verdslige rigssumiddelbare fyrster, dels rigsstæderne.

rigstelefonen, en af Post- og Telegrafvæsenets arbejdsgrænse omfattende telefonesp. m. landsdelene og med udlandet, samt lokal telefonnettet i Sønderjyll., Mon m. m. I 1949 10,9 mill. samtaler (heraf 9,8 mill. indeni, og 1,1 mill. udenl.).

Rigs/mia (oldisl. Rigrs (d. v. s. Heimdals) remse), oldn. digt af eddatype, mangelfuldt overleveret. R skildrer guden Rigrs vandring bl. menneskene; han besøger tre familier af forsk. miljø og avler hvert sted en søn med husets frue og bliver derved stamfader til trælle-, bonde- og jarlestanden. Diget indeholder miljøskildr. af stor kulturhist. værdi.

rigsting, i det v. folkeafstemningen 1939 forkastede da. grundlovsforslag betegn. f. det ting, som skulle erstatte Landstinget.

rigsumiddelbar, i Ty.-Rom. Rige de fyrster, riddere og byer, der ikke hørte under nogen anden landsherre, men kun var afhængige af kejseren og riget.

rigsværnet, da. navn på ty. Reichswehr.
rigsvåben, et af en stat før heraldisk mærke, i mange tilfælde sammensat af landsdelsvåben el. for monarkiske landes vedk. af kongens titel- og stamvåben. - Danmark's r el. *Kongevåbenet* er fastsat ved kgl. resolution af 22. 10. 1819, sidst ændret 6. 7. 1948. Siden 14. årh. har r været sammensat af fl. felter, hvis antal og indhold har varieret. De fleste af felterne svarer til led i kongens titel, andre må anses for minde våben. På hovedskjoldet, der er firdelt ved et Dannebrogskors, ligger et midterskjold og et hjerteskjold. De enkelte felter indeholder flg. våbenmærker: 1) Danmark, egl. det gr. da. kongevåben fra Valdemarnes tid, 2) Sønderjylland, 3) Sverige, sv. våben fra 1364, fra dronning Margrethe tid unionsvåben, 4) Færøerne, 5) Grønland, 6) mærket, der svarer til titlen: de gothers og 7) de venders konge, 8) Holsten, 9) Stormarn, 10) Dittmarsken, 11) Lauenborg, og i hjerteskjoldet Oldenborgernes slægtsvåben, 12) Oldenborg og 13) Delmenhorst. (Hertil farvetavle).

rigsøble, værdighedstegn for konger og kejsere. Består af en kugle, som krones af et kors. Stammer fra de romerske kejsere, hvor det symboliserede verdensherredømmet, r bruges, som de andre rigsklenodier, nu om dage kun ved højtidelige lejligheder. (Hil. se tavle Kronregalier).

Rigvede (sanskrit *ric* hymne - *veda* åbenbaring), den ældste af de 4 g. ind. vedæer, rummer 1028 på oldindisk metrisk affattede hymner af kultisk og

mytol. indhold. Dateres til 12.-14. årh. f. Kr., afspejler det antikke Indiens kultur, samfund og rel.

Riihimäki [ri:himäki], fi. flække, ml. Helsinki og Tampere; 15 000 indb. (1947). Jernbaneknudepunkt. Glasværk.

Riis [ri:š], *Claus Ravels* (1826-86), no. forfatter. Skrev under påvirkning af J. C. Hostrup den friske vaudevill *Til Seters* (1849). Udg. sin morfader, C. Pavels' dagbøger.

Riis (da. [ri:s], eng.-amer. [ri:sj]), *Jacob August* (1849-1914), da.-amer. journalist og forfatter. 1870 til USA, knyttet til New Yorks »Tribune« (1877-88) og »Evening Sun« (1888-99). Hans journalistvirksomhed gav stødet til store sociale forbedringer i New Yorks fattigkvarterer.

Riis, *Poul Jørgen* (f. 1910), da. klassisk arkæolog, fra 1941 leder af Nationalmuseets antiksamling, 1949 prof. i klassisk arkæologi v. Århus Univ. Har bl. a. skrevet *Den Etruskiske Kunst* (1948).

Riisager [ri:sar], *Knudåge* (C 1897), da. komponist, 1939 korchef i Finansministeriet. Hår kunp. musik til »Darduse« (Johs. V. Jensen), balletter, heribl. *Tolv med Posten*, *Sarajfenland*, *Fugl Fenix* og *Etude*, symfonier, symfoniske Ouverturner, heribl. *Erasmus Montanus*, *Fastelavn*, *Comedia*, *Primavera* og *Quartsilium* (også benyttet som ballet), trompetkoncert, kammermusik, klaverstykker og sange (bl. a. *Frihedssangen*). (Portræt).

Riisbrigh [ri:sbri:(y)], *Børge* (1731-1809), da. filosof. Forkæmper for oplysningsfilos. Modstander af kantanianism.

Riiser-Larsen, *Hjalmar* (f. 1890), no. flyver og polarforsker, deltager i Roald Amundsens arktiske flyvninger og ekspeditioner. Direktør i Det Norske Luftfartselskab 1936-40. Fra 1947 direktør i Scandinavian Airlines System.

Riis-Hansen, *Kristen* (1876-1937), da. nationaløkonom og embedsmand, 1919-21 formand for den overordentl. kommission, 1921-22 dir. i Landmandsbanen, 1930-34 formand for forligningsinstitutionen.

Riis-Knudsen, *Christian* (1863-1932), da. teaterleder. 1889-1905 leder af Dagmarteatret. Filmcensur 1914.

Riis-Magnussen, *Adolf* (f. 1883), da. komponist til bl. a. korværket *Colombus* og talr. sange.

Riisnæs, *Sverre* (f. 1897), no. jurist. Statsadvokat fra 1934; tilsluttet Quisling, fra sept. 1940 kommissarisk statsråd for justitsanliggender, 1942-45 justitsmin., bl. hovedansvarlige for justitsmord under besættelsen. Overgav sig 11. 5. 1945 til hjemmefronten. 1947 indlagt til observation på sindssygehospital, mens landsvigersagen udsattes; 1948 erklæret sindssyg.

rijal (pers. [re'jo:l], arab. [ri'ja:l, ri'ja:l]), korrekte stavemåde for rial.

Rijeka, serbokroatisk navn på Fiume.
Rijksmuseum [ri:ksmyze:3m] i Amsterdam, Holl. største museum, med 4 afd: malerier (bl. a. mesterværker i nederl. malerkunst, f. eks. Rembrandts *Nattevægen*), plastik og kunstindustri, museum for nederl. historie (hær og flåde) og kobberstiksaml. Bygn. i nyrenæssancestil, opført 1877-85 af P. J. H. Cuypers.

Rijn [rasin], holl. navn på Rhinen.

rijsstafel [ri:sta:fa:l] (holl. ris-tafel), javansk ret som består i stegt høne med carrysovs, serveret med mange selvstændigt tilberedte retter: kogt ris, revet kokosnød, mangofrugter, tørret fisk o. m. a.

Rijswijk [ri:zvsjk], by i holl. prov. S.-Holl. forst ad Haag; 23 000 indb. (1947). I R sluttedes 1697 fred ml. Frankrig, Englt., Holl. og Spanien, efter Den Pfalziske Arvefølgekrig.

Rikard (eng. *Richard*), *Konger af Engl.* Rikard 1. Løvehjerte, eng. *Richard Cœur de Lion* [ri:tda:k æs-:v:lm] (1157-99), reg. 1189-99, søn af Henrik 2., hertug af Aquitanien 1172, stadige oprør mod faderen. Deltog i 3. korstog 1190, erobrede Kypem 1191 og Acra 1192; fanget på hjemvejen af hertug Leopold af Østrig, først frigivet 1194. Støttede Otto 4. mod Filip af Schwaben og kæmpede mod Filip August og sin broder Johan. - Rikard 2. (f. 1367-1400), reg. 1377-

Arthur Rimbaud. N. Rimsikj-Korsakov.

99, søn af prins Ed vard («den sorte prins») sindssyg 1395, afsat af Henrik 4. - Rikard 3. (1452-85), reg. 1483-85, søn af Rikard af York, 1483 formynder for sine broder sønner Edvard 5. og Rikard, som han styrede og lod myrde i Tower. Skønt han styrede godt, afsat ved Henrik 7.s oprør (slaget ved Bosworth), da hans misgerning blev kendt.

Rikard (eng. *Richard*) (1411-60), hertug af York, tog magten fra den sindssyge Henrik 6. 1455 og indledte dermed Rosekrigen. Anerkendt som tronarving af parlamentet (1460); faldt s. å. i slaget ved Wakefield.

Rikard af Cornwall [ˈkɑmwɪl] (1209-72), søn af Johan uden Land, ty. konge 1257, men kun anerkendt i V-Tyskl.

Rikki-tikki-tavi, desmerdyr i Kiplings »Junglebogen«, d. s. s. mangust.

rikochet 'te're [-ote-] (fr.), afprelle, springe bort fra sin bane (om projektiler).

riksantikvar (lat. *antiquarius* oldtiden), i No. og Sv. (riksantikvarie) en vidensk. embedsmand, der har overtilsyn med bevarelsen af disse landes fortidsminder. Riksbanken, den sv. centralbank, grl. 1656, fra 1668 Rikets Standers Bank. Ved lov 1897 omdannet til R som egl. centralbank med siddelmonopol; styres af »fullmægtige« valgt af rigsdagen og kongen.

'riks'er (no. *riksa* skrig), d. s. s. vandhøns. **'riksesnepper** (*Rostra* 'tulidæ), sneppelign, vade fugle. Hunnen prægtigere farvet end hannen. Levevis som vandhøns. Tropicke.

riksetrane (i. *Aramus scolo* 'paceus), lille, brunl. syd-amer. trane fugl.

Riksgrånsbanan, d. s. s. Malmbanan. **Riksgrånsen**, sv. grænsestation mod Norge på Malmbanan. Turiststation.

Riksgældskontoret [-jælds-] i Sv., grl. 1789, forvalter statsgælden; ledes af rigsdagen.

Rikshospitalet i Oslo, opprettet 1826, flyttet til nye bygninger 1883, senere udvidet; ca. 1000 senge. Undervisningsanstalt for lægestuderende.

riksmarskalk ['riksmar'jalk], øverste embedsmand v. det sv. hof.

'riksmål, til 1917 betegnet for det off. tale- og skriftsprog i Norge (mods. landsmål).

Rila Bjergene, bjerggruppe i Rodopi Bjergene i SV-Bulg. S. for Sofija; når i Musala 2924 m. På S-siden ligger Bulgariens største kloster, Rila - klosteret.

'Rilke, *Rainer Maria* (1875-1926), østr. digter, f. i Praha. R. der efter et rastløst rejseliv i de sidste år fandt ro i Chateau de Muzot i Valais i Schweiz, har i *Sundenbuch* (1905) givet sin mystisk-panteistiske gudssøgen udtryk i en virtuos, billedmættet, klængskøn lyrisk stil. I de mere plastiske, Rodin-påvirkede *Neue Gedichte* (1907-08) vil R. tolke tingenes væsen, medens hans higen i de koncentrede, magisk-tanketunge *Düineser Elegien* (1923) gælder livets urproblemer. Grundlaget for R-s eksistentielle lyrik, ensomheden, angsten, dødstanken, meddeles direkte i prosa værk *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge* (1910, da. T927). R-s værk, hans breve indbefattet, må betragtes som det mest betydelige tysksprogede bidrag til verdenslitt. i moderne tid. (Portr. sp. 3800).

rim, litt., kan inddeles i 3 arter: 1) *stavrim*, f. eks. agt-orm, stor-stærk, især kendt fra nord. oldtidsdigt.; 2) *assonan*, f. eks. røde-kløver, kære-sæde; 3) *enderim* (hel- rim, fuldrim) med væsentlig ensartethed ml. r-ledene fra sidste vokal m. hoved-

tryk, f. eks. skade-blade, rum-dum. - I litt.s hist. har der stundom stået kam ml. rimet og urimet poesi; fl. moderne digtere anser r for et unød. virkemiddel.

rim, *meteor.*; når faste genstande ude i naturen afkøles til en temp., som er under dugpunktet, vil vanddampen fra luften fortættes på dem som dug. Er de afkølede genstande koldere end frysepunktet, fryser det fortættede vand til is på dem og danner r. Under givne omstændigheder, når luften indeholder rigelig vanddamp, kan r blive så tyk, at dens vægt kan sønderrive telegraf- og telefontråde.

rima ['ri:ma] (flertal: *rimur*), rime, isl. digtart; opstået i 14. årh. En r er et episk digt, alm.vis bestående af ca. 50 vers med affitteration og enderim. Stilen præges af anv. af stereotype kenninger. R indledes gerne af nogle strofer af ren lyrisk art (isl: man songur). Emnerne er som rgl. lånt fra sagaerne (især forældersagaerne) og ofte så omfattende, at udførelsen kræver en hel r-cyklus, r., der i meget minder om folkeviseerne, blev opr. brugt til dans, siden (endnu i 19. årh.) foredraget på isl. gårde som aftenunderholdning.

Rimbaud [ræ'bo], Arthur (1854-91), fr. digter; tidlig udviklet, stærkt følsom. Hans digte *Illuminations* (udg. af hans nære ven Verlaine i 1886) har haft en umædelig bet. for senere fr. digtere, især symbolisterne. Et bet. prosaværk er det autobiogr. *Une saison en en'er* (1873). (Portræt).

'Rim'bert, ærkebiskop i Hamburg 865-88, forf. til det vigtige *Vita Anskarii* (da. *Ansgars Levnetsbeskrivelse* 1863). Ansgars ven og efterfølger.

ri'messe, d. s. s. remise (penge el. værdipapirer, der sendes fra et sted til et andet).

'Rimestad, *Christian* (1830-94), da. politiker. Højesteretsassessor, folketingsm. 1861-84, opr. nat.lib., fra 1878 Højres ordfører.

Rimestad, *Christian* (1878-1943), da. forfatter og kritiker. Dr. phil. 1927 på afh. *Baudelaire*. Af krit. arbejder om da. emner mærkes *Fra Stuckenbergt til Seedorff* (1922-23). Udvalg af hans ungdoms fr. påvirkede lyrik i *Kærlighedsdigte* (1920) og *Elegier og Hymner* (1926). Om fr. emner: *Det Fr. Maleri i 19. Årh.* (1938), *Fransk Litteratur 1900-1940* (1943).

Rimestad, *Christian* Filhelm (1816-79), da. redaktør. Lærer (Borgerdydskolen); stiftede arbejderforeningen af 1860, udførte stort oplysningsarbejde i nat.lib. og Folketingsm. 1854-66, 1869-72, eafh. højremand, skarp modstander af socialismen. 1864-75 redaktør af »Dags-Telegraphen«, 1876-77 af »Nationaltidende«.

'Rimfakse, se Hrimfakse.

'Rimini (lat. *A'riminum*), ital. by nær Adriaterhavet i Poslettens SØ-hjørne; 65 000 indb. (1936). Spillede i oldtid og middelalder en bet. rolle, især under slagten Malatesta. 1528 til Kirkestaten.

Rimini, Francesca da, se Francesca da Rimini.

rimkrønike, hist. fremstilling på vers, anv. ofte i senere middelalder. - Den litt. r-genre stammer fra Frankr. (12. årh.); ca. 1450 bruges i en kort sv. r om konger monologformen, som ligeledes er benyttet i de kongebiogr., der udgør *Den Danske Rimkrønike*, skrevet ca. 1480, væsentl. af en broder Niels i Sorø. Trykt 1495 som den måske l. da. bog.

'Rimsikj-**'Korsakov** [-kof], *Nikolaj* (1844-1908), russ. komponist, 1871 prof. ved konservatoriet i St. Petersburg. Har komp. 15 operaer, heribl. *Snehvide* (1882), *Maj-Natten* (1880), *Malda* (1892), *Sadko* (1898), der muligvis er hans bedste opera. *Tsar Saltan* (1900), *Kitesj* (1907) og *Guldhønen* (opf. 1910). Endv. 3 symfonier (nr. 2 *Antar*), orkesterværker, bl. a. den symfoniske suite *Sheherazade* med motiver fra 1001 Nat, *Capriccio espagnol*, ouverturen *Russisk Påske* (*La granne pâque russe*) m. v. Hans værker udmærker sig ved farverigdom og instrumentalt prægt. R fuldførte el. instrumenterede adsk. af de værker, som hans kolleger efterlod ufuldendte, bl. a. »Fyrst Igor« af Borodin, »Hovanstjina« og »Boris Godunov« af Musorgskij. Udover musik har

han skrevet instrumentationslære og en selvbiografi. (Portræt).

'Rimsø-stenen, da. runesten, fundet 1832 indmuret i Rimsø Kirke (Randers amt). 1889 rejst på en gravhøj uden for kirken. Største da. runesten i Jyll. og på Øerne, skønt store dele er bortsprængt.

rimte (*Leu* 'ciscus' 'idus), rei stor, skallellign. karpefisk. Østlig. I Danm. kun på Sjælland og Fyn.

rimthurser, se hrimthurser.

Rin [rit?], jap. mønt = 'io sen.

•**Ri'mAai**, *Rinaldn* (1793-1873), ital. billedhugger. Hovedværker: *Aaonis* og Gruppen *Achilleus* og *Cheiron* (Venezia).

Ri'naldo Rinal'dini, røverroman af Vulpius, udg. 1797-1800.

'Rindom [-nd-], *Erik* (f. 1882), da. journalist; cand. mag. 1908, red. af »Gads Da. Magasin« 1921-36, medarb. ved »Politikeren« 1926-47.

'Rindom [-nd-], *Svend* (f. 1884), da. forfatter. Efter nogle skuespillerår frodig dram. produktion, opført på kbh. privateatre og udenl. scener. *Tyrannens Fald* (1919) og *Kobberbryllup* (1924).

Rindon ['rindø:n], sv. ø, i Sthlm.s skærgård, øst for Vaxholm; 4,5 km². Fæstning Oskar-Fredriksborg; badested Rindobaden.

rinfor'zando [-ts-], fork. *rfz*: (ital: forstærkende), *mus.*, et for en enkelt akkord el. tone pludseligt indtrædende crescendo.

ring, ringformet smykke oftest af ædelt metal til at bære på fingeren. Kendt fra oldtiden. Ægypten (guld- og sølvtråd m. skarabæer), Grækenland, Rom (ofte med gemme el. kame), i Norden fra jernalderen; senere brugt med og uden ædelsten. Glatte r som trolovelsesringe er kendt fra 16. årh., sædvanlige fra 18. årh.

ring, midlertidig, konkurrencebegrænsende sammenslutn. ml. fl. virksomheder, f. eks. en mestergris.

Ring [rin], *Barbra* (f. 1870), no. forfatterinde. Begyndte med en lang række yndede børnebøger; har siden skrevet talr. aktualitetsprægede romaner, ofte med ægteskabsmotiv; bedst er *Når Kulden Kommer* (1915), en personlig og dybtgående analyse af et kvindesind.

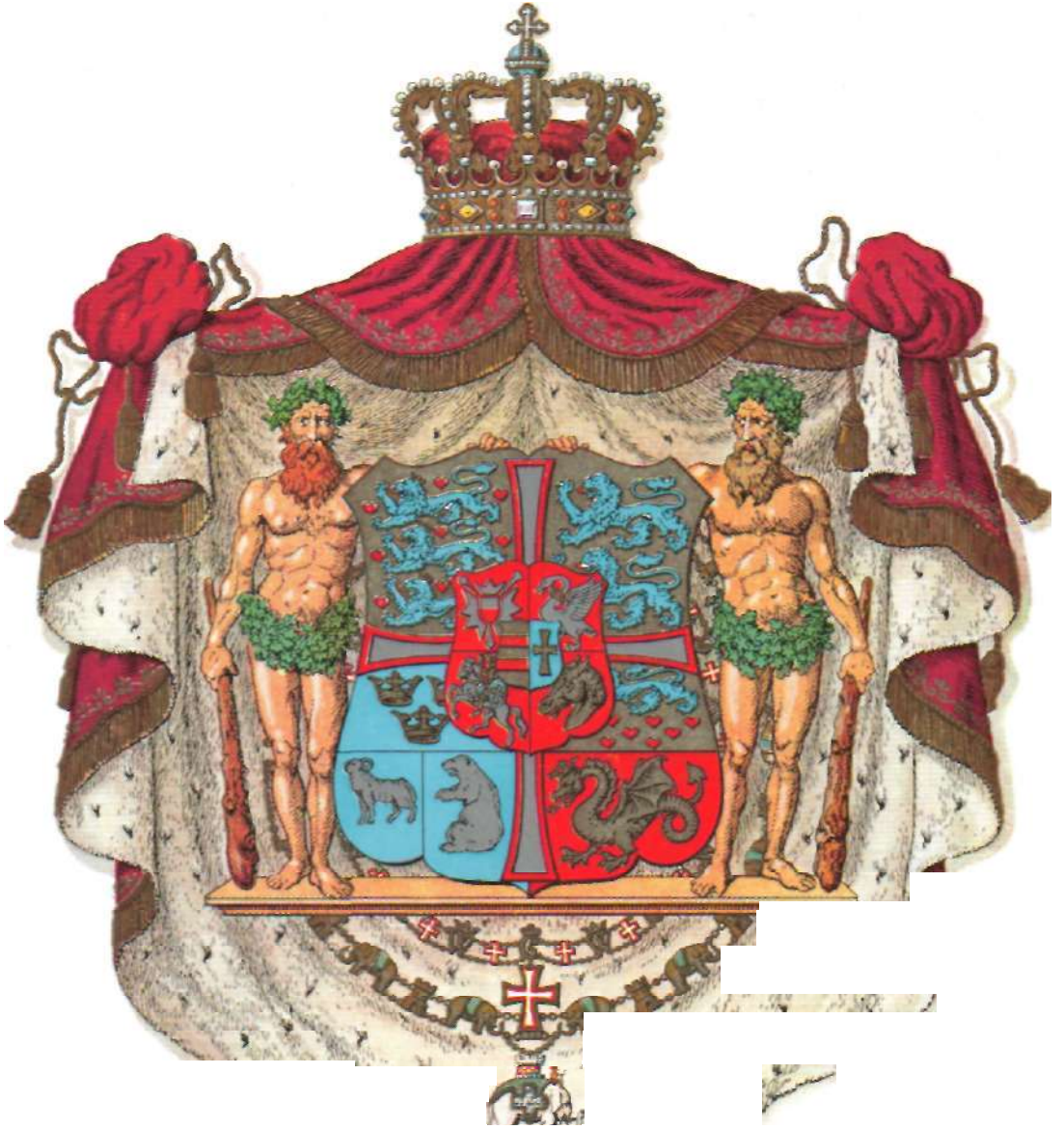
Ring, Ferdinand Edvard (1829-86), da. billedhugger; *figurer til Hvitfeldtsøjlen* (Langelmie) og *Niels Ebbesens statue* (Randers).

Ring, Lauritz / Andersen (1854-1933), da. maler; af bondeslægt, søn af en landsbyhåndværker i Ring v. Præstø. Påvirkn.

L. A. Ring: Kalkemanden. (Kunstmus.)

fra samtidens da. naturalisme samt fr. kunst (Milliet, Bastien-Lepage, Raffaelli) og en overgang af Brendekildes sociale genremaleri; enkelte forsøg i romantisk stil m. skildringer af døden; rejser 1893-95 og 1900 til Ital., hvorfra den mesterlige kopi efter Brueghels »De Blinde«. R har med sans for monumentalitet og karakterfuld afkæring af motivet skabt fremragende figurbill. bl. a. *Forår* (1895), *Havedøren* (1897), *Husmandsfolk* (1898), *Kalkemanden* (1908) samt landskabsbill. fra Karrebekskminde, Enø, Balders-

¥

" * - ^ w

Danmarks Rigsvaben.

brønde og St. Jørgensbjerg af en jævn, men ædel realisme. (III. se endv. tavle Dansk Kunst I).

Ring, Oluf (1884-1946), da. seminarlærer og komponist til folkelige sange; har bl. a. været medudg. af Højskole-sangbogen. Har s. m. F. Vidør udg. en orgelskole (1933).

ringanker, ankeret i de første elektr. maskiner; kobberlederne var lagt i vindinger omkr. en jernring.

ringbjerg, bjergformation på Månen.

ringblæser, i damplokomotivers røgekammer anbragt apparat til at fremkalde kunstig træk i fyret.

ringbrusk (*cartilago cricoidea*), en af strubehovedets bruske.

ringbrynje, rustning til værn for overkroppen af små, sammenføjede metalringe.

ringbue (*Liparis*), slanke småfisk, beslegtede m. stenbider. 2 arter i Danmark.

ringdommer (af boksering), d. s. s. kampleder (i boksnng).

ringdrossel (*Turdus torquatus*), sort drossel m. hvidt bånd over brystet. Det vestl. Skandinaviens og Ml.-Eur.-s bjerge. I Danmark, på træk, har ynglet på Bornholm.

ringdue (*Colomba palumbus*), vild due. Blålig m. hvidt plet på hver side af halsen. Alm. i Danmark, ruger i træer, ofte i haver og parker. Ofte trækfugl.

ringdyvel, opslidset stålring, der anv. til tømmersamling, r lægges i en fræset rille, der går halvt ind i hvert tømmertykke.

ringe, gymnastikredskab, består af ringe af træ el. læderbetrækket metal, som ophænges i hampevove 2,5 m over gulvet, med en indbyrdes afstand af 50 cm.

Ring, da. stationsby ml. Odense og Svendborg, Nyborg og Fåborg, med hvilke den er forbundet med baner; 2291 indb. (1945). Industri.

ringeagtsytring, ærefornærmelse, der består i, at injurianten giver udtryk for sin ringeagt for vedk., hvad enten dette sker over for denne el. over for tredje-mand.

ringeapparat, elektr. apparat, der frembringer ringning ved, at et lille anker forsynet med knebel tiltrækkes af en elektromagnet, når der sendes strøm gnm. denne, hvorved kneblen rammer en klokke. Strømmen går via en stilbar stift, der rører ankeret, gnm. dette. Strømmen vil således brydes, hver gang ankeret tiltrækkes, og ringningen fortsættes.

Ringebu [¹rijøbu], stationsby på Gudbrandsdalsbanen; 400 indb. (1930). I nærheden R Stavkirke (13. årh.).

Ringelnatz, Joachim, egl. *Hans Botticher* (1883-1934), ty. forfatter. R-s skeptiske humor fandt udtryk i grotesk nonsenspoesi, polit. kabaretvise og digte i smag med Villon, endv. selvbøger. skildr. *45 Mariner im Krieg* (1928).

Ring, da. modstandsorganisation under besættelsen. Stiftet 1941, tildels camoufleret som studiekredsorganisation (Dansk Studiering), ledet af Frode Jacobsen. Udsendte illegale meddelelser (»Orientering»), tog initiativ til oprettelse af Danmarks Frihedsråd 1943.

Ringerike [¹riiprkkø], no. landskab i Buskerud, omfatter landet N for søen Tyrifjord omkr. Randselva, søen Sperillen og Begnas nedre løb; 1730 km², 19 000 indb. (1946). Hovedby: Hønefoss.

Ringerike-stilen tilhører beg. af 11. årh. og kendes særlig fra runesten i Ringerike, No. Karakteristisk for R er symmetrisk slyngede, båndformede ornamenter ofte omkr. et større firfodet dyr.

Ringers vædske (efter den eng. læge S. Ringer (1835-1910)), en fysiologisk saltopløsning, der tildels kan erstatte blodvædske.

ringfasan (*Phasianus torquatus*), fasan-

art m. hvid ring om halsen. Indført til V.-Eur., hvor den har blandet sig m. jagtfasanen og nu indgår i de fleste, bl. a. da. fasanbestande.

ringfod, ringformet fortykkelse omkr. kronledet hos hesten. Beror på en kronisk betændelse i ledfladerne el. ledbåndene. Den holdt, R oftest ledsages af plejer at forsvinde ved ledfladernes fuldstændige el. delvise sammenvoksning.

ringformet, kern., d. s. s. cyklisk.

ringguld, oldtidens jordfunde guldringe, hovedsagelig fra bronzealder og germ. tid, ofte overhuggede, da de har været brugt som betalingsguld.

ringhaj (*Pristiurus melanostrumus*), lille plettet haj, 60-90 cm lang. Atlanterhavet og Middelhavet.

ringhat (*Armillaria*) med skærmformet hat og midtstillet stok, der altid har ring. 3 arter i da. skove, den alm. er *homning-svampen* (A. mellea), der er spiselig i ung tilstand. (III. se farvetavle Svampe I).

ringhvirvelen, anat., d. s. s. atlas.

Ringkjøbing Amts Dagblad, da. dagblad (Venstre), grl. 1880 af C. Berg. Oplag 1948: 13 000.

ringkrave, opr. krave på rustning el. køllert, senere metalbrystplade til pryd for officerer, sidst messingplade med indskrift (brandvagt e. l.), som bæres af visse vægter i garnisonen.

ringkrebs (*Arthrotrachea*), nu ikke mere anv. fællesbetegn. for amfipoder og isopoder.

Ringkøbing, da. købstad ved R Fjord; 4500 indb. (1948), med forstæder (1945) 4778. Kirken (15. årh.). Få gi. privathuse. Industri, handel, fiskeri. Havn. Station på vestjyske længdebane og på R-Ørnholm-Holstebro-banen. Ældste kendte privilegier 1443.

Ringkøbing. Grønnegade.

Ringkøbing amt, da. amt ml. Nissum Bredning og Venø Bugt (mod N) og den sydligste del af R. Fjord; 4662 km²; 182 025 indb. (1948); heraf i købstæderne Ringkøbing, Herning, Holstebro, Struer og Lemvig 48 354 indb. Som helhed meget ufugtbar. Overfladen består af bakkeøer. Nuværende omfang fra 1794.

Ringkøbing Fjord, strandsø ml. Nissum Fjord og Ho Bugt, adskilt fra Vesterhavet ved den klitdækkede tange Holmsland Klit med Hvide Sande, Kanal. 30 km L, 15 km br.; ca. 300 km²; 4 m dyb.

ringmur, kreneleret forsvarsmur omkr. borg, fæstning, by.

ringmærkning, metode, hvor man ved at forsyne fugle m. en aluminiumsring m. nummer og mærkerens adresse kan skaffe sig oplysning om fuglens træk. Opr. indført af lektor H. Chr. C. Mortensen i Viborg i 1899, har nu fundet stor anv.

ringning af træer ved afskrælning af en barkring tjener til udtørring af veddet inden fældningen: V2-IV2 år efter r går træet ud, og veddet er da lufttørt r bruges spjelden i Danmark, alm. f. eks. i Siam ved teaktræ.

ringorm, populær betegn. for ringformede hudlidelser.

ringovn, oven til teglbrænding med ringformet ovnrum. Dette er delt i kamre, og ovnen holdes i stadig drift, således at den stærkest opvarmede zone vandrer fra kammer til kammer, medens kamrene i modsat side tømmes og atter fyldes og lukkes, r-s brændselsforbrug er ringe, idet den luft, der køler det ene kammer sten, bruges til opvarmning og brænding af stenene i de næste. Opfundet af en ty. bygmester Friedrich Hoffmann i 1858. (III. se teglbrænding).

ringporede træer, skovbrugsudtryk for træer hos hvilke vedkarrene (poreerne) i tværsnit ses at være store inderst i årringen og meget små yderst i årringen, f. eks. eg, elm, ask. (Mods. spredtporede træer).

ringrenden, adelspost, særl. i 16. årh. anv. v. hofferne: rytter søgte at strække sin lanske gnm. ophængt ring. Ridebane til R bevaret v. Frederiksborg.

ringrev, ringformet koralrev omkr. småøer.

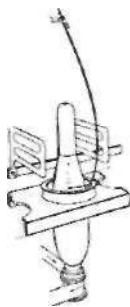
ringridning, festlig kappestrid bl. landsbyungdommen om, hvem der de fleste gange med en lanske kan tage en i en galge ophængt ring, r, der er en efterligning af adelen ringrenden, findes endnu bevaret visse steder i Danmark. (meget udbredt i Sønderjylland).

'Ringsjon [-Jon], sv. sø, Skåne, NØ for Lund; 43 km².

ringso, hestesko, der forøger hovens understøttelsesflade, idet strålens bageste ende hviler mod skoen. Ringskoen er lukket bagtil, idet et tværstykke, der bærer lidt fremefter, forener de to skogrene bagtil.

ringskurv, d. s. s. trichophyti.
ringeskøre, ringflak el. kredsridser hos træ er en revne, der følger en årring på et stykke, hvorpå den kan springe over til den anden årring. Denne fejl opstår på samme måde og gør samme skade som kernekløft.

ringsspindemaskine, kontinuerligt arbejdsende spindemaskine med lodrette spindeler, der hver er omgivet af en ringformet skinne, som bærer og styrer en stålbojle (løberen). Forgarnet føres gnm. et faststående ledøje lodret over spindelens og videre gnm. løberen, hvorefter det opvikles som færdigt garn på spindelens, idet garnet under spindelens rotation søger at trække løberen med rundt men forsøkes heri af dennes og foringskinnens friktion, hvorved opnås samtidig snoning og opvikling, r har stor produktivitet og anv. i stigende grad til spindning. Ringspundet garn er relativt fast p. gr. af den hårde snoning.

Ringspindet.

ringsspinder [*Malaco'soma 'neustria*], bruglig sommerfugl af spindernes fam. Ægene lægges ringformet omkr. tynde kviste. Larverne, der har en blå stribe langs siden, lever mange sammen i store spind. Æder blade af løvtræer. Skadelig i haver.

Ringsted, da. købstad på Sjælland 15 km 0 for Sorø; 8342 indb. (1948), m. forstæder (1945) 8749 indb. St. Bendts Kirke (se Ringsted Kloster). På torvet tre store sten, der efter traditionen er de gi. tingsten. Industri: maskiner, mel, øl m. m. Svineslagteri. Station på Kbh.-Korsør-banen og udgangspunkt for R-Næstved- og R-Køge-banen. - I hedensk tid offerplads. I beg. af middelalder, Sjællands anseligste by, hovedtingsted for Sjælland. 1170 fandt den første da. kroning (Knud 4.) sted i R. Benediktinerklosteret bidrog meget til byens anseelse. I 16.-17. årh. tilbagegang.

Ringsted. St. Bendts Kirke.

Ringsted, Henrik Pibe (f. 1907), ad. journalist, cand. mag. 1931. Korresp. til »Politiken«, i Berlin 1939-45, i London fra 1945. Allieret krigskorrespondent v. Niirriberg-processen 1945. *Maskerne Falder i Nürnberg* (1946, s. m. Helge Knudsen).

Ringsted Folketidende, da. dagblad (Venstre), grl. 1871. Oplag pr. 31. 12. 1948: 9712.

Ringsted kloster, benediktinerkloster, grl. af Sven Estridsen, fuldført 1082. Af bygn. står endnu den skønne teglstenskirke, St. Bendt (afløser af en ældre fradstenskirke fra ca. 1080), Valdemarernes gravkirke (grave for Vald. 1. og 2., Erik Plovpenning, Erik Menved og den sv. kong Birger Magnusson), hvori også Knud Lavards skrin opbevares. Kirken er en stor basilika, hvis korsarme hver har to apsis-kapeller (genopførte), flankerende den høje korundring; den er påbeg. i 1160erne og fuldfendt nogle årtier senere. Gennemgribende restaurering 1900-09 (Storck). - En peramentfortegnelse (Ringstedtavlen) fra ca. 1400 nævner i alt 20 kgl. begravelser; gravene er markerede med moderne sten.

ringsæl (*Phota hispida*), temmelig lille, arktisk sæl. Gullige ringformede tegninger på ryggen. En reliktestand i den indre Østersø, Ladoga, Kaspiske Hav, Bajkalsøen o. a. søer.

ringsølv, ringformede sølvbarrer; brugtes sammen med alm. ringe, der ofte er sønderhuggede, sor-, betalingsmiddel i vikingetid.

ringøgler (*Zo'nuridae*), fam. af afr. øgler.

Skællene i længde- og tværrækker. **Rink**, Hinrich yohannes (1819-93), da. geolog og grønlandsforsker. Deltog i Gaiatheas jordomsjelling, miner, rejse til Grønland; 1871-82 direktør for Grønland. styrelse. Afhandl. om Grønlands geologi, geografi og befolkning.

• **Rinkenæs**, da. stationsby (Sønderborg-Tinglev) v. Flensborg fjord; 603 indb. (1945).

• **Rinnan-banden**, no. terrorgruppe, der under besættelsen som tyskeres hjælper foretog 80 mord og ca. 1000 anholdelser m. mishandling. Ledet af tidl. chauffør Henry Oliver R. April 1946 indlededes omfattende proces mod 30 mænd og kvinder af R; 11 dødsdomme sept. s. å.

• **Rintelen**, Anton (1876-1946), østr. politiker. Jurist. Blev fra krist.-socialt nationalrådsmedl. diktaturtilhænger. Min. under Dollfuss 1932-33, fjernet som nazist; østr. gesandt i Rom; juli 1934 til Wien, udbråbt af nazistiske kupledere til forbundskansler. Efter selvmordsforsøgdømt til livsvarigt fængsel for højforræderi, skømt R nægtede delagtighed i kuforsøget og Dollfuss' mord. Benådet febr. 1938 på ty. forlangende.

Rinuccini [ri'nu:t:Jini], 0(iavro(1562-1621), i tal. digter. Med *Dafne* (opført 1594), der blev sat i musik af Jacopo Peri (1561-1633), skabte han det første melodrama.

rio (sp. *rio*, portug. *rio* [riu], bras. [riju]), flod.

Rio Branco [riju 'br'Æku], brasiliansk territorium v. grænsen til Venezuela; 250 200 km²; 15 000 indb. (1946).

Rio de Janeiro [riju di 3<;neiru], 1) stat i SØ-Brasilien, 68 950 km²; 2 070 700 indb. (1946). Hovedstad: Niteroi; 2) hovedstad i Brasilien, 1 995 000 indb. (1946). Sydamerikas næststørste by med en meget smuk beliggenhed på vestsiden af naturhavnen Baia de Guanabara, der skærer sig 25 km ind i landet. R ligger i et særligt forbundsdistrikt udskilt af 1). Over byen hæver sig flere klippekidder, bl. a. Pao de Açucar (Sukker toppen, 390 m). Verdensberømt bot. have. Nærmest havnen findes et gammelt kvarter, ellers er R en moderne storby. R er Brasiliens vigtigste import-havn og eksporthavn (kaffe, mineraler). - R betyder Januárfloden, muligvis navngivet af portugiseren Gonzalo Coelho, der ankrede her nytårsdag 1502.

Rio de Oro [rio ftæ 'ara], syd. zone af sp. Sahara; 190 000 km², ca. 20 000 indb. Navnet R bruges på de fleste kort om

hele Sp. Sahara, inkl. den nordl. zone Sekia el Hamra.

Rio Grande (del Norte) (arner. [ria-'gránd(i)], sp. [rio 'grondæ]), 2800 km l. grænseflod ml. USA og Mexico, udspringer i Rocky Mountains i Colorado, løber mod S gnm. New Mexico, der deles i to dele af dens dybe dal; mod S ved Elephant Butte Dam er floden opdemmet til et reservoir til kunstvanding. Ved El Paso bøjer den mod SV og danner grænsen ml. Texas og Mexico til sit udløb i Mexico Golfen. Usejlbår.

Rio 'Grande de Santi'ago [flæ san-'tjago] el. *Rio 'Lerma*, afvander den sydlige del af Den Mexicanske Højslette, gennemstrømmer Chapala Søen og falder ud i Stillehavet; 800 km.

Rio Grande do Norte [riju 'gr<;di du 'norti], stat i NØ-Brasilien; 57 310 km², 861 000 indb. (1946). Hovedstad: Natal. Bomuldsavl.

Rio Grande do Sul [riju 'grædi du 'sul], sydligste stat i Brasilien; 236 400 km², 3 724 000 indb. (1946). Hovedstad: Porto Alegre. Bet. agerbrug (majs, hvede, tobak); kvægavl; kullejer.

Rio-konferencen, møde ml. de amerikanske udenrigsministre i Rio de Janeiro jan. 1942. Man vedtog samarb. t. beskyttelse af vestl. halvkugle, afrydelse af dipl. forb. m. tremagtspagtens lande (ikke gennemført af Argentina og Chile) og anbefalede kontrolforanstaltninger mod 5. kolonne-arbejde.

Riom [rj3], fr. by i dept. Puy-de-Dôme; 13 000 indb. (1946).

Riom-processen, proces ført 1942-43 i Riom af Vichy-regeringen mod Blum, Daladier, Reynaud, Gamelin m. ll. som ansvarlige for sammenbruddet 1940. R førtes langsomt og gav intet resultat; Daladier og Blum retfærdige virkningsfulde angreb på Petain og andre militære, der havde forsømt at skabe et tidssvarende militærvæsen.

Rio 'Muni, sp. navn for den kontinentale del af Spansk Guinea; 26 000 km², 139 000 indb. (1940).

Rio Negro, 1) [riju 'negru] (i Colombia: *Rio Guainia*), største nordl. biflod (2150 km) til Amazonas, udspringer i Colombia Llanos, modtager gnm. Rio Cassiquiare vand fra Orinoco. Mundingen i Amazonas ved Manaus er 2,4 km bred; 2) [rio 'nægro], 1000 km l. flod i Argentina, adskiller Pampas fra Patagonien.

Ri'oni, 315 km l. flod i Georgien, Sovj.; udmunder i Sortehavet.

Rio 'Tinto, flod gnm. SØ-Spaniens kobbermalmfelter. Ved R ligger minebyen Minas de Riotinto, 60 km NV f. Sevilla. Herfra R-kis, svovlkis.

Riouw Øerne [riouj, øgruppe i Holl. Indien, S f. Singapore; 3663 km²; ca. 125 000 indb. På Bintan store bauxit-lejer.

R. I. P., fork. for lat. requiescat in pace: han (hun) hvile i fred.

ripi'eno (ital. udfyldende), mus., omtrent d. s. s. tutti. I 17. og 18. årh.s orkesterkoncert navnet på de akkompagnerende instrumenter, der skulle spille overgangene ml. soloepisoderne og som skulle støtte solostemmerne.

ri'post (ital. *risposla*, af lat. *respondere* svare), 1) i fægting et hug el. stød, der udføres umiddelbart efter en parade; 2) træffende svar. ripo'ste're, 1) give modstød; 2) give træffende svar.

rips, tekstil., d. s. s. reps.

ri's (sanskrit *vrihi*) (*Oryza sativa*), eenårigt topgræs til store, ru el. stivhårede, læderagtige inderavner («ris-skaller»), der omslutter kornet. Jordens vigtigste brødpilante, der i Indien, Kina og Japan er befolkningens vigtigste føde. Dyrkes kun i trop. og subtrop. egne, hvor den kræver en sumpet og frugtbår jordbund, r-s hjemland er ukendt, måske Kina el. Indien. En mængde sorter kendes; de kan deles i to grupper: 1) bjerg-r og 2) sump-r. r dyrkes på marker, der kan overvrisles, r sàs tæt og udplantes senere, indhøstning foregår ved afskæring af toppen, r-s korn indeholder ca. 70% kulhydrater (stivelse), men kun 7% protein, væs. mindre end de andre

kornarter. Den under normale forhold i Danmark importerede r er poleret, d. v. s. afskallet og renset på særlige maskiner. Den frygtede sygdom beri-beri fremkommer, når befolkningen i r-s hjemlande udelukkende ernærer sig af poleret r, idet B-vitaminerne i denne er fjernet. Af r fremstilles gry n (til grød), mel (til brød), stivelse (til linned), klid (foderstof), isolationsmateriale (af skallerne), papir (af stråene) og sake, en øllignende drik. Er hovednæringsmiddel i Østen. - Verdensproduktionen af r var 1946ca. 138 mill. t (mod 149 mill. t 1935-39). Ca. 95% høstes i S- og Ø-Asien. De vigtigste produktionslande var 1946:

Risplante.

mill. t.

Kina	46,4	(især mod S, men dyrkning lykkes og i Manchuriet).
Indien	45,8	(lans Ganges og Brahmaputra samt i Deccans kystland, (halvdelen af Japans agerland; især i den subtrop. del).
Japan		
Java	5	
Indokina	4	
Burma	3,9	
Siam	2,4	
Brasilien	2,4	

I USA dyrkes r ved Golfkysten; i Eur. har kun Po-sletten og Andalusien nævneværdig produktion.

Filipinsk rislandskab med nylig udplanted ris.

Risavlens forudsætter, foruden de særlige klimatiske krav, tilstedeværelsen af billig og rigelig arbejdskraft på anv. af maskiner ikke er mulig. Udbyttet pr. ha er ca. dobbelt så stort som for hvede; størst i Spanien og Italien (40-60 hkg), mindst i Indien (12-14 hkg). Normalt kommer 6-7% af prod. i internat. handel. - De vigtigste eksportlande er: Burma, Indokina og Thailand; eksporten er i første række rettet mod Japan, Kina, Holl. Indien og Indien.

ri's (ital. af arab. *rizma* pakke papir), mål i papirhandelen: = 20 bøger.

risa'lit (ital. *risalto* fremspring, udbygning), fremspringende facadeparti (i bygn.s fulde højde); f. eks. ende-el. midt-r.

risbille (*Ca'landra o'ryzae*), m. kornbillen beslægtet snudebille. Lign. levevis.

risbrøndevid, d. s. s. sake.

'Riseby'e, Eloff (1895), da. maler; medl. af »Den Frie Udst.« fra 1940; navnlig figurbill.; udsmykn. af forsk. kirker; leder af akad.s mosaik- og freskoskole, 1949 udnævnt til prof.

risfugl [*Padda ory'zora*], grå, sorthovedet væverfugl, hvide kinder. Malacca, Soendøerne. Anretter stor skade på rismarker.

'rishi [i-ti] (sanskrit *rshi* hellig seer, vismand), i indisk-vedisk rel. de legendariske forfattere af hellige tekster.

- risiko** (ital. *rischio* fare), mulighed el. fare f. skade, tab o. l., især det usikre, uberegnelige udfald af en foretænkt. Kontrakt og sædvane afgør risikoens fordeling. En række r kan imodgås v. forsikring: i øvrigt tjener forretningsmandens nettofortjeneste bl. a. til dækning af hans r.
- ris'kontro**, d. s. s. reskonto.
- riso'luto** (ital.), *mus.*, bestemt, energisk, kraftig.
- risorgimento, il** [-d3i'mento] (ital.), genrejsningen, genopstandelsen, særlig om den nat. friheds- og enhedsbevægelse i 19. årh.
- ri'sotto** (ital.), ris brunet i bouillon og smør og krydret med reven ost.
- rispapir** (*ris*, i bet.: tynd gren), en særlig art papir, der fremstilles af den i Østasien voksende *Aralia*, hvis marv opskæres i tynde blade, der kun få enkeltvis, aldrig sammenlimet, r er skørt og anv. især til akvarellmaleri.
- Rispebjerg-sanden** (efter *Rispebjerg*, bakke ca. 8 km SØ for Åkirkeby), en spættet sandsten af 3 m tykkelse, der på Bornholm forekommer ml. de grønne skifte og alunskiferen.
- rispråk**, sømærke i småfarvande.
- Rissanen, Juho** (f. 1873), fi. maler; skildr. af fi. almueliv. *Dekorationer i nationalteatret*, Helsingki.
- Ri'sskov'**, del af Vejbyh-R kommune, forstad til Århus, sindsygehosp. (710 pladser).
- rissole** [ri'sol] (fr.), stuvning af grønsager, kød el. fisk indbagt i møjdeg og fedtkødt.
- ristvælle** fremst. af affald fra risgrynfremst.; den udblødes i ca. 18 timer i ca. 0,5% natronlud, udvaskes, males på kværne og isoleres v. opslæmning. Renfremst. er vanskelig, dels fordi stivelseskornene er så små (3-7 M), dels fordi de er fast sammenkittede med gluten, r er særlig egnet til stuvning af tøj.
- rist**, den del af en ovn, hvorpå brændslet hviler, og hvorigennem asken kan falde ned. r består hyppigst af jernstænger el. vandkølede rør, der kan sidde i et plan el. danne en trappe. I en kæderist danner ristestængerne ledene i en endeløs kæde, der er ført omkr. to roterende tromler, hvorved brændslet mekanisk kan føres frem. - riste i et kloak-anlæg har til opgave at tilbageholde grovere forurenninger før pumpeværk el. rensningsanlæg.
- Rist, Johan Georg** (1775-1847), da.-holstensk diplomat. Knyttet til Schimmelmann, chargé d'affaires i London 1806-07, fra 1809 i Hamburg, søgte afsked 1813. 1834-46 medl. af provinsialregeringen på Gottorp. Tyskpræget med liberale dragninger; udg. erindringer.
- Rist, Johann** (1607-67), ty. forfatter. Præst i Holsten, skrev salmer, *O Ewigkeit, du Donnerwort*, og dyrkede hyrdepoesi.
- Rist, Peter Frederik** (1844-1926), da. officer og forfatter. Personlige oplevelser bag romanen *En Rekrut fra 64* (1889) og novellesaml. *Soldater* (1890) m. fl. Et andet særnummer i den kulturhist. pæstiche (*Pagebreve* 1898). Som mere faglig forf. bl. a. skrevet *Fra Støvlet-Tiden* (1884) og været medudg. af serien *Memoirer og Breve* (1905-27).
- risteovne** af forsk. konstruktion anv. til opbejdring af svovlhold. malme under lufttilførsel (ristning), hvorved dannes metalitter og udvikles svovldioksyd; ved klorerede ristning tilsættets kogsalt. Varmeformbruget dækkes helt el. delvis ved forbrændingsvarmen. r kan være skaktovne (kiln), flammesteovne (herdovne), muffelovne el. cylindriske etageovne (Wedgeovn, Herreshof- og Lurgioevne).
- Ristori** [-stDj. *Adelate* (1822-1906), ital. tragedieskuespillerinde. Skabte sig verdensry ved turneer, hvor hun spillede det klassiske repertoire med lidenskabelig realisme (bl. a. Medea og Lady Macbeth). I Kbh. 1879 og 80.
- ri'storno** (ital. *ristorare* genoprette), tilbagebetaling af erlagt forsikringspræmie som if. den da. forsikr.aftalelov under visse betingelser skal ske ved en forsikringsaftales ophør for aftalt tid, el. når en interesse faktisk ikke blev udsat for en forudsat risiko.
- ristyg** (fra sv. *ristugg*, af ris kvas + *tugg*, verbalsubst. til *tugga* tygge) fremstilles af grene og ris ved hugning i f. eks. 10 cm længde i en maskine, trukket af traktor el. lign.; anv. til brændsel.
- 'risus sar'donicus** (lat.: sardonisk latter), krampagtigt smil ved stivkrampe.
- risvin**, d. s. s. sake.
- 'Risør**, no. købstad (fra 1723), Aust-Agder, ved Skagerak, SV f. Kragerø; 2700 indb. (1946).
- rit.**, fork. for ritenuo el. ritardando.
- ritar'dando** (ital.), *mus.*, tøvende, efterhånden aftagende i hastighed.
- Ritchie** [ritʃi], Sir /Vei/Methuen (f. 1897), brit. general. 1914-19 i Frankr. og Det Mellemste Østen. 1940 i V-Eur., 1940-41 vicestatschef i Mellemste Østen. Fik dec. 1941 kommandoen i Libyen, undsatte Tobruk. Afløst juni 1942 af Auchinleck efter nederlag mod Rommel. Scottish Command 1945-46. 1946 øv.kommand. i SØ-Asien, sept. 1948 udnævnt til leder af den brit. forbindelsesmission i Washington med tiltrædelse juli 1949.
- 'Ritenbenk**, udsted på vestsiden af Arveprinsens Ejlend, Vestgrøn. 89 indb. (1946).
- rite'nuto** (ital.), *mus.*, holdende tilbage, langsommere end det foregående tempo.
- ritmester** (ty. *Ritt* ridd), officersgrad i rytteriet svarende til kaptajn, r er som regel eskadronchef.
- ritor'nel'** (ital., af *ritorno* genkomst), opr. ital. folkesang. 1) *lit.*, et lille digt på 3 linier, rimet abaa. Berømte er Aarestrups blomster-r. 2) *mus.*, et lille instrumentalt musikstykke, der spilles som indledn. til og forbindelse led enten ml. de forsk. dele af en arie, soloepisoder i en instrumentalkoncert el. scener i en opera. Især i 17. og 18. årh.
- ri'torno** (ital: tilbagevendende), d. s. s. ristonro.
- Ritsch** [ritʃl], *Albrecht* (1822-1889), ty. prct. teolog. I tilslutning til Kants filosofi afviser han al metafysisk spekulation inden for teologien, hvor vi står over for praktiske værdimomente. R var den liberale vurderingsteol.s førende navn.
- ritte** (ty.), (*væve*)blad el. *kam*, den kam-lignende del af væven, ml. hvis tænder kædetrædene føres ved kædens montering på vævestolen.
- Ritter, Karl** (1779-1859), ty. geograf, en af den moderne geogr. videnskabs grundlæggere. Hovedværk: *Die Erdkunde im Verhältnis zur Natur und zur Geschichte des Menschen* 1-2 (1817; 1-19 1822-59).
- 'Ritter, Wilhelm** (1847-1906), schweiz. ingeniør. Prof. i brobygning i Zürich. Foregangsmand inden for den grafiske statik.
- ritu'al'** (lat. *rituale* som vedrører ritus), den gnm. tradition overleverede, oftest af et præsteskab systematiserede el. vedtagne ordning for kulten el. gudstjenesten.
- ritua'lister** (af *ritual*), den yderliggende fløj af anglokatoликkerne.
- ritu'al'mord**, sakralt menneskeoffer. I den antisemitiske agitation beskyldtes jøderne for at begå r (ofring af kristne børn ved gudstjenesten). Den falske beskyldning tjente helt op i 20. årh. som påskud til jødeforfølgelser.
- ritu¹ el'**, som hører til ritus.
- 'ritus** (lat.), rel. brug; den side af gudstjenesten el. kulten, som udgøres af de egl. sakrale handlinger.
- Ritusam'hāra** [-sar-] (sanskrit: årstidernes sammenkomst), lyrisk digt af Kālidāsa, skildring af de 6 ind. årstider.
- 'Ritzau Bureau**, grl. 1866 af E. N. Ritzau (1839-1903) (familieinteressent-skab), 1.1. 1947 overgæet til et af den da. dagspresse oprettet interentskab, I/S R. Adm. direktør (siden 1923) L. Ritzau (f. 1886). R formidler nyheds-materiale fra såvel ind- som udland til den samlede da. presse samt radioavisen. Dette sker gnm. egne korrespondenter over hele Dänn. og gnm. samarb. med de førende nationale telegrambureauer i Eur. Har eget fjernskrivernet og radio over speciel bølglængde.
- Riu-kiu Øerne**, urigtig stavemåde for Ryu-kyu Øerne.
- 'Riva**, ital. by ved N-enden af Lago di Garda. 10.000 indb. (1936); kur- og badested.
- Rivadavia** [ri'vi'Qa'Øja] (egl. *Como'doro R*), oliefelt i sydl. Argentina ved San Jorge Bugten. 732 olieklæder, hvoraf 470 tilhører staten. Produktion 1944: 1,6 mill. m³.
- Rival** [ri'va:ʃ], *Hippolyte Denisard* (1804 —69), fr. spiritist. Udgav bl. a. *Le livre des esprits* (åndernes bog) 1859.
- ri'va'l'** (lat.), konkurrent, medbejler; ri val'i'se're, konkurrere, kappes (med), søge at overgå.
- rival** [ri'ua, ri'ua'l] (ty. *Reibahle*, af *reiben* riveop i), flerskåret værktøj til at give huller rigtig størrelse og form.
- Riva'no'l'**, ætoksydiamino-akridinlaktat (akridin findes i stenkulstjerner). Et af de første kemoterapeutika, anv. til overfladedesinfektion.
- Rivas** ['rite], *Angel de Saavedra* (1791-1865), sp. digter og statsmand. Har bl. a. skrevet skuespillet *Don Alvaro* (1835) og *La morisca de Alajuar* (1842), Anses for banebryderen for romantikken i sp. digtning.
- Rivel** [ri'vi], *Charlie* (f. 1897), sp. cirkusartist af sp.-eng. familie. Har vundet ry som en af sin tids betydeligste klowner i et nummer, hvor han kombinerer komisk entré med trapezacrobatik. Hans udråb »Akrobat oh« blev populært ved fl. gæstespil i Kbh.
- rivelse**, de kornråst, der spilles på marken og opsamles med hånd- el. hesterive.
- river** [ri'va] (eng.), flod.
- Rivera** [ri'væ:ra], *Diego* (f. 1886), venstreorienteret mexikansk digter og maler. Kendt for sine freskomalerier.
- Rivera** [ri'væ:ra], *José Primo de* (1903-36), sp. politiker, søn af Miguel R. Grl. sp. falangebevægelse; skudt i Alicante 6. 6. 1936 ved beg. af borgerkrigen.
- Rivera** [ri'væ:ra], *Miguel Primo de* (1870-1930), sp. general, politiker. Tog 1923 i forståelse med Alfons 13. diktatorisk magt, styrede varsomt; svækket ved voksende uvilje i folket og splittelse herskende militærklæ, faldt 1930.
- Riverside** [ri'væ:ra'said], centrum for appellsnavl i California, USA, 80 km Ø f. Los Angeles; 35.000 indb. (1940).
- ri'verso** (ital: omvendt), *mus.*, betegner, at en stemme i en kanon skal fæses bagfra (krebsekanon).
- 'Riverton, Stein**, pseud. for Sven Elvestad.
- Rivi'era'en** (ital. *Riviera* [-'vi:æ-], strandbred; fr. (la) *Rivière* el. oftest: *Cote a'Azur*), Middelhavskysten ml. Toulon i Fr. og Spezia i Ital.-specielt ml. Saint-Raphaël og San Remo. Beliggenheden på S-siden af Alperne og Appeninerne betinger den milde vinter, det tidl. forår og den landskabel. skønhed, der gør R til Eur.s kendteste turistområde.
- Rivière** [ri'vi:æ:r], *Jacques* (1887-1925), fr. romanforfatter og kritiker; hans essays har haft stor indflydelse, red. 1919-25 *Nouvelle Revue Française*.
- 'Rivoli**, ital. landsby ved Adige 20 km NV for Verona, skueplads for Napoleons sejr over Østrig 14. 1. 1797.
- Riyadh, Ar** [arri'ja:ʃ], hovedstad i Saudi Arabien, i det centrale Arabien Ø for Medina; ca. 60.000 indb. Oaseby og vejcentrum.
- Rizāiyeh** [rezo:'æ:jəh], by i V-Iran; ca. 50.000 indb. Ligger ved R-saltsøen (*Urmia-søen*); 7500 km².
- Rizā Shah Pahlavi** [re:zD: 'Jo:f pā'lā-'vi:], opr. *Rizā Khan* (1878-1944), *shah af Iran* 1925-41. Officer; krigsmin. og ledende i Iran fra 1921, afsatte sig shahdynamiti 1924, søgte forgæves at skabe republik, tog shah-titel 1925 (navne-skifte fra Rizā Khan til R). Arbejdede på modernisering af Iran, delvis i konflikt m. muhamedansk gejstlige; hævdede over eng. olieelskab Irans magt over oliedilderne og øgede Irans selvstændighed under balanceren ml. Sovj. og Engl. Gennemførte bygn. af trans-iranske bane; finansreform. Da Engl.-Sovj. efter ty.-sovj. krigs udbrud sommer

Rizd Shah Pahlavi. Paul Robeson.

M. de Robespierre. J. D. Rockefeller.

1941 krævede kontrol over forbind. fra havet til sovj. grænse, forsøgte R modstand, men måtte efter kort kamp give op 28.8. Abdicerede sept. s. å. Død i allieret fængselskab i Johannesburg. (Portr.).

Rizzio, David, se Riccio, David.

Rizzo [ˈritːso], Antonio (ca. 1430-1500), ital. billedhugger og arkitekt. Virkede som bygmester ved dogepaladsets gård i Venezia og har som billedhugger udført Adam og Eva hertil (1484) og i Frarikirken gravmælet over dogen Niccolò Trono (efter 1473).

Riazan [ˈʁʌzʌn], by i RSFSR, Sovj., SØ f. Moskva ved Oka; 95 000 indb. (1939). Banecentrum med alsidig industri.

Rjukan [ˈrjuːkan], 1) 105 m h. no. vandfald i floden Måne i Vestfjordalen, Telemark, NNV f. Gausta. Vandrakft-anlæg. Frøystul (51 m faldhøjde, 25 000 kW), Vemork (Rjukan I; 295 m faldhøjde, 140 000 kW) og Såheim (Rjukan II; 267 m faldhøjde, 117 000 kW). R er nu praktisk taget tørlagt; 2) no. industriby ved 1) 6100 indb. (1946). Opstået omkr. Norsk Hydros salpeterfabrikker, grl. af Samuel Eyde. Arner, bombardement 16. 11. 1943.

RKO (fork. for Radio Keith Orpheum), arner, filmselskab, d. s. s. Radio-Pictures.

RM, fork. f. Reichsmark.

rm, fork. f. rummeter.

Rn, kern. tegn for radon.

Roach [ˈroʊtʃ], Hal (f. 1892), arner, filmproducent og instruktør. Byggede 1919 sine egne studier. Har bl. a. instrueret »Topper« og »Topper ta'r på Tur« (1938). Producerede 1939 Steinbeck-filmen »Mus og Mænd«.

roadster [ˈroʊdstɑː] (eng.), betegn. for et karosseri til en åben bil. r har eet permanent sæde til 2 pers., men ved at åbne en klap i den bageste del gives der plads til yderligere 2 pers.

'ro'an'drik kaldes en andrik, når den om sommeren har fældet svingfjerene (ældre da. *ruē* fælde fjere) og derfor er ude af stand til at flyve.

Roanne [ˈrɔːn], fr. by ved øvre Loire; 45 000 indb. (1946). Bet. tekstil- o. a. industri.

Roanoke [ˈroʊnoːk], industriby i Virginia, USA; 69 000 indb. (1940).

Roanoke River [ˈroʊnoːk ˈrɪvər], 720 km l. flod i USA, fra Blue Ridge i Virginia mod SØ til Albemarle Sound i North Carolina.

Roar, anden stavemåde for Hroar.

roastbeef [ˈroʊstbiːf] (eng. *roast* stege + *beef* oksekød), oksetyndsteg el. mørbradsteg, som steges kortest muligt, så den røde kodfarve bibeholdes.

Robaxglas (ty. fabr.), glas bestående af to lag med forsk. varmeudvidelse.

Robb [ˈrɒb], Sir James (f. 1895), brit. luftmarskal. 1942 vicechef for den kombinerede krigsførelse under Mountbatten, 1943-44 under Tedder i N-Afr. og Normandiet. 1944-45 under Eisenhower ved luftstaben i Middelhavet og som vice-luftstabschef v. SHAEF. 1945-47 overkommando inden for RAF. 1947-48 vicechef for luftstabcn. Okt. 1948 øverstkommanderende for Vestunionens luftstyrker.

Robbia [ˈrɒbɪjə], ital. billedhuggerslæggt. 1) *Lucadella R* (1400-82). Udførte 1431-37 sangertribunen i *Fire mes domkirke*, men er især kendt for sine relieffer i brændt og farvet glaseret ler. De runde relieffer, tondoerne, er ofte omgivet med frugt- og blomsterguirlander (111.); 2) *Andrea della R* (1435-1525), nevø til 1), udførte

lign. arbejder; hans sønner igen videreførte værkstedet.

'røbe (fr. [ˈrɑːb]) (fr. kjole), i middelalderen et klædningsstykke m. lange, vide ærmer. Ca. 1500 en kvindedragt m. nedringet, tætsluttende liv. Senere kaldes kvindernes overkjole, nu ofte en fornem selskabskjole, r.

Robert i Friseren, greve af Flandern 1071-93, Knud 2. Helliges svigerfader.

Robert (fr. [ˈʁɔːbɛːr]), fr. konger. **Robert I** (865-923), reg. 922-23; broder til Eudes; rejste oprør mod Karl 3., men faldt i et slag ved Soissons. - **Robert 2.**, den Hellige (ca. 970-1031), reg. 996-1031; søn af Hugo Capet; støttede liguacenserne; arvede 1002 Burgund.

Robert, ital. *Roberto*, konge i Neapel 1309-43, søn af Karl 2., bekæmpede kejser Henrik 7., mæcen for Petrarca og Boccaccio.

Robert (fr. [ˈʁɔːbɛːr]), hertuger af Normandiet. **Robert 1.**, Rollos navn som kristen hertug af Normandiet 911-27. - **Robert 2.**, le diable [la'djaːbl] (Djævelen), reg. 1028-35; forsøgte forgæves at erobre Engl. fra Knud den Store 1034. Hans tilnavn gav anledning til sagn om ham, der er emne for Meyerbeers opera »Robert le Diable« (1831). - **Robert 3.**, (1054-1134), reg. 1087-1106; søn af Vilhelm Erobreren, deltog i 1. korstog 1096-99, mistede 1106 Normandiet til sin broder Henrik 1. af England og var fange til sin død.

Robert (eng. [ˈrəbət]), 3 skotske konger. **Robert 1.** Bruce, reg. 1306-29, rejste skotterne mod Engl. og slog Edvard 2. ved Bannockburn 1314. - **Robert 2.**, reg. 1371-90, huset Stuarts stamfader. - **Robert 3.**, sen af foregående, regerede 1390-1406.

Robert [ˈrɑːbɛːr], *Hubert* (1733-1808), fr. maler, havekunstner og kobberstikker. Udd. i Ital. under påvirkning af Piranesi. Dekorative ruin- og havescenerier.

Robert [ˈrɑːbɛːr], *Leopold* (1794-1835), fr.-schweiz. maler. Har skildret rom. folkeliv. S. *Paolo fuori le mura efter branden 1823* og *En Ung Græker* (begge Thorvaldsens Museum).

Robert Guiscard [ˈɡiːskɑːr], ital. *Roberto il Guiscardo* (d. 1085), søn af Tancred af Hauteville, greve af Apulien 1057, anerkendte 1059 paven som lensherre, erobrede Byzans' sidste besiddelser i S-Ital. og beg. erobringen af Sicilien fra araberne. Hjælp Gregor 7. mod Henrik 4., angreb Alexios 1. i Epirus.

Robert-'Han'sen, *Emil* (1860-1926), da. violoncellist og komponist til symfoni, cellokoncert, klaverkoncert og operaen *Frauenlist* (Sonderhausen 1911).

Robert of Gloucester [ˈrəbət əv ˈɡlɑːstə] (ca. 1300) eng. forfatter, hvem man tilskriver den eng. rimkrønike.

Roberts [ˈrɒbɜːts], *Charles Georg Douglas* (1860-1943), canadisk forfatter. Roma-

Luca della Robbia: Bebedelsen. (Vinduesrelief i Spedale degli Innocenti, Firenze).

ner om dyreliv og pelsjægere i Canadas skove. Fl. overs., til da.

Roberts [ˈrɒbɜːts], *Elizabeth Madox* (1886-1941), arner, forfatterinde. Poetiske hjemstavnssromaner fra Kentucky: *The Time of Man* (1926), *The Great Meadow* (1930), da. *De Gyldne Enge* (1943).

Roberts [ˈrɒbɜːts], *Frederick Steigh*, Earl of Kandahar, Pretoria and Waterford (1832-1914), brit. feltmarskal. Kæmpede 1879-80 i Afghanistan; 1899-1900 øvers t-kommand, mod boerne, til det egl. felttog var afsluttet m. sejr.

Roberts [ˈrɒbɜːtsj], *Kenneth* (f. 1885), arner, forfatter til hist. romaner fra Frihedskrigen. *Northwest Passage* (1937, da. 1938) om kampen mod indianerne og forsøgene på at finde NV-passagen.

Robertson [ˈrɒbɜːtsn], Sir *Brian Hubert* (f. 1896), brit. generalmajor. Deltog i 1. Verdenskrig; i Mellemste Østen 1941-43, under gen. Alexander i Ital. 1944-45, vice-militærgouvernør i ty. kontrolkommission 1945-47. Afløste nov. 1947 Sir Sholto Douglas som militærgouvernør og øverstkommand. for d. brit. zone i Tyskl. og medl. af det allierede kontrolråd.

Robertson [ˈrɒbɜːtsn], *Frederick William* (1816-53), eng. præst af bredkirkelig type; hans psyk. underbyggede prædikener *Sermons* 1-4 (1861) er bl. de mest læste i den eng. verden.

Robeson [ˈrɒbɜːsn], *Paul* (f. 1898), arner, negersanger (bas), opr. sagfører. Har indspillet film (siden 1933) og indsunget talr. grammofonplader. Forkæmper for sin races polit. og menneskelige ligeberettigelse i USA. (Portræt).

Robeson Kanalen [ˈrɒbɜːsn], stræde ml. NV-Grønland og nordl. del af Ellesmøreland; fører ud i Ishavet.

Robespierre [ˈrɒbɛːspjɛːr], *Maximiliende* (1758-94), fr. politiker. Jurist, medl. af nationalforsaml., ivrig demokrat (påvirket af Rousseau). I konventet fortrængte R 1793 Danton; ledende i »Bjerget« og velfærdsudvalget 1793-94, beherskede konventet støttet til parisere, kommunalrådet og nationalgaden. Styrkede Hébert (marts 1794) og Danton (apr.), enerådende til juli 1794. Gennemførte fester for »det højeste væsens«, massehenrettelser af mistænkte; styrkede ved konventsmøde 27. 7. (9. thermidor), fængslet med sine tilhængere og efter mislykket befrielsesforsøg guillotineret 28. 7. (Portræt).

Robin Hood [ˈrɒbɪn ˈhʊd], legendarisk eng. røver, der skal have levet i 12. årh. i Midtengl. R-s mænd plyndrede de rige og hjalp de fattige. Optræder i utallige middelalderlige folkeviser og fortællinger. ro'bi'nie (efter *Vespasian Robin*, der indførte planten til Eur. i 1635) (*Robinia*), slægt af ærteblomstfam. Træer el. buske

Almindelig robinie.

med uligefinnede blade og hvide el. røde blomster i klaser. Almindelig r el. falsk akacie (R. pseudacacia) fra N-Amer. er pryd træ i haver.

Robinson [ˈrɒbɪnsn], *Edward G.* (f. 1893), arner, filmskuespiller, f. i Rumænien. Slumfilmdebut. Gennembrud i gangsterfilmen »Chicago-Cæsar« (1932), har i løbet af 1940'erne udvidet sit kunstneriske udtrykssregister bl. a. i stilfærdigt menneskelige præstationer i Fritz Langs »Kvinden i Vinduet« (1944) og Orson Welles' »Den Fremmede« (1947). Under 2. Verdenskrig også i Engl.

Robinson [ˈrɒbɪnsn], *Edwin Arlington* (1869-1935), arner, digter, påvirket af Th. Hardy, puritansk og pessimistisk, fortrinvis tankedigte og episke digte *77? Man Against the Sky* (1916).

Robinson ['rɑbɪnsn]. Sir *Robert* (f. 1886), eng. kemiker. Meget bet. arbejder om alkaloider, bl. a. morfin. Fik Nobelprisen i kemi 1947.

robinsnade, roman om et eventyrligt ophold på en øde ø. Robinsonademotivet er ofte benyttet i verdenslitt., men først Defoes »Robinson Crusoe« (1719), der var bygget over Alexander Selkirks oplevelser på øen Juan Fernández, vakte litt. opsigt. I Tyskl. sank de talr. Defoe-efterlign. ned til rene geogr. eventyrromaner. Den senere »Robinson der Jungere« (1779-80) ved J. H. Campe (1746-1818) er derimod en moralsk-pædagogisk udvanding, der som børnebog fik uhyre udbredelse.

'Robles, José Maria *GU* (f. 1898), sp. politiker. Nationaløkonom. Fra 1931 leder af katolsk kons. parti, havde indflydelse over kons. reg. 1934-36, krigsmin. 1935; til Portugal ved borgerkrigens udbrud. Modarb. som leder for monarkistgruppe efter 2. Verdenskrig Franco, søgte forståelse m. moderate republikanere og forhandlede m. Bevin okt. 1947.

robo'ran'tia (lat. *robore* styrke), lægemidler, der menes at styrke el. hærdede.

robot [ro'bot] (cech. *robota* hoveri), maskinemneske (efter Capeks drama »R. U. R.« (Rossum's Universal Robots) (1920)); mekanisk apparat, der til en vis grad kan erstatte et tænkelige væsen. - r-bombe, betegn. for projektil konstr. efter raket- (resp. reaktor-) principet.

Rob Roy ['rɑb 'rɔi], 1) øgenavn for den skotske fredløse og fribytter Robert Macgregor (Campbell) (1671-1734), kendt fra Walter Scotts roman *R* (1816); 2) pseud. for den eng. forf. og opdagelsesrejsende John Macgregor (1825-92).

ro'burst (lat. *robur* egetræ, styrke), stærk, kraftig, hårdfør.

Roca.Caboda [ka'ʒoʒɑ rokft], 489 m h. forbjerg på Portugals kyst N f. Tejos munding, det eur. fastlands vestligste punkt. 9° 29' 51" vestl. lgd.

rocaille [rɔ'dkɑ:ji] (fr. *roc* klippe), 1) rustik (have)dekoration, sammennuret af kuriose natursten (og muslingeskaller); 2) (18. årh.) kunstig klippe (af bronze, porcelen) under ur, opsats o. l. Af de to foregående er opstået 3) 19. årh.s (opr. foragtelig) betegn. for Louis Quinze stil, deraf sikkert ordet rokokko.

Rocamboles [rɔ'ka'bɔli], romanfigur i Ponson du Terrail's eventyrromaner.

Roc'cella (vulgærlat. *roeca* klippe), slægt af laver med buskformet løv. *R. tinctoria* (farvelav) og enkelte andre arter benyttes til fremstilling af det røde farvestof orseille og lakmus. *R* vokser på klippekyster i varme klimater.

Rochdale ['rɑtjdæil], by i NV-Engl. NNØ for Manchester; 88 000 indb. (1948). Tekstilindustri (især bomuld, men også uld og kunstsilke) og fabrikation af tekstilindustrimaskiner. I *R* oprettedes 1844 verdens første brugsforening.

Rochdale-bevægelsen. Dec. 1844 grl. 28 vævere i Rochdale »Society of Equitable Pioneers«, en brugsforening efter principper, der siden har dannet grundlag for brugsforeningsbevægelsen, især i Engl.

Rochefort [rɔ'ʃɔrt], 1) belg. by i Ardennerne (3 500 indb.) med berømt drypstenshule nær Han-grotten; 2) vestfr. havneby ved Charentes munding; 29 000 indb. (1947). Eksport af landbrugsprodukter; flådehavn. Havnen anlagt af Colbert (1666); befæstet af Vauban.

Rochefort [rɔ'ʃɔrt], *Henri* (1830-1913), fr. journalist. Angreb Napoleon 3.s kejserdomme voldsomt (ugebladet »La Lanterne«, 1868), deltog i Pariserkommunen 1871, deporteret 1873, men flygtede fra Ny-Caledonien. Grl. 1880 bladet »L'Intransigeant«, sluttede sig 1887 til Boulangerog i 1890'erne til Dreyfus' modstandere.

Rochefoucauld, se La Rochefoucauld.
Rochester ['rɑtʃɪstɜ], eng. by i Kent ØSØ for London; 42 000 indb. (1948). Metalindustri. *R* er sammenvokset med Chatham og Gillingham. Domkirke fra 11. årh. *R* er kendt fra romertiden.

Rochester ['rɑtʃɪstɜ], industriby i staten New York, USA, ved Ontario-Søen;

325 000 indb. (1940). Skotøj, skrædderi, optiske instrumenter (Eastman Kodak).

Rockall ['rɑkɑ:l], en 21 mh. granitklippe på R-banken 400 km V f. Skotl. Omgivet af farlige rev.

Rockefeller ['rɑkɪfælsr, 'rɑks-], *John Davison* (1839-1937), USA-forretningsmand. Investerede fra 1862 lille opsparet kapital i oliefirma, opførte 1865 store værker i Cleveland, stiftede 1870 Standard Oil. Erobrede ved håndfast jernbanepolitik og takket være anvendelse af rørlødnings herredømmet over det meste af USAs olieproduktion (1878: 90%), organiserede fra 1882 en trust, der trods statsmagtens indgriben (Th. Roosevelt, Wilson) ikke lod sig opløse. Trak sig 1911 tilbage fra forr. som milliardær, siden optaget af anv. af sine indtægter til humanitære og vidensk. formål, havde ved sin død hertil ydet 531 mill. \$ (Portræt sp. 3815).

Rockefeller ['rɑkɪfætsr, 'rɑks-], *John Davison* (junior) (f. 1874), USA-forretningsmand. Søn af John D. R.; ledende stillinger i Standard Oil m. fl. USA-storforsretninger, især mest beskæftiget m. anv. af Rockefeller-millionerne til humanitære og vidensk. formål. Finansierede Byrds sydpolsekspedition 1926.

Rockefeller stiftelser, 4 institutioner med filantropiske og vidensk. opgaver, oprettet af J. D. Rockefeller; opr. samlet kapital over 530 mill. \$. a) *The Rockefeller Foundation*, grl. 1913, skal fremme menneskeheden velfærd, støtter bl. a. lægevidenskab, samfundsvidenskaber, oplysningsarbejde og mellemfolkelig forståelse (i Danm. f. eks. Kbh.s Univ.s Institutter for Teoretisk Fysik og Fysiologi samt Institut for Hist. og Samfundsøkon.); b) *General Education Board*, grl. 1902, støtter oplysningsarb. i USA; c) *The Speiman Fund of New York*, grl. 1928, skal fremme d. offentl.s admin.s teknik og metoder; d) *The Rockefeller Institute for Medical Research*, grl. 1901, driver med forskningsarb. i New York og Princeton.

Rocket, The [5s 'rɑkɪt] (eng. raketten), det af G. R. Stephenson byggede damplokomotiv, som 1829 vandt lokomotivslaget ved Rainhill, og hvis konstruktion blev forbilledet for alle senere lokomotiver.

Rockford ['rɑkfsrd], industriby i Illinois, USA, 130 km NV f. Chicago; 85 000 indb. (1940).

Rockhampton ['rɑk'hɑm(p)tɑn], by ved Fitzroy River, Queensland, Austr.; 35 000 indb. (1947). Havn bl. a. for omegnens guldmner.

rockwool ['rɑkwu :l] (eng.), stenuld, bløde, fine fibre, fremstillet af smeltet sten; anv. som isolationsmateriale. Fremst. også i Danmark.

Rocky Mountains ['rɔki mauntnz] (eng. klippebjergene), foldekæde i N-Amer., den østligste af Cordillerekæderne, strækkende sig gnm. Alaska, Canada og USA. *R* er foldet i kridt og beg. af tertær, ledsaget af vulkansk virksomhed, derpå udsat for nedbrydning og hævet langs brudlinier i tertærtidens slutn. *Alaska*: Endicott Mountain N f. Yukon Floden (ca. 2000 m h.). *Canada*: mod N er *R* lave og gennembrødes af floderne, mod S er de højere og danner vandskellet: høje toppe: Mt. Columbia (3747 m) og Mt. Robson (3954 m). *USA*: en tværsenkning, 2000 m h., i det sydl. Wyoming bestående af højlejtterne Laramie Plains og Colorado Desert deler *R* i et lavere, nordl. parti og et højere, sydl. med Bianca Peak (4410 m). Mt. toppene ligger højdale, parks, med steppevegetation, mens bjergene er dækket af granskove. Berømteste park er Yellowstone Nationalpark. *R* fortsætter i Mexico i Sierra Madre Oriental.

Rocky Point ['rɑki 'pɑint], lokalitet på Long Island med radiosendestation tilhørende RCA.

Rocroi, *Francois de la*, se la Rocque, Fr.

Rocrois [rɔ'krɔw, nordfr. by nær den belg. grænse, tidl. stærkt befæstet; ca. 2300 indb. Ved *R* slog fr. hær (Condé) 1643 spanierne.

rod, 1) *bot.*, /'radix/ et af de højere planters grundorganer, r bærer aldrig blade og adskilles derved fra stængelen, r har i spidsen et vækstpunkt, beskyttet af en r-hætte. r-s opgave er sædv. at holde planten fast i jorden og opsuge vand og mineralsk næring, hvilket sker v. hj. af r-hår. Man skelner im. en pæle-r, der især findes hos nåletræer og tokimbladede planter, og som udmærker sig ved at være kraftig og have talr. siderødder, og en travle-r, der især findes hos de enkimbladede, og som består af et bundt omtrængt lige tykke brødder, der udspirer på stængelens nederste del. Af rødder med andre opgaver og af anden form nævnes amme-, formerings-, luft-, støtte-, klatre-,

n — ånde- og snylterødder. 2) *mat.* Ved V^a (læses: n^{te} rod af a) forstås et tal b , der opløftet til n^{te} potens giver a , d. v. s. $b^n = a$ (r-proven). » kaldes r-eksponenten, a radikanden. Den 2. og 3. r kaldes henholdsvis kvadrat- og kubik-r. 3) *sprog.*, det fælles grundelement i en række beslægtede ordstammer og ordformer, f. eks. b-r i: bære (bar, båret), bør, byrde, bære, barn.

rod [rɑd] (eng. stang) (fork. *rd.*) ei. *pole* el. *perch*, længdemål i Engl. og USA = 5,029 m.

Rod [rɔd], *Édouard* (1857-1910), fr.-schw. forfatter, har skrevet psyk. romaner som *La vie privée* af *Michel Teissier* (1893).

roda'mi'ner, aminoderivater af fitein-farvestofferne; blårode, fluorescerende farvestoffer. Af basiske r fremst. komplekse forb. m. fosfor-molybdæn-framysrer, lysgæte farver til olie-, lim- og grafiske farver; anv. til farvning af papir, tapeter, seglak osv.

ro'da'n (gr. *rhodon* rose) (*SCN*)₂, *tiocyan*, luftart, dannes ved tilsetn. af brom til en rodanidopløsning.

ro'da'nbrinte (gr. *r/iodo/irose*), *HSCN*, *tiocyan*syre, farveløs vædske, der hurtigt polymeriseres.

roda'ni'd, salt af rodanbrinte.

rodbakterier, d. s. s. knoldbakterier.

Rodbartus [rɔ'bɑrtus], *Karl* (1805-75), ty. nationaløkonom og politiker, godsejer. Mente at kun arbejdet var værdiskabende, men at forbedring af arbejdsens kår måtte ske ved statens initiativ, ikke ved klassekamp. Forløber for katedersocialismen.

roddrand, en sygdom på kimplanter, der f. eks. kan fremkaldes af bladskimmel-svampe. De angrebne planter får brunsorte stængler og rødder og vælter snart omkuld, r træffes hos mange af vore kulturplanter, r kaldes også *sorte ben* el. *raletysyge*.

rode (oldfr. *rote* trop), 1) opr. en trop (korporalskab), senere en opstilling af 2, 3 el. fl. mand bag hverandre; 2) tidl. en borgergruppe (distrikt) pligtig til at værne deres by; 3) skatteopbeholdsdistrikt.
rode (mnty. målestang), ældre da. og no. mål - 10 fod = 3,14 m.

Rode, *Aksel* (f. 1905), da. kunsthistoriker. Udg. bl. a. monografi om *Niels Skovgaard* (1943). Fra 1943 insp. v. kobberstiksaml. 1949 docent v. kunstatkad.
Rode, *Ebbe* (f. 1910), da. skuespiller, søn af Helge og Edith R. Deb. på Dagmar-teatret 1931, fra 1932 v. Det Kgl. Teater. Fremragende præstationer såvel i et mod. som et klass. repertoire »Aladdin«, *Osvald* i »Gengangere«, *Monsieur Henri* i »Eurydike«, *Britannius* i »Casar og Cleopatra« o. a.). Har siden 1933 medvirket i film, f. eks. »Afsopret« (1942), »Kristinus Bergman« (1948). (Portræt sp. 3820).

Rode, *Edith* (f. 1879), da. forfatterinde. G. m. Helge R. Af hendes tidligste produktion mærkes romanen *Maja Enge* (1901), af hendes senere især en række novellesamlinger med livserfaring og fint pointeret fortælle-måde, bl. a. *Den Tunge Dør* (1922), *Det Bittersøde Æble* (1926), *Afrodite Smiler* (1929) og de selvbiogr. fortællinger *De Tre Sma Piger* (1943). Om skiftende vurdering af frihedskæmperne handler den satiriske *Idyllen* (1947). (Portræt sp. 3820).

KI

Ebbe Rode.

Edith Rode.

Helge Rode.

Ove Rode.

Rode, Gotfred (1830-78), da. litt.historiker og forfatter. Disputats 1866, især om Arrebo, nu forældt; varig værdi har hans kønne børnedigte. Grl. 1874 høj-skole i Ordrup. Fader til Helge og Ove R.

Rode, Goffred (1862-1937), da. maler; landskaber m. kvæg; arb. v. Den Kgl. Porcelænsfabrik.

Rode, Helge (1870-1937), da. forfatter, søn af forf. Gotfred R. Typisk repr. for den retning i 1890'erne, som han selv har kaldt det sjælelige gennembrud, titlen på et af hans kritiske religiøse skr. (1928), bl. hvilke i øvr. mærkes *Krig og And* (1917) og *Pladsen med de Grønne Træer* (1924). Bl. talr. dram. arb. nævnes *Grev Bonde og Hans Hus* (1912), *Det Store Forlis* (1917) og genforeningsfestspejlet *Moderen* (1920). Højest står han som lyriker; digt-saml. som *Hvide Blomster* (1892), *Ariel* (1914) og *Den Sille Have* (1922) rummer mystiske oplevelser, men viser også et stærkt greb om den ydre virkelighed; i hans endrende betagelse af livet er både jubel og angst. (Portræt).

Rode, Ove (1867-1933), da. politiker. Søn af forf. Gotfred R. 1889-92 red. af »København«, 1892-1901 redaktionssekret. v. »Politikeren«, redaktør s. st. 1905-13. Medstifter af Rad. Venstre 1905, bidrog til at styre Alberti, folketingsm. 1909-27 (Kalundborg fra 1910). 1913-20 indenrigsmin., gennemførte under I. Verdenskrig statskontrol m. erhvervslivet: eksportforbud, maksimalpriser, rationering; tildels under kamp m. Venstre og Kons. Tog principielt afstand fra uhæmmet liberalisme. Efter påskekrisen og det rad. nederlag 1920 betænkelig ved samarbej. m. Soc.dem., rad. ordfører i Folketinget til 1927, gik 1926 mod min. Stauning. Chefred. for »Politikeren« 1927-33. (Portræt).

Rodebay ['ro:dsbai'] (holl. *RooBay* hvilebugt), udsted N. f. Jakobshavn, V-Grønland. God havn, anv. af holl. halvfangere før kolonisationen. Grl. 1877.

rodekantor (af *rode*²), kantor for opkrævning af direkte skatter i Kbh. I alt findes 1948 18 r omfattende 274 roder (opdelt i ialt 533 områder).

rodemester (af *rode*³), fra gi. tid embedsmand i Kbh. og en del da. købstæder; opråvede især de direkte skatter. Afskaffet 1925.

Rodenbach (flamsk ['ro:danba'], fr. [rodæ'bak]), Georges (1855-98), belg. forfatter, præget af symbolismen; impressionist. Lyrik (*Le regne du silence* 1891), romaner (*Bruges-la-morte* 1892).

rodenti'cider (lat. *rodentia* gnavere + *-cid*), kem. midler til udryddelse af gnavere, spec. rotter.

ro'deo (sp. *rodear* omringe), betegn. for bil- el. motorcykleopvisninger, hvor terrænhindringer, vandgrave o. l. skal forceres. Navnet er overtaget fra cowboyopvisninger.

Roderik, sp. *Ro'drigo*, sidste vestgoter-konge, 709-11, faldt mod araberne.

Rodez [ro'dæ:sl. sydf. by; 20 000 indb. (1946). Tekstilindustri. Rom. ruiner. Smuk gotisk domkirke.

rodfilt, det tætte væv af fine rodgrene, som dannes i jordens overflade; både urte- og træagtige planter har r.

rodfiltsvamp, fællesbetegn. for fl. til dels ufuldstændigt kendte svampe, der findes i kul tur jord og her kan gøre stor skade på dyrkede planter. En alm. r er kartoffel-r (*Rhizoctonia solani*), der angriber kartoffelknolde.

rodforderversvamp (*Po'lyporus an'no-sus*), art af poresvampe med kork-til

træagtigt frugtlegeme, der fremkommer på rødderne el. græsen ml. disse og stammen, r, der uden sammenligning, er den skadeligste svamp i da. skove, findes især på nåletræer, hvis rødder til sidst dræbes; derfra kan r-s mycelium trænge op i stammens indre, hos rødgran 6-8 m op, og derved omdanne veddet til en mørkt brun, svampet-trævlet masse.

rodforrådelse hos planter finder sted, når jorden er fast og vandrig, således at rødderne ikke forsynes med den nødv. iltmængde.

rodfrugter, samlebegreb omfattende forsk. dyrkede planter m. opsvulmede, saftige og forholdsvis kulhydratrige mere el. mindre underjordiske rødder el. stængel-dele. I Danm. dyrkes Ag. arter: runkel-roer, fodersukkerroer, kålroer, turnips og gulerødder til foderbrug, sukkerroer og cikorie til fabriksbrug. I alm. sprogbrug henregnes kartofler også til rodfrugt-arterne. Med de lave kornpriser i 1880'erne og overgangen til større kreaturhold er dyrkningen af r blevet mere alm. og en væs. del af kvægets vinterfoder består nu af roer. Da roerne giver 2-3 gange så stort udbytte pr. ha beregnet i foder-værdi som korn og græs, har r en meget væs. andel i den stærke stigning af høst-udbyttet i de sidste 50-70 år. r dyrkes med stor rækkeafstand og gnm. radrensning og hakning sommeren igennem. bidrager væs. til markernes renholdelse, således at arealerne med brak i årenes løb er indskrænket betydeligt. I årene fra 1880-1946 er arealet med r øget fra 2,2 til 17,2%, medens arealet med brak i samme årrække er indskrænket fra 8,4 til 0,4% af det saml. landbrugsareal.

Ro'dfrugtarealts sammensætning i %.

	1901	1929	1946
Kartofler	25.5	12.6	19.1
Foderbæder	23.6	29.3	31.6
Kålroer	12.8	41.7	39.3
Turnips	27.5	9.5	1.4
Gulerødder	3.2	0.9	0.5
Sukkerroer og cikorie	7.4	6.0	8.1

Arealerne med turnips og gulerødder er gået stærkt tilbage til fordel for en udvidelse af arealet med foderbæder og kålroer. Af arealet med foderbæder er 1946 de 41% tilsået med runkelroer, 48% med tørstorfgrise foderbæder (fodersukkerroer) og de resterende 11% med sukkerroer til foderbrug. Beregnet alene efter tørstorf-udbyttet i roden står sukkerroer og foderbæder if. artsforsøgene højest i udbytte på øerne og Østjylland, medens kålroer bedre tåler de barske klimaforhold i Nordjylland. Tages roetoppens foder-værdi med i betragtning, har sukkerroer i alle landsdele givet det største udbytte. Bæderoer (runkelroer, fodersukkerroer og sukkerroer) trives bedst på god sult lermuld i god gødningskraft og giver størst udbytte i varme somre. Kålroer stiller derimod ikke så store fordringer til jord-bunden og lykkes bedst i kølige, nogen-lynde regnfulde somre. Som en forsikring dyrker man derfor ofte både foderbæder og kålroer. Fordelingen af arealet ml. de forsk. rodfrugtsorter i Jylland og på øerne fremgår af flg. tal for 1947:

	1000 ha	
	Øerne	Jylland
Runkelroer	27	32
Fodersukkerroer	32	45
Kålroer	43	179
Sukkerroer til foderbrug	6	16
- fabriks....	42	2

Når kålroen til trods for, at den i de fleste egne af landet er bedeformerne underlegne i udbytte, dyrkes i så stor udstrækning, skyldes det, at omkostningerne ved dyrkningen er mindre. Kålroer kan dyrkes med større planteafstand og kræver mindre arbejde til udtynding og hakning, ligesom optagningen let kan udføres med forholdsvis billige maskiner. Kålroer er mindre holdbare i forårstiden, men fodringsmæssig anses de i reglen at have fortrin for bæderoer.

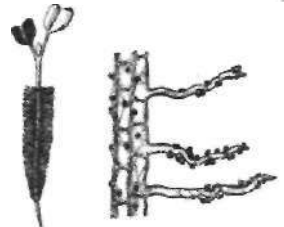
I de fleste da. kvægbesætninger udgør r hovedparten af vinterfoderet og virker ved deres saftighed særdeles heldigt s. m. det tørre strå- og kraftfoder. Til heste og svin kan r (navnlig sukkerroer) også udgøre en væs. del af foderet og medvirke til at billiggøre fodringen. Alt efter r-s tørstofprocent medgår 5-12 kg til 1 F.E., idet 1 l kg roetørstof regnes — 1 F.E. Proteinindholdet i r er meget lavt (30-50 g pr. F.E.), hvorfor tilskud af olie-kager el. a. er nødv., hvis dyrene skal kunne udnytte r tilfredsstillende. Kartofler regnes alm. også til r.

rodhals, det sted på en træagtig plante, hvor stamme og rod går over i hinanden.

Rodhe ['ro:d3], *Edvard* (f. 1878), sv. teolog. 1925-48 biskop i Lund; grundlige liturg.-hist. og kirkehist. værker.

rodhugget kaldes en fældet træstamme, når den er uafkortet forøden.

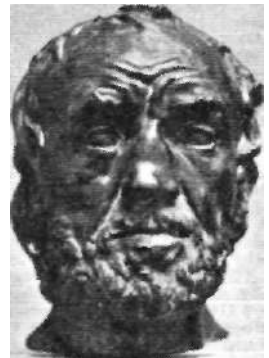
rodhår, udposninger på rodens overhuds-celler, rørformede med en længde på

0,15-0,80 mm. r-s antal pr. mm² er stort, hos majs f. eks. 425. Ved hj. af r optager planten vand og salte fra jorden, r findes kun hos højere planters rødder.

Rodi ['rodi], ital. navn på øen Rhodos.

Rodin [To'del *Auguste* (1840-1917), fr. billedhugger. Elev af Barye og Carrier de Belleuse. Har som impressionismens største mester i billedhuggerkunsten haft skelsættende bet. for eur. skulptur. Tidl. større arb.: *Menneskets Skabelse*, *Bronzealderen*. *Johannes den Døber*. Fra 1875

Auguste Rodin: Manden med den Brakkede Næse.

arb. R på *Helvedsporten*, som 1900 udstilledes i Paris, men aldrig helt afsluttedes. Kendt er endv. de opr. stærkt omstridte monumenter: *Borgerne fra Caiatis* (Caiatis 1895, eksemplar foran glyptoteket), *Victor Hugo*, *Balzac* og R-s tår. lidenskabelige udformninger af erotiske motiver: *Kysset*, *Evig Forår* o. fl. R-s villa i Meudon og Hotel Biron, Paris, er nu R-museum; han er gift repr. på glyptoteket. R arbejdede med komplicerede

bevægelsesmotiver, og hans figurer er meget indholdsrige.

Rodi'na'l, fol. fremkaldt (Agfa), indeholder paraamidofenol.

rodknold, *bol.*, er en knold, der er dannet af roden, r indeholder som regel oplagsnæring, og denne skal anv. i den kommende vækstperiode, r kan være dannet af primroden (gulerod), men mere alm. af birødder (georgine, vorterod). Hos ærteblomstfam. træffes en særlig slags r, der fremkommer ved, at en knoldbakterie forårsager svulstdannelse på rødderne.

rodkrebs (*Rhizocephala*), stærkt omdannede, snyltende krebsdyr af rankeføddernes gruppe. Består af en sækformet uledet del, der rager uden for værten, og en stærkt forgrenet roddign. forende, der breder sig ml. værstens organer. Mangler så godt som alle organer bortset fra kønsorganer. Har fritsvømmende larver af sævd. krebsdyrform. I Danmark er par arter ret alm. på krabber og eremitkrabber.

Rodo [ro'do], *José Enrique* (1872-1917), sp.-arner, forfatter, bosat i Uruguay, har som lærer haft stor bet. for sp.-arner, åndsliv, selvom han ikke var nogen systematisk filosof.

Rodopi Bjergene [ro'dopi] (gr. *Rodopé* [ro'dopi]), bjerggruppe i SV-Bulg. og NØ-Grækenl. R når i Musala i Rila Planina 2924 m. Den sydvestl. del kaldes Pirin Planina.

Rodrigues [ro'dri:ɡs], brit. ø i Det Ind. Ocean 500 km 0 f., Mauritius, som den højer under; 109 km²; 12 000 indb. (1944).

Rodrigues Lobo [ru'triyij 'loʊu], *Francisco* (1580-1622), portug. digter, forf. til *Corte na aldeia* (hoffet i landsbyen), en slags håndbog i høflig optræden.

rods kud, overjordisk skud opstået på en rod, tjener til plantens vegetative formering, f. eks. agertidsel, poppel.

Rodstc ens'eje, hovedgård S f. Århus, før 1681 Hovedstrup, nuv. navn efter admiral Jens Rodsteen (1633-1706). Hovedbygning, af bindingsværk fra 1681; fredet i kl. B.

rodstikning, overskæring af hovedroden på en plante, medens denne står og vokser, for at hindre, at roden bliver så lang, at omplantning senere vanskeligt kan udføres godt.

rodstok, d. s. s. rhizom el. jordstængel.

rodstævne el. *sætte på roden*, afhugge el. afskære træstammer el. skud nær ved jordoverfladen med det formål, at der fra stubben skal udvikle sig skud, som kan blive til nye træer; benyttes ved lavskovdrift.

roddragnagning, mat., bestemmelse af en rod af et tal.

Rodzianko [ra'djanko], *Mihail* (1859-1924), russ. politiker; præsident for dumænen 1911-16, leder af den provisoriske dumakomité 1917, Harskrevet *The Fall of Czarism* (1925).

Rodzinski [ro'cbinski], *Artur* (f. 1894), arner, kapelmester, f. i Dalmatien, udd. i Wien. 1943 leder af og kapelmester for The New York Philharmonic-Symphony.

rodzere (*Hepi'alidae*), fam. af sommerfugle. Ret store, plumpe. Larverne i røder. Hertil humleæder og konvalæder.

rodål, 1) fællesbetegn. for rundorme, der angriber kulturplanter, f. eks. havreål, rociå, kartoffelål; 2) rundormen, *Heterodera marionii*, der angriber drivhusplanter, navnlig skadelig på tomat.

-roe [re'] (gr. *rhoé* strøm), *med.*, udstømning, udfåd.

roe(r), se rodfrugter; jfr. roetop og roetørstof.

Roed [ro'Q], *Holger* (1846-74), da. maler, søn af maleren Jørgen R.; *Scene fra Synd Anden* (1870, kunstatkad.).

Roed [ro'd], *Jørgen* (1808-88), da. maler; elev af Eckersberg; bl. a. betydelige portrætter og arkitekturbl.

roejern findes i mange former og anv. såvel til udtynding (afsætning af enkelte planter) som til reholdelse af roerne og af andre hakfrugter i rækkerne.

roekuler, de kuler el. batterier, der anv. til opbevaring af roer. Efter formen benævnes disse den tagformede r, der er 2-3 m br., og storkulén, der er 4-6 m br. r er 15-2 m høje. Roerne lægges oven på

jorden el. i en plovfures dybde og dækkes med halm og jord for at forhindre frosten i at trænge ind. For at undgå det store arbejde med dækning af r udføres for tiden forsøg med opbevaring af roer i roehuse.

roeolie, d. s. s. rapolie.

roeoportagere, Til letelse af arbejdet ved optagning af roer anv. roeløsnere til sukkerroer. Til optagning af kårloer er konstrueret ret simple og billige r, der afskærer toppen og trækker roden op.

Roepstorff ['rasps-], tidl. grevskab (1810-1921), bestående af hovedgårdene Egebjærggård og Kørup.

Roeseleare [rusa'toirs], fr. *Roulers*, belg. by i V-Flandern; 32 000 indb. (1948). Lærreds- og kniplingsindustri.

roesukker, alm. sukker (sakkarose) udvundet af sukkerroer.

roetop, Toppen (bladene) af rodfrugtgrøderne blev tidl. efterladt på marken og nedpløjet som gødning. I mellemkrigs-årene og navnlig under 2. Verdenskrig, da man savnede æggehvindigt foder, er det blevet mere alm. at opføre r frisk om efteråret el. som ensilage om vinteren. For de storteppede foderbæder kan foder-værdien af r udgøre V«-» af afgrødens samlede værdi (10-15 kg = 1 F.E.).

roetørstof, Indholdet af tørstof, der er afgørende for rodfrugternes foder-værdi, bestemmes ved kern. analyse. Runkelroer indeholder 9-14, fodersukkerroer 12-22 og kårloer 10-12% tørstof.

roedal (*Hete'rodera 'schachtli*), rundorm. Ungdomsstadierne frit i jorden. Hunnerne flaskeformede, danner galler på roernes rødder. Skadelig. Nærliggende racer på havre og kartofler.

Rogaland ['rå:galan:], no. fylke, omfatter den sydvestl. del af Hardangervidda, Ryfylke, Jæren og Dalane; 9183 km²; 199 000 indb. (1946). Kysten har mod S kun få indskæringer og ingen skærgård, mod N skærer den ørige og stærkt for-grenede Boknfjord sig dybt ind i landet. Dalane er overv. lave og nøgne fjeldpartier. Jæren er agerland. Iyngheder, moser og mod 0 fjeldland. Ryfylke med Karmøy er trælost og ufrugtbart med mange nøgne klippepartier. Ind efter i Boknfjorden er naturen blidere med frugtbare bygder og en del skove, mod 0 stiger landet stejlt op mod højfjeldet. Landbrug og fiskeri er vigtige erhverv. Købstæder: Stavanger og Haugesund.

ro'gate (lat: bed!), 5. søndag efter påske (navn efter dagens introitus. Joh. 16, 24b).

Ro'ger, ital. *Ruggero* [ru'd:ʒero], *fyrrster af Sicilien*. Roger I. (1031-1101), søn af Tancred af Hauteville, erobrede 1060-91 Sicilien fra araberne. - Roger 2. (1095-1154), søn af R I., greve af Sicilien 1101, konge af S. og Neapel 1130, erobrede Tunis og Tripolis. Besknyttede araberne på Sicilien.

Roger de Coverley ['ræds ds 'kävöli], i J. Addisons osv. essays den tyske eng. landadelsmand.

Roger-Henrichsen, Borge (f. 1915), da. komponist og jazzpianist. Cand. jur. 1946. For tiden filmmusik komp. pædagogiske pianotranskriptioner, »Jazz Etuder«. 1941-47 eget orkester.

Roger-Henrichsen, Gudmund (f. 1907), da. kritiker. Fra 1941 ved »Politiken«. Essays, bl. a: *Fra Højromantik til Stålrømtantik* (1939). *De Tårne ikke Tvang* (1948) rummer bidrag til æstetisk-sociol. orientering i den aktuelle litt. situation.

Rogers Frodsarz]. *Ginger* (egl. *Virginia McMath*) (f. 1911), arner, filmskuespillerinde. Startede som Fred Astaires partnerske i en række danse- og operettefilm 1933, forlod senere dansen for helt at hellige sig skuespilkunsten, på hvilket felt hun afslørede et frodigt og indtagende talent; »Stage Door« (1938), »Der er Bryllup i Luften« (1940) og »Kitty Foyle« (s. å.).

Rogers ['ræds-], *Samuel* (1763-1855), eng. digter. En af de sidste, der skrev i 18. årh.s klassicistiske maner, f. eks. i digtene *Pleasures of Memory* (1792).

Ro'gert, *Ditlev Ludvig* (1742-1813), da. landsdommer. Var meget mus. begavet, komp. og spillede violin. Var ven med Johs. Ewald, og en tradition påstår, at

R er komp. til den da. kongesang »Kong Kristian«.

Roger von Helmershausen [ro:ɡsr fon 'hælmorshauzsn], ty. guldsmed fra 12. årh., forfattet under pseud. Theophilus Presbyter *Schedula diversarum artium* om forsk. kunstleknik.

Roghman [rålmon], *Roelant* (ca. 1620-1668), holl. maler; påvirket af HL Seghers og Rembrandt. Malede især klipplandskaber; repr. på kunstmus., Kbh.

Rogier [re'sje], *Charles* (1800-85), belg. liberal politiker. Bidrog til frigørelsen 1830, førstemin. 1847-52, 1857-67, afbødte uro 1848 ved valgretsudvidelse, fik 1863 Schelde-tolden afviklet.

Rogier van der Weijden, se Weijden, R.

rogn, fiskens æg og æggestokke.

rognsten, oolit med millimeterstore korn.

Rogstad [rågsta], *Henrik* (1916-45), no. nationalsocialist. Fylkesfører i sydl. Trøndelag fra dec. 1940, gik iod for skarpere terrorpolitik end Quisling, blev 15.4.1945 chef for sikkerhedspolitiet. Selvmord 11.5. s. å.

Rohan [ro'd], *Henri* (1579-1638), fr. soldat og forfatter. Efter Henrik 4.s mord (1610) hughotterens fører, kæmpede heldigt fl. gange, men måtte til sidst opgive kampen. Har skrevet om krigskunst i *Le Parfait Capitaine* (1631), desuden *Memoires* (1629).

Rohde [ro:da], *Johan* (1850-1935), da. maler og kunsthåndværker; medstifter af »Den Frie Udst.« og medl. 1891; portrætter bl. a. af *Henrik Pontoppidan* (1895, Frederiksberg), kanal- og arkitektur-bill, m. v.; tegn. til møbler og sølvvar.

'Roholm, *Eli Kaj* (1902-48), da. læge og hygiejniker. Vicestadslege i Kbh. 1940. Iverksatte og ledede store kampagner til bekæmpelse af kønssygdomme og for vaccination mod difteritis. Prof. i hygiejne v. Kbh.s Univ. 1948, døde kort efter.

Rois faineants ['rwa fæne'd] (fr: dovnekoner), øgenavn for de senere Merovingere, der havde mistet al magt.

Roi soleil ['rwa so'læ:ij] (fr: solkongen), tilnavn for den fr. kong Ludvig 14.

Rojas [rotos], *Fernando de* (d. 1541), sp. digter. Anses iflg. en udg. fra 1601 af *La Celestina* (opr. forfattet 1490) som forf. (d. v. s. fortsætter og fuldender) af dette værk.

rok (pers.-arab.), kæmpefugl i arab. eventyr.

rok, d. s. s. spinderok.

ro'kåde (fr., af ital. *rocco* tårn (i spil)), skaktræk. Se skak.

ro'ke're, foretage rokade.

Rokitno-sumpene [ra'kitno-], mose-, eng- og sumplandskab i Hvidrusl. og Ukraine (1920-39 i Polen). Afvanded m. besvar af Pripiat.

rokkeigle (*Pontob'della muricata*), stor vortet fiskeigle; på huden af rokker.

rokker (*Hypo'tremi*), orden af fladtrykte tværmunde. Mund og gælleåbninger på undersiden, tamderne flade, øjne på oversiden; store brystfiner, tynd hale. Som regel bundformer. De fleste æglæggende, æggene i et brunl. firkantet hylster. Adsk. arter i da. farvande, bl. a. skade, tærbe og sømrokke.

rokkesten, store erratiske blokke, der tilfældig ligger således, at de let sættes i vuggende bevægelse. På Bornholm findes en r i Paradisbakkerne.

rokoko [ro'koko] (vistnok af fr. *rocaille*), kunsthstil opstået i Frankr. af régence-stilen, herskede omkr. 1720-70 Frankr., Tyskl. og Norden. Væs. ornamental interierstiler med usymmetrisk komposition (gitter-, kartoucheværk). Bl. hovedrepr.: A. Meissonnier, malerne Boucher og Watteau o. a., i Danmark. N. Eigtved. r prægede også møbler, porcelæn og dragt.

Rokossovskij [raka'sofski], *Konstantin* (f. 1896), sov. marsk. (1944). Deltog i slaget om Moskva 1941-42, ledede senere den russ. modoffensiv ved Don. Omringede Paulus' armé ved Stalingrad 1942-43; tog Kijev 1944. Ledede 2. hvideruss. hærgruppe under Polens, Østpreussens, Danzigs og Stettins erobr. 1945.

'Ro'lan'd (fr. [ro'ld]), markgreve af Bretagne dræbt 778 ved Pyreneærpasset Roncesvalles under et overfald af baskiske røvere på Karl den Stores bagtrop. Le-

genden har siden gjort ham til en central skikkelse i fr. episk digtn., den ypperste af Karls 12 »jævnninge«; træfningen ved Roncesvalles gøres til et stort slag mod en overlegen saracensk hær. Nederlaget (hidført af forræderen Gaeion), Karls hævn og endelige sejr skildres i det monumentale epos »La Chanson de Roland« (slutn. af 11. årh.; da. 1919) (Rolandskvadet). Rolandskikkelsen har inspireret mange fremmede litt., således den oldnord. »Karlsmagnus Saga« og i Ital. Matteo Maria Bojardos (ca. 1441-94) »Orlando innamorato« og Ariostos »Orlando furioso« (1516).

Roland, Breche de [bræ! da ro'la], *Roland-Passet*, snøvert pas i Pyrenæerne ml. Frankr. og Spån. (2804 m).

Roland de la Platière [ra'ld d(3)lap'a'tjæ:r], *Jean-Marie* (1734-93), fr. politiker, Embedsm. før 1789, forf., sluttede sig til girondinerne; påvirket af sin betydeligere hustru, Jeanne-Marie R. f. Philpon [flipS] (1754-93), der fra 1791 var et åndeligt midtpunkt for girondinerne og holdt berømt salon i Paris. R var indenrigsmin. 1792-93, brød med Bjerget, bekæmpede Ludvig 16.s henrettelse; begik selvmord v. meddelelsen om Mme R-s henrettelse nov. 1793.

Rolands-søjler, statuer af træ el. sten, forestillende en kriger i rustning med sværd og skjold. Kendes fra nordty. byer, hvor de formentlig opstilledes som symbol på selvstændighed og frihed. De ældste R er fra beg. af 15. årh. Navnet stammer fra Karl d. Stores kriger, **Roland**.

Rold Skov [ral'-] ml. Hobro og Ålborg; med tilstødende skove ca. 77 km², og dermed Danm.s største skovkompleks.

Rolf [rålf], *Ernst* (1891-1932), sv. revy-skuespiller. Ledede 1917-18 sin egen kabaret, opførte fra 1921 sine egne revyer. Gæstede såvel Oslo som Kbh. G. m. Tutta R. f. Berntsen (f. 1907).

Rolf Krake, da. sagnkonge af skoldunge-ætten; Helges søn. Især bekendt for sin flugt fra den sv. konge Adils, hvorunder R strør guld på markerne for at sinke de gridske forfølgere, og for sin heltedød s. m. sine tolv kæmper, skildret i Bjarke-målet.

Rolfens, *Alf* (f. 1895), no. maler; bl. a. fresker i *Telegraf byg n. Håndværkersalen og Krematoriet*, Oslo (afsluttet henh. 1922, 1926 og 1937).

roll [roul] (eng. rullen), kunsthvylvings-målvore, hvorunder flyvemaskinens ruller om sin længeakse.

Rolland [ro'ld], *Romain* (1868-1944), fr. forfatter; kendt for den store romancyklus *Jean-Christophe* (1904-12; da. 1916-19), der skildrer en stor musikers udviklings-kamp (med mange Beethoven-træk); den er som hele hans produktion og virke (bl. a. *Vème enchantée* 1922-33; da. *Den Fortryllede Sjæl* 1923-36) præget af høj idealisme; han er en af de varmeste for-kæmpere for forståelse ml. folkene. Nobelpris 1916. (Portræt sp. 3830).

rolletid, i jagtsproget pelsvildtets, spec. rævens, parringstid.

Rollier [ro'lje], *Auguste* (f. 1874), schw. tuberkuloselæge. 1928 prof. ved univ. i Lausanne. I tuberkulosebehandlingen er R en af pionererne for solterapien (Leyzin).

roll-mops (eng., egl. sammenrullede svabere), udbenede, ferske sild sammenrullede og kogt i krydret eddikevand.

Rollo, fr. *Rollon* [rD15] (d. 927), norman-nerhøvding, som hærgede Frankr., til han 911 fik overdraget Normandiet, som han efter sin dåb styrede som hertug Robert 1.

Rolls-Royce [roulz 'røis], eng. kvalitets-bil i luksustype. Fabrikken, R Ltd., er grl. 1906 af ingeniørerne Charles Stewart Rolls (1877-1910) og Henry Royce (1863-1933); foruden automobiler fremstiller fabrikken flyvemaskinemotorer af Merlin-typen, bl. a. anv. i Spitfire-jagerne.

Rolvsoy [rålvsøi], no. ø. Østfold, begrænset, af Glommas to mundingsarme; 60 km², ca. 27 000 indb. (1946). På S-siden af R ligger største delen af byen Fredrikstad.

Rom (lat. og ital: *Roma*), Ital.s hoved-stad; 1 574 000 indb. (1947). R ligger i

Del af Cæsars forum med Monumento Vittorio Emanuele 2. i baggrunden.

Den Rom. Campagne, hvor Tiberen 20 km fra sin munding (40 km ad floden) slynger sig ml. en gruppe høje. R blev allerede i kongetiden (6. årh. f. Kr.) Ital.s største by N f. Tarent. Hovedparten af byen ligger 0 f. floden på grunden af oldtidens R, hvis berømte 7 høje delvis optages af monumentalbbyggn. og parker: Monte Palatino (den opr. by, i republikken senatorernes kvarter, dernæst kejser-paladser (Augustus, Tiberius, Caligula, Domitian og Septimius Severus), M. Capitolino el. Campidoglio (sæde f. hovedtemplet f. Jupiter og kongeborgen), M. Quirinale (Quirinalpaladset), M. Viminale, M. Esquilino (bl. a. kirken Santa Maria Maggiore), M. Caelius el. Celio (Lateranpaladset) (1586) med museum og Laterankirken) og M. Aventino (bebygget siden 5. årh., beboelseskvarterer). I en sænkning ml. højene ligger ruinerne af Forum Romanum og Colosseum. Inden for dette af mure (Servius-muren, hvoraf endnu talrige rester) omgivne område holdt R sig indtil 2. årh. f. Kr., selv om bebyggelsen voksede stærkt i højde og tæthed. Fra da af og indtil Trajan voksede R ud over murene, og da kejser Aurelian opførte de yngre mure, som endnu benyttedes 1871, kom disse også til at omgive Marsmarken og højdedragene Pincio (store parker, Villa Borghese) og (på vestl. Tiberbred) Gianicolo. Fra 2. årh. f. Kr. begyndte et bevist arb. på at gøre R til et monumentalt verdenscentrum, et arb. som kejserdømmet overtog fra republikken og videreførte. Foruden de nævnte monumenter er de vigtigste bevarede oldtidsmindesmærker flg: Marcellus teater (Augustus), Caracallas og Diokletians tempel, Pantheon, Augustus' og Hadrians mausoleer, Trajans og Marcus Aurelius' søjler, Trajans salgshal v. Trajans forum, og Titus' og Konstantins triumfbuer. - På N-siden af M. Capitolino ligger det mægtige nationalmonument, Monumento Vittorio Emanuele 2., v. pladsen Piazza Venezia (m. Palazzo Venezia, 1929-43 Mussolinis residens); herfra fører R-s berømteste gade, Corsoen (Corso Umberto 1) mod N

Lateranet.

gnm. den ældre by til Piazza del Popolo, en plads ved foden af M. Pincio. I samme højde V f. floden ligger M. Vaticano (Vatikanstaten, Peterskirken). Den moderne bys udvikl. og vækst tog fart efter 1871, da R blev hovedstad i kongeriget Ital. I kraft af sine fortidsminder, saml., bibl. og sin arkit. er R sæde for talr. vidensk. institutioner, lærde selskaber og akademier. Universitetet (fra 1303 i huses siden 1935 i en univ.-by i den østl. udkant.

Rom. Universitetet.

Industrien er betydelig: Levnedsmidler, tekstiler, maskiner, jernbanemateriel og trykkerier. R savner havn; dens havneby er Civitavecchia. Lufthavnen ligger N f. byen. - *Historie*. Bebygget fra 9. årh. f. Kr., if. traditionen (jfr. sagnet om Romulus og Remus) grl. 753 f. K. Bystat under konger, fra 509 under konsulter (republik). Allerede i kongetiden var R leder af et forbund af latinske bystater, kæmpede i 5. årh. mod indfald af sabiner, ævker og volsker, erobrede og ødelagde 396 f. Kr. etruskerbyen Veji. 390 f. Kr. blev R indtaget og brændt af gallerne, hvorefter R omgaves med en kraftig mur. Fødselsadelen, patricierne, måtte i 4. årh. dele de vigtigste af deres forretting-heder med plebejerne, som 367 fik adgang til konsulatet. Sejre over volskerne udvidede både R-s og forbundets område mod S, så R 343 var en ital. stormagt m. et areal på 1500 km² og et forbund ned til Capua. Ved Latinerkrigen 340-38 indlemmedes autonome byer i R-s borger-samfund og romerriget opstod (s. d.). Byen R fortsatte dog som sæde for alt rigspolitisk liv og voksede kolossalt m. rigets vækst. P. gr. af trafikmidlernes svigten byggedes tidligt høje etagehuse, under gr. påvirkning udførtes fra 2. årh. f. Kr. et stort arbejde på at gøre R til værdig righovedstad. R kulminerer i 2. årh. e. Kr. og har på dette tidspunkt ml. 1 og 1,5 mill. indb.; under 3. årh.s uro befæstes R atter (Aurelians mur). Da Konstantin 330 flytter hovedstaden til Konstantinopel, beg. en tilbagegang, der tog fart efter vestgoternes plyndring 410 og vandalernes 455. Som pavens residens spiller R dog en hovedrolle også i middelalderen og fra 15. årh. beg. en ny vækst for R, kun kort hemmet af Karl 5.s plyndring 1527 (Sacco di Roma). Under Den Fr. Revolution erklæredes R for en republik og besattes af general Berthier. 1809-14 var R af Napoleon indlemmet i dennes imperium. 1815 genoprettedes det pavelige herredømme, som bestod indtil 1870 bortset fra en periode som republik i 1848. 1871 blev R hovedstad i kongeriget Italien. 1929 blev et lille område omkring Vatikanet igen suveræn pavelig stat (Vatikanstaten). Under kampene i Italien 1944 blev R erklæret for åben by.

rom (eng. *rum*) fremstilles ved destillation af geret saft af sukkerrør og indeholder indtil 80% alkohol. Fremstilles især i Vestindien, (på Jamaica, Cuba m. fl.)

Rom, kongen af, titel tillagt Napoleon I.s søn »N. 2.«.

Roma, 1) lat. og ital. navn på Rom; 2) i rom. rel. en gudinde, personifikation af byen Rom.

Romagna [-'monjo], ital. landskab; Po-sletens sydøstl. hjørne med tilgrænsende dele af Apennerne. Ca. 1500 tvunget til lighed under kirkestaten af Cesare Borgia. 1860 under Ital.

Romagnoli [roma'njoli], *Ettore* (1871-1938), ital. forfatter og lærer. Har oversat næsten hele den gr. lit. til ital. og iscenesat klass. dramaer i det gi. Syrakusteater. Bl. hans ital. dramaer *Alceste* (1913), *Defne* (1928).

Romains [ro'mɛl. *Jules* (pseud. for *Louis Farigoule*) (f. 1885), fr. forfatter; grl. »unanimiteten«, hvis idé har inspireret digte og romaner som *Les copains* (1913, da. *Duskammerater* 1928) og trilogien *Psyché* (1922-29), samt hans hovedværk, den store cyklus *Les hommes de bonne volonté* (1932-38; da. *De Gode Viljer* 1940 fl.), en genial reportage af Frankr. i liv alle samfundsklasser fra førkrigstiden til mellemkrigstiden, også indeholdende partier af stor poet. skønhed. Også som dramatiker har han været bet., således i komedien *Knock ou le Triomphe de la médecine* (1923; da. 1941), *Le Dictateur* (1926) og *Le Roi Masque* (1931). (Portræt).

Romelin Rolland. Jules Romains

'Roma lo'cuta (est), 'causa fi'nita (est) (lat.). Rom (d. v. s. paven) har talt, sagen er endt; citat fra en prædiken af Augustin.

'romametall, kobberlegering med 39 % zink og ca. 1 % tin.

ro'ma'n (fr., af lat. *fabula romanensis*, d. v. s. fortælling på det romanske folkesprog). Den anførte etymologi antyder de ældste middelalderromaner ringe litt. anseelse; heller ikke de få oldtidsromaner (2.-5. årh.) agtedes højt, og r-genren var meget længe om at blive optaget i den teoretiske poetik. Medens ridderromanerne fra 15. og 16. årh. (Amadis-r) nu kun er kendt som forudsætning for Cervantes' »Don Quijote« (1605-15), ligesom forsk. tilløb inden for hyderomantien o. a. romanarter til en psyk. r ikke blev til stort, udgår den mod. r især fra eng. r i 18. årh. (Richardson, Fielding, Smollett m. fl.); et ældre element heri er det picareske, der undertiden kan grænse nær op til det fantastiske i samfundskrit. rejseromaner som Holbergs »Niels Klim« (1741). Som udspring for nyere dannelses- og udviklingsromaner nævnes Goethes »Wilhelm Meister« (afsluttet 1829). Først med naturalismen kom r æstetisk på lige fod med andre genrer (Zola m. fl.); ofte med reaktion på naturalismen fremtræder de nyere og nyeste eksperimentatorer, f. eks. James Joyce.

'Roman, *Johan Helmic* (1694-1758), sv. komponist. 1729 hof kapelmester i Sthlm. Har bl. a. komp. orkesterværker, koncerter, kammermusik, klaverstykker, festkantater og kirk. værker.

Ro'mana, *Pedro*, marki (1770-1811), sp. general. Kommanderede sp. hjælpekorps, der 1807 rykkede ind i Danm. som støtte i krigen mod Sv.; da. spån. 1808 rejste sig mod det fr. herredømme, førte R sine styrker hjem på eng. skibe og kæmpede for Span.s befrielse.

romance [-ma'sa] (oldfr. *romanç* fortælling el. digt på det romanske folkesprog), opr. sp. episk-lyrisk genre, svarende (med fl. afvigelser) til vest- og nordeur. ballade. Nu: 1) vokal komposition i en enkel strofisk form, oftest af lyrisk-dram. indhold; 2) et sangbart instrumentalt stykke.

'roman-cement (eng. *roman* romersk), bindemiddel, fremstillet ved brænding under sintringstemp. af lerholdig kalksten. r stærkere overordentligt hurtigt såvel i luft som i vand og bruges, hvor denne egenskab er nyttig samt til muring og pudning.

romanceiro [nman'pæto], sp. romancesamling (portug. romancero).

Romanche-dybet [ro'ra:li:]. 7370 m dyb rende i midtatlantiske højdyrg ved ækvator.

Roman de la Rose [ro'ma dla'ro:z] (rosen er symbol på den elskede), oldfr. allegorisk digt, hvis første del er skrevet af Guillaume de Lorris (omkr. 1225) i en ridderlig-høvisk and, mens den sidste del ved Jean de Meung (omkr. 1276) er borgerlig-sa. tirisk.

Roman de Renart [roma da r'na:r], oldfr. digtverv, bestående af fl. fortællinger på vers, der beretter om Renart (ræven), Isengrin (ulven) og andre dyr, men som i virkeligheden er en satire over feudalvesenet og en borgerl. parodi på »Les chansons de geste«. Digtningen stammer fra 12. og 13. årh. og svarer til den ty. »Reineke Fuchs« og den da. »Rævebog« (1555) (se disse).

Romanée [-nej], berømt vinddistrikt i Bourgogne, Frankr.

'roman' *fram*, mand, sigøjner), d. s. s. sigøjnersprog.

România [ro'minja], rum. navn på Rumænien.

roma'nist (lat. *romanus* romersk), person, der studerer romanske sprog.

Romano [ro'mono], *Giulio* (egl. *Giulio Pippi*) (1492-1546), ital. maler og arkitekt. Opf. *Palazzo di Corte* i Mantova. Raffaels medarb. bl. a. ved udsmykningen af Vatikanet; fuldendte dennes efterlavede arb. *Forklærelsen på Bjerget* (Vatikanet).

Romanov [ra'manof], russ. herskerhus 1613-1762. Opkaldt efter Roman Jurjevitj, hvis sønnesøn, Fjodor Nikititj, blev g. m. Ivan 4.s datter. Disses søn, Mihail R., valgtes til tsar 1613. Mandslinien uddød 1730 med Peter 2. Sidste regent Elisabeth, d. 1762. Efterfulgtes 1762-1917 af huset R-Holsten-Gottorp (stammer fra Karl Frederik af Holsten-Gottorp, g. m. Peter d. St.s datter Anna).

Romanov [ra'manof], *Pantelejmon* (1884-1938), sovj.russ. prosaforfatter, som i sine romaner især behandlede de borgerlige intellektuelles problem efter Revolutionen; *Det Nye Bud* (da. 1934) og *Tre Par Silkestrømper* (da. 1933).

ro'ma'nske folk (lat. *romanus* romersk), latinske folk, de folk (italienere, franskmænd osv.), hvis sprog nedstammer fra latin.

ro'ma'nske sprog, de mod. sprog, der har udviklet sig af lat. (d. v. s. talesproget, vulgærlatin). Et enkelt sprog, dalmatinsk, uddøde i 1898; de nu eksisterende r er portug., sp., katalansk, provencalsk, fransk, sardisk, italiensk, retoromansk og rumænsk.

ro'ma'nsk filologi, videnskaben om de romanske sprog og de derpå skrevne litt. Som en rationelt drevet videnskab blev r grl. af tyskeren Fr. Diez (1794-1876) («Grammatik der romanischen Sprachen», 1836-43). Hans arbejde blev fortsat af franskmændene Gaston Paris og senere af tyskeren Meyer-Lübke; men i øvr. har faget haft en rivende udvikl. og har lærestole ved de fl. univ. i Danm. er studiet især blevet fremmet af Kr. Nyrop og Kr. Sandfeld.

ro'ma'nsk stil, *arkit.*, betegn. f. den byggestil, der fra ca. 900 og indtil gotikken dominerede i N- og V-Eur.: en udklang af senrom. byggeskik, især ved anv. af rundbuen i konstruktion og dekoration.

roman'tik, flertydigt begreb, hvis etymologi næppe er helt klar: dog synes navnet at forholde sig til den ældre fantastiske roman. I litt.hist. har ordet r vundet hævd gnm. den ty. digter Novalis, i hvis roman »Heinrich von Ofterdingen« (udg. 1802) heltens psyke er bestemt af en livsfjern rel. længsel mod poesiens blå blomst. Inden for ty. åndsliv udformes fra 1790-erne og fremefter, navnlig hos Schelling, en enhedsfilosofi, if. hvilken naturen er ubevidst ånd og ånden bevidst natur; til denne filos. r svarer i det hele Schleiermachers teol. r med en stærkt panteistisk betoning og brødrene Schlegels æstet. r, hvis program fremlagdes i tidsskr. »Athenäum« (1798-1800) og har forudsætn. i lidt ældre retninger, bl. a. Sturm-und-Drang og Winckelmanns nyantik. Den romantiske poesi er i sin renhed en tendensfri leg, hvis egl. element er fantasien, og hvis opfattelse af det kunstn. geni revolterer både mod æstet. og moralsk konvention. Trods dette opr. moment af oprør i r ender de fleste af dens

skikkelser i rel. og polit. reaktion. Med sit uendelighedsorgan, sin polemik mod oplysningsrationalismen og sit sværmeri for navn middelalderpoesi og for regelløse, antiklassiske genier som Shakespeare fik den ty. r eur. indflydelse, i Danm. via Steffens på Oehlenschläger, hvis r dog var mindre dybtgående end Staffeldts og Ingemanns.

roman'tisme, fr. betegn. for romantik; på da. brugt om den senere romantik (f. eks. Hertz, Winther, Aarestrup).

rombe [rom-] (gr.), firkant, hvis sider alle er lige lange.

'rombedodekæ'der, krystalform af regulære system, bestående af 12 romber.

rombe'porfyr, brun, kvartsfri porfyr med lyse rombeformede størkorn af alkalifeldspat. Forekommer som dækker og gange ved Oslo og er den til syneritterne svarende dagbjergart.

'Rombergs symptom (efter den ty. neurolog *Moritz Heinrich Romberg* (1795-1873)), faldtendens hos en patient, når han står med samlede ben og lukkede øjne; symptom ved tabes, polyneuritis m. m.

Rom-Berlin-aksen, samarb. ml. Aksemagterne, Mussolinis Ital. og Hitlers Tyskl., efter 1936. Udtrykket fra tale af Mussolini 1. 11. 1936.

'rom'bisk, af form som en rombe.

rombiske system, krystalsystem med 3 på hinanden vinkelrette, ulige lange akser.

rombo'e'der (gr. *rombos* rombe + *-eder*), krystalform af romboedriske klasse; består af 6 rombeformede flader.

rombo'e'driske klasse, *mineral.*, hemidriske klasse af det heksagonale system. Vigtigste enkeltformer romboeder og skalenoeder.

Romdahl [romdu:i], *Axel* (f. 1880), sv. kunsthistoriker, prof. og direktør for Gdteborgs museum.

'Romeleåsen, sv. ås, Skåne, SØ f. Lund; 17 km l., 3-4 km br., indtil 175 m h.

'Romeo og 'Ju'lie, de elskende i Shakespeare's tragedie »R. og J.« (eng. *Romeo and Juliet*) (1594 el. 95). Deres forbindelse krydres af familiefredigheder, og stykket ender med deres tragiske død. Emnet var kendt især fra ital. fortællinger. I musikken bl. a. benyttet i Gounods opera (Paris 1867), en symfoni af Berlioz (1839) og fantasioverture af Tjajkovskij (1870).

Romerbrevet, skrift i N. T., skrevet af Paulus fra Korinth ca. år 56 til menigheden i Rom. Brevet, hvis ægthed er sikker, fremsætter i næsten afhandlingsagtig stil, men dog med stor lidenskab hovedpunkterne i Paulus teol. Mennesket er til grundens fordærvet, både jøder og hedninger. Opfyldelsen af Moseloven kan ikke føre til frelse; selv viljen er afmægtig. Der er kun en mulighed for frelse: forløsningen i Kristus. Ved troen på Kristus bliver mennesket Guds barn, ved dåben »begravet med Kristus«, og sorti han oprejst til et nyt liv efter Guds vilje. -Mens man en tid regnede Paulus rel. for en parallel til tidens hellenistiske forløsningsrel., ser den nyeste forskning den mere som en fortolkning og videreførelse af Ev.s forkyndelse om Jesus.

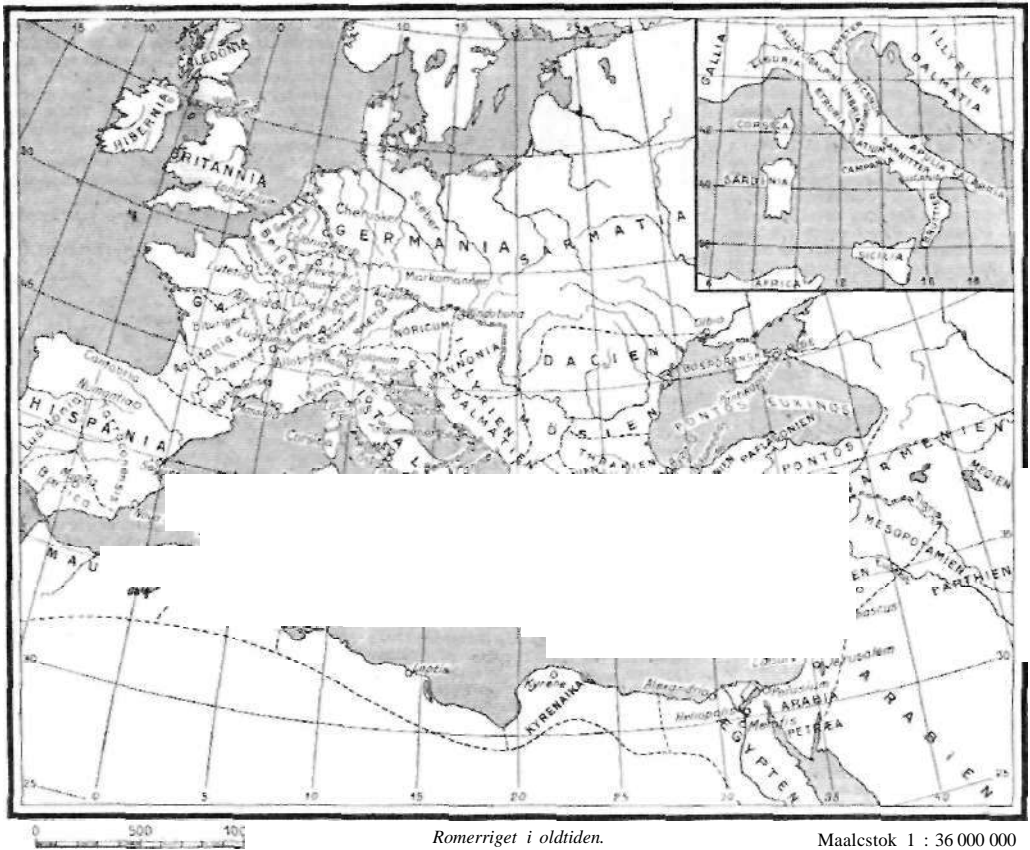
'Romerike, no. landskab, Akershus, NØ f. Oslo, ml. Mjøsa og Øyeren; 4033 km², 95 000 indb. (1946). R hører til No.s frugtbare egne.

romerkristen, alm. navn på den (romersk) katolske kirke.

romerretten, den i Corpus juris civilis (ca. 530 e. Kr.) indeholdte ret. r havde gyldenhed i hele det rom. rige, men gik næsten helt af brug i den vestrom. del i middelalderens første århundreder. Omkr. 1100 beg. man imidlertid at studere den ved universiteterne (glossatorerne og postglossatorerne), og ved den vidensk. bearbejdelse blev den omdannet, så at den kunne anv. som gældende ret under datidens samfundsf forhold. I Tyskl. fortrængte den i slutn. af middelalderen og beg. af den nyere tid i stor udstræk-

Rombe-dodekaeder.

Romerriget i oldtiden.

Maalstok 1 : 36 000 000

ning den ældre ty. ret og har haft afgørende indflydelse på den i Bürgerliches Gesetzbuch af 1896 udformede ret. Den fr. Code civil af 1804 har den også påvirket stærkt. De nord. landes ret samt eng.-amer. ret er derimod i det hele upåvirkede af r.

romerriget opstod, da bystaten Rom ved latinerkrigen 340-38 f. Kr. indlemmede autonome bystater i sit borgerområde. 340-266 f. Kr. samledes hele I tal. S f. en linie fra Pisa til Rimini i et forbund under Roms ledelse, og Rom blev dermed Middelhavs-verdens stærkeste stat, der 264-168 besejrede de andre stormagter (Karthago 264-41 og 218-01, Makedonien 200-196 og 171-168, Seleukideriget 191-189) og erobrede Sicilien (241), Sardinien-Corsica (238), Spanien (201-19 f. Kr.) og Posletten (200-180). Fra da af var Middelhavs-området i realiteten prisgivet Rom, og ekspansionen fortsatte (Karthago, Makedonien, Grækenl. 146, Pergamon 133, Provence 121, Kilikien 102-64, Kyrene 95, Kreta 66, Bithynien, Syrien 64, Pontos 63, Kypem 57, Numidien 46, Ægypten 30 f. Kr., Mauretania 42 og Thrakien 46 e. Kr.). Mod N havde Cæsar 58-51 erobret hele Gallien, Augustus fjøede hertil et bælte af halvøksprovinser op til Donau (Rhætien, Noricum, Pannonien og Møsen 15 f.-8 e. Kr.) og Claudius beg. 43 Britanniens erobring, mens endelig Trajan erobrede Dacien 107. Alle disse erobringer organiseredes som militært styrede provinser under konsulær, prætorer og proprætorer, idet dog fra Augustus alle militært vigtige provinser stod under kejserslige legater. - Indtil afsluttedes plebejernes kamp for borgerlig ligeberettigelse med patricierne i 286, da plebejitterne fik lovkræft. En ny overklasse, nobiliteten, opstod af patricierne og efterkommerne af de plebejiske konsulær, og fra 230 beherskede denne nobilitet stort set valgene og blev dermed Roms regerende

klasse til Cæsars sejr 48 f. Kr. Skellet ml. fattige og rige voksede ved krigen, der på den ene side skabte en talrig kapitaliststand, ridderne, og på den anden side forarmede bønderne, der i stigende grad blev besiddelsesløse proletarer. Tiberius Gracchus forsøg på at genrejse bondestanden 133 f. Kr. indledte en revolutionær periode, der var præget af de store generalers overmagt over for nobiliteten og den republikanske forfatn. (Marius, Sulla, Pompejus, Cæsar).

Ved borgerkrigene 49-31 f. Kr. brød republikken og nobilitetsvældet endeligt sammen og afløstes af *kejserdømmet*, der betød en regering af rigets øverste feltherre, støttet til en stærk hvervet hær og til byernes romaniserede overklasse, og som skabte to århundreder relative fred og velstand (pax Romana). Den romerske borgerret var efter et oprør af forbundsfællerne i hal. 90-88 blevet udstrakt til alle frie indbyggere S f. Po. I kejsertiden udvidedes borgertallet i voksende tempo, til Caracalla i 212 gav alle frie indb. borgerret. Rom og hal. træder efterh. tilbage som hovedlandet, i 1. årh. e. Kr. er det navnlig de romaniserede sp. og galliske provinser, der vinder bet., og i 2. årh. beg. det gr. Østen at gøre sig stadig stærkere gældende. *De første kejsere* (Augustus 31 f.-14 e. Kr., Tiberius -37, Caligula -41, Claudius -54, Nero -68 og Galba -69) tilhørte alle den gi. nobilitet, de næste (Otho -69, Vitellius -69, Vespasian -79, Titus -81, Domitian -96 og Nerva -98) var alle af hal. slægter, der havde gjort karriere i den første kejsertid, mens det 2. årh. *kejsere* (Trajan -117, Hadrian-138, Antoninus Pius-161, Marcus Aurelius -180 og Commodus -192) alle var spaniere eller gallere. Rom havde i kejsertidens 1. årh. gradvis opgivet ekspansionen og nøjedes med at sikre det vundne ved stærkt grænseforsvar. Fra midten af 2. årh. beg. imidlertid stadige angreb på grænserne, først fra

germanerne ved Rhinen og Donau, fra 226 også af Sassanidernes Persien ved Eufrat. Angrebene krævede forøget forsvar og forøgede hærens bevidsthed om sin magt. Og da soldaterne efterh. rekrutteredes fra de kulturelt tilbageblevne provinser bondebefolkning, kom den i fjendtligt forhold til byernes overklasse, der hidtil havde været dominerende.

Fra 192 er det hæren, der indsætter kejserne, som ofte er mænd, der har tjent sig op fra geleddet, og tiden fra 192-284 er i virkeligheden en stor social revolution, overfladisk kendetegnet af kampe ml. sådanne *soldaterkejsere* (Pertinax -193 Didius Julianus -193, Septimius Severus -211, Caracalla -217, Macrinus -218, Heliogabal -222, Alexander Severus -235, Maximinus Thrax -238, Gordian 3. -244, Filip -249, Decius -251, Valerian 253-57 og Gallienus 254-68, Claudius Gothicus -270, Aurelian -275, Tacitus -276, Probus -282, Carus -283 og Carinus -284 foruden flere, der kun regerede ganske kort el. i begrænsede dele af riget). I lang tid truede riget med at bryde sammen, da fjenderne under de stadige revolutioner ikke mødte tilstrækkelig modstand, men 268-82 afværgede en række kraftige kejsere de værste angreb, og resultatet blev et stramt embeds- og soldatervælde under en nu helt enevældig kejser.

Den nye ordning fæstnedes under kejserne Diokletian (284-305) og Konstantin 1. d. Store (306-37), idet der indtil 324 var adsk. medkejsere og 306-24 ofte borgerkrig. Kristendommen, der navnlig i 3. årh. havde bredt sig stærkt, krævede nu anerkendt plads i staten, Diocletian prøvede endnu at forfølge de kristne, men Konstantin bøjede sig og gjorde faktisk kristendommen til statens religion. Dette *kristne bureaukratiske kejserdømme* holdt endnu rigt sammen indtil 395 (Konstantins sønner Konstantin 2., Constans 1. -350 og Constantinus 2. -361), Julian

Eleanor Roosevelt.

Fr. D. Roosevelt.

Theodore Roosevelt.

Alfred Rosenberg.

Ælv/n Rommel. Thorhild Roose.

-363, Jovian -364, Valentinians hus -384, Theodosius d. Store -395), da riget endeligt deltes ml. Theodosius' to sønner Arcadius, der fik Østen (se byzantinske rige) og Honorius, der fik Vesten. I det ves. ti. rige be varedes rigsautori te ten nogen lunde til Valentinian 3.s død 455, især ved generalerne Stilichos og Aetius' virken i de svage kejseres sted, men germanske stammer trængte langt ind i riget og nægtede efterh. at anerkende kejserens autoritet. 455-76 var kejserne helt i deres germanske lejetropbeførers (spec. i sveberen Ricimer's) vold, og 476 afsatte Odoaker den sidste kejser Romulus uden at indsætte en ny, hvorved det vestrom. riges skæbne endeligt besegledes.

romersk arkæologi, den gren af arkæol., der beskæftiger sig ml. kulturen i det rom. rige ca. 100 f.-ca. 400 e. Kr.

romersk bad, hedluftsbad i luft løst med temp. ml. 50°-70° C.

romersk billedhuggerkunst, se antik billedhuggerkunst.

Romsk Campagne [-kam'panjs], ital. *Campagna di Roma*, lavlandsstrækning omkr. Rom; i ældre oldtid drænet og dyrket, senere sumpet og usund, først i 20. årh. igen til dels afvandet og udstykket i småbrug. Omfatter også Den Pontinske Mark.

romerske perler, perler udrejede af alabast og dyppede i voks, hvorefter de får et overtræk af perleessens.

romerske kamille er i virkeligheden en gæseurt-art (*Anthemis nobilis*), der anv. på samme måde og har samme virkning som rigtige kamilleblomster, r vokser i Middelhavslandene.

romersk-katolske kirke, ofte anv. betegn., for den under pavens ledelse stående katolske kirke.

romersk religion og mytologi afspejler ligesom den gr. i sin opr. to kulturelementer: et indvandret arisk kvægeavirkerfolk og et urindfødt urarisk bondefolk. Rel. bestod opr. af lokale stammekulte. En forbundskult på Albanerbjergert for fl. stammer blev udgangspunkt for den hist. kendte rom. kult. og rel. og flyttedes til Rom, da denne by ved sin vækst fik herredømmet. Kernen i r var fra den tidligste tid og oldtiden ud familiens og hjemmets guddomme. Høvedingegårdens kultus førtes videre som statskult. f. eks. Vesta og vestalinderne. Ved siden af familiekredsens guder står fl. opr. gi. gudsfigurer, f. eks. Jupiter, Mars og Quirinus, stammeguddomme fra de stammer, der sammensluttede udgjorde den opr. kerne i folket. Dette ældste lag ændredes egl. aldrig, idet romerne med enestående konservatisme holdt fast ved de gi. traditioner, selv om indhold og mening efterhånden gik tabt; men da Rom fik herredømmet over S-Ital., hvor den egl. gr. kult. længe havde haft hjemme, fik gr. rel. og mytol. direkte indpas i Rom i så rigt mål, at den opr. r delvis trådte i baggrunden for den gr., og fra den tid fulgte udviklingen samme baner som gr. rel. I hellenismens epoke blev Rom som verdens hovedstad sæde for en række mysterierel., hvoraf de fleste stammede fra den nære Orient.

romersk vægt, d. s. s. bismar.

romertal, romernes talskrivemåde, der benytter tegne 1 = I, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D = 500, M = 1000. Andre tal skrives ved sammensætning af disse cifre ordnet efter aftagende talværdi. Dog undgås 4 på hinanden følgende ens tegn ved vedtagten, at et tegn, som

står umiddelbart foran et højere tegn, skal trækkes fra dette. Eks. I stedet for MDCCCXXXVII = 1947 skrives MCMXLVII = 1000 + (1000 - 100) + (50 H 10) + 5 + 1 + 1.

Romford [rãmfsd], eng. by 20 km ØNØ f. London. 73 000 indb. (1948). Bryggerier og gartnerier. Stor handel.

Rom-konventionen, overenskomst vedtaget på luftfartskonference i Rom 1933; fastlagde befordreres ansvar i forb. med skade på personer el. ting uden for luftfartøjet.

Rommel, *Erwin* (1891-1944), ty. general. Knyttet til Hitler i 1920erne, udførte angrebsstrategi støttet til panservåben; foretog som chef for panserdivision maj 1940 afgørende gennembrud i N-Frankr. Marts 1941 kommanderende på Akse-magternes front i N-Afr., drev Wavell tilbage til ægypt. grænse april s. å., før for Auchinlecks offensiv november s. å., trængte 1942 Engl. tilbage til el-Alamein; måtte efter okt. 1942 retirere gen. N-Afr. Deltog 1943-44 i forberedelserne mod eng.-amer. invasion. Selvmord 1944 sandsynligvis efter ordre fra Hitler. (Portræt).

rommy [rãmj] (ty., vist af eng. *rummy* snurrig), gi. kortspil hvortil anv. et spil med 52 blade og en joker. Man samler på kort af samme værdi el. i rækkefølge i samme farve.

Homney [rãmni], *George* (1734-1802), eng. maler. Vandt ry ved sine indtagende kvindeportrætter, bl. a. *Lady Hamilton* og *Tandlægen Ruspini* (kunstmus., Kbh.).

Rom-protokollerne, ital.-østr.-ungarsk traktatsystem, sluttet marts 1934, søgte at nærme landene til hinanden økon. og politisk og hindre Hitlers ekspansion ved Donau; strandede efter 1936.

Romsdal [ròmsdal:lj, no. landskab omkr. Romsdalen og Romsdalsfjorden; 3 689 km², 36 000 indb. (1946).

Romsdalen [ròmsdal:lsn], no. dal, gennemstrømmes af Rauma og er omgivet af mægtige fjelde (bl. a. Romsdalshorn, 1555 m, og Trolltindene, 1794 m).

Romsdalsfjord [ròmsdal:lsfjo:r] el. *Moldefjord*, indskæring på Norges vestkyst, Møre, er bred og kort med mange forgreninger: Fannefjord, Langfjord, Tresfjord og Tommersfjord. Kendt for sin storslåede natur.

Romsdalshorn [ròmsdal:lsho:rn], 1550 m h. no. fjeldtop på N-siden af Romsdalen.

Romsø, da. ø i Store-Bælt, NØ f. Kerte minde; 1,1 km²; 25 indb. (1945).

Romsø Sund, farvandet ml. Romsø og Hindsholm (NØ-Fyn).

Romulus, i rom. mytol. en heros, tvillingbroder til Remus. Et søn fortæller, at brødrene som børn blev lagt i en kiste og sat ud i Tiberen af kong Amulius i Alba Longa. Men kisten drev i land, og en ulvinde gav børnene die. R grundlagde senere byen Rom på dette sted.

Romulus, kaldet *Augustus*, sidste vestrom. kejser 475-76, indsat af sin fader pannonieren Orestes, styrtet af Odoaker.

Roncevaux [ron>æs'É'ljæs], fr. *Roncevaux* [n>:svo], 1207 m h. pas i V-Pyre-næerne. Til R er Rolandssagnet henlagt.

Rondane [rândans, 'ron-], no. fjeldparti SØ f. Dovre ml. Gudbrandsdalen og Østerdalen. Højeste toppe: Rondeslottet (2180 m) og Storrenden (2142 m).

ronde [ron-j (fr. runde), 1) rundgang til inspektion af vagtposter; 2) den officer, der foretager 1).

rondeau [rj'do], ringrim, af *rond* rund (fr.). 1) jambisk versmål med kun 2 rim.

der spænder over 3 uens lange strofer; i øvrigt fl. variationer; 2) *mus.*, fr. navneform for rondo.

rondgang, sti, skulld udefra, langs fortgravs yderrand; benyttet af ronder.

'rondo (ital. *rondò* [-do]), fr. *rondeau*, musikform, hvor den indledende del flere gange uforandret vender tilbage blot afbrudt af forsk. mellemstil.

Rongal'itCeren blanding af formaldehyd-ditionit og formaldehysulfoksylat. Anv. som reduktionsmiddel i farveriet.

'Ronneby, sv. købstad (fra 1882). Blekinge, ved Ronnebyån :6900 indb. (1949). Kirke fra 12. årh. Badested (jernkilder).

'Ronnebyån, 110 km l. sv. å, fra SØ-Småland, gm. Blekinge til Østersøen.

Ronsard [rõ>:sar], *Pierre de* (1524-85), fr. digter, fører for digterskolen »Plejaden«, søgte at skabe en ny fr. poesi efter gr. og lat. mønstre, også inspireret af italienerne. Har skrevet ordo, sonetter og et ufuldendt epos *La Franciade* (1572).

Ronse [rõnsal], fr. *Renaix*, by i belg. prov. Ø-Flandern. 26 000 indb. (1948). Tekstilindustri. R ligger på sproggrænsen.

rood [ru:d] (eng. stang), eng. flademål, normalt = $\sqrt{\text{acre}} = 1011,7 \text{ m}$.

Roon [ro:n], *Albrecht von* (1803-79), preuss. general. Krigsmin. 1859-73, forelagde militærreform, som han gennemførte efter 1862, trods landdagens protest, støttet af Bismarck, hvis udnævnelse R foreslog kongen.

Rooney [ru:ni], *Mickey* (f. 1921), amer. filmskuespiller. Debuterede allerede i 1920erne på film, egl. gennembrud som Puk i Reinhardt's »En Skaersommernats Drøm« (1935). Kvik og talentfuld drengeskuespiller i 1930erne, f. eks. som Andy Hardy i den populære Familien Hardy-serie og i show-film. Har som vokser spillet fl. karakterroller.

Roos [ro:s], Car/(f. 1884), da. litt. historiker. Prof. i ty. v. Kbh.s Univ. 1927-49. Har især arbejdet med Holberg, Nietzsche, Goethe; *Goethe* (1932); revideret udg. 1949; *Faust problemer* (1941); har endv. udg. 3 essaysamlinger.

Roose [ro:s3], *Thorhild* (f. 8. 10. 1874), da. skuespiller. Debuterede 1901 på Århus Teater, 1904-19 og fra 1923 på Det Kgl. Teater, 1919-23 direktør for Dagmar-teatret. Virkede en årrække mest ved sin smag og litt. kult. men senere tillige ved sine med overraskende kraft skabte skikkelser i karakterfaget. Don Quichote i Borbergs »Synder og Helgen«, Strindbergs »Hummel«, Mefistofeles i »En Sjæl efter Døden« o. a. Som oplæser af klass. digtning på Kbh.s Univ., som lærer ved Det Kgl. Teaters elevskole (siden 1927), og som iscenesætter har han præget da. teater med sin kult. (Portræt).

Roose [ro:s3], *Aage* (f. 1880), da. maler og grafiker; landskaber, enkelte portrætter.

Roosendaal [ro:z3nda:l] (off. *Ren Nispen*), by i holl. prov. N-Brabant nær belg. grænse; 29 000 indb. (1947). Jernbaneknudepunkt.

Rooses [ro:sss], *Max* (1839-1914), belg. kunsthistoriker. Har skrevet *Rubens* 15 (1886-91) og *Jordæens* (1906).

Roosevelt [ro:z(3)væh], Anna *Eleanor* (f. 1884), amer. socialpolitiker. Datter af Th. R.-s bror Elliot R., ægtede 1905 sin slægtning, Franklin D. R. Lærerinde, fremdragsholder; som presidentfure 1933-45 fremtrædende talsmand f. sociale reformer (mod børnearbejde i fabr.). Mødt m. stærk uvilje af kons. indstillede, bl. a. for sin bekjæmpelse af viljen mod negrene. (Portræt).

Roosevelt [ˈroːz(3)vælt], *Franklin Delano* [ˈdælano] (30. 1. 1882-12. 4. 1945), amer. statsmand. Jurist; fra 1910 aktiv i Demokratiske Parti, bidrog som vice-marinemin. 1913-21 til USA's sejr. 1921 ramt af børnelammelse, men genvandt forlighed så vidt, at han fra 1924 kunne indtage fremtrædende stilling i partiet; 1929-33 guvernør i staten New York; nov. 1932 valgt til præsident (mod Hoover) med rekordstemtal, tiltrådte marts 1933. Søgte at bekæmpe krisen ved vidtgående statsindgreb i erhvervslivet (New Deal, mødt med uvilje af kons. fløj af Demokraterne; for en del underkendt som forfatningsstridig af højesteret). Genvalgtes nov. 1936 (mod Landon), nov. 1940 (mod Wilkie), nov. 1944 (mod Dewey), første gang i USA's historie, at en præsident sad mere end 2 valgperioder. Gennemførte oprustning, skarpt mod Hitler, fik trods isolationisternes modstand vedt. Engl. støtte under 2. Verdenskrig, især ved gennemførelse af låne- og lejeloven marts 1941. Efter Japans angreb dec. 1941 fik R vidtgående fuldmagt; udførte s. m. Churchill Atlanthavserklæringen 1941, deltog i konferencerne i Casablanca og Teheran 1943, Jalta 1945. Død af hjerneblødning kort før Tyskls endelige sammenbrud. (Portræt sp. 3836).

Roosevelt [ˈroːz(3)vælt], *Theodore* (1858-1919), amer. politiker. Jurist, politiker i New York 1895-97, udmærkede sig i sp.-amer. krig 1898; guvernør i New York 1899 (Republikaner), vicepræsident 1900; efter McKinleys mord præsident 1901-09. Førte skarp kamp mod trusterne, mæglede fred ml. Japan og Rusl. 1905. Søgte 1912 genvalg som leder for progressistisk fløj af Republikanerne (krav om forfatningsreform og kontrol m. trusterne), uden resultat. (Portræt sp. 3837).

Roosval [ˈroːsval], *Johnny* (f. 1879), sv. kunsthistoriker, prof. (Sthlm.) 1920; bl. a. s. m. Sigurd Curman (f. 1879) udg. *Sveriges kyrkor* (1912); grundlæggende arb. om sv. middelalderkunst.

Root [ruːt], *Elihu* (1845-1937), USA-politiker. Jurist; republikaner, krigsmin. 1899-1904, udenrigsmin. 1905-09 under Th. Roosevelt. Ivrig f. international voldgift; Nobels fredspris 1913; for krig mod Tyskl. 1917. Bidrog til Haag-domstolens statutter 1920-21.

Rootes Ltd. [ˈruːts ˈlɪmɪtɪd], eng. automobilmfirma, grl. 1898 af Sir William R. Kontrollerer Humber og Hillman Motor siden 1928, Karrier Motors Ltd. siden 1933, Sunbeam-TalbotCo. siden 1933 o. a.

Roorth [roːt], *Ivar* (f. 1888), sv. finansmand. Jurist, i bankvæsen fra 1914; rigsbankchef siden 1929.

Root's kapselblæser [ruːt], blæser, som især anv. i støberier.

Rops [rops], *Félicien* (1833-98), belg. maler, raderer og litograf, fra 1875 i Paris, hvor han påvirkedes af Daumier og Gavarni. Har i sit grafiske værk fortrinvis behandlet erotiske motiver på realistisk vis med en elegant og raffineret stregføring. // til *Baudelaire*.

Roquefort [rokˈfoːr], sydf. landsby (dept. Aveyron); ostefabrikation.

roquefortost [rok(3)ˈfoːr-], gi. fr. ost (fra Roquefort) af fåremælk, i hvis modning en grøn skimmelsvamp, *Penicillium roqueforti*, medvirker. Efterliges i mange lande, men fremstilles der mest af komælkk, normalt i en overfed kvalitet med over 50% fedt i tørstoffet. Bet. da. eksport (Blue Danish Cheese).

Roquette, La [la roˈkæt], fængsel i Paris i 19. årh. Anv. tilforeløbig anbringelse af fanger, der skulle sendes til kolonierne til udstælse af langvarige straffe.

ror, æv., drejelig flade til styring af fartøjer under deres bevægelse gnm. vand el. luft.

Ro'raima, 2600 m h. sandstensplateau i det indre af Br. Guayana, nær grænsen til Venezuela.

ro'rate (lat: drypper!), 4. søndag i advent (navn efter dagens introitus, Jes. 45,8).

rorbrød, søv., den lodrette vandtætte gennembyrning af skibet agter for rorstammen.

rorgænger, den matros, der styrer et skib, står til rors.

ror kiste, søv., d. s. s. rorbrød.

rorløkker, søv., løkker på skibets rorstævn, i hvilke rortappene på rorsforankant drejer sig.

rorpind søv., simpleste form for et skibs styremekanisme. Anv. kun i mindre både.

Rorschach test [ˈrorʃa-], en af den schw. psykiater Hermann R. (1884-1922) i 1920 offentliggjort fremgangsmåde til undersøgelse af menneskers personlighedstræk v. hj. af deres forsk. tydninger af meningsløse (til dels farvede) blækklat-figurer, der (helt el. delvis) kan opfattes som menneskeskikkelser, dyr, planter, anatomiske billeder, bevægelses-scener m. v.

rorstamme, søv., den del af roret, der forbinder rorløden med styremekanismen.

rorstævn søv., den del af skibets agterstævn på hvilken rorløkkeme er anbragt.

Rosa [ˈruːzə], *Salvator* (1615-1673), i tal. maler, raderer og digter. Virksom i Napoli, Rom og Firenze; har skildret forevne romantiske bjerglandskaber med livfuld staffage og behandlet rel. og mytol. motiver. Rigt repr. på kunstmus. i Kbh. bl. a. med *Jonas Prædiker for Ninives Indbyggere*.

rosacea [-ˈsera] (lat. *rosa* rose), med. symmetrisk rødme af huden på kinder og næse s. f. af udvidning af årener.

Ro'saceae [-ˈsæ] (lat.), *bol.*, rosenfam.

'Rosa chi'nensis semper florens [-ki-] (lat: stedseblomstrende kinesisk rose) (*månedrose*) indførtes 1789 til Sydeuropa, i syden vedvarende blomstring. Lyserøde blomster på glatte stilke, benyttes meget til krydsninger for at frembringe remontanter.

'Rosa di 'Tivoli, egl. *Philipp Peter Roos* (1655 el. 57-1706), ty. maler. Effekfulde dyrebilleder.

Rosa'line-knipling el. *point de rose*, i tal. syet knipling fra 16. årh. og senere.

Rosa'munde (d. 573), datter af den sidste gepidekonge Kunimund (d. 567), som langbarder kongen Alboin dræbte; da han tvang R til at drikke af faderens hjerneskal, blev han myrdet af hende.

Rosa'munde (ca. 1140-77), den eng. kong Henrik 2.s elskerinde. Optræder i folke-digtningen.

rosani'lin (*rose + anilin*), organisk base af trifenylnetangruppen. Med saltsyre danner r farvestoffet fuksin.

Ro'sario, Argentinas næststørste by, ved Paraná; 522 000 indb. (1944). R kan nås af oceandampere på 11 000 BRT og er Jordens vigtigste majskeporthavn.

ro'sarium (lat.), rosenhave.

Rosas [ˈrosas], *Manuel de* (1793-1877), argentinsk politiker, general. Underkuede indianerrejning; præsident 1829-52, gennemførte blodigt diktatur, men opnåede materiel fremgang.

Rosay [roˈzæ], *Françoise* (f. 1890), fr. (film-) skuespillerinde. Debut, på stumfilm 1925; fremragende karakter-skuespillerinde med en forbillidlig mimisk kunst, bl. a. i »Hertugen ønsker Natkvarter« (1936), »Hos Jenny« (1937) og »En Kvinde forsvandt« (1941). Optrådte under 2. Verdenskrig på film og teater i Schweiz og Engl. Har været g. m. filminstruktøren Jaques Feyder.

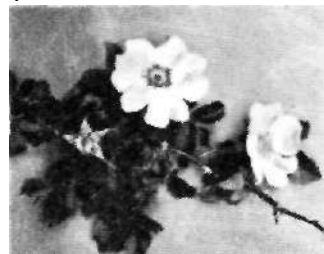
Roscher [ˈroʃer], *Wilhelm* (1817-94), ty. nationaløkonom, en af den ældre hist. skoles grundlæggere.

Roscoe [ˈrɒskou], *Henry Enfiela* (1833-1915), eng. kemiker. Grundlæggende undersøgelser inden for fotokemien og over vanadium.

Roscommon [ˈrɒsˈkɒmən], irsk *Ros Comdn*, irsk grevskab i prov. Connacht, V f. Shannon; 2463 km²; 73 000 indb. (1946).

rose (*Rosa*), slægt af rosenfam. Buske med barktorne, uligefinnede blade og stærkt omkringsædige blomster med krukkeformet blomsterbund, op af hvilken talrige grifler rager; 5 bæger-, 5 kronblade og talrige støvbærere. Blomsterbunden til sidst saftig og rød (hyben), indeholdende mange små hårde nødder. Over 100 arter; i Danm. ca. 13, der er vanskelige at adskille, da de let bastarderer. Af da.

arter kan nævnes hunde r (*R. canina*), der er alm. i krat og hegn, og klit-r (*R. spinosissima*), der vokser alm. i V-Jyllands klitter.

Hunde-rose.

I haver dyrkes R meget alm., dels som stærkt beskærne planter i bede, dels som buske i busketter og endelig som klatreplanter ved stakit og væg. I gartnerier dyrkes r til afskæring og potteplanter. I Syden udvindes r-olie af dyrkede r-s blomster og blade. Formeringen af det meget store antal rosenarter sker især

Kirsten Poulsen-rose (Polyanthahybrid).

ved podning; enkelte sorter formeres ved stiklinger el. rodskid, arterne ved frø. r fordrer leret, næringsrig jord og stald-el. kunstgødning årlig. Om vinteren indbindes toppen af de stammede r, mens jorden om lave r dækkes med gt. gødning. Ved tiltækning af nye sorter lægges vægt på blomsterrigdom, farve, hårdforhed, form og duft.

rose el. *rosevindue*, stort rundvindue over middelalderlig kirkebygningens vestport, også kaldet hjulvindue, efter det som oftest radiært ordnede stavværk.

Rosebery [ˈrouzb(3)ri], *Archibald P. P.*, Earl of Midlothian (1847-1929), brit. politiker (liberal). Overhusmedl. fra 1868; Gladstones udenrigsmin. 1886, 1892-94; premiermin. 1894-95. Afgik som partileder 1896. For frihandel; trods partitraditionen imperialist. Skarpt mod Lloyd Georges skattepol. 1909.

Rosegger [ˈrosæg(3)r], P. «pr. egl. *Petri Kettenfeier* (1843-1918), østr. forfatter fra Steiermark; udpræget folkelig alpe- og bonde-digter, *Jakob der Letzte* (1888, roman).

Rosekrigen 1455-85 om Englands trone ml. huseen Lancaster og York, der havde henh. en rød og en hvid rose som våbenmærke. De indledtes med, at Rikard af York rejste oprør mod kong Henrik 6. af Lancaster. Rikard selv faldt, men sønnerne sejrede efterhånden og besteg tronen (Edvard 4., Rikard 3.). R-s afslutning betegner Henrik Tudors oprør mod og afsættelse af Rikard 3.

rosemalning, en i 18. årh. af norske bønder anv. dekorationsmaling, som gengiver forsk. blomster.

rosen (samme ord som *rose*) (*erysipelas*), en akut betændelse af huden fremkaldt af en streptokok. Infektionen udgår fra et sår på huden, der bliver stærkt rød, svullen og øm. r er skarpt afgrænset mod den normale hud. Der er høj feber og medtaget almentilstand.

'Rosen, Adolf von (1797-1886), sv. søfficer, ingeniør, ledende i arbejdet for at skabe sv. jernbanen efter 1845.

'Rosen, Anton (1859-1928), da. arkitekt. Prof. Hovedværk: *Landsudst. i Århus* (1909); endv. *Paladshotellet* (1910) i Kbh., *Århus' observatorium* (1912) m. m.

'**Rosen**, *Georg von* (1843-1923), sv. maler; portræt- og hist.-bill., bl. a. *Erik d. 14.* (1871, Nat.mus., Sthlm.).

Rosenberg ['ro:zænbærkj], *Alfred* (1893-1946), tv. nationalsocialist. Skarpt antisemitisk, knyttet til Eckardt, udg. fra 1921 »Völkischer Beobachter«. Udg. 1930 *Mythus des 20. Jahrhunderts*; 1933 leder for det nationalsoz. partis udenrigspolitik, afdeling, førende pen. m. h. t. udenrigspolitik. 1941 rigsmin. for de besatte områder mod O. 16. 10. 1946 hængt efter Nürnbergdomstolens dom. (Portræt sp. 3837).

'**Rosenberg**, *Carl* (1829-85), da. forfatter. Arbejdede før og efter 1864 f. skandinaviske samarb. polit. og kulturelt; udg. ufuldendt fremstill. af *Nordboernes Åndsliv* 1-3 (1878-85), skildrede Island i fritstatstiden.

'**Rosenber'g**, *Gustav* (1872-1940), da. arkæolog; leder af Nationalmuseets konserveringsafd. fra 1906. Udgravet og publiceret *Hjortspringfundet* (1937).

'**Rosenberg** [-bærj], *Hilding* (f. 1892), sv. komponist. 1932-34 kapelmester ved operaen i Sthlm. Har skrevet operaer, herimellem *Resa till Amerika* (1933) og *Ljck-salighetens o* (1945), 3 symfonier, orkesterværker, oratorier m. v.

'**Rosenber'g**, *Holger* (f. 1869), da. journalist og forfatter. Talr. rejser. Bl. hans rejsebøger nævnes *Siam og Danskerne i de Hvide Elefanter Land* (1900) og memoiren *En Vandringmand Sæter Staven* (1937). Udtrakt foredragsvirksomhed.

Rosenberg ['ro:zænbærkj], *Johan Gottfried* (1709-76), tv.-da. arkitekt, i 1740'erne bygningsdirektør f. hertugen af Plon, 1752-55 ledede han opførelsen af *Bernstorffs*, *Schimmelmans* og *Dehns palceer* i Bredgade i Kbh. (dog under censur af Eigtved).

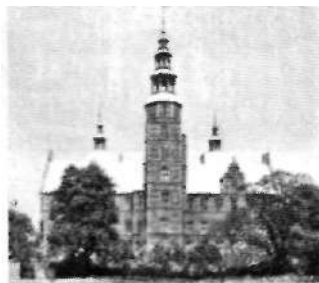
'**Rosenber'g**, *Peter Andreas* (1858-1935), da. forfatter. Gnm. 20 år sceneinstruktør ved Dagmartheatret; 1909-28 censor ved privatteatrene. Omfattende litt. produktion, dels dram., dels populærvidensk., dels som overs., væsen t. bestemt af sans for folkelige og rel. værdier; blivende værdi har *Herman Rang* (1912). Størst bet. som foredragsholder og oplæser.

Rosenberg, *Vilhelm* (1862-1944), da. komponist og kordirigent. Skrev orkesterværker, kantater, korværket *Atilla* m. v.

Rosenbergs dynamo, opfundet af den ostr. ing.-E. Rosenberg ['ro:zænbærkj] (f. 1872). R har de normale børster kortsluttet og har yderligere midt herimellem et sæt børster for strømforstyrrelse, der på denne måde bliver næsten konstant uanset den ydre modstand.

rosenbi (*Me'gachile cenlencu'iaris*), bladskæb. Udfører cellerne m. rosenblade.

Rosenborg, kgl. slot i Kbh., opført af Chr. 4 1606-17 og 1633-34 i den samtidig anlagte lysthave (Kongens Have). Eenlænt bygn. af røde mursten med sandstensforsiringer, med tre tårne og et mindre trappetårn. Portbygn. delvis fra 1610; kommandantbolig (nu direktørbolig) fra 1760-63. Opr. omgivet af volde 05 grave, nu delvis tilkastede. I slottets indre velbevarede interiører fra Chr. 4.s tid (bl. a. vinterstuen med egetræspaneler og flamske malerier) og senere. I 17. og beg. af 18. årh. benyttedes slottet ofte som kongebolig, selvom den egl. residens med tidens store hof ikke henlagdes til det lille havenslot; sidste gang benyttet til

Rosenborg set fra sydvest.

kgl. beboelse 1801. Fra 17. årh. havde kongerne på R anlagt betydelige samlinger, dragter, smykker o. m. m.; fra enevældens første tid opbevarede regaliene her. I 1830'erne indrettedes slottet til et museum for det da. kongehus med disse gi. samlinger som grundstamme, fra 1878 kaldet De Danske Kongers Kronologiske Samling på Rosenborg.

Rosenborg, greve af, titel tildelt prinserne Aage (1887-1940), Erik (f. 1890), Viggo (f. 1893), Flemming (f. 1922), og Oluf (f. 1923) der ved ikke-fyrsteligt giftermål frasagde sig arveret til den da. trone.

Rosenbusch ['ro:zænbuʃ], *Harry* (1836-1914), ty. petrograf; banebrydende arb. vedr. eruptiver, for hvilke han opstillede et system grundet på genetiske principper. Udforlig håndbog på petrografi.

rosencikade (*Typhlo'cyba 'rosae*), ganske lille, gul cikade. Fremkalder v. sugning hvide prikker på rosenblade.

Rosendal, hovedgård Sf. Fakse; grl. 1560 under navnet Totterupholm, fra 1788 kaldt R. Tilh. fra 1837 slægten (Holck-, senere Knuth-) Winterfeldt. Bygn. fra 1847-49.

Rosendal, *Axel* (f. 1883), da. præst, 1935 biskop i Roskilde. Ud giver af opbyggelige skrifter; ivrig deltager i det økumeniske arbejde.

Rosendal, *Hans* (1839-1921), da. højskolemand. Grl. Vinding Højskole ved Vejle og ledede den 1867-1892, derefter forstander for Grundtvigs Højskole til 1919.

rosenfamilien (*Ro'saceae*), tokimbladede, frikronede planter, der er urter el. buske med spredte, især sammensatte blade med fodflige. Blomster omkringsædige med mange støvbærere og -veje. Insektbestøvning. Ca. 2000 arter; i Danm. ca. 50; vigtige da. slægter og arter: rose, hindbær, brombær, jordbær, mjødurt; desuden haveplanten Spiræa.

'**Rosenfeld** [-fæ'lt], hovedgård NV f. Vordingborg, oprettet 1774 af Vordingborg Slots ladegård. Siden 1844 i slægten Oxholms eje. Ladegårdsanlæg, bygget af C. J. Zuber 1776-77; fredet i kl. B. Hovedbyggn. opført 1867-68.

'**Rosenfeld** [-fæ'lt], *Leopold* (1849-1909), da. komponist til over 200 romancer og korværket *Henrik og Else*.

rosenfest el. *rosenbrudsfest*, folkfest d. 8. juni, hvorved den mest ærbare jomfru blev smykket med roser.

rosenfinke, d. s. s. karmindompap.

rosengalhveps (*Rho'dites 'rosae*), galhveps, der frembringer moslign. galler (bedeguaraller) på roser.

rosengeraniumolie, d. s. s. geraniumolie.

Rosen'hol'm, hovedgård NNØ f. Århus,

opr. Holm, siden 1559 Rosenkrantz'ernes stamsæde, 1743-1921 stamhus. Skove og avlsgård bortsolgt efter 1936. Hovedbyggn., en af Renæssancetidens smukkeste gårde, med værdifuldt inventar, er opført dels 1559-67, dels ca. 1630; fredet i kl. A. Siden 1938 tilgængelig for offentligheden.

Rosenius [-'se:ni:us], *Carl Olof* (1816-68), sv. vækkelsesprædikant, især i Nord- og Mellemsv. Stiftede 1856 Evangeliska fosterlandsstiftelsen, en sammenslutning indenfor den sv. statskirke. Gnm. skrifter fik R stor indfl., også i Danm., hvor et kirk. parti (bornholmerne) støtter sig til ham.

Rosenkavaleren, mus. komedie. Musik: Richard Strauss. Tekst: Hugo v. Hofmannsthal. (Dresden 1911, Kbh. 1916).

'**Rosenkilde**, *Adolph* (1816-1882), da. skuespiller, søn af Chr. N. R. Deb. 1837 på Det Kgl. Teater, 1839-59 ved Kristiania Teater, en sæson på Casino; ved Det Kgl. Teater 1850 til sin død; her erobrede hans omsider, i et typisk da. repertoire (Holberg, Heiberg, Hertz, Hostrup), publikum ved sit talent for at bygge komiske roller op på en levende iagttagelsessevne og en overraskende replik.

Rosenkilde, *Christen Niemann* (1786-1861), da. skuespiller, opr. embedsmand, kantor ved Århus domkirke. Deb. 1816 på Det Kgl. Teater, hvor han blev til sin død og udviklede sig til en af sin tids ypperste skuespillere i det komiske karakterfag, med glansroller hos Heiberg og Hostrup; i sine sidste år national-scenens højt betydede grand old man.

'**Rosenkjær** [-kæ'rj], *Jens* (f. 1883), da. forfatter, mag. scient. 1911-1925 lærer v. Askov Højskole, i 2 år leder af Roskilde Højskole, 1928-37 af Borups Højskole. 1937 chef for radiofonis foredragsafd., 1948 for kortbølgeudsendelserne. Som foredragsholder har R en sjældent evne til at gøre et naturvid., og kulturelt stof levende for et bredere publikum.

rosenkors-ordenen, guld- og frimurerisk højgradsorden i Tyskl. i 19. årh.

rosenkranz, 1) *rel.*, perlesnor, som bruges i romerkirken for at lette tællingen af de faste bønner (Fadervor og Ave Maria). Tanken er, at rel. inderlighed fremmes ved regelmæssig bøn. Den alm. r har 5 store perler (for Fadervor) og 5 gange 10 små (Ave Maria). Den store r har 15 store og 15 gange 10 små perler; 2) *zool.*, på hjortens (råbukkens) gevir det nederste, opsvulmede, knudrede parti.

'**Rosenkrantz** [-kran's], da. adelslægt, kendt fra 14. årh.; fra 15. årh. bl. førende højadelslægt; endnu bestående.

Rosenkrantz, *Alfred* (f. 1898), da. geolog, 1943 prof. ved Polytekn. Lærestalt. Deltager i fl. Grønlands-ekspeditioner, leder af Nugsussak-ekspeditionerne. Undersøgelser over Danm.s kridt og tertiær og R's s.s. mesozoiske aflejringer.

Rosenkrantz, *Gunde* (1604-75), da. gods-ejer, rigsråd fra 1653. Søen af Holger R. Skrev patriotiske skrifter mod Sv. Fore-slog 1659-60 Fred. 3. admin. reformer, angreb hans ty. rådgiver; siden i uenåde; flygtede 1664 for sine kreditorer til Sv.

Rosenkrantz, *Holger* (1574-1642), da. teolog. Godsejer (Rosenholm), søn af Jørgen R.; rigsråd 1616-27, trak sig ud p. gr. af religiøse skruper. Førtes efterhånden til kritik af den lutherske ortodoksi, bekæmpedes fra 1631 af kirke-myndighederne, der fandt, at R røkkede ved retfærdiggørelseslæren. (Portræt sp. 3848).

Rosenkrantz, *Iver* (1674-1745), da. politiker. Godsejer (Rosenholm), leder for da. og ty. kancelli 1730-35, støttede indførelsen af stavnsbåndet; for samarb. m. England.

Rosenkrantz, *Jørgen* (1523-96), da. rigsråd, godsejer (byggede Rosenholm). Kons. aristokrat, ortodoks modstander af Niels Hemmingsen, fremtrædende i formyn-derregeringen 1588-96.

Rosenkrantz, *Mette* (ca. 1533-88), da. adelsdame, g. m. 1) Steen Rosensparre, 2) (1567) Peder Oxe. Ejede mægtige godsområder, som hun styrede myndigt. Byggede Vallø.

Rosenkrantz, *Niels* (1757-1824), da. diplomat. Udenrigsmin. 1810-24, søgte forgæves at løse forb. m. Napoleon; deltog i Wienerkongressen, bidrog til at hindre Sønderjyllands optagelse i Det Tyske Forbund.

Rosenkrantz, *Oluf* (1623-85), da. adelsmand. Friherre (Rosenholm), leder af et skrift. der angreb ty. hofadel og tog gi. da. adel stærkt i forsvar; dømt n. å. til ruinerende bøder.

Rosenkrantz, *Palle* (1867-1942), da. forfatter. Af hans kæmpemæssige forf.skab, væsentlig af underholdende karakter, står *Mordet i Vestermarie* (1902) og *Kaj Lykke* (1938) højest bl. henh. hans kriminal- og hist. romaner. Af hans me-

moirer mærkes 30 Ar på Det Danske Parnas (1927).

rosenkreu(t)zere [ro'iznskroytssrs] (ty. rose rose 4 kreuz kors, som symbol for henh. tavshed og kristendom), medlemmer af et (legendarisk) hemmeligt filantropisk selskab (angiveligt) stiftet af Chr. *Rosenkreuz (f. 1378). I 19. årh.s sidste halvdel spillede en nyorganisering (frimurerisk) »gulld- og rosenkorsorden« stor rolle, især i Tyskl.

rosenkorrts, rosenrød halvgennemsgigt kvarts; smykkesten.

rosenkål (*Brassica oleracea gem'miferd*), form af alm. kål, køkkenurt med store, faste knopper i bladhjørnerne op ad stænglen. I efterårs-, vinter- og forårstiden anv. disse knopper som grønsag.

rosentakgei *Rhodostethia 'rosea*, højarktisk, rosa-farvet måge, kileformet hale.

rose 'no'bel, eng. *rose noble*, ældre eng. guldmønt, indført 1465, endnu præget under dronning Elisabeth. Navnet efter prægets rose. Efterliget i Danmark, undet navnet guldrider 1611-13 og 1629.

rosenolie, æterisk olie, der ved ekstraktion el. vanddampdestillation vindes af kronbladene af roser. Indeholder væsentligst geraniol (ca. 70%) og citronellol (ca. 20%). Til fremstilling af 1 kg r anv. ca. 5000 kg rosenkronblade, hvorfor r er overordentligt kostbar og ofte forfalskes. Anv. i parfumeriet.

rosenrust (*Phragmidium 'rosae*), art af rustsvampe, der er hyppig både på vildtvoksende og dyrkede roser; vintersporerne danner et fint, sort pulver på bladens undersider, mens skålrusten danner rødgule hobe på hybenet.

Ro'séns brystdråber (navn efter den sv. læge Nils Rosen v. Rosenstein), opium- og lakridsholdigt hostemiddel.

Rosenstand, *Thomas* (f. 1900), da. høj-skolemand. Siden 1931 forstander for Korinth Landbrugsskole og Husholdningsskole.

Rosenstand, *Vilhelm* (1838-1915), da. maler; genrebill. og portrætter; i univ.s festal *Studenterne Rykker ud til Kbh.s Forsvar 16⁹⁹* (1890) og *Holberg Over- varer en Prøve på Erasmus Montanus* (1892).

Rosenstand-Goiske, *Peder* (1752-1803), da. teaterkritiker. Hans i Danmark bane- brydende dramaturg, virksomhed i *Den Dramatiske Journal* (1771-73) sagligt lødig, formelt jasket. Man gav ham i 1780 en betydningsløs stilling ved teatret.

rosensten, ædelsten slebet med plan underside og facetteret, hvalvet overside.

rosenstok, de hårklædte udvækster fra pandebenet, hvorfra hjortens (råbuk- kens) takker udgår; jfr. rosenkrans.

rosen-stængelsyge, sygdom på rosen- stængler, viser sig ved brune pletter med purpurrande på stænglerne, især nær knopperne, som ikke brydes, r kan efterhånden antage et kræftagtigt ud- seende; bekæmpes ved renskæring, r fremkaldes af en knopcellehussvamp.

rosenstær (*Pastor 'roseus*), stæreart, sort og hvid m. rosafarvet skær over under- siden. Sjældn i Danmark.

rosensyhveps (*Hy'lotoma 'rosae*), blad- hveps. Indstikker æggene i unge rosen- skud. Larverne lever af rosenblade.

Rosentha, *Israel* (1851-1920), da. læge. Overlæge ved Kommunehospitalet i Kbh. 1896-1920, ledende inden for kampen mod tuberkulose.

Rosenthal [ro:zanw:], *Moriz* (1862-1946), østr. klavervirtuos, elev af Fr. Liszt.

rosentræ, veddet af en del forsk. træarter, der har en rosa farve el. rosensud. Eks: afrikansk r, ostindisk r og brasiliansk r r anv. bl. a. til møbler.

rosenvand, vandig opløsning af rosen- olie, fås som biprodukt ved fremstillingen heraf, samt ved opløsning af rosenolie i vand evt. under tilsetning af lidt alko- hol. Anv. i parfumeriet.

Rosenvinge, *L. Kolderup*, da. botaniker, se Kolderup Rosenvinge.

Rosen'vol'd, hovedgård Øf.Vejle, oprettet 1585 på den tidligere gård Stagesvolds plads. Har bl. a. tilhørt Ellen Marsvin, Kirsten Munk og siden ca. 1660 slægten Rantzau; fra 1756 hovedsæde i det grev- lige rantzause forlods (fideikommis). Hovedbyggn. fra 1585; fredet i kl. A.

Ro'sén von 'Rosenstein, *Nits* (1706-73), sv. læge, prof. i Uppsala, pædiatriens grundlægger. Hovedværk: *Underrdtelse om barns sjukdomar och deras bote-medel* (1763).

rosenåble, bæret af den i troperne voksende, til myrtefam. hørende plante *Eugenia malac'ensis*, r, der har en udpræget rosensudt, rydes mest i tilberedt stand.

Rosenørn, *Ernst Emil* (1810-94), da. embedsmand. Godsejer, bekæmpede tvun- gen faestealøsning, blev fra nat.lib. eafh. kons.; kultusmin. under Frijs 1869-70, direktør for Landbohøjskolen 1862-69, 1870-72, overpræsident i Kbh. 1870-83.

Rosenørn, *Mathias Hans* (1814-1902), da. embedsmand. Frisindet konservativ, noget påvirket af sin slægtning Stemann; indenrigsmin. 1849-51, gennemførte lov om hoveialøsning 1850, 1854-85 amt- mand i Randers, kommissarius f. jyske statsbaner 1859-1901. Historiker; udg. erindringer.

Rosenørn-Lehn [-'le'n], *Olto* (1821-92), da. godsejer, kons. politiker. Landstings- mand efter 1866; udenrigsmin. 1870-75, 1875-92, uden fremtrædende lederevner, bøjede sig for P. Vedels mening.

Rosenørn-Teilmann, *Theodor* (1817-79), da. godsejer (Nørholm). Knyttet til C. E. Frijs, kultusminister 1865-67, ju- stitsminister 1866-68, Landstingsmand 1859-66, 1868-79. Foregangsmand i land- brug.

ro'seola (lat: lille rose), småpletlet, svagt rosafarvet, syfilittisk udslæt.

Rosersberg [-'bærj], sv. kgl. slot NV f. Stockholm, opført 1634-38, ombygget 1680-90 af N. Tessin d. y. og atter 1797 (fine gustavianske interiører).

Roses metal el. *legering*, legering af 50% vismut, 25% bly og 25% tin, smp. 94%, letsmeltelig. Anv. til galvanoplastiske matricer og lodning.

ro'set (fr. *roselle*, egl: lille rose), i orna- mentik og ark. en prydelse i form af en stiliseret blomst med dobbelte el. fjerdobbelte kronblade.

ro'setstillede, *bol.*, kaldes blade, der ud- går til alle sider fra en meget kortleddet stængel. Eks. mælkebøtte.

Rosette [ro'zæt], ægypt. *Rashid* [rà'li:d], ægypt. by i Nilens delta ved flodens vestl. hovedarm, R-armen, findestedt for R-stenen; 29 000 indb. (1947).

rossetesten, *mineral.*, d. s. s. rosensten. **Ro'sette-stenen**, stentavle fundet 1799 ved Rosette i Ægypten; indeholder et på ægyptisk (i hieroglyffer og demotisk skrift) og på græsk afløst dekret om opstilling af Ptolemaios 5.s statue i ægypt. templer. R blev efter at være blevet tydet 1822 af J.-F. Champollion) nøglen til tydningen af hieroglyfferne.

Rosi'nante, egl. *Rocinante* [ro'u'nnntæ] (sp. *rocin* og + *antes* tidligere), Don Quijotes usle hest; krikke, øg.

ro'si'ner (oldfr. *rosin*, sideform til *raisin* drue), soltørrede vindruer, der enten tørres i klaser på selve vinstokken, og da kaldes konfektr., el. aflukkes og tørres i lag.

Rosing, *Johanne Cathrine* (1756-1853), f. Olsen, 1778 g. m. Michael R. da. skuespil- lerinde. Uddannet på Det Kgl. Teaters balletskole, men vandt sin plads i teatrets skuespilrepertoire, 1773-1823, og blev Wertheridens heltinde. Ewalds »Nanna« og Rahbeks tilbedte skuespillerinde. Efer sin afsked virkede hun som instrukt- rice. Wienerne var hendes børnebørn.

Rosing, *Michael* (1756-1818), no.-da. skuespiller og instruktør. 1775 til Kbh., deb. 1777 på Det Kgl. Teater; spillede elskerrollerne med stærkt temperament og var prædestineret til romantikkens heltrepertoire (især Oehlenschlagers). Hans helbred nedbrød tidligt af gigt.

1788 udnævntes han til instruktør. Af- sked 1815.

Roskilde, da- købstad på Sjælland inderst ved R Fjord; 25 026 indb. (1948). R domkirke med & % * kongegrave (s. d.). Vor Frue/fifcasd* Kirke, Ski. Jørgensbjerg *ffiv% Kirke. Det Kgl. Palæ (1733), L.-%%⁸, J rådhuset med den gi. St. Kr'sy Laurentii Kirkes tårn, stifts- biblioteket, R Adelige Jomfrukloster (grl. 1699), stiftelsen Duebrødre Hospital, St. Hans Hospital (sindssygehospital), kasernebyg., arbejderhøjskole. Industri: maskiner, læder, trævarer. Havn. Vigtigt jernbane-knudepunkt. - En af Danm.s ældste byer, i 10. årh. havneplads, havde kongsgård og var bispesæde. I 12. årh. opførtes Haraldsborg. Ca. 1151 dannedes forsvarsforbundet »Roskildebrødrene« til værn mod de vendiske sørovere; i konges- gården skete 1157 Svend Grathes over- fald på medkongerne Knud og Valdemar (blodgildet i R), 12.-13. årh. var en stor- hedstid. Hvernår R har fået sine første privilegier, vides ikke, 1268 er de blevet stadfæstede. Fra 14. årh. tilbagegang ved forløgelsen af kongeresidensen og senere bisperesidensen til Kbh. 26. 2. 1658 sluttedes Roskildefreden i R, hvorved Danmark-No. til Sv. afstod Skåne (m. Bornholm), Blekinge, Halland, Bohus og Trondhjems len.

Roskilde Adelige Jomfrukloster, stiftet 1699, for jomfruer af da. adel el. de 3 første rangklasser. Kapital ca. 2.1 mill. kr.

Roskilde amtsråds-kreds, del af Kbh.s amt; 690 km²; 73 304 indb. (1948).

Roskildebrødre, et broderskab til for- svar mod venderne, stiftet af Vedeman i Roskilde midt i 12. årh.

Roskilde domkirke, påbegyndt af Ab- salon i 1170erne, en adel treskibet munke- stensbygning i overgangsstil. Den afløste

en frådstenskirke fra 1080erne, der atter havde erstattet Harald Blåtands stav- kirke. R-s ældste del, korpartiet, er på- vikret af samtidig fransk arkitektur, og arkeopsangenen har været kronet af en række spidsgavle, der fortsatte sig omkr. på sideskibene. Opr. har der været kor-

Roskilde domkirke. Koret.

tårne og fremspringende korsarme, der dog allerede blev forkortet for 1250. Hvalvene er næsten alle fra tiden før branden 1282, og af tårnene er det nordre for største delen gotisk, mens de karak- teristiske spir er fra Christian 4.s tid. Af de nu stående 10 tilbygninger, hvoraf

4 kongekapeller og 3 våbenhuse, er Oluf Mortensens våbenhus (omkr. 1450) en perle i gotisk arkitektur.

Roskilde Fjord, sydøstl. del af Isefjord. 3 købstæder: Frederiksværk, Frederikssund og Roskilde; bro ved Frederikssund.

Roskildekrøniken (til ca. 1140), ældste Dann.shist.; vender sig mod det stærke kongedømme. Lin. præges R-s stil af lidenskab i opfattelsen af mennesker og begivenheder.

Roskilde-Rim, en række hist. digte af Grundtvig, delvis oplæst på Roskilde landemøde 1812, udg. 1814. Berømte er »Bisp Villum og Kong Svend« og »Mester Ole Vind«.

Roskilde stift, da. stift, omfatter Roskilde amtsrådsreds, Holbæk amt med undt. af Samsø, Sorø amt og Præstø amt m. undt. af Bøge; 427 836 indb. (1945).

roskildesyge, smitsom sygdom af ukendt oprindelse, først iagttaget på Anholt (1935), derefter i Roskilde; viser sig ved pludseligt optrædende opkastninger, svimmelhed, diarræer og evt. mave smerter, r er kortvarig og let.

Roskilde Tidende, da. radikalt eftermiddagsblad. Grl. 1873, opl. 1948; 10 700.

Roslagen [ros:la:gon], sv. kyststrækning, Uppland, fra Värmdö i Sthlm.s skærgård til Älvkarleby.

Roslev [ros-], da. stationsby (Skive-Glyngør); 819 indb. (1945).

Roslin [-'li:n], *Alexander* (1718-93), sv. portrætmaler; en af det 18. åhfs. bedydeligste. R-s hovedvirksomhed faldt i Paris.

rosma'ri'n (*Rosmarinus*) (lat: havdug), slægt af æbleblomstfamilien med en art: læge-r (R. officinalis), en lille busk med smalle, læderagtige blade og hvidlige blomster. Vokser i Middelhavsområdet r-olie fås af bladene.

Store-rosma-
rin Øverst - n
enkelt blomst.

rosmarinlyng (*An'dromeda poli'folia*), art af lyngfam. med læderagtige, glatte, lancetformede blade, der på undersiden er hvidrøde. Blomster med rødt bæger og blegbrød, krukkeformet krone. Høst og her i moser, især i Jylland.

Rosmarinlyng.

rosmarinolie, æterisk olie, der fås ved vanddampdestillation af blade og blomster af *Rosmarinus officinalis*. Indeholder bl. a. borneol, pinen og kamfer. Anv. i parfumerier.

rosport udføres som motionsroning, langtursering og kaproning. De alm. anv. hovedbådtype er *inrigger*, *gibgård* el. *halv-outriger* og *outriger*. De bygges til 1, 2, 4 el. 8 roere. Internat. anerkendt er *single*- og *dobbeltsculler*, *toer* og *firer* med og uden styrmand og *otter*. Badene er kravel-el. klinkbyggede, r i Danmark er organiseret under DFFR. Nogle kendte roklubber er: Danske Studenters Roklub, Kbh.s Roklub, Kvik, Skjold, DFD.S.s Roklub, Lyngby Roklub, Roskilde Roklub, Køge Roklub, Horsens Roklub og Kolding Dameroklub.

Rosport, Dansk Forening for (fork. DFFR), stiftet 1887. 1948: 13 882 aktive, 11 612 passive medl.

Ross [rasl. Alf/f. 1899), da. retslærd. 1938 prof. v. Kbh.s Univ. Hovedværker: *Virkelighed og Gyldighed i Retstevnen* (1934), *Ejendomsret og Ejendomsforvaltning* (1935), *Lærebog i Folkeret* (2. udg. 1946).

Ross [rás]. Sir *James Clark* (1800-62), eng. opdagelsesrejsende, deltog i sin onkel John R-s eksped. 1818, 1829-33; ledede 1839-43 en antarktisk eksped., der nåede til 78° 10' s. br.

Ross [rás]. Sir *John* (1777-1856), eng. opdagelsesrejsende, ledede 1818, 1829-33 (lokaliserede den magnetiske pol på Boothia Felix) og 1850-51 arktiske eksped.

Ross [ras]. Sir *Ronald* (1857-1932), eng. læge. 1881 militærlæge i Indien. OpUa-

Holger Rosenkrantz G. A. Ross i ni.

gede i 1898 malariaparasiternes livscyklus. Nobelpris 1902.

Ross and Cromarty [rás an 'krámati], grevskab i N-Skotl.; 8008 km²; 63 000 indb. (1947).

Ros'sato, *Arturo* (f. 1882), ital. dramatiker. Skriver hovedsagelig på venetiansk dialekt og opnåede med skuespillet *Nina, non far la stupida* (1922) en uhorst succes.

Rossbach [-], landsby V f. Leipzig, hvor Fred. 2. af Preussen s. 11. 1757 sejrede over franskmændene og ty. rigshær.

Ross Dependency [rás di'pændnsni] (eng. *dependency* 'tilbehør, biland), område v. Ross-havet i Antarktis ml. 160° 0. I. og 150° v. l. og S f. 60° s. br., som Det Brit. Rige siden 1923 gør krav på; under New Zealands jurisdiktion. Ialt ca. 0,6 mill. km².

Rosseland [-lan:], *Svein* (f. 1894), no. astronom; betydningfulde arbejder på atomfysikkens (astrofysikkens) område, særlig vedr. pulserende stjerner (cepheider) og udstrakte stjerneatmosfærer.

Ros'selli, *Cos'iro* (1439-1507), ital. maler. Benozzo Gozzoli's medhjælper. *Fresker i Det Sixtinske Kapel* (Vatikanet).

Rossellini, *Roberto* (f. 1906), ital. filminstruktør. Deb. omkr. 1936 med en kortfilm bygget over Debussys musik. 1941 »La Nave Bianca« (det hvide skib) og 1942 »Uno Pilota Ritorna« (en pilot vender tilbage). 1945 »Roma, Città Aperta« (åben by), en realistisk, næsten dokumentarisk skildring af krigens slutfase. Siden »Paisa« (1946), den eksperimentielle Cocteauifilmatisering »La Voix Humaine« (den menneskelige stemme) (1947; i Frankr.) og »Germania Anno Zero« (1948).

Rossellino, *Antonio* (1427-79), ital. billedhugger. Har udført *grævælet over kardinal Johan af Portugal* i San Miniato i Firenze, madonnaer og portrætter. Broderen Bernardo R (1409-64) var arkitekt og har bygget *Palazzo Ruccellai* i Firenze.

Ros'setti, *Christina Georgina* (1830-94), eng. digterinde, søster til D. G. og W. M. R. En af de betydeligste eng. kvindelige lyrikere. Hendes enkle, melodiose digte *Goblin Market* (1862), *The Princess' Progress* o. a. er præget af dyb vemod og religiøsitet.

Rossetti [rá'sæti], *Dante Gabriel* (1828-82), eng. digter og maler. Broder til Christina og W. M. R. Ven med Morris og Swinburne og medstifter af De Prærafaelitiske Brødre (The Pre-Raphaelite Brotherhood), der søgte inspiration hos de middelalderlige malere. Digte: *Poems by D. G. R* (1870) og *Ballads and Sonnets* (1881). Også i poesien søgte R til middelalderen, bl. a. folkevisen.

Ros'setti, *Gabriele* (1783-1854), ital. digter og litt.historiker. Specielt Danteforsker. Fader til C. G. D. G. og W. M. R.

Ros'setti, *William Michael* (1829-1919), eng. litterat, broder til D. G. og Christina R. Tilhørte De Prærafaelitiske Brødre. Litt.kritiske værker, bl. a. *Life of Keats* (1887) og *Dante and His Convito* (1910).

Ross-havet [rás-] (opkaldt efter James Clark R), havbugt i Antarktis S f. New Zealand. Den sydligste del opfyldt af shelf-is, hvis 800 km lange, indtil 40 m h. rand kaldes Ross-barrieren; herfra løsrives store plateau-isbjerg.

Rossil' [ros:i], /s-/e/f/WhoaV(1787-1848).ital. politiker. Jurist; en tid fr. politiker, fra 1845 fr. gesandt v. pavehoffet. Sept. 1848 pavens ledende min.; moderat, libe-

ral, ønskede samling af Ital. under pavens ledelse, fik republikanerne mod sig, myrdet nov. s. å., hvorpå Pius 9. opgav liberalismen. Lib. nationaløkonom.

Ros'sini, *Gioacchino Antonio* (1792-1868), ital. operakomponist. Deb. 1810 i Venezia med operaen *La cambiate di matrimonio*. Skrev indtil 1829 ialt 38 operaer, herimellem *La scala di seta* (1812), *Tancredi* (Venezia 1813, Kbh. 1820), *Barber in Sevilla* (Rom 1816, Kbh. 1822), *Moses* (Napoli 1818, Kbh. 1843), *Den Tsvagtige Skade* (Milano 1817, Kbh. 1824), *Semiramis* (Venezia 1823), *Wilhelm Tell* (Paris 1829, Kbh. 1842). Skrev herefter kun enkelte kirkelige værker som *Sabat mater* og *Petite Messe Solennelle m. v.* 1836-53 levede han i Ital., derefter i Paris. (Portræt).

RossodiSanSe'condo[ros:o-] (f. 1887), ital. digter og dram. forfatter. Harskrevet udmærkede naturalistiske romaner, *La fuga* (1917), men er særlig kendt for sine skuespil *Marionette, che, passione* (1918), *Travestit i che ballano* (1927).

Rosstrappe [ras-], klippeparti i Harzen, 197 m over floden Bodc.

Ross-øen [rás] (opkaldt efter James Clark R), ved den vestl. ende af Ross-barrieren i Antarktis. På R ligger den udslukte vulkan Terror og den 4023 m h. virksomme vulkan Erebus, bestegen ved Shackleton eksp. 1908. R var base for Shackleton 1908 og for Scott 1911-12.

Rostand [ra'sta], *Edmond* (1868-1918), fr. dram. digter, fik verdenssucces ved det romantiske versdrama *Cyrano de Bergerac* (1897, da. 1899), der ligesom *L'ailon* (1900, da. *Ørneungen* 1921) og dyrekomedien *Chantecler* (1910) er skrevet med stor virtuositet.

Rostgard'anus, *Professor*, betegn. f. portr. i historie og nord. antikviteter v. Kbh.s Univ. Opkaldt efter F. Rostgaard, der oprettede et legat, af hvis midler R modtager vederlag udover sin egl. løn.

Rostgaard', *Frederik* (1671-1745), da. godsejer, embedsmand. Søn af Hans R. Ledede 1721-25 Da. Kancelli, styrtet ved anklage for bestikkelse; 1727 amtmand. Samlede håndskrifter, materiale tilordbog; levede efter 1731 på sit gods Krogerup. Som Anholts ejer klagede R forgæves over Holbergs »Peder Pars«.

Rostgaard, *Hans* (1625-84), da. patriot. Nordslavisk bondesøn, ridefoged på Kronborg len 1656, ejer af Krogerup. Støttede energisk kampen mod svenskerne under Karl Gustav-krigene, gav rettidig meddelelse om svenskenes storm på Kbh. 1659; søgte s. å. forgæves at befri Kronborg ved sammensværgelse, udkom forfølgelsen. Amtsforvalter efter 1681.

Rosting, *Helmer* (1893-1945), da. diplomat. Cand. theol.; 1918-20 ved Røde Kors-arbejde i fr. krigsfangelejre, 1920 knyttet til Folkereformens sekretariat. 1932-34 Folkereformens højkommisær i Danzig, 1934-36 direktør for Folkereformens minoritetsafdeling; tjenstgjorde i da. udenrigsmin. 1936-37. Udvikled sympati for Aksemagterne, mod demokratiet i Danmark; under besættelsen virksom for dannelse af reg. af ikke-parlamentariker, bidragede til »Fædrelandet«. Arresteredes efter kapitulationen; selv-mord.

rostjøneste [ros-] (rimeligvis af ty. Ro.« stridshest), adelsens pligtige tjeneste til hest før 1660.

Rostock [rostok], ty. by i Mecklenburg; 121 000 indb. (1939); består af en ældre bydel med gi, huse og voldgrave og en nyere del. Univ. (grl. 1419). Vigtig handelsby, store skibsværfter, fremstilling af maskiner, jernvarer og kemikalier (tidligere: Heinkel-flyvemaskinefabrikker). Warmcminde er udnavn for R. - Anlagt af vnderne, erobret og ødelagt af danskerne 1160; 1323 under Mecklenburg. Vigtig Hansesstad. Udsat for nogle af De Allieredes første store ødelæggelses-luft-angreb apr.-maj 1942, 2.5.1945 besat af Sovj. Ca. 20% ødelagt i 2. Verdenskrig.

Rostov [rá'stof], i) RSFSR, Sovj., hvor Don munder i Det Azovske Hav; 510 000 indb. (1939). Stor havn; alsidig industr.

(maskiner, fødevarer, fodtøj, klæder), Univ. (grl. 1761). Erobrer af tyskerne 22. 11. 1941, rømmet 29. 11. s. å. (første tilf., hvor tyskerne i 1941 måtte vedgå tilbagegang). Alter i ly. besidd. 24. 7. 1942-14. 2. 1943.

Rostovtzeff [rå'stoftsef], *Michael Ivanovich* (f. 1870), russ. historiker, prof. i klass. filologi og antikkens hist., 1901-18 i St. Petersburg, 1920-25 i Wisconsin 1925-39 i Yale; fra 1939 leder af arkæol. undersøgelser. *History of the Ancient World* (1924-26), *Social and Economic History of the Hellenistic World* (1941).

'rostra (lat., flertal af *rostrum* snabel), talerstolen på Forum Romanum, således kaldet efter de her i 338 f. Kr. anbragte sejrstrofæer i form af skibssnabler.

'rostrum (lat.), skibssnabel, metalbeslætt spids i de antikke krigsskibes forstavne til at bore fjendtlige skibe i sænk med.

Rostrup ['ros-], *Emil* (1831-1907), da. botaniker, 1902 prof. v. Landbohøjskolen. Har især studeret svampe. Udg. 1860 *Vejledning i den Danske Flora* (17. udg. 1947). Også R-s vejledning i *Blomsterløse Planter* (1904) er meget benyttet.

Rostrup (ros-), *Haavardft.* 1907), da. kunsthistoriker; insp. v. glyptoteket, dr. phil. 1946; hovedværk: *H. W. Bissen* (1945); i øvr. arb. om fr. kunst, især skulptur.

Rostrup [ros-], *Kaspar* (1845-1911), da. arbejdsiverleder. Jurist, leder af snedkerforretning efter faderen; bidrog til oprettelse af Arbejdsgiverforeningen 1898, som R for en del ledede under lock-outen 1899. Formand s. st. 1907-11.

Rostrup [ros-], *Sofie* (1857-1940), da. zoolog. Har grundlagt landbrugszoologien i Danmark.

Rostrup Bøyesen [-'bois-], *Peter* (f. 1882), da. maler; medl. af »Den Frie Udst.« fra 1915; motiver fra Nørrebro, figurbill., opstillinger og landskaber; har haft bet. som lærer gnm. sin priv. malerskole.

Rostworowski [-'vo'r(o)f'ski], //w/>er (1877-1938), po. dramatikker, udmærker sig ved kompliceret teknik, skrev over antikke, nationale og antisemitiske motiver.

Ros'witha el. *Hrotsvitha* (10. årh.), ty. forfatterinde. Nonne i det nordty. kloster Gandersheim. Skrev for at fortrænge den hedenske Terents en række lat. dramaer, der er dialogiserede legender.

Rosvænge ['ros-], *Helge* (f. 1897), da. operasanger, 1929 ansat ved Statsoperaen i Berlin. Kgl. kammeranger. Flygtede efter 2. Verdenskrig til S-Amer.

rotacisme ['-sis-] (gr. *rot* bogstavet r), sprogv., lydovergang, der resulterer i et r, spec. overgangen af (stemt) s til r på latin, germansk og andre sprog.

rotamåler, app. til måling af luftstrømme (luftmængder), består af et lodret, kalibreret og inddelt glasrør, hvori svæver en f. eks. tragtformet svømmer (af metal), der bevæger sig op og ned i det inddelte rør alt efter strømningshastigheden.

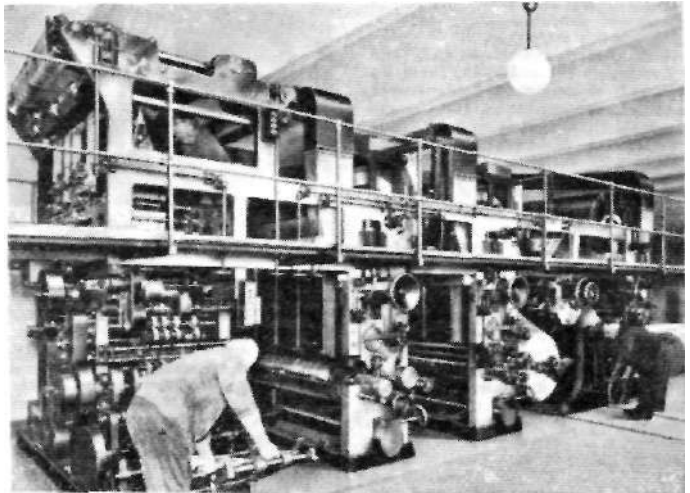
'rotang (malajisk *rotan* el. *rotting* el. *spanskør*), de massive, slanke, bøjelige stængler af fl. arter af palmeagtigen Calamus, f. eks. C. rotang; anv. efter afbarkning til fletning af kurve, kufferter, stølesæder m. m.

Rotary International ['routri:s ints-*'n*ajnl] (navnet, »den roterende« (eng.), skyldes, at klubmedlemmer går på skift bl. medl.), internat. organisation af klubber af erhvervsdrivende (kun 1 af hvert erhverv i hver klub), der samles v. ugentl. frokost; arb. f. højere forretningsmoral og internat. forståelse. Grl. i Chicago 1905. I Danmark fra 1921 (1948: ca. 60 klubber).

rotation (lat. *rotare* dreje, af *rota* hjul), 1) et legemes drejning om en akse; 2) i landbruget d. s. s. sædskifte.

rotationsbestråling, behandlingsmetode, hvor røntgenbestråling gives, medens patienten roteres omkr. sin længdeakse, f. eks. siddende på en stol el. ved at røntgenrøret bevæges i en halvcirkelbue hen over patienten, r anv. ved behandling af kræft i centralt beliggende organer, f. eks. spiserør el. livmoder, r tillader at give en meget betydelig dosis, uden at huden beskadesig.

rotationsenergi, den kinetiske energi af

Rotationspresse til dybtryk.

et legeme, der roterer om en akse, er $W = \frac{1}{2} I \omega^2$, hvor I er legemets inertimoment om aksen og ω vinkelhastigheden.

rotationspresse, bogtrykkurtigpresse m. cylindrisk trykform, hvorved opnås de store trykshastigheder, som kræves ved trykn. af aviser og ugeblade. I bogtryk forandres den plane trykform til cylindrisk form ved stereotypering; i litografi ætzes trykformen over på en zinkplade. Ved rotationsdybtryk ætzes tekst og billeder i en cylinder betrukket med en kobberhinde. Trykn. på r foregår som regel på endeløst papir, i litografi (olfset) trykkes dog også på ark. (III).

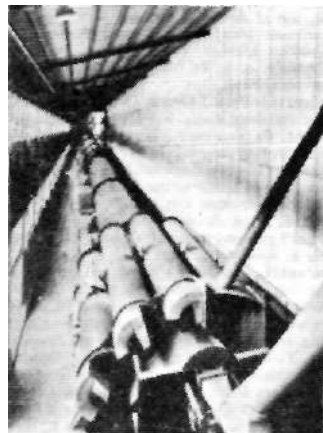
rotator (lat. *rotare* dreje rundt), søv., skrueskåret legeme, som trukket gnm. vandet af vandtrykket gives omdrejende bevægelse (log).

'Rote Fahne [-'fvi-] (ty. røde fane), ty. dagblad (kommunistisk hovedorgan), grl. af K. Liebknecht og Rosa Luxemburg, udkom legalt 1918-33, illegalt til 1937.

rote'no'n, det virksomme stofi derrisplanten. Giftig for fisk og insekter, men ikke for pattedyr. Anv. meget som insekticid (sprøjte- og pudringsmiddel).

rot'e're (lat. *rotare*, af *rota* hjul), dreje sig rundt om sin akse.

rot'e'rovn, skråt liggende stålcylinder, i reglen foret med ildfast materiale, der roterer langsomt omkr. sin længdeakse. Det

Roterovrn til cementfabrikation.

gods, som skal forbrændes el. varmebehandles, tilføres i den øverste ende, mens brændstoffet, f. eks. kulstøv el. olie, tilføres i den laveste ende. r er udført i længder indtil 150 m og med 11. m diameter; de anv. i cementfabrikker (til

kalkbrænding), i forbrændingsanstalter o. l. steder.

Roth [ro:t], *Joseph* (1894-1939), østr. forfatter. Vandt navn på en roman om kejsertidens Østrig, *Rudetzky-Marsch* (1932, da. 1933). R, der var kons", katolik, emigrerede efter mordet på Dolfuss til Paris, skrev bl. a. *Die Kapuzinergruft* (1938, roman) og *Die Legende vom heiligen Trinker* (1939).

Rothaargebirge [ro:tha:rg3'birg3l, del af De Rhinske Skiferbjerge 0 f. Koln; indtil 841 m h.

Rothamsted [råflamstød] i Hertfordshire, Engls. ældste landbrugsvidensk. forsøgsstation, oprettet i 1843 af J. B. Lawes.

Rothe [ro:t3], *Tyge* (1731-95), da. filos. forfatter, embedsmand, godssejer. Et stort forf. skab af filos., hist., socialløn. og naturhist. karakter, sproglig affekteret og kejlet, vandt kun få læsere, men har med sine førromantiske tendenser været af bet. for Grundtvig.

Rothe [ro:to], *Tyge J.* (f. 1877), da. forretningsmand, Venstremand, handelsmin. 1920-22, afgik efter mislykkede opgør vedr. Landmandsbankens tab.

Rothe [ro:ta], *Viggo* (1814-91), da. ingeniør, 1848 tekn., 1855-80 admin. dir. for Det S. Ueli. Jernbaneselskab; efter stats-overtagelsen 1880 dir. for De Sjæll. Statsbaner indtil disse 1885 gik op i DSB.

Rothe-Meyer, *Arne* (f. 1903), da. børnelæge. Siden 1945 overlæge v. Kbh.s Kommunale Børneafd. på Martinsvej.

Rothenburg [ro:Onburk], ty. by i Bayern: 9000 indb. (1939). Kendt som malarisk by med velbevaret bymur, g. huse m. v. Ca. 30% ødelagt i 2. Verdenskrig.

Rotherham [råflorum], by i N-Engl. NØ f. Sheffield: 81 000 indb. (1948). Travl jern- og stålindustriby.

Rotherhithe [rådahaifl], bydel i London S f. Themsen. Store dokker. R tunnelen fører under Themsen til N-London.

Rothermere [rådamia], *Harold Sidney* Harmsworth, Viscount (1868-1940), brit. kons. bladkonge. Indtrådte i broderen Lord Northcliffes bladforetagende, købte 1914 Daily Mirror, overtog 1922 (v. broderens død) bl. a. Daily Mail. Arb. f. revision af Versailles-traktaten (1927 Ungarns grænser, 1929 Tyskls. kolonier), krævede imperiepræference; støttede Mesleys fascisme trods kons. uvilje. Efter hans død videreføretes hans bladforetagender af sønnen Esmond Cecil Harmsworth R (f. 1905).

Rothschild (ty. [ro:t3jilt], eng. [rå>3tjaid], fr. [rot3jilt]), jød. finansdynasti, som nedstammer fra Amshel Moses R i Frankfurt a.M., hvis søn Mayer Amshel (1743-1812) grl. forretningen. Efterkommerne har forgenet sig til Østrig, Ttal., Engl., Frankr. o. a. st. og ofte finansieret kæmpeforetagender, bl. a. for fl. stater.

Tillige har familien R udfoldet et stort velgørenhedsarb., f. eks. støttede Edmond R (1845-1934) ivrigt zionismen.
rotif'er (lat. *rota* hjul + *ferre* bære), d. s. s. hjuldyr.

rotl [otl] (arab. pund), vægtenhed i Ægypt. (= 144 dirhem = 449 g) og i Levanten.

Rotli [ro:tlɪ:ɡɪndss] (ty), rød ørkensandsten fra Tyskls nedre perm.

rotogravure [-vy:-] (lat. *rotare* dreje rundt — *gravure*), dybtryk fra en fotomek. trykform bestående af en kobbercylinder; trykkes i rotationspresse.

Rotomahana [rou:tom'shatna], tidl. sø på New Zealand's Nordø, med terrasser af kiselisinter. Forsvandt ved vulkanudbrud 1886.

rotor, den roterende del i en turbine, elektromotor, ventilator el. lign. maskine.

rotor-skib, et af d. ty. ingeniør Anton Flettner (f. 1885) i 1924 konstrueret skib, der i st. f. sejl havde et par roterende lodr. cylindre. Fremdrivning sker ved udnyttelse af Magnus-effekten. Har ikke fået praktisk betydning.

Rotbøll, *Christian* (1854-1928), da. politiker. Godsejer (Børglumkloster), landstingsm. 1894-1920, frikons. 1916 kontrolmin. i min. Zähler, fortsatte efter kongens ønske indtil jan. 1918, skøft Kons. Folkeparti efter konflikt 1917 ekskluderede R.

Rotbøll, *Christian Michael* (f. 1880), da. diplomat. Generalkonsul i London fra 1919, s'uttedit sig under 2. Verdenskrig til E. Reventlows standpunkt, afskediget 1942, genansat 1945; fra 1946 chargé d'affaires i Austr. og New Zealand.

Rotbøll, *Christian Michael* (1917-42), da. frihedskæmper. Søn af godsejer Henning R., Børglumkloster. Deltog i fi. vinterkrig 1939-40; 1941 via Sthlm. t. Engl., apr. 1942 til Danm. som faldskærmsmand. Overraskedes 26. 9. 1942 af da. politi i lejlighed på Østerbro i Kbh., dræbt ved pistolskud under kamp.

rottefænger fra Hameln, if. mideldalderligt vandragn bl. a. knyttet til den ty. by Hameln, en fløjtespiller, der med sin musik lokkede rotterne bort fra en by.

rottegift. Som r anvendes en række uorg. giftstoffer (arsenik, fluorider, baryum- og thalliumsalte) og endv. org. (strandløg og strandløgsspræg); nyere er a-naftyltiourinstof (ANTU) og natriummonofluoracetat foruden bakteriegift (ratin).

rottehal (*Phleum*), et duskgæs med cenblomstrede småaks uden stak. I Danm. 4 arter, af hvilke eng-r (P. pratense) dyrkes alm. som fodergræs under navnet »timothé«. (III).

rottehal, i tekn. betegn. for

rund fil.

rottehaler, betegn. f. larverne af svævefluer af slægten *Eristala*. Tykke maddiker m. lang hårfornet ånderør. Lever i råd-nende vand, møddingpøle o. l.

rottekampagne er i Danm. påbudt efter lov af 31. 3. 1938, hvorefter det påhviler kommunalbestyrelserne at drage omsorg for, at der med mellemrum iværksættes r, der dog i alm. helt el. delvis bekostes afgrundejerne.

rottekonge, betegn. f. et større antal rotter, hvis haler er sammenkittede af sårdannelse og snavs. Fremkommer når fl. dyr slutter sig tæt sammen i kulde.

rottekrudt, d. s. s. arsenitkrudt.

rotten boroughs ['rɔtn 'bɔrɔʒ] (eng. råдне købstæder), valgkreds som for 1832 repræsenteredes i parlamentet, skønt vælgerallet var meget ringe, og hvor bestikklere derfor florerede.

rotter, fællesbetegn. for fl. større arter af musefam. Herti' den sorte husrotte og den brune r el. vanderrotte.

Rotter'dam, Holl.s næststørste by, ved NieuweMaas; 637 000 indb. (1947). Det eur. kontinent's vigtigste havneby med stor indførsel af uld, bomuld, kautsjuk, kul, petroleum, oliefrø, kakao, tobak, sukker m. v. R-s store bet. skyldes navnlig anlægget af Nieuwe Waterweg, gnm.

Parti fra Rotterdams centrum, t. v. før, t.h. efter 2. Verdenskrigs ødelæggelser.

hvilken de største skibe kan nå R. 1942 åbnedes en tunnel under Maas. R har skibsværfter, maskin-, sukker-, margarine-, tobaks- o. a. industri. R fik bet. siden 17. årh. efter Antwerpens tilbagegang. R erobredes under heftigt bombardement af tyskerne 10.-14. 5. 1940 (faldskærmsstroker) (28 000 lejligheder blev ødelagt). Den berømte Groote Kerk med det omligg. kvarter blev fuldstændigt raseret. Senere udsat f. allierede luftangr. Havnen blev systematisk ødelagt af tyskerne.

rotting (jfr. *rotang*), tykt spanskrør. Anv. tidl. ved legemsstraffe.

Rottneros [-ro:s], sv. herregård i Varm-land med gt. jernværk (nedlagt 1918) og savbrug. Hovedbyggn. genopført 1932 efter brand. Rer Ekeby i »GøstaBerlings Saga«.

rotweiler (efter byen *Rotweil* i Württemberg), kraftig hunderace, glathåret, sort m. brune aftegn. Anv. meget som politihund og vagthund.

rotulæ (lat. *rotula* lille hjul), halvkugleformede medicinske sukkerkugler.

Rotuma, brit. vulkano med korallrev N f. Fijijerne; 40 km²; ca. 3000 indb.

rotunde (lat. *rotundus* rund), rundbygn.

Rotwitt ['rot-], *Carl Eduard* (1812-60), da. politiker. Højesteretsadvokat, 1849-60 folketingsm., bonde venlig; 1855-59 amtmand (Frederiksborg), knyttet til Fred. 7. og grevinde Danner. Dannede dec. 1859 min. efter Halls afgang, angrebet af De Nat.lib.; død febr. følgende år.

rotvæl'sk ['rat-] (ty. *rotwelsch*, af ty. (tyvesprog) *rot* tigger -l *welsch* udenlandsk), navn på det tyvesprog, der tales af omstrejferne. I Danm. bruges r ofte om natmandsfolkernes sprog; ordene er lavet om ved fremmede endelser. Nogle ord stammer fra sigøjnersproget.

Rouault [rwo], *Georges* (f. 1871), fr. maler. Fremstillinger af nøgne, grove kvinder, bibelske fig. m. m. i dybe farver som i kirkeruder og med sorte konturer. III. til A. Suarés: *Passion* (1939). Billeder og ill. bøger på kunstmus., Kbh.

Roubaix [ru'bæ], fr. industriby; 101 000 indb. (1946). Et hovedsæde for nordfr. tekstilindustri. Sammenbygget med Tourcoing.

Rouen [rwa], fr. by ved Seine (130 km fra munden); 108 000 indb. (1946). Vigtig handelshavn, stor bomuldsindustri, fabrikation af papir, kemikalier og keramik; skibsværfter. Tidl. hovedstad i Normandiet. Berømt katedral fra 13. årh., beskadiget under 2. Verdenskrig, hvor R led hårdt under allierede 'luftangreb (6. 9. 1942, juni 1944). Erobret af De Allierede 30. 8. 1944.

Rouge [ru'ʒe], *Emmanuel de* (1811-72), fr. ægyptolog. Den første, som formåede at tolke en længere hieroglyfisk tekst.

rouge et noir [ru:ʒ e 'nwa:r] (fr. rødt og sort), hasardspil med roulette el. kort.

Rouget de Lisle [ru'ʒæ d'li], *Claude* (1760-1836), fr. officer, digtede og komponerede 1792 Marseillaisen.

rough [rʃ] (eng., egl. ru, ujævn), den klippe del af en golfbane omkr. fairway.

Rougier [ru'sje], *Loms* (f. 1889), fr. filosof. Har bl. a. skrevet *La philosophie géométrique de Henri Poincaré* (1920), *La Scolastique et le Thomisme* (1925), *Les Mystiques politiques contemporaines* (1935).

Rougon-Macquart, *Les* [leru'ɡiima'ka^Λ], Zolas naturalistiske romancyklus (1871-93).

roulade [ru'la:ʒ] (fr. *rouler* rulle), 1) sam-

menrullet kødskive el. bagværk med fyld; 2) i sangkunsten et rullende løb, en virtuøsmæssig passage.

Roulers [ru'lærs] el. [ru'læ:r], fr. navn på Roeselare, belg. by.

roulethjul [ru'læt-] (fr. *roulette* lille hjul), værktøj, der ved maskinarbejde bruges til indvalnsning af et riflet mønster på genstande.

roulet(te) [ru'læt] (fr. lille hjul), 1) lykkespil, hvor man kan holde på farve, på et bestemt tal el. på lige el. ulige; 2) i grafikken et lille stålhjul med tænder til re-touche af grafiske plader.

rouletter [ru-] (fr., egl. lille hjul), gelatinestivet stuvning af grønsager, fisk el. kød, som formes til kugler, paneres og steges i klart.

Roumanille [ruma'ni:j], *Joseph* (1818-91), provencalsk digter, medstifter af felibreskolen; udg. fra 1854 *Armana provençau* og skrev fortællelige fortællinger.

Round Table ['raund 'tæib] (eng. runde bord), 1) Om den keltiske sagnkonge Arthurs runde bord mødtes ridderne på lige fod. R conferences, d. s. s. rundbordskonferencer. 2) Eng. kvartalstidskrift f. brit. kolonisøringsmål; grl. 1910.

Rousseau [ru'so], *Henri* (1844-1910), fr. maler; opr. toldembedsmand; beg. sin

Henri Rousseau: Den Lysende Parasol.

kunstnervirksomhed som ældre. Malede i stærke og rene farver naive, fritopfundne urskovsmotiver med dyr.

Rousseau [ru'so], *Jean-Baptiste* (1716-1741), fr. lyrisk digter, kendt for sine oder, hymner og epigrammer.

Rousseau [ru'so], *Jean-Jacques* (1712-78), schw.-fr. filosofisk forfatter, født i Geneve. Førte et omflakkende liv og led til tider af forløj-gelsesvanvid, skønt mange mennesker viste ham velvilje.

Priste i *Discours sur les sciences et les arts* (1749) og i *Discours sur l'origine et les fondements de l'ine'galité parmi les hommes* (afhandling om oprindelsen til og grundlaget for uligheden ml. menneskene) (1753) den primitive, uberørte naturtilstand på den rafneret-beregende kulturs bekostning og forklarede de sociale uligheder som følger af privatejendoms-

retten. Hævdede i *Le conirat social* (samfundspagten) (1761) teorien om samfundets opståen ved en pagt ml. dets medlemmer i forb. med folkesuveræniteten. Fremsatte i *Émtte* (1762) sine revolutionerende ideer om opdragelse, if. hvilken barnalderen har sit mal i sig selv og fremhævede selvvirksomhedsprincippet. Endv. brevomannen *La nouvelle Héloïse* (1759) og selvbiografien *Confessions* (1781-88; da. *Bekendelser* 1948). Ved sin fremhæven affolket som den egl. suveræn har han haft bet.forDenFr.Revolutionsmænd, ved sin interesse for følelsen og naturen har han inspireret romantikken.

Rousseau [ru'so], *Théodore* (1812-67), fr. maler. Den førende i »Barbizon-skolen«. Har malet .skovpartier og landskaber.

? Rousseau: Bjerglandskab med Udsigt mod Mont-Blanc.

Smukt repr. på glyptoteket, bl. a. med *Aprémont-Sl ugen ved Fontainebleau* (1849) og det storladne *Bjerglandskab med Udsigt mod Mont-Blanc*.

Roussel [ru'sæl], *Albert* (1869-1937), fr. komponist til bl. a. fire symfonier, operaballetten *Padmavati* (1923), kammermusik (violinsonate) og sange.

Roussell [ru'sæl], *Aage* (f. 1901), da. arkitekt, insp. ved Nationalmuseet 1937. Fl. arkøol. ekspeditioner til Grønland; har restaureret Børglum kloster m. m. Forf. til *Norse Ihilling Customs in the Scottish Mes* (1934), *Farms and Churches* (disp. 1941), *Danms. Middelalderborge* (1942) m. m.

Roussillon [rusi'ji], tidl. grevskab i Frankr. omkr. Perpignan; spansk 1172—1659. Vinavl m. v.

Rouvier [ru'vje], *Maurice* (1842-1911), fr. politiker. Bidrog til republikkens sejr i 70'erne, balancerede ml. moderate og radikale, styrtede som førstemin. 1887 BoulangerogGrévy, svækket v. Panama-skandalen; finansmin. 1902-05, førstemin. 1905-06 (kirken skilt fra staten, Delcassés afgang, indkaldelse af Algéiras-konferencen).

Roux [ru], *F. mié* (1853-1933), fr. bakteriolog, fra 1904 chef for Institut Pasteur i Paris. Opdagede difteritokineten s. m. den schw. bakteriolog A. E. J. Yersin (1863-1943).

Roux [ru], *Wilhelm* (1850-1924), ty. embryolog. Grl. den sammenlignende eksperimentelle embryologi (udviklingsmekanik).

Rovaniemi ['ravrtiæmi], flække i N-Finl., ved Ounasjokis udmunding i Kemijoki; 9500 indb. (1947). Fuldst. ødelagt af tyskerne under deres tilbagetog okt. 1944.

rovbiller (*Staphylinidae*), billelam. Meget korte dækvinger, rovdyr; artsrig gruppe, som regel små former, adsk. gravende.

rovdrift, driftsform, hvor man ikke tilføjer jorden tilstr. gødning - jorden udpines - således at afgrøderne bliver mindre fra år til år.

rovdyr (*Cnr'nivora*), pattedyrorden. Tand-

Del blivende tandset hos hunden, f: færdtænder, h: hjørnetænder, s: savtænder, r: rovtænder, k: knudetænder.

sættet tilpasset til at bide og knuse, hjørnetænder stor, de forreste kindtænder udviklet som savtænder, de bageste som knudetænder, ml. disse 2 typer den såkaldte rovtand. Hos særlig kødædende former er den knudede del ikke el. svagt udviklet. Hertil katte, bjørne, halvbjørne, hunde, mårer, desmerdyr, hyæner. Nærbeslægtede er endv. sæler.

Rovere, della ['rovvere], ital. adelslægt, m. stor indflydelse i Rom ca. 1500 (paverne Sixtus 4., Julius 2.); hertuger i Urbino 1508-1626.

Ro'vetta, *Girolamo* (1851-1910), ital. romanforfatter. Ypperlig realist. *Maler dolorosa* (1882), *La baraonda* (1894). Fik også succes som dramatiker: *Romanticismo* (1903), / *Disonesti* (1893).

rovfisk, fisk, som lever af andre fisk.

rovfliker (*A'silidae*), slanke, store fluer. Larverne lever i jorden. Rovdyr.

rovfod, *iool*, kraftig fod m. skarpe kløer som rovfuglens, der er særlig velegnet til at gribe bytte.

rovfugle (*Ac'cipitres*), orden af fugle m. rovlbd og kraftigt, kroget overnæb. Som regel mørkfarvede; hunnen større end hannen. Lever overvejende af små hvirveldyr, enkelte af insekter. Reden i høje træer el. på klipper, ungerne dunklædte, fodres af forældrene. Hertil gribbe, sekretær, falke, ørne, musvåger, høge, glenter, kærhøge m. fl.

Ro'vigo, ital. by i Veneto, 50 km SV f. Venezia; 40 000 indb. (1936).

Rowland ['ro:land], *Henry Augustus* (1848-1901), arner, fysiker. Opfandt 1882 konkavgitteret, som ridedes med en af R konstrueret præcisionsdelemaskine, der endnu er i brug. Udgav 1888 atlas over solspektr.

Rowlandson ['roulandsn], *Thomas* (1756-1827), eng. karikaturtegner. //, til *Goldsmiths og Stemes værker*.

Rowley Regis ['rouli 'rid.>is], by i midt-Engl. V f. Birmingham; 49 000 indb. (1948). Kulgrube, jernminer.

rovmyrer (*F'cition* og *A'nomma*), betegn. f. afr. og sydamer. myrer, til dels vandrende, uden komplicerede boer; altædende.

rovmåger, d. s. s. kjøver.

Rovno, po. *Rovne*, by i NV-Ukraine (til 1939 i Polen) V f. Kijev; 42 000 indb. (1937). Jernbanecentrum i et landbrugsområde.

'Rovsing, TW. /-tø (1862-1927), da. kirurg. Prof. i kir. ved Kbh.s Univ. 1899-1927. Påviste, at blærebetændelse hyppigt skyldes indførelse af bakterier i blæren ved kateteriseringen. - Undervisningsmin. i ministeriet Liebe 1920. (Portræt sp. 3860).

rovtand, hos rovdyrerne den særlig kraftigt udviklede bageste forkindtand i overmanden og forreste bagkindtand i undermanden, der består dels af en skarp skærende del, dels ofte tillige af en bageste knudet del.

rovertner (*Hydro'progne 'caspia*), stor, rød-næbbet ternært. Alm. i det østl. Østersøområde; i Danm. sjælden.

rovtæger (*Redu'viidae*), landtæger m. lange følehorn, flad krop. Suger på andre insekter, enkelte også på mennesker. Hertil skarntæge.

Ro'vuma, grænsflod ml. Tanganyika og Mozambique, Østafrika.

Ro'xane (d. 311 f. Kr.), baktrisk prinsesse, 328 g. m. Alexander d. St. Myrdet af Kassander.

Roxburgh ['råksbra], grevskab i SØ-Skottl.: 1724 km²; 46 000 indb. (1947).

Roxe'lane, Suleiman 2.s yndlingshustru.

Roxen ['råksan], sv. so (96 km-), Østergotland. Gennemstr. af Motala strøm.

royal (eng. ['råial], fr. [rwa'jal]) (lat. *regalis*, af *rex* konge), kongelig.

Royal Academy ['råial a'kådamij], forkortet R. A., det eng. kunsthakademiet (Burlington House, London); grl. 1768. Horste præsident var Sir Joshua Reynolds.

Royal Air Force ['råial 'æa fã:'s] (eng. kgl. luftstyrke), det engelske luftvåben, se R.A.F.

Royal Dutch-Shell ['råial 'datf'Jæl] (eng. røver/kgl. - dutch holl. - shell muslingeskal (varemærke)), internat. oliekoncern,

dannet 1907 v. sammenslutn. af det holl. Royal Dutch Oil Co. (stiftet 1890) og det eng. Shell Transport and Trading Co. (stiftet 1897). Næst efter det arner. Standard Oil verdens største oliekoncern, ejer oliedier i verden over.

roya'list [raja-] (fr. *royaliste*, af *roi* konge), tilhænger af kongedømme.

Royal Oak ['råial 'ouk] (eng. kongelig egg, eng. slagskib (1914-39)). Deltog i 1. Verdenskrig bl. a. i Nordsøslaget 31. 5. 16; blev 13. 10. 39 torpederet af ty. u-båd, medens det lå opankret på den eng. flådebase Scapa Flow.

Royal Society, The [da 'råial sa'saiati] (eng. det kgl. selskab), Engls. ældste vidensk. selskab, London, grl. som privat selskab i Oxford 1645 (kgl. autorisation 1662). Rådgiver for regeringen i tekniske og naturvidensk. spørgsmål, desuden bl. a. tilsynsførende for Greenwich-observatoriet. Udg. bl. a. *Philosophical Transactions* (siden 1664; serie a: mat. og lys. arbejder; serie b: biol. arbejder) og *Proceedings* (siden 1832).

royal straight flush ['råial 'strait 'fISJ], den største hånd i poker; består af es, konge, dame, knægt og tier i samme farve.

royalty ['råialti] (eng.), licens; afgift.opr. for tilladelse af kongen til at bryde mineraler (heraf navnet); nu især forfatterhonorar, der beregnes pr. solgt eksemplar, el. af et teaterstykkes spilleintægt. Anv. også om tilsv. afgift for udnyttelse af et patent.

Royan [rwa'ju], fr. fiskerihavn ved Gironde; ca. 12 000 indb.

Royce [råis], *Josiah* (1855-1916), arner, filosof. Fremsatte i *The World and the Individual* (1900) og andre skrifter en pragmatistisk præget idealistisk personalsisme; ydede bidrag til den mat. logik.

Rozendaal['roz:zandf:l], anden stavemåde for Roosendaal.

Rozjdestvenskij [rås'djæstvenskij], *Zinovij P.* (1848-1909), russ. viceadmiral. Førte russ. Østersøflåde S om Afr. mod Jap. 1904-05; beskød eng. fiskerflåde v. Doggerbanerne; slået og fangetved Tschushima-strædet.

Rozycki [ru'zitskij], *Ludomir* (f. 1883), po. komponist til operaer, balletter, herimellem *Pan Twardowski* (Warszawa 1921, Kbh. 1924), klaverkoncert, tonedigtninge m. v.

R P (fork. f. fr. *réponse payée* [re'p:sj pæ'je] svar betalt) angiver foran adressen i et telegram, at afsenderen har forudbetalt svartelegram.

rp., fork. på recepter for lat. *recipe* tag.

RSFSR, russ. off. fork. for *Ros'sijskaja So'vjetskaja Federat'ivnaja Sotsial'i'stjieskaja Res'publika* (Den Russiske Socialistiske Føderative Sovjetrepublik) el. *Sovjetrusland*, Sovj.s største unionsrep.; 16 907 380 km²; 109 905 000 indb. (1939). Hovedstad: Moskva. R omfatter den af russere beboede del af Sovj. inkl. de inden for dette område boende små nationer, som dels er organiseret som autonome republikker (Basjkirien, Burjat-Mongoliet, Dag(h)estan, Jakutien, Kabardinernes ASSR, Komi, Mari, Mordvinernes ASSR, Nord-Osetien, Tatar-republikken, Tjuvasjernes ASSR, Udmurternes ASSR) dels om autonome områder (Adygernes, Djernes. Hakassernes, Ojroternes, Tjerkessernes og Tuvniernes (Tannu Tuva)). R udgør 3/4 af Sovj.s areal og rummer 57 % af Sovj.s befolkning. Ca. 70 % af Sovj.s produktion kommer fra R. - Oprettet juli 1918.

Rshev, anden stavemåde for byen Rzejev, Sovj.

Rt., fork f. eng. Right [rait]. Bruges i titler, f. eks. Rt. Hon. = Right Honourable ['rait 'onarabl], høvelbåren (eng. titel for den højere adel).

Ru, kern. tegn for ruthenium.

Ru'anda-U'rundi, belg. formynderskabsområde NØ f. Tanganyika-soen; 53 200 km²; 3 390 000 indb. (1945). Styres under Belg. Congo. Udfører bomuld, karte, tin og guld. Før 1919 del af Tysk Østafrika.

ru'bai (pers. *rubāij* [robo:'i:j]), pers. digtform, en 4-liniet strofe, er en slags epigram og indeholder altid en *pointe*, r er især kendt i Eur. fra overs. af Omar Khajjām.

'ruban'k (mnty. *ru ru*, ujævn + *bank* bænk), langhøvl til høvling af lange arbejdsstykker.

ru'batō (ital: røvet) betegner i *mus.* en spillemåde, hvor de enkelte noders rytmiske værdi ikke nøje overholdes, men dog således at tempoet ikke forrykkes.

rubber (['rɔbrʃ] el. (eng.) fråbal) (eng.), regnskabsmæssig afslutning i bridge. En **r** består af 2 el. 3 games.

'ru'bel (russ. *rubl*, af *rubijj* kløve, egl: afhugget stykke af en sølvbarre), sovj. regningsenhed = 100 kopeker. Indført af Peter d. St. De første **r** prægedes 1704-14.

Rub'el Khâli ['rub al 'a:li] (den tomme fjerdedel), sandørken i SØ-Arabien; 130 000 km².

'Ru'ben, israel. stamme, som boede 0 f. Det Døde Hav; forsvandt tidligt i hist.; regnes i G. T. for Jakobs og Leas ældste søn.

'Rubens (flamsk ['ry:bsns]), *Peter Paul* (1577-1649), flamsk maler, f. i Stegen v. K6ln; kom 12 år gi. til Antwerpen. Ælev af

Peter Paul Rubens: Nedtagelsen af Korset. (Museum i Lille).

Adam van Noort (1562-1641) og O. van Veen. 1600-08 rejs« til Italien. Bosat i Antwerpen, hvor han blev Hofmaler hos ærkehertug Albert og Isabella. Som Spaniens gesandt var han i 1620erne i Holl., Sp. og Engl. Adlet 1624. 1609 g. m. Isabella Brandt (død 1626) og 1630 med den 16-årige Helene Fourment. - Bl. R-s rel. værker er *Nedtagelsen af Korset*, Antwerpen (malet 1611-14) og Lille (1614-15), og *Dommedag* (ca. 1615-20), bl. hans myt. og allegoriske *Andromedas Befrielse*; bl. hans hist. *Schildringer af Maria af Medicis Liv* (1621-25) (opr. til stoffet Luxembourg, nu i Louvre). Desuden har R malet hævescener, kampscener (bl. a. dyr) og overlegent behandlede landskabsmotiver; også virksom som portrætmaler: *Selvportræt med Isabella Brandt; R-s to sønner*. R-s kunst betegner den flamske skoles kulmination; barokkens kunstsyn, som han havde tilegnet sig i Ital., kommer gnm. hans overvættede skaberkraft og frodige temperament til fuld udfoldelse; med enestående sikkerhed behersker han alle malerkunstens discipliner, er lige fremragende som kolorist og tegner og mester i at skabe rige og afvekslende billedkompositioner. R skal have malet ca. 3000 billeder, bistået af en række medarbejdere, bl. a. van Dyck og Snijders, og han lod uddanne kobberstikkere, der gen-gav hans værker. Kunstmus. i Kbh. ejer bl. a. *portræt af Abbed Mattheus Irsselius, Salomons Dom og Brystbillede af en Dominikaner-Munk*. Tegninger i kobberstik-samlingen. (III. se endv. tavle Barok).

ru'beola el. *ru'beolæ* (lat. *rubere* være rød), røde hunde, rødlinger.

•Rubia (lat. *ruber* rød), slægt af krapfam. Hertil krapplanten (R. tinctoria), der tidl. var en vigtig farveplante (alizarin-farver).

Thorikild Rovsing.

Paul V. Rubow.

Olof Rudbeck.

Otto Ruge

'Rubicon (lat. *Rubiro*), i oldtiden grænseflod ml. halvøen Ital. og provinsen Gallia Cisalpina; Cæsar overskred R 49 f. Kr., da han begyndte borgerkrigen. Heraf gå over R = tage det afgørende skridt.

ru'bidium (lat. *rubidus* mørkerød), grundstof, kern. tegn Rb, atomnr. 37, atomvægt 85.5, alkalimet. Nært beslægtet med kalium, findes i små mængder sammen med dette.

ru'bi'n (lat. *rubens* rød), dybrød gennem-sigtig ædelsten, varietet af korund. Vigtigste findested Bagindien. Syntetisk r, fremstillet af aluminiumoksyd og kromioksyd i knaldgasflamme, anv. såvel som smykkesten som i industrien (lejer til ure o. a.). (III. se tavle Mineraler og Ædelsten).

Ru'bi'n, *Edgar John* (f. 1886), da. psykolog. 1922 prof. i eksperimentel psykologi ved Kbh.s Univ. Mest kendt for undersøgelser over forholdet ml. figur og grund. Har bl. a. skrevet *Synsoplevede Figurer* (1915), *Kan Hukommelsen Forbedres* (1919) og essaysaml. *Mennesker og Høns* (1938).

Rubin, *Marcus* (1854-1923), da. national-økonom, historiker og embedsmand. Ledede statens statistiske bureau 1895-1902, generaldir. for skattevæsenet 1902-13, nationalbankdir. 1913-23. Har bl. a. skrevet *1807-14, Studier til Kh.s og Danm.s Historie* (1892) og *Frederik VI.s Tid* (1895).

ru'binglas, glas, der ved sammensmeltning med guld el. kobberforb. og påfølg. varmebehandling har opnået en rød farve, der skyldes kolloid opløst frit guld, resp. kobber.

'Rubinstein (russ. [-'jtæin]), *Anton* (i 529-94), russ. komponist og pianist, en af sin samtids betydeligste. Grl. 1862 konservatoriet i St. Petersburg. Komp. operaer, symfonier, sange m. v.

'Rubinstein, *Arthur* (f. 1886), po. pianist. Fremragende fortolker af romantisk og mod. musik. Koncerteret fl. gange i Kbh.

'Rubinstein (russ. [-'jtæin]), *Nikolaj* (1835-81), russ. pianist og komponist. Broder til Anton R. Grl. 1864 konservatoriet i Moskva.

Rubjærg Knude, 72 m h. klint ml. Hirtshals og Løkken; fry.

rubladfamilien (*Borraçi' naceæ*), urter, oftest stivhårede med spredte, hele blade, svikler. Blomster femtallige, undersædige, helkronede og reglm., 4delcig spaltefrugt. Ca. 1500 arter, i Danm. ca. 25 arter.

Rubljov [-'ljof], *Andrej*, russ. maler, virksom fra omkr. 1400-1450 i Moskva og

Andrej Rubljov: Troitsa (Treenigheden).

klostrene i Moskvas omegn. R-s friske ynde bragte en yderst værdifuld fornyelse i datide ns stive traditionalisme. Mest kendt er hans *Troitsa* (Treenigheden), nu i Tretjakov-galleriet, Moskva.

Rubner ['ru:b-], *Max* (1854-1932), ty. fysiolog, især kendt for sine ernæringsfysiolog. undersøgelser. Opstillede loven om næringsstoffernes isodynam.

'Rubow [-bou], *Paul* Kictor (f. 1896), da. litt. historiker. Prof. v. Kbh.s Univ. fra 1930. Disputatsen 1921 (*Da. Litt. Kritik i det 19. -Årh. Indtil 1870*) fortsat med 2 studier over Georg Brandes. Genrehist. bestemt er også *H. C. Andersens Eventyr* (1927); i *Saga og Pastiche* (1923) og *Den Kritiske Kunst* (1938) ses den litt. filolog. i en halv snes bd. små essays (siden 1935) den litt. hist. funderede kritiker. Raffinert og vittig stilist. (Portræt).

Rubow, Kictor (1871-1929), da. læge. Hjertespecialist, 1908 overlæge ved Finsensinstituttets klinik for indre sygdomme. Sundhedsminister 1926-29.

ru'brik (lat. *rubrica* overskrift skrevet m. rødt (*ruber*)), overskrift; afd. i skematisk opstilling; afsnit; rubricere [-'se-], inddele i afsnit; indordne.

rubrocya'ni'n (lat. *ruber* rød f. cyan), d. s. s. kryptocyanin.

'Rubus (lat. *ruber* rød), *bor.*, d. s. s. klynger. Ruce'llai [rutæ'La'i], *Giovanni* (1475-1525), ital. digter. En af Ital.s første kunst tragedieforfattere. *Rosmunda* (1525), *Oreste* (udg. 1723). Hans læredigt *Le Api* (1539) læses og beundres stadig.

ruche [ryj] (fr. egl.: bikube), en knipling el. strimmel af tyndt stof, der enten er rynket el. lagt i små, tætte læg; anv. på kjoler (hals, ærmer).

Ruck [rak], *Berta* (1878-1939) (pseud. f. *Berta Onions*), eng. forfatterinde til talr. underholdningsromaner i den erotiske genre.

Ru'd, *Anders* / *ensen* (1868-1945), da. gejstlig, præst på Fyn, 1923-38 Fyns biskop (grundtvigsk).

Ru'd, *Harald J.* (1893-1944), da. journalist, medarb. og redaktør ved forsk. provinsblade 1911-30, presseskr. ved Statsradiofonien 1932, chef for Statsradiofoniens pressekontor 1937.

Rud [ri:d], *Niels Johan* (f. 1908), no. forfatter. Begyndte med en række vægtige proletarromaner; overgik i slutn. af 30-erne til intellektuel tidskritik med romanerne *Jakten og kvinnen* (1939, da. 1946), *Godt mot, menneske* (1940, da. 1941), *Drivende grænser* (1941, da. 1942), rettet mod dyrkelsen af de sjælløse sportstyper.

Ru'd, *Otte* (1520-65), da. admiral. Viste stor taperhed under Herluf Trolle ved Oland 1564; 1565 flådens leder, s. å. omringet og fanget v. Bornholm; døde s. å. af pest på Svartsjø.

Rudbeck ['ru:d-], *Olof* (1630-1702), sv. naturvidenskabsmand og historiker. Prof. i Uppsala 1658-92. Fremragende botaniker, anatom og arktekt. Opågede samtidig m. Th. Bartholin lymfekarrens bet. Som ivrig sv. patriot søgte R i kæmpeværket *Atlant eller Manheim* (lat. titel *Atlantica*) 1-3 (1672-1702) at godtgøre, at Sv. var Platons Atlantis, hvorfra Jafets ætlinge havde bredt sig ud over kloden. (Portræt).

Rud'beckia (efter Olof Rudbeck), urter afkurvblomstfam. med store kurve, hvis randblomster er gule *el. røde og skiveblomster gule el. purpurfarvede. N.-Amer. Fl. arter er alm. prydstauder og har under-tinden fyldte kurve.

Rudbjærg'gård, hovedgård S f. Nakskov

har bl. a. tilhørt Knud Rud (d. 1611), Kirsten Munk og Grevinde Danner. Hovedbyggn., anseligt bindingsværkshus, fra ca. 1600; fredet i kl. A.

rude (*Ruta graevoleans*), art af samme fam. som citron, er en stinkende halvbusk med fjersnittele blade og gule blomster; tidl. anv. som lægeplante. Hører hjemme i S-Eur.

Rude [ryd], **Francois** (1784-1855), fr. billedhugger. Hovedværk *De Frivillige Rykker Ud 1792* (en apoteose overMarseillaisen) til triumfbuen i Paris. Har desuden udført *Jomfruen fra Orléans, Napoleon* og statuer af *Moritz af Sachsen* og *Marskal Ney*.

•**Rude, Olaf** (i. 1886), da. maler; medl. af »De Tretten« 1909-10 og »Grønningen«

Olaf Rude: Forår. (Kunstmuseum).

fra 1916; elev af Zahrtmann; dekorativ-kubistiske bill. 1917-19; overgået til en koloristisk-lyrisk stil i senere portrætter, opstillinger og landskaber.

rude **formet**, bot., kaldes en bladplade, som begrænses af 4 rette linier, der ved grunden og spidsen af bladet danner spidse vinkler med hinanden. Eks.: hvidbirke.

rudeglas fremstilles enten ved blæsing el. trækning. Ved blæsing fremstilles en stor cylinder, der ved sprængning åbnes på langs og glattes ud på en chamotteplade. Trækning, der nu er det alm., foregår ved at den ca. 1000° varme, smeltede glassmasse trækkes direkte fra smeltovernen gnm. en på den smeltede glasoverflade svømmende aflang dyse, hvorved fås en blød glasplade, der kan trækkes op over valser, og langsomt køles i såk. kølevogne. Hele processen kan foretages kontinuerligt. I Danm. fabrikeres r på Korsør Glasværk.

rudekunst (ty. *rute stang*), tilnærmet måling af rumfanget af fæde, tønder, ankre o. l. v. hj. af rudedestokke.

'ru'del (ty.), i jagtsproget en flok af hjorte, antiloper o. l.

'Ru'delbach [-k], **Andreas Gottlob** (1792-1862), da. teolog af uhyre lærdom, tilhænger af ortodoksien, som sådan en tid Grundtvigs medarbejder i kampen mod rationalismen. 1828-45 i Tyskl. 1848 sogneprest i Slagelse.

ruder (da. *rude* firkantet felt), en af de 4 farver i kortspil.

rude'ra'tplanter (lat. *rudera* ruiner), planter, der vokser på affalds- og rydtepladser. Af da. r kan nævnes: pigebølle, bulmeurt, gæsefod-arter, vejsennep og stinkende karse.

rudestok (ty. *rute stang*), stok til måling af rumfang.

rudiment (lat. *rudis* rå), begyndelse; forkroblet rest, levn; rudimen'tæ'r, uudviklet, forkroblet.

rudimen'tæ're organer (*rudimenter*), organer, der ikke har nogen påviselig bet. for vedk. dyreart, men hvis tilstedeværelse må forklares ved, at organet hos den pågældende arts forfædre har haft bet., f. eks. resterne af baglemmer hos hvaler og søkoer, kiviens vinge m. fl.

ru'dister (lat. *rudis* rå, ru), familie af marine, meget tykskallede muslinger hvis højræskal er op til 1 m l., langstrakt kegleformet og fastvokset til havbunden, medens venstreskallen danner et låg. Forekommer kun i kridtperioden, især i Tethyshavet, hvor de kan være revdannende.

Rudekøbing. Brødrene Ørsted's fødegård.

Rudekøbing, da. købstad på Langelands vestkyst; 4434 indb. (1948). Senromansk kirke, Langelands r-^~ museum, en del bindingsværks- huse fra 18. årh. Ståuer af H. C. Ørsted og A. S. Ørsted (1938), der begge er født i R. Industri. Havn. Udgangspunkt for baner til Spodsbjerg og Bagenkop. Ældste kendte privilegier 1287.

Rudekøbing Løb, farvandet ml. Lange-land og Tåsinge-Siø.

Rudolf (d. 1080), *herzog af Schwaben*, modkonge 1077 mod Henrik 4., faldt i slag mod denne.

Rudolf, *ty.-rom. kejser og konger*. Rudolf 1. af Habsburg (1218-91), ty. konge 1273-91; erobrede 1276 Østrig, Steiermark, Kärnten og Krain fra Ottokar af Böhmen og grundede dermed Habsburgs magt. - Rudolf 2. (1552-1612), reg. 1576-1612. Søn afMaximilian 2. Overlod magten til ivrigt kat. min., menneskesky, vaklende i politik, måtte efter 1608 efterh. afgive styret til broderen Matthias. Interesseret i videnskab og astrologi, knyttede Tyge Brahe og Kepler til sig.

Rudolf (1858-89), østr. ærkehertug. Eneste søn af Franz Joseph, døde under uopklarede omstændigheder på jagtslottet Mayerling s. m. sin elskerinde, den rum. baronesse Marie Vetsera.

rudolf'f'nske tavler, Keplers planettavler, *Tabulae Rudolphinae* (1627), opkaldt efter Rudolf 2.

Rudolf-søen, eng. *Lake Rudolf* [læk 'ru:däl], på grænsen ml. Kenya og Abessinien i den store øst-afr. gravsænkning; 8000 km²; 472 m o. h.; 73 m dyb.

Rudolph Berghs Hospital (tidl. *Vestre Hospital*), sygehus under Kbh.s hospitalsvæsen, oprettet 1886. 176 senge, opr. kun for prostituerede, senere for alle patienter m. hud- og kønssygd. Filial på Balders Hospital.

Rudolstadt ['ru:do:lʃtat], ty. by i Thüringen; 19 000 indb. (1939). Fabrikation af porcelæn, kemikalier m. v. 1599-1918 residens for fyrsterne af Schwarzburg-R (slottet Heidecksburg).

Ru'd-'Pe'tersen, **Rudolf** (i. 1871), da. maler; elev af Zahrtmann; bl. a. talr. altertavler; påvirket af Joakim Skovgaard.

Ru'ira (sanskrit: den røde, den skrækkind-jagende), i ind.-vedisk religion en gudom fra skov og fjeld, hvor det dyrkede land hører op, repr. for ødemarkens færet, men også lægedug (fordi lægemidler fremstilles af vildtvoksende urter) og samtidig det løsgående kvægs beskytter. Eufemistisk kaldes R »lykkevarslernde«, Civa, og er som element indgået i den senere hinduistiske gud af dette navn.

'rudska (*Scar'dinius erythrop'hthalmus*), høj sammentrykt, storskallet skalleart, rød. finner. Planteæder; alm. i Danm. Ruds-'Vedby, da. stationsby (Høng-Tølløse) på V-Sjælland; 885 indb. (1945). Hølbæk amts 3. folketingsvalgkreds benævnes efter R.

rue [ry] (fr., af lat. *ruga* fure), gade.

Rueil [rœ:j], nordfr. by; 27 000 indb. (1946). Mindesmærke f. danske frivillige i 1. Verdenskrig. Uden for byen ligger Josephine Bonapartes slot LaMalmaison.

ruf (holl.), søv., dækslus.

Ruf, firmanavn f. et bestemt fabrikat af gennemskrivningsbogholderi m. tilhørende maskiner, formulærer osv.

ruffe'ri', efter straffeloven af 1930 1) forlelse til kønslig usædelighed, 2) afholdelse af nogen fra at opgive erhverv ved

kønslig usædelighed, 3) d. s. s. at holde bordel. Ved alle tre former skal der foreligge vindingshensigt. Straffen er fængsel indtil 4 år.

Rufjii [ru:'fi:dʒi:], 1400 km l. flod (sejlbar 200 km) i Tanganyika-territoriet, Ø-Afr.; udspringer NØ f. Nyasa-søen, udmunder med stort delta i Ind. Ocean.

Ru'finus Ty'rannius (ca. 345-410), kirkefader, ven af Hieronymus, som brød med ham, da han forsvarede Origenes, hvis skrifter han oversatte til lat. s. m. andre af den østl. kirkes skrifter.

rug (*Se'cale*), slægt af græsfam. Aksgræs med toblomstrede småaks, forsynet med stak. 4 arter, af hvilke den dyrkede r (*Se'cale cere'ale*) er vigtigst. I Danm. dyrkes stadig mest r, selv om r-arealen er blevet formindsket på hvedens becostning (1948: 169 300 ha r mod 69 300 ha hvede), r er næsten ufrugtbar ved selvbestøvning; under blomstringen vokser støvknapperne langt ud, og støvet spredes ved vinden (»rungen draeer«), r har ikke så mange sorter som f. eks. hvede; man opstiller 3 grupper: 1) vinter-r (såsom efteråret, høstes næste år), der er den mest dyrkede, 2) vår-r (såsom foråret, høstes samme år), der dyrkes på magre jorder og 3) St. Hansr (såsom midsommer, afskæres til grøntfoder og høstes først næste eftersommer), r-dyrkning er begyndt senere end hvede- og bygdyrkning; i Danm. kendt fra jernalderen, i Tyskl. fra bronzealderen. Den dyrkede r stammer måske fra Lilleasien og Persien, r-s strå (r-halm) kan anv. til tækning, fyldfoder og papirfremstilling. - r hører hjemme på de lettere jorder; men efter strenge vintre med udvintring af hveden stiger arealet også på de gode lermuldede jorder, idet mange landmænd da erstatter hveden med den mere vinterfaste r. Bl. de højest ydende sorter er Svalof Ståfr, Svalof Kongsr II og Kortstræt Petkusr. - Som foder kan r anv. til samtl. husdyr, når den er tør og velberget, r regnes dog diætetisk for et noget tungt foder, hvorfor man sjældent anv. mere end ca. 30 pet. i kornblandingen (1 kg = 1 F.E.). - *Verdensproduktionen* af r androg 1946 ca. 36 mill. t, hvoraf ca. 95% faldt på Eur. og Sovj. (uden for disse områder har kun USA, Tyrkiet, Argentina og Canada en nævneværdig avl).

Vigt. producenter: mill. t (1947)

Sovj. . . . . 25,4 (gnstl. 1934-38)

Polen 3,3

Cechoslovakiet 0,9

USA 0,7

Frankr. 0,4

Ungarn 0,4

Argentina 0,4

Canada 0,3

r-s hovedområde ligger i et bælte, der fra Holl. gnm. N-Tyskl., Polen og Litauen følger de sandede istidsaflejringer. Hektarudbyttet svinger ml. 9 og 20 hkg (størst i Belg., Holl. og Schweiz; mindst i Sovj.). Ca. 1-2% af produktionen går i internat. handel. Største eksportører: Sovj., Polen, Rumænien, Argentina og Canada; største importører: Danm., No., Cechoslovakiet og Belg.

rug-blærefod (*Limothrips denti'cornis*), insekt, som suger på aksene af rug, byg o. a. græsser. Skadelig.

rugbrød. Lyst r (halvsigtet r) bages af halvsigtet rugmel m. ca. 16% surdej og 1 1/2% salt af melvægen; bages sammensatte og har derfor ingen skorpe på siderne; vægt 2750 g. Groft r bages af groft rugmel, ca. 25-30% surdej og 2% salt af melvægen; ofte tilsættelse ca. 1% risbagemel, der binder vand og gør krummen mere sammenhængende. Bagetid ca. 2 1/2 time; herefter bstryges brødene med en tynd stiveskikler, der giver skorpen glans. Hele brød vejer 4 kg, halve 2 kg.

Maltet **r** bages af groft rugmel m. 2% salt og tilsæt. af maltekttrakt; bages i alm. m. gær uden surdej. Gistnet **r** (sønderjysk **r**) fremst. af groft rugmel m. 25-30% surdej og 2% salt m. en noget blødere dej end groft **r**. Dejstykkerne slås op som fristående runde brød og efter raskning »gistnes« brødene ved i 10 min. at udsættes for stærk dampning på en af ovnens herder. Den tætte skorpe tilbageholder aromastofferne; vægt 2 el. 3 kg. Fuldkorns-**r** fremst. af en blanding af lige dele groft rugmel og knuste rugkærner, gær og ca. 2% salt af melvægen. Brødvægt 4 og 2 kg.

Rugby ['rɑ:bi], by i Midt-Engl. ØSØ f. Birmingham; 45'000 indb. (1948). Maskinindustri, kostkole (grl. 1567), bemøt siden Th. Arnold, der blev rektor 1828. I nærheden radiosendestation for kommerciel radio, tilhørende det eng. Post Office.

rugby ['rɑ:bi], fodboldspil, opstået i Engl. (Rugby) i beg. af 19. årh.; spilles af 2 15-mandshold m. oval bold. Tillader, mods. association football, brug af hænder og ret hårde tacklinger. Meget populært i eng.-talende lande.

rugdrænge, folkelig betegn. for mældrøjrsvampens valseformede, ofte lidt krummede, sorte hvilestadietannelser, der er hyppige i aks og toppe af de fleste kornarter, især rug.

Ruge ['ru:gʒ], Otto (f. 1882), no. officer. Oberst, fik 10. 4. 1940 overdraget ledelse af no. forsvar som kommand. general, søgte at organisere stærkest mulig defensiv i Trøndelagen; kapitulerede 9. 6., sendt til Tyskl., da R ikke ville afgive erklæring om ikke at kæmpe mod Tyskl. Apr. 1945 befriet af sovj. tropper i Luckenwalde ved Berlin. Juli 1945 atter øverstkommanderende, fratrådte 1. 1. 1946. (Portr. sp. 3861).

rugmaskiner findes som 1) fladrugere (kun et lag æg i samme vandrede højde), der nu næsten er gået af brug, 2) motorrugere, hvor æggene (600 til 6000 i en maskine) er anbragt i løse, vendbare bakker i hele anlæggets højde. Motorrugere har mekanisk ventilation til sikring af ens temp. og fugtighedsgrad.

Rugendas ['ru:gʒndɑ:s], *Georg Philip* (1666-1742), ty. maler. Skildringer af slagscener, *Stralsunds Erobring* (1715; Frederiksborg). Raderinger.

rugeplet, hos fugle en nøgen plet, der fremkommer på bugen under rugningen, hvorved æggene kan berøre huden.

'**ru**'gier, germansk stamme, som har givet Rugen navn. Angreb i 3.-5. årh. Roms grænse v. Donau (i det nuv. Ungarn). Tilintetgjort af Odoaker 487-88.

rugklid, de grovere fransede dele af rug; anv. til fremst. af sigtemel. r bruges mest som svinefoder.

rugning. Inden for fjerkræavlens skelnes ml. naturlig **r** og kunstig **r**. *Naturlig r* foretages ved høner (svære racer er de bedste rugere) el. a. fjerkræ. En høne kan rug 10-12 hønseæg, men kun 5 gaseæg. Gæs og ænder kan rug 12-15 og kalkuner 18-20 af egne æg. **r** af hønseæg varer normalt 21 døgn, ånde-, gase- og kalkun-æg 28 døgn. Nu foretrakkes den sikrere **r** med maskine. Ved *kunstiger* man bedre høre over det tidspunkt, hvor kyllingerne lægges til, en større flok har samme alder, og der er mindre fare for overføring af smitte og utøj.

rugelyst (hos høns) er i de stærkt æglæggende racer næsten avlet bort, idet avisudvalget efter ægydelse naturligt vil udskytte de høner, der har haft rugeperioder.

Rugård, 1) hovedgård SSV f. Grenå, oprettet 1579, tilhørte indtil 1737 slægten Arenfeldt, 1782-87 stamhus i slægten Benzons. Hovedbyg. fra ca. 1590-1600; fredet i kl. A. - 2) (*Rudgård, Ruggård*), hovedgård NV f. Odense.

rumhorkorffer ['ru:m'ɔ:kɔ:rd] kaldes undertiden store induktorer efter en ty.-fr. instrumentmager Heinrich Daniel Rumhorkorff (1803-77).

Ruhnu ['ru:nu], sy. *Rund*, estisk ø i Rigabugten; 10,9 km². Øens sv. befolk. (300) flyttede 1944 til Sv.

Ruhr [ru:r], 235 km l. biflod til Rhinen; fra Winterberg i Sauerland til Duisburg. R-s opland er Tyskls. vigtigste industriområde (R-området).

Ruhr-besættelsen, fr.-belg. okkupation af Ruhr-området jan. 1923-juli 1925. Begyndt af Poincaré, da Tyskl. ikke opfyldte sine erstatningsleverancer i henh. til Versailles-traktaten. Mødet af ty. strejke i Ruhr, førte til marksammebrud og fr. inflation. Opgivet efter vedtagelse af Dawes-planen 1924.

Ruhr-området, *ry. Ruhrgebiet* ['ru:rgə:bɛ:t], Tyskls. vigtigste kulmine- og jernindustriområde ml. floderne Ruhr og Lippe. Tidl. stor jernudsmeltning, dels på grundlag af egne (mindre) malmlejer, dels af fr. og sv. malm. Stor tekstil- og kemikalieindustri m. v. Gnstl. månedspod. af kul 1935-38: 10,2 mill. t; 1947: 5,6 mill. t. Vigtigste byer: Duisburg, Mulheim, Essen, Gelsenkirchen og Dortmund. Fr.-belg. besættelse 1923-25; svære ødelæggelser v. allieret bombardement, især 1943-45. Omringet af allierede styrker marts 1945, ty. modstand i hovedsagen forbi 17. 4. Mens De Allierede under krigen havde givet udtryk for ønsker om tilintetgørelse af industrien i R, førte forholdene i V-Tyskl. efter 1945 hurtigt USA og Engl. til at genrejse R-s industri trods stærk fr. uvilje. Nov. 1948 udtalt fra eng. og arner. side, at R-s industri skulle overgå til privat ty. ledelse. I dec. nædes enighed om kontrolplan.

Ruhrort ['ru:r-ort], siden 1905 bydel i Duisburg; tidl. selvst. kommune.

Ruijter, anden stavemåde for Ruyter.

ru'in (lat. *ruina*, af *ruere* styrte sammen), ødelæggelse; levning, rest; rui'ne're, ødelægge, spolere.

Ruin ['ri:i:n], *Hans* (f. 1891), sv.-fi. æstetiker. Prof. i psyk. (Helsinki), påvirket af H. Bergson. Hovedværk: *Poesiens mystik* (1935).

Ruisdael ['ruysda:ɛ:], *Jacob Isaacsz van* (ca. 1628-82), holl. maler og raderer. Rimeligvis elev af onklen Salomon van R.

Jacob Isaacsz van Ruisdael: Landskab med Træ. (Berlin).

Bosat i Amsterdam, hvor han i sine sidste år drev lægegerning. Under indflydelse af Everdingens no. bjerglandskaber har han komponeret sine skovbilleder, der alle bærer præg af et vist tungsind. Har til lige skildret slettelandet og klitpartierne i Haarlems omegn, samt malet vinterbilleder, strand- og marinebilleder, der gives udtryk for et stemningsbevæget sind og dyb fortrolighed med naturen. Blandt R-s kendteste værker er *Judekirkegården* og *Møllen ved Wijck* (1670; Rijksmus., Amsterdam). Meget fyldigt repr. på kunstmus., Kbh., og Nivågård.

Ruisdael ['ruysda:ɛ:], *Salomon van* (ca. 1600-1670), holl. maler, påvirket af E. van de Velde og især af Jan van Goijen, hvis fintafstemte tonemaleri han tilgennede sig. Repr. med ypperlige billeder på kunstmus., Kbh., og Nivågård.

Ruislip Northwood ['ruislip 'nɑ:ɔ:wud], nordvestl. forstad til London; 64 000 indb. (1948). Store parker.

Ruiz [ru:'i:m], *Juan* (ca. 1283-ca. 1350), sp. digter, ofte kaldet ærkepræsten fra Hita. Middelalder-Spaniens betydeligste digter. Hans to kendte værker, *El Libro de buen amor* (1343) og *Ars amatoria*, viser ham som en både poetisk og humoristisk bevægelse.

Ruiz, Martinez, se Martinez.

Rule, Britannia ['ru:l bɹi'tənjəs] (eng. *rule hersk!*), eng. patriotisk sang, komp. af Thomas Arne, sandsynligvis forf. af James Thomson 1740.

rulle (egl: oprullet papirstykke), register, især over personer, der er udtaget til et el. andet arbejde; jfr. lædgersulle; søv., fordeling af et krigsskibs besætning under kamp, manøvrer, øvelser, brand, arbejder o. l.

rulleben (*jalus*), een af fodrodens knogler. **rullenim**, celluloidbaner, på hvilke der er uddygd fot. emulsion; oprulles og anv. i rullefilmkameraer.

rulleleje, leje m. cylindriske, koniske el. tondeform. ruller ml. akslen og lejeffloden.

rullende trappe, apparat, der ligesom en elevator transporterer personer fra en etage til en anden. Mods. elevatorens lodrettede bevægelser har r skrå bevægelser. Den er udført som en alm. trappe, men trinene er bevægelige i forhold til hinanden, således at r bliver vændret foroven, r virker som et endeløst bånd, der drejer omkr. ruller forønden og foroven; ved afstigningsstedet er der sikkerhedsforanstaltninger for at foden ikke skal komme i klemme, r drives i reglen af elektromotorer. Den anvendes i stormagasiner, ved underjordiske togstationer o. lign. steder, hvor mange mennesker på kort tid skal kunne transporteres ml. forsk. højder.

rullesten, strandsten, der ved slibning i bølgeslaget er blevet tilnærmet islejoideformede. Anv. til betegn. Ligende **r** dannes i vandløb m. stærk strøm.

rullestenler, **rullestenssand**, gi. betegn. for hhv. møreneler og -sand.

rullestensås, ældre navn f. ås fra istiden.

rulning, *flyvetekn.*, da. for roll.

Rum [ru:m] (= Rom, arab. betegn. for Byzans) el. *Ikonium*, et af seldsjakterne ca. 1050 opr. sultanødmmei Lilleasien, som i 14. årh. bukkede under for tyrkerne.

rum, 1) *mat.*, geom. grundbegreb, sammenligning af alle punkter. Enhver geom. figur er en del af r. I videre forstand bruges **r** som betegn. for en samling af ensartede mat. begreber, som har lign. egenskaber som punkterne. Man taler således om flerdimensionale r, ikke-euklidiske r m. m. - 2) *filos.*, a) hos Aristoteles: hvad der indeholder alle ting, b) hos Kant: en anskuelsesform, hvori fænomenerne ordnes, c) indbegrebet af tingenes steder el. pladser. - 3) *psyk.*, samlingen af fænomener med præg af udstrækning, afstand fra og retning i forh. til iagttageren. I psyk. skelnes ml. syns-**r**, berørings-**r**, høre-**r** m. v.

rum, *søv.*, åben (r sø), lang (r tid).

-**rum**, led i stednavne; betegner en plads, der er frembragt ved rydning af skov.

rum-akustik, læren om lydets tilbagekastning og hørbarhed i lukkede rum, udvikledes til en vidensk. disciplin omkr. 1900 af den amer. fysiker Wallace Clement Sabine (1868-1919). Det vigtigste begreb i **r** er efterklangstid.

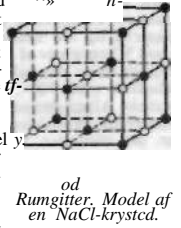
'**rumba** (sp.), cubansk par-dans i 4/4-takt. Blev populær i Amer. og Eur. omkr. 1930.

Rumelien (tyrk. *Rumeli* det østrom. rige), opr. tyrk. betegn. for Balkanhalvøen; i 19. årh. om det russiske ml. Balkankæden og Grækenland.

rumfang el. *volumen*, tal, der angiver størrelsen af et område af rummet. Som enhed for rumfangsmålingen benyttes en terning, hvis kant er længdeenheden.

Rumford ['rɑ:mfɔ:rd], *Benjamin* Count (1753-1814), amer.-eng. fysiker. Påviste 1798 ved forsøg med kanonudboring, at varme kan fremstilles i ubegrænset mængde ved gnidning og derfor ikke kan være et stof.

rumgeometri *stereometri*, den del y af geometrien, der beskæftiger sig med figurer i rummet. **rumgitter** kaldes den regelmæssige ordning af atomer el. ioner i parallelle, ækvivalente planer, som lindes i krystaller.

og som bevirker, at en krystal kan anv. som gitter over for røntgenstråler.

Ru'ml, *Djalāl-ud-din* (1207-73), pers. digter, skrev det store læredigt *Mesnevi* (navn på pers. versform) i sufisk ånd.

rumi'nat io (lat.), dørvytgning; kan opstå som sygeligt fænomen hos mennesker, der har en udposning af spiserøret, også undertiden på nervøst grundlag.

rumindhold, d. s. s. rumfang.

rumlepotte, potte, over hvis åbning der er spændt en blære, hvori der er stukket en pind, som ved d. gnidtes frembringer en hul lyd; anv. særlig nyårsaften.

rumme, søv., dreje agterfærd (om vind).

rummeter (fork. *rm*), i da. skovbrug benævnelse for 1 m³ stablet træ (ydre mål).

Rutnohr ['ru:mo:ɾ], Karl Friedrich v. (1785-1843), ty. kunsthistoriker. Fl. ophold i Rom, hvor han levede i A. V. BisSENS kreds. Deltog sammen med J. M. Thiele i ordningen af kobberstiksamlingen i Kbh. Har bl. a. skrevet *hbl. Forschungen* (1826-31) og *Geist der Kochkunst* (1823).

Ru'mohrsgård', gård på Als, NØ f. Sønderborg, opr. Søb, ejet bl. a. af slægten Rumofh. 1600 købt af hertug Hans d. y.; 1668-1852 under Augustenborg. 1925 udstykket.

Rum'p, *Gottfred* (1816-80), da. maler; opr. figurmaler, især kendt som landskabsmaler.

Rum'p, Vicolai Keimer (1834-1900), da. politiker, amtmand i Hjørring fra 1887; ivrig højremand, landstingsm. fra 1878, justitsm. under Reedt-Thott og Høring 1896-99, amtmand i Holbæk 1899-1900.

rumpegalskab, d. s. s. hvinskhed.

rumpparlamentet (eng. (fra nord.) *rump* hale, rest), øgenavn T. resterne af det lange parlament efter de moderates udvisning 1648. Opløst 1653 af Cromwell.

Rum'pske Samling, samling af udenl. (især fr.) nutidskunst, grl. af ingeniør J. Rump (1861-1932). 1927 skænket til staten, nu i Statens Museum for Kunst.

rumskøds sejlads, sejlads med vinden mere agterled end på tværs.

rum sø, åben sø, frit farvand.

rum-tid, *filos.*, den rumligt og tidsligt udstrakte verden som firedimensional helhed og enhed.

rumvinkel. To planer **r** el. toplansvinkel er vinklen ml. de to linier, i hvilke planerne skæres af en plan vinkelret på deres skæringslinie.

Rumvinkel.

rumvægt, vægten af et vist rumfang af en vare; tjener til i visse retninger at betegne vares kvalitet. Anv. ofte ved kornhåndt. (kornvægt).

Ru'mænien, rum. *România* [ro'minja], stat (republik) i SØ-Eur. N f. og delvis omkr. Donaus nedre løb; 238 000 km²; 15 873 000 indb. (1948). Vigtigste land-skaber: Moldau, Vallakiet, Transsilvanien, Bukovina og Dobruzsja. Største byer: Bucuresti (hovedst.), Cluj, Iasi, Timisoara og Ploesti. - *Terræn*. NV-R (Transsilvanien) er et bjergigt høiland udtagen lang V-grænsen. S-R (Vallakiet) og ØR (Moldau) er lavland. Højlandet omfatter Østkarpaterne, hvis højde aftager fra 2300 m i NV til ca. 1000 m i S, hvor de afløses af de 0-V gående Transsilvaniske Alper (S-Karpaterne; højeste punkt: 2536 m). Mod V støder disse bjerge sammen med Balkanbjergene, hvor Donau passerer Jernporten. Indesluttet ml. Karpaterne og De Transsilvaniske Alper og mod V begrænset af de 1850 m høje Bihar Bjerge ligger det bakkede Transsilvaniske Højland (400-700 m). S f. De Transsilvaniske Alper danner landet et frugtbart sletteland (Vallakiet). Ved bjergenes fod er der oliefelter ved Ploesti. Vallakiet forsettes 0 f. Donau i Dobruzsja, langs hvis V- og N-grænse Donau danner et mægtigt indlandsdelta. 0 f. Karpaterne omkr. Siretiu og Prut ligger det frugtbare bakkeland Moldau. Bukovina N f. Mol-dau omfatter en del af Karpaternes N-skråning. - *Klima*: Temp. fastlandsklima

med vintertemp. under 0°, og sommer-temp. omkr. 20°. På bjergene løv- og nåleskov; i lavlandet, især mod 0, tørre stepper. - *Befolkning*: Rumænerne (85,7%) samt ungarene (ca. 1,5 mill. i Transsilvanien), jøder (1930: 750 000; 1948: 150 000) og tyskere (1930: 750 000; 1948: 350 000, især i Transsilvanien (Siebenbiirgen)). Sproget er rumænsk. - *Religion*: ca. 70% ortodokse, ca. 10% gr.-kat., ca. 8% kat., ca. 2% jøder, ca. 2% lutheranere, ca. 0,5% unitarere, 0,3% muhammedanere. Den ortodokse kirke styres af patriark og synode, den gr.-kat. af en metropolit og den kat. af en ærkebiskop.

- *Mønt*: 1 leu = 100 bani. *Mål og vægt*: *Metersystemet*. - *Erhverv*: R er et *landbrugsland*. *U* af befolkningen er bønder, og landet har overskud af hvede og majs til eksport. Endv. dyrkes byg, solsikker, hamp, hør, sukkerroer, tobak, vin og frugt samt i de senere år også soyabønner og bomuld. I 1945 fandtes 9,63 mill. ha ager-jord, 4,29 mill. ha græsgrang, 0,46 mill. ha frugt- og vinhaver og 6,29 mill. ha skov. Der blev høstet ca. 1,1 mill. t hvede, 15 mill. t majs, 0,3 mill. t byg og 0,3 mill. t havre. Kvægavlen er ret bet.; der fandtes i 1945 0,9 mill. heste, 3,4 mill. stk. hornkvæg, 1,5 mill. svin og 7 mill. får. - *Mine*: *driften* leverer især olie (1947: 3,9 mill. t); endv. salt (170 000 t), jordgas (1774 mill. m³), brunt kulk (2,3 mill. t) og jernmalm (0,3 mill. t). - *Industrien* bearbejder landbrugsprodukterne, skovenes tømmer og olien. Jern- og tekstilindustrien er af mindre bet. - Der eksporteres benzol, olie, petroleum, tømmer, majs, hvede og svin. Donau og dens bifloder er vigtige trafikårer for korn, olie og tømmer (havne: Galati, Braïla, Giurgiu); den vigtigste Sortehavshavn Constanta ligger ikke i Donaudeltaet, der er af for ringe dybde. I 1945 var der 15 500 km jernbane. - *Forfatningen* af apr. 1948 fastslår, at magten i den rum. folkerrepublik tilhører folket. Nationalforsaml., valgt på 4 år ved alm. valgret (valgretsalder 18 år, valgbarhed 23), har lovgiv. magt og vælger regeringen. Jorden tilhører dem, der dyrker den; ekspropriationsstatning fastsættes efter lov; forbud mod foreninger, der modarbejder den demokratiske grundlov. - *Militær*: *Mm.* værnepligt. Første tjenestetid under fanerne 18 måneder. Efter frædtrakten af 1947 er værnets størrelse: hæren 125 000 mand, flyvevåben 8000 mand med 150 fly, flåden 5000 mand med 15 000 tons tonnage. - *Skolevæsen*: Skolepligt siden 1924. 1930 godt 25% analfabeter. 4 univ.

Historie. Regerende fyrster: Alexander Cuza 1859-66; Hohenzollern: Carol (Karl) 1. 1866-1914, Ferdinand 1. -27, Michael -30, Carol 2. -40, atter Michael 1940-47. R opstod 1859, da fyrstedømmerne Moldova og Vallakiet forenedes under fyrst Alexander Cuza. 1872-78 fuld uafhængighed af Tyrk., 1881 kongerige. Magten vekslede ml. kons. storgodssejere og liberale byfinansmænd (familien Brătianu). 1913 erobredes sydl. Dobruzsja fra Bulg.; 1916 kastede R sig ind i krigen på de allieredes side, slæet, men opnået 1918-20 Bukovina og Transsilvanien fra Østr.-Ung., Bessarabien fra Sovj. 1927 blev Ferdinand 1.s søn søn Michael konge, da hans fader Carol havde fraskrevet sig retten til tronen. 1927-28 afløstes den liberale Brătianu-regering af Bonderegering under Maniu, der 1930 kaldte Carol tilbage. Økon. krise fremkaldte opposition (Jerngarden) under Codreanu, der ikke lod sig bøje trods henrettelser. Efterh. tog Carol diktatorisk magt, delvis støttet til antisemitiske grupper. Udadtil havde R efter 1920 søgt samarb. m. Cechoslov. og Jugosl. i »Lille Entente«, nøje knyttet til fr. kapital; fra ca. 1936 søgte R forståelse m. Aksemagterne. 1940 måtte R afstå Bessarabien og Nordbukovina til Sovj., sydl. Dobruzsja til Bulgarien og (tungest for rumænerne) nordl. Transsilvanien til Ungarn efter ty. delingslinje (juni-sept. 1940). Michael blev atter konge, nationalsoc. general Ion Antonescu blev diktator, sluttede sig

1941 til angrebet på Sovj.; R indlemmede atter Bessarabien og tog Odessa. Sommeren 1944, da sovj. styrker trængte ind i R, søgte Michael forbindelse m. de allierede og styrtede 22.-23. 8. Antonescu. R indtrådte i krigen på De Allieredes side, opgav ethvert håb om Bessarabien, og opnåede tilbagegivelse af Transsilvanien, men ikke Dobruzsja (fastslået v. fred i Paris 10. 2. 1947, der satte grænsen for R-s militær og bandt R til erst. på 300 mill. \$ til Sovj., som Sovj. lempede 1948). Fra marts 1945 blev Groza regeringschef; Sovj. fik indflydelse over skibsfart og olieproduktion, mens de Liberale og Bondepartiets opposition blev knækket. Valg nov. 1946 gav Den Nationaldemokratiske Front af regeringsgrupper 80% af stemmerne. Dec. 1947 abdicerede Michael under konflikt m. kommunisterne, og R blev republik. Marts 1948 fik regeringsblokken ved valg 404 af 415 mandater. Derpå gennemførtes socialisering af byerhvervene (Kort se Balkan).

rum'mænsk kunst. *Arkitekturen* udviser i middelalderen en ejendommelig blanding af byzantinsk, orient, og sydeur. elementer, idet dog de byzant. er overvejende. Ejendommelige er de høje polygone trommeværker, som også træffes i Serbien. - *Malerkunsten* er fra beg. stærkt byzant. præget og først omkr. 1800 kommer der en overvejende fr. strømning, hvis mest kendte repr. er Nicolae Grigorescu (1838-1907).

rumænsk litteratur. De ældste trykte rumænske bøger er fra 16. årh. Det meste af den ældre lit. består af bibelovers. og rel. skrifter. I det 18. årh. spillede gr. sprog en overvejende rolle under Fanariernes herredømme; men op mod det 19. årh. opstår en nat. sprogfil. bevægelse, der skaber grundlaget for en selvstændig r. Bl. de første forf. kan nævnes Bolintineanu og Vasile Alecsandri. En nyere bevægelse er knyttet til sel-skabet »Junimea« (rum; ungdom) (grl. 1863), den betydeligste repr. for denne generation er Eminescu. Af andre digtere kan især nævnes Cosbuc; romanen er særlig dyrket af Sadoveanu; Creanga er berømt for sine folkeeventyr. I det hele er r præget af nær tilknytning til den folkelige digning. Som dramatikere har især Caragiale gjort sig bemærket.

rumænsk sprog. Rumænsk er et romansk sprog, men er blevet stærkt påvirket, både i ordforråd og syntaks, af de øvr. Balkansprog (slavisk, albansk, græsk). Som skriftsprog kendes rumænsk først fra 16. årh. og blev da skrevet med kirillisk alfabet, der først omkr. 1860 erstattedes af det latinske. Ligesom albansk og bulgarsk har det efterhængt artikel: *om* mand, *omul* manden.

run [ron] (eng. [ræn]) (eng; løb), tilstrømning (voldsm.).

runabout [ˈranabaut] (eng.; egl: løbe omkring), karosserotype for biler; samme konstruktion som roadster.

Runamo [ˈru:-], klippe i Blettinge med en række ridser og retners, som i 19. årh. fejlagtigt blev opfattet som runer.

Runciman (Irånsman), *Walter*, 1. Viscount of Dofxord, baron (f. 1870), brit. politiker, skibsreder. I Underhuset 1899-1900, 1902-18, 1924-31 (liberal), 1931-37 (nat.-lib.). 1908-11 undervisningsm., 1911-14 landbrugs-, 1914-16 handelsm. og atter 1931-37, da han (skønt frihandelsven) gennemførte toldbeskyttelsen. Aug.-sept. 1938 leder af mæglingsdelegation til Cechoslov. 1938-39 Lord President i min. Chamberlain.

rundbordskonferencer, eng. *Round Table conferences*, 1) betegn. for de bnt.-ind. forhandl. i 1930-erne; 2) mere alm. sammenskomster, hvor et begrænset deltagantal behandler et bestemt spørgsmål.

rundbeustil, gængs betegn. for romansk stil.
rundbælg (*An), art af ærteblomstfam., har egle blomster med hvildfl.*

Rundbælg.

tede, oplåste bægere i to tæt samlede hoveder i spidsen af stænglen. Alm. i Danm. på terre bakker og marker.

'rundde'l (fr. *rondelle* rund skive), 11 halv-rundt (bagud åbent) fæstningsårn (16.-17. årh.); 2) rund plads, omgivet af træer el. bygninger.

runddykke, cirkelrund dykke.

runde bord, det, se Round Table.

Rundetårn v. Trinitatis Kirke i Kbh. er opført 1637-43 af Chr. 4., der selv bestemte form og indretning (egl. arkitekt: Steenwinckel d. y.). Det blev et højt og urokkeligt fundament for det astronomiske observatorium (bygget under ledelse af

Longomontanus), som det var bestemt til at bære (Hyttet 1861). Den mærkelige rebusindskrift skal læses: Doctrina et justitia dirigunt, Adonai, in corde coronati regis Christiani Quarti. 1642. (styre du, Herre, tro og retfærdighed i den kronede konges Chr. 4.s hjerte). R er til gesimsen 34,8 m h. En jævnt stigende snelegang fører op gnm. tårnet. 1716 red Peter d. Store op ad snelegangen.

runde vindue, med., d. s. s. fenestra rötunda (i øret).

rundfunk ['runt-](ty., egl.: rundgnistring), radio.

rundgattet, fartøj, der er afrundet agter.

rundholt (af *holt* træ), s**, fællesbetegn. for tømmer, anv. til bomme, master, ræer, stænger o. l.

rundhorisont, konkav scenehaggrund beregnet til at modtage (bevægelige) billedprojektioner (drivende skyer o. a.) passende til de forsk. forestillingers miljø; indført 1910 af den sp. maler og scenearkitekt Mariano Fortuny y de Madrazo (f. 1871) i Kroll Operaen i Berlin.

Rundhoveder, eng. *Round Heads*, tilhængere af parlamentet i den eng. borgerkrig 1642-49, særlig om de kortklippede puritanere (mods. de kongetro Kavalierer).

rundhøje, gravhøje med cirkelrund grundplan, hovedsagelig fra stenalderens slutn. og bronzealderen.

rundjern, fejlagtig betegn. for rundstål.

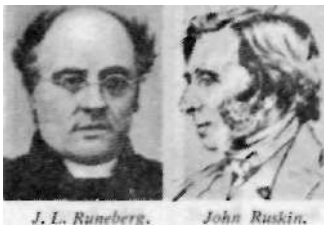
rundkirker. Runde centralkirker har der været adskillige af i Danm., nu er kun 7 bevaret: Torsager på Djursland, Hørne v. Fåborg, Bjernede, samt 4 på Bornholm (Ols, Østerlars, Nyker og Nylars). Med undt. af Torsager og Bjernede, som er herremandskirker, er de alle forsvarskirker. (Ill. se Bjernede og Østerlars).

rundklippe, af gletscher el. indlandsis afslæbet klippe med afrundet stødside og mere ujevne læsede.

rundkørsel anv. ved visse gadekryds og pladser for at opnå en jævnt vridende trafikstrøm i st. f. regulering v. lyssignaler.

rund(d)let ['rSndlit], eng. hulmål ⇒ 18 gallons 81,77 l.

rundmunde (*Cyclostomata*), hvirveldyrgruppe. Nøgne, åieformede, fiskelignende dyr uden parrede finner, enkelt næsebor, på hver side en række gællekamre, der åbner sig i svælgel og på overfladen, kæber mangler. Stør muskuløs tunge m. hornetænder, skelettet brusket, ingen hvirvler. Lever af fisk. Opfattes nu som de

sidste nulevende rester af en stor uddød gruppe, hvortil bl. a. panserskildede hørte. Hertil lampretter og slimål.

rundorme (*Nematoda*), ormegruppe. Uledede, uden lemmer, huden dækket af en ofte tyk cuticula. Under huden en muskelsæk, munden i den tipspidsede forende, svælgel muskuløst, gattet i den tipspidsede bagende. Som regel særkønnede, den hnlige kønsåbning fortil, den hnlige sammen m. gattet i en kloak. Æglægning, enkelte levendefødende. De fleste r lever frit i jorden, i hav- og søbund o. l., en del er dog snyltetere i andre dyr el. i planter. De fleste r er ganske små. Hertil spolorn, børneorm, trikin m. ll.

rundsav, maskinsav, hvis blad er en roterende stølskive m. tænder i omkredsen.

rundsruedag, en dag, hvor publikum ved køb af rundskuehæfter får adgang til at bese visse offentl. og private institutioner og virksomheder. I Kbh. siden 1910 hver sept. afholdt af Journalistforbundet.

rundstav, halv- el. trekvartlrunn pryddliste el. profilled.

Rundstedt ['runtstæt], *Gerd von* (f. 1875), ty. general. 1941 chef for de ty. armeer på svdf. del af russ. front, fratrædt dec. 1941. Chef for Vestfronten, fjernet juli 1944, men atter indsat; ledede decemberoffensiven 1944 i Belgien, der for en tid standse den allierede offensiv. Engl. fraftaldt apr. 1949 krigsforbryderproces mod R.

rundstok, træstang med cirkulært tværsnit.

rundstål, valset stål m. cirkulært tværsnit. Anv. især til armering i jernbeton.

rundtaket, bol., kaldes et blad, hvis rand har afrundede takker, adskilt ved spidse indsnit. Eks.: korsknæl.

rundtrjeksovn, special ovntype, hvor forbrændingsprodukterne ledes således rundt, at varmen fra røgen udnyttes.

rundtømmer, afkortede træstammer uden grene og med el. uden bark. Bruges til fundering samt som telegrafpæle og skibsmaster.

rundtørn (eng. *rouna lum*, egl.: omdrejning), sov., tov, der er lagt een gang rundt om pæl.

Runeberg ['rumøbæ:rl], *Fredrikka Charlotta* (1807-79), fi.-sv. forfatterinde, g. m. J. L. R. Skrev romaner og noveller, bl. a. *Teekningar och drömmar* (1862), et af de første bidrag til kvindesagsbevægelsen i Finland.

Runeberg ['ru:nabæ:rl], *Johan Ludvig* (1804-77), fi. forfatter af sv. afstamning. Magister 1827, lektor ved Borgå latin-skole 1837-57. Var centralskikkelsen i sv.-fi. litt. omkr. 1850. Hans digtn. tilhører ved ideindhold og generer romantikken, men realisme ved sine enkle stilmidler og rigdom på iagttagelser. Karakteristisk i så henseende er de idylliske heksameter-digte om fi. almue *Elgskyttearne* (1832), *Håma* (1836). R-s hovedværker er: *Kung Fjalar* (1844), en nord. variation af Oedipus-motivet; *Vanrik Stols sagner* 1-2 (1848-60), en række fortællende digte om den sv.-russ. krig 1808-09, indeholdende skarpe krigs-portrætter r, (Sven Dufva, Sandels, Dbdcln) og beåndet af dyb nat. patos; saml. vakte umædelig begejstring og bidrog væsentligt til øgelse af fi. nationalfølelse. (Portræt).

Runeberg ['ru:nD bæ:rl], H'«/!(f.1838-1920), fi. billedhugger; *monument over faderen J. L. H* (1885, Helsinki); *portratstatue af W. Mars/and* (foran kunstmus., Kbh.).

Runedigt, gi. no. *runakvætdi*, no. digt fra 13. årh. Hvert af de tolinjede vers be-

står af et rune bogstavs navn og en forklaring.

runemagi. De gi. nordboer mente, at det enkelte runetegns besad en magisk kraft, og runeristningen ansås for en magisk handling. Derfor kan man på sten el. andre genstande finde trylleformularer af tilsyneladende uforståelig art.

runer (oldn. *nin*, flertal *rimar*) kaldes germanernes ældste skrifttegn, r-s opr. og ældste hist. er endnu ikke helt oplyst. Det står fast, at r er omdannede bogstavtegn (deres opr. form skyldes, at de skulle skæres i træ); de stammer fra et af de sydeur. alfabetet og kan formentlig føres tilbage til de første årh. e. Kr. Det ældre r-alfabet havde 24 tegn, det kaldes fu>ark efter de seks første r. r-alfabetet findes i forsk. indskr., f. eks. Kyl verstenen (Gotland), det falder i **tre** »ætter«:

ftt>fr<xp HtiMirn TBnrr>xN
 | > M ' * | > i H i j i p n i binl »gnd

I dette alfabet svarede lyd og bogstav udmærket til hinanden. Den ældre el. fællesgerm. fu>ark blev brugt i Norden og på fastlandet til vikingetiden. I den ældste tid, den rom. jernalder og ældre folkevandringstid, er Sønderjyll. og Fyn centrum for r-kundskaben i Norden. I Danm. findes de ældre r kun på løse genstande, f. eks. Torsbjerg-dupsko. Indskr. er i reglen meget korte, består ofte kun af et navn (ejermærke o. l.). Berømt er indskr. på det ene af guldhornene fra Gallehus. 1 No. og Sv. ristede man r på stene; i No. findes over 50 umord. indskr. (de fleste på sten). Fra fastlandet kender man f. eks. r fra Rhinprovincerne, Balkanlandene osv. I Engl. oplevede r et halvt årts. blomstring (de anglo-frisiske r). Efter ca. 1100 r i levende brug kun i Norden. Mod slutn. af 7. årh. op-hørte brugen af r i Danm. Omkr. 750-800 findes atter r i Danm., nu på mindestene; må skyldes indflydelse fra Sv. (og No). Fu>arken er reduceret til 16 tegn, det såk. yngre r-alfabet, og tegnes form simplificeret. Tilfredsstillende forklaring er ikke givet på denne stærke reduktion; en række r har forsk. lydverdier, hvilket besværliggør læsningen af indskr. Yngre r-alfabet kendt fra Gørelvestenen, hvis indskr. har magisk formål. Den yngre fu>ark ser således ud i sin ældste, da. skikkelse:

r r b f k r f l i i v, t l o m
 / u / o . . t x a j t b m l k

Fra ældre vikingetid (9. årh.) kun få r-indskr. (fra Skåne, Sjælland og Fyn). Efterhånden breder skikken at rejse mindstens med r sig til de øvrige ocr og Jylland. I Danm. over 200 indskr. på mindstene og afmodale. Indskr.s sprog er væsentligt et formlær-sprog: N. -sv. rejste denne sten over N. N. Da skikken gik af brug i det gi. Danm., blev den optaget på Bornholm, der har en r-pericidæ fra ca. 1050 med over 30 indskr. Omkr. år 1000 forbedrede man det tegnfattige alfabet v. hj. af de såkaldte stungne r (stungent t — d. stungent i = c osv.), der førte til dannelsen af det gennemførte stungne r-alfabet (kong Valdemars r); i Skåne forsøgte man at indføre dette alfabet som nat. skrift (jfr. det kendte håndskrift af Skånske Lov, Codex runicus). De såk. »danske runer« fandt største anv. på monumenter i Sv., der har over 2000 indskr. I No. kom de da, r i brug 11. årh. r-kundskaben døde dog ikke ud, da den lat. bogstavskr. trængte frem. I 12. og 13. årh. anv. r på gravmindemærker ved kirker og genstande til kirkeligt brug (døbefonter osv.). Der er talrige eks. på, at private i middelalderen og senere har brugt r til mere tilfældige inskriptioner osv. I afsides egne af Norden (f. eks. Dalarna, Harjedalen) har r holdt sig til nutiden (blandet med lat. typer).

runer (fi. *runo*, flertal *runol*, af nord. *runa*), fi. folkesange af lyrisk og episk indhold; versel: runometer. De fleste bevarede r er optegnet og udg. af E. Lonnrot.

runestav, d. s. s. primstav.

runesten, sten med runeindskrift. I No. og Sv. findes de ældre runer (24-tegn-alfabetet) på stene, mens Danm. kun har de yngre runer (16-tegn-alfabetet) ristet på sten fra ca. 750-800 og opefter.

Rung, *Frederik* (1854-1914), da. komponist og kapelmester. Son af Henrik R. 1872 ved Det Kgl. Teater. 1908 l. kapelmester. Har skrevet operaer, syngespil, skuespilmusik, en symfoni, kammermusik, klaverstykker og sange.

Rung, *Henrik* (1807-71), da. komponist. 1854 kgl. kapelmusikus (kontrabas), 1840 syngemester ved Det Kgl. Teater. Stiftede 1851 Cæciliaforeningcn. Komp. operaer, musik til skuespil, f. eks. *Hertz Svend Dyrings Hus* (1837), talr. åndelige sange, bl. m. a. *Kirkeklokke ej til hovedsteder*, samt romancer, *J Danmark er jød født*, lir. *Peder kastede Rander*.

Rung, *Otto* (1874-1945), da. forfatter. Forsk. jur. embedsstillinger gav ham stof til psyk. noveller, ofte med kriminalistiske emner (udvalg i *Rejserhedens Kiosk*, 1944) og til romaner fra gi. kbh. kvarterer: *Paradisfluglen* (1919), *Da Vandene Sank* (1922) og *En Pige i To Spejle* (1936). Også mere internat. noveller. Memoirer: *Fra Min Klunkeid* (1942).

Rung, *Sofie*, se Keller, *Sofie*.

Rung, *William* (1873-1939), da. elektrotekniker. 1905-38 prof. i elektroteknik v. Polytekn. Lærestalt, Medl. af Elektricitetskommissionen og -rådet (1928-36 formand). Radiorådet, kommissionen ang. da.-no. kraftoverføring m. m.

Runge [ru73], *Phillip Otto* (1777-1810), ty. maler. Elev af kunstatkad. i Kbh. Efter ophold i Dresden virksom i Hamburg. Venskabsforhold til Goethe og maleren K. D. Friedrich. Romantiker. Hans skriftlige efterladenskaber (æstetiske afh., bl. a. om farverne, plattu. folkeeventyr, en rejse i Nordsjælland) blev udg. posthumt. Hovedværker: *De Halsensbeckske Børn* (1906) og *Morgen* (1808).

Rung-Kel'ler, *Poul Sophus* (f. 1879), da. orgelspiller. Organist og kantor ved Vor Frelses Kirke 1903. Har komp. orgelværker og advent-spil.

Rungsted, da. stationsby (Kystbanen) i Hørsholm kommune, ved Øresund, Gymnasium (kostskole).

Rungsted gård, lystgård ved strandvejen i Rungsted Nf. Kbh. Høtte 1704-50 under Hørsholm, en tid lejlighedsvis bolig for Fred. 4.s dronning Louise. Nuv. bygn. moderne.

Rungsted'lun'd, lystgård ved strandvejen i Rungsted Nf. Kbh. Opr. kor, hvor Kjus. Ewald boede 1773-75; tilh. fra 1879 slægten Dinesen. Stuehus fra 18. årh.

Rungsteds Lyksaligheder, rekonvalescensdigt af Johs. Ewald, skrevet 1773, l. gang trykt i »Adresseavisen« 1775.

'Rungwald [-val't], *Helge* (f. 1906), da. skuespiller og teaterleder. Elev og deb. ved Da. Skolescene 1925-27, spillede indtil 1935 på en række scener i Kbh. og provinsen, 1935-36 meddirektor ved Ridder-salen, fra 1936 leder af Odense Teater.

ru'ning af stoffer er en oprådning af stoffets overflade for at fremkalde ei fløjlsagtigt hårdække.

Runiius [rii'ni:us], *Johan* (1679-1713), sv. digter. Skrev lejlighedsvers i tidens smag præget af formsans og utrættelig humor. Saml. *Dudaim* 1-3 (udg. posthumt 1714-15).

runkelroe er en kulturform af strandbøde. Den i Danm. mest dyrkede form er barresroen. Af de mange andre ældre r, kan nævnes *Kohorn* og *Elveham*, der begge er lange og dybtsiddende, *Obern-dorfer*, der er flad og kort, samt gul og rød *Eckendorfer*, der er cylindrisk *OG* ofte lidt indsnævret på midten og med $\frac{7}{8}$ i roen overjordisk, hvorfor den var meget let at tage op. Efter at statens forsøg omkring 1900 havde udpeget barresroen som den mest yderlige, var denne tid omkr. 1935 den mest udbredte sort i Danm. Der er heraf tiltrukket en række forsk. stammer, der har deltaget i statens forsøg med rodrugtstammer. **r** har et indhold af 9-14%, tørstof. Ved krydsning ml. barres og sukkerroer er der frembragt en række nye tørstofrige fodersukkerroer,

Bertrand Russell. John Russell.

der i de senere år har vundet stor udbredelse (jfr. rodrugter).

runkelroebille (*Atomaria linearis*), ganske lille, brunl. bille. Skadelig på spirende runkel- og sukkerroer.

runologo* (rune i -logi), læren om runer.

runo'me'ter, betegn. for versemålet, der anv. i de fi. folkesange, runer; fire trokær med allitteration.

Rund [rii:nø:], sv. navn på øen Ruhnu.

rupee [ru:'pi:] (sansk. *rupya* sølv), ind. mønt = 16anna (sept. 1948 = 1.47 kr.). Indført i 16. årh.; 1835 blev det eng. ost-ind. kompagnis r enerådet, præget med kongebilledet. Hovedmønten i tidl. Tysk Østfir. hed også r.

Ruprecht [ru:'præ:*], eng. *Rupert* [ru:'pɜ:st] (1619-82), prins af Pfalz, eng. feltherre under Karl I. og 2. Slægt af Cromwell; bekæmpede fra 1648 eng. skibe. Ledede eng. flåde mod Holl. 1665-67, 1673.

Ruprecht af Pfalz [ru:'præ:ɔt] (1352-1410), ty. modkonge mod Wenzel 1400-10, kurfyrste af Pfalz 1398.

-ruption (lat.), brud.

rup'tu'r (lat. *ruptura* brud), bristning af bløde legemsdele, **r** af mellemkødet kaldes fødselsrift.

'ru'rer (oldn. *hrubr* skorpe) (*Ba'lanidaé*), utildkede rankefodder. Kalkskallerne danner som regel en krans, lukket m. et låg. Yderst alm. på sten, pæle, tang, både etc.

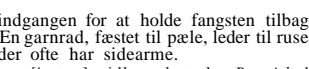
'Rurik, russ. *Rjurik* (d. 879), nord. (sv.) vikingehøvding, der 862 grl. et rige om Novgorod, stamfader til det 1598 uddøde russ. fyrstehus.

rus, d. s. s. beruselse.

rus [rus] (vistnok af lat. depositur, den der skal aflægge (sine bergerlige, simple vaner), student af yngste årgang.

'rusaalie, ateriisk olie af bladene af rusael. geraniumgræs, d. s. s. palmarosaaie.

ru'se, garncyliner, spilet med bøjer, og med garntrage (kalve) anbragt inden for

Svensk ruse med halvmåneformet indgang.

indgangen for at holde fangsten tilbage. En garnrad, fæstet til pæle, leder til rusen, der ofte har sidearme.

Ruse [rutsæ], tidl., egl. tyrk., *Rust juk*, by i NØ-Bulgarien ved Donau; 50 000 indb. (1934). Overfart til Giurgiu i Rumænen. Handel.

rusgifte, betegn. for kern. stoffer, der gnm. særlige virkninger på centralnervesystemet fremkalder en rus, d. v. s. en tilstand, hvor storbjernen hæmmende funktion er mere eller mindre forringet. Rusen ledsages af velvære (eufori) og glemsel, ofte af ophævelse af tidsførmelse, men har iøvrigt forsk. ytringsform alt efter giftens art, størrelse af dosis og personsens modstandskraft, **r** anv. af mange naturfolk ved de rel. fester. Stadig brug af **r** fremkalder forfaldenhed, d. v. s. en længsel efter giftens virkning, og medfører tilvænning, der viser sig ved, at stadig større doser er nødv. for at fremkalde samme virkning. Varig misbrug af **r** fremkalder som regel alvorlig kronisk forgiftning med legemlig el. sjælelig svækkelse. - Til **r** regnes bl. a.: opium, morfin, alkohol, hashish, meskalin, kava-kava,

ligesom sovemidler kan misbruges som rusgifte. Alle disse er bedøvenende gifte, medens kokain og amfetamin er r med stimulerende virkning på storbjernen.

Rushmore, Mount [maunt 'rojmor] (eng. *mount* bjerg), bjerg i South Dakota, USA. Billedhuggeren Gutzon Borglum har i granitklippen udhugget kolossale hoveder af berømte præsidenter (Washington, Jefferson, Lincoln og Theodore Roosevelt) og en USA-historie på 500 ord med l m høje bogstaver.

Rusinol v. **Prats** [rusi'njol i 'prats], *Santiago* (1861-1931), catalansk maler og forfatter af dramer og prosa.

Ruskin ['raskin], *John* (1819-1900), eng. forfatter. Gnm. det epokegørende kunstkritiske værk *Modern Painters* 1-5 (1843-60) og andre lign. værker viste R i inspireret af Carlyle hen til middelalderens kunst og gotiske arkitektur og inspirerede bl. a. den præraffælitiske retning. Senere optrådte R i tale og skrift som socialreformator, *Unto this Last* (1862), *Munera Pulveris* (1862) o.a. Som modstykke til den moderne kultur opstiller R det middelalderlige samfund, hvor den ideelle moral skabte den ideelle kunst, gotikken. Udg. 1885-89 det selvbiogr. værk *Praeterita*. (Portræt sp. 372).

rusknig (*ruske* rive, trækkeop (med rod), høsting af hør; planten trækkes op med rod, hvorved man kan udnytte hele stænglen).

Rusland, 1) det af russere beboede område, (= det nuv. RSFSR), især dets eur. del; se hosstænde kort, som tillige omfatter de af ikke-russiske folk beboede områder inden for Sovjetunionens grænser (de baltiske lande, Hviderusland, Ukraine, Kaukasus og Kazahstan) og Levantstaterne; 2) det i 1917 opløste kejserlige R; 3) alm., men ukorrekt navn på Sovjetunionen. (Se endv. farvekortet Sovjetunionen).

ruslåder, *juchtenteder*, fremstilles af lettere huder v. rødgarvning med pilebark, der giver det en ejendommeligt lugt, der også kan opnås ved at tilsætte birketjæreolie til den fedtblanding, hvorved læderet smøres. Importeredes tidl. navnlig fra Rusland (russ. *juft*).

Russell [rasl], *Bertrand* (f. 1872), eng. filosof. Hans *The Principles of Mathematics* (1903) og *Principia Mathematica* (skrevet s. m. A. N. Whitehead (1909-13)) er den mod. logiks hovedværker. Desuden talr. bøger ang. de fleste af filos. områder: erkendelsesteori, etik, pædagogik, samfundsfilos., psykologi og filosofihistorie. R har haft bet. indflydelse på mod. tænkning, spec. på udviklingen af den logiske empirisme. (Portræt).

Russell [rasl], *Charles Taze* (1852-1916), USA-præst og ophavsmand til sekten Jehovas Vidner.

Russell [rast], *George William* (pseud. *Æs*) (1867-1935), irsk lyriker. Deltog aktivt i irsk politik og skrev dramer til den ny irske nationalscene. Mest kendt for sine natur-mystiske digte.

Russell [rasl], *Henry Norris* (f. 1877), amer. astronom, har udført betydningsfulde arbejder inden for astrofysikken.

Russell [r3st], *John*, fra 1861 Earl R (1792-1878), eng. statsmand, af gi. adelslægt. I Underhuset fra 1813 (whig), arbejdede for testakters ophævelse 1828, som min. efter 1830 for valgformen 1832; 1835-41 indenrigsmin. (reformlove). Liberal leder s. m. (hyppigt i konflikt m.) den stærkere Palmerston. 1846-52 premiermin., udenrigsmin. 1859-65. Udftrykte sympati for Italien og Polen uden at yde aktiv hjælp, ligeledes over for Danm. 1863-64 efter 1862 ved »Gotha-despatches« at have stillet upraktisk helstaforslag. (Portræt).

russerbluse, vid. halvlang bluse med lille opstående halsliming (alm. anv. i Rusl.).

russere, opr. slavisk betegnelse for Ruriks vikinger, efterhånden navn på Ruslands slaviske befolkning, nu kun på storrussere.

russisk bad, dampbad, temp. 40°-50° C.

russisk-japanske krig (1904-05). Den russ. intervention til fordel for Kina 1895, Rusl.s forpagt. af Port Arthur 1898 og besættelse af Manchuriet 1900 skærpede

forh. ml. Rusl. og Jap., som 1902 sluttede forb. med Engl. Da Rusl. nægtede at give løfter angående Korea, åbnede Jap. krigen jan. 1904 uden krigserkl. Jap. indspærrede største delen af d. russ. flåde i Port Arthurs havn og besatte sydl. Manchuri, rykkede mod Port Arthur. Russerne led nederlag ved Liaoyang (70 km SV f. Mukden) 26. 8.-3. 9. og måtte gå tilbage til Mukden. Port Arthur modstod fl. stormangreb. Kapitulerede 2. I. 1905. Jap. kunne nu gå over til angreb ved Mukden 21. 2.-9. 3., den jernbyrdige russiske hær trak sig tilbage. Russ. Østersøflåde afsjede okt. 1904 til Østen og beskød på Doggerbanken en eng. trawlerflåde i den tro, at der var jap. torpedobåde imellem. Maj 1905 ødelagdes flåden i Tsushima-strædet. Jap. besatte Sahalin, men begge lande var krigstrætte (revol. i Rusl.) og modtog præsident Th. Roosevelts mæglings tilbud. Fred i Portsmouth (USA) 5.9. 1905: Rusl. tilbagegav Manchuriet til Kina, afstod Liaoyang og Port Arthur og sydl. del af Sahalin til Japan. Korea var nu afh. af Jap. (indlemmedes 1910).

russisk kunst. Den ældste nærmere kendte russ. arkitektur er overvejende byzantinsk påvirket (kirker i Kijev, Novgorod o. a. byer fra 11.-12. årh.), men også romansk, georgisk og armensk indflydelse gør sig tydeligt gældende. Centralbygninger med midt-kuppel og mindre hjørnekuppel er almindeligst. Fra slutn. af 15. årh. mærkes en stærkt tilpasset nordital. indflydelse (Moskvas Krenl), og fra beg. af 16. årh. optræder rigere varierede former med mange motiver fra russ. træarkit. (eks. Vasilij Blazjonnjkatredalen, Moskva, 1556) samt de karakteristiske løgkuppel. 18. årh. overvejende vesteurop. anlæg, dog med tydeligt russ. særpræg i udformningen af barok og rokoko. Omkr. 1800 udvikles en rig nyklassicisme, som spec. præger Leningrad. Slutn. af 19. årh. domineres af lidet heldige efterligninger af 16.-17. årh.s russ. bygningskunst. Efter revolutionen en kort periode med »funkis«, som nu er afløst af rigere stilformer med nyklassiske og tildels orient. motiver.

Malerkunsten slutter sig fra beg. nøj til den byzantinske tradition, og indvandrede gr. mestre har været virksomme. Fra 11.-12. årh. er bevarede mosaiker i Kijev og fresker i Novgorod. Foruden monumentalmalet udvikles tidligt ikonmalingen, som falder i tydeligt afgrænsede skoler (f. eks. i Novgorod, senere i Moskva fra omkr. 1400 med Rubljov). I 17. årh. trænger med Usjakov en selvstændig realisme ind i ikonmaleriet, men i løbet af 18.-19. årh. degenererer det i Petersborgskolen. De seneste virkelige ikonmalere har virket i Karenen op til vore dage. Fra Peter den Stores tid udvikles en overvejende skand. og nederl. påvirket akad. malerkunst, som sidenhen selvstændigt vokser parallelt med eur. maleri, idet dog strømmingen mod realisme bliver den afgørende helt op til nutiden, hvor realismen efter en kort radikalistisk periode er næsten enerådende. Efter revolutionen har den grafiske kunst fået et vældigt opsving og overgår i bet. malerkunsten.

Skulpturer forekommer i gi. russisk kunst kun uhyre sjældent. På grundlag af fremragende, mest fr. billedhuggere, som var virksomme i 18. årh., opstod en selvstændig russ. billedhuggerkunst, der efter revolutionen har fået rigt arbejdsmuligheder og opnået fremragende resultater.

russisk litteratur kan inddeles i 4 perioder.

1) **11.-13. årh.** Litt. var bestemt af den byzantinske kulturindflydelse, og dens motivvalg var i hovedsagen rel. betinget. Deropstod dog parallelt hermed en verdslig poet. stil, der kom til udtryk i det berømte Igorskvad. Under tatarernes invasionstid (13.-14. årh.) søgte man fortsat at dyrke de overleverede gener.

2) **14.-17. årh.** Under Moskva-rigetets hegemoni mærkes der en større livagtighed i litt. Der opstår store monumentale

kompiletioner. Det polit. kaos i beg. af 17. årh. genspejler sig i en mængde moireagtige værker. Samtidig begynder man at arbejde på at skabe et russ. vers. Efter Ukraines indlemmelse importeredes herfra til Moskva en under op. indflydelse opstået stavcsetalende teknik.

3) **18.-beg. af 20. årh.** Den nye eur. påvirkede litt. begynder med Vasilij Kirilovitj Tredjakovskij (1703-69), der var den første, som gjorde opmærksom på den frie akcents betydning. Mihail Lomonosov fortsatte hans værk og realiserede i sine oder en ny akcentuerende verseteknik. Man begyndte at dyrke de eur. litt. arter: tragedien (Sumarokov), komedien (Fonvizin), lyrikken (Derzjavin) og fabelen (Krylov). I virkeligheden var det dog Karamzin, der først gnm.-europæiserede sproget i sine sentimentale rejsebreve og følsomme noveller. Zjukovskij indlagde sig stor fortjeneste ved i sine overs., at inkorporere den eur. poesi i den russ. litt. Efter at have gennemgået den fr. klassicismes skole og indsuget den eng. romantiks principper opnåede den moderne russ. litt. med Pusjkin i spidsen sin nat. selvstændighed. Samtidig begyndte de første kim til en russ. realistisk prosa at spire op. Gogol blev den egl. banebrøder. På hans grundlag rejste sig den store russ. roman med Turgenjev, Dostojevskij og Tolstoj. I beg. af 20. årh. veg denne realisme for symbolisme, som tilsidst mandede ud i vildt artisteri og futurisme.

4) **Efter Oktoberrevolutionen** fortsattes denne opløsningsbevægelse, indtil der igen indtrådte en samling af de sunde litt. kræfter. Interessen for formen begyndte atter at vige for interessen for indholdet. Futuristen Majakovskij førte poesien frem til frigjorte, folkeligt begrundede rytmer. I prosaen begyndte Gorkij, som sammen med Tjevohv omkring årh.-skiftet havde opretholdt en russ. realismes traditioner, at spille en dominerende rolle som forbillende, og de sov. forf. fulgte ham nu, opfordret dertil af partiet. I modsætning til den gi. »kritiske realisme« kaldte man den nye bevægelse »socialistisk realisme«. De førende navne inden for denne retning er Gladkov, Panfjorov, Sjolohov, Ehrenburg o. a. Under 2. Verdenskrig vandt forf. som Fadejev og Simonov alm. anerkendelse.

russisk musik. Russ. folkemusik er af uhyre gi. dato. Kirkemusikken, som hænger sammen med den byzantinske og den gr., kan føres tilbage til 9. årh. Kunstmusikken kan føres tilbage til Peter den Stores tid. I 18. årh. lededes musiklivet af indkaldte ital. kunstnere. En speciel russ. stil bryder frem hos Mihail Glinka, hvis operaer er urkilden for alle strømninger i russ. musik. I Glinkas fodspor fulgte Aleksander Dargomyzjskij og »de fem«, også kaldet den nyrussiske skole: M. Balakirev, Modest Mussorgskij, C. Cui, N. Rimskij-Korsakov og A. Borodin. Ved siden af denne specielt russ. skole levede en mere vesteurop. orienteret gruppe, repræsenteret ved A. og N. Rubinstein og P. Tjajkovskij. Bl. komp., der virkede omkr. århundredeskiftet og i beg. af 20. årh., kan nævnes A. Skrjabin, S. Rahmaninov og A. Glazunov. Bl. de nulevende fremhæves I. Stravinsky (nu armer, statsborger), N. Mjaskovskij, S. Prokofjev og Dimitrij Sjostakovitj.

russisk sprog. Russisk er et østslav. sprog, det mest udbredte sprog i Sovj. (tales af ca. 100 mill. mennesker). Det russ. skriftsprog, som hviler på en overgangsdialekt ml. nord- og sydstoruss., blev konstitueret som off. sprog under Peter d. St., men er stærkt påvirket af det tidl. kirkeslav. litt.sprog. Russ. har v. s. af de normale konsonanter et sæt i-farvede (bløde) konsonanter samt en særlig midtungevokal. Der er sammenfald ml. o og a uden for akcenten, som er fri og bevægelig. Nominalbøjningen er ret kompliceret. Verbalssystemet, der skelner ml. perfektiv og imperfektiv aspekt, har to tider: præsens og (en konsbøjet) præteritum. Alfabeteter det kyrill-

ske, dog forenklet under Peter d. St. og sovjetregeringen.

russisk-tyrkiske krige. 1) 1696-1700. Peter d. St. erobrede Azov. 2) 1710-11. Tyrk. støttede Karl 12. og omkringede russerne ved Prut, Peter den St. opgav Azov. 3) 1735-39. Rusl. åbnede i forb. m. Østr. krigen. Freden bestemte, at Azov skulle demilitariseres. 4) 1768-74. Russ. tropper trængte frem i Donaufyrstendømmerne, 1770 ødelagde russ. flåde den tyrk. i Cesme-bugten ved Smyrna. Grækerne gjorde forgæves oprør; russerne erobrede Krim. Fred i Kuttjuk-Kainardji i Rumænien 1774 gav Rusl. Azov, Kertj, kysten ml. Dnjepr og Bug samt ret til at overvåge behandlingen af Vallakiet, Moldau og den ortodokse kirkes tilhængere i Tyrkiet. Krim blev uafhængigt, men indlemmedes 1783 i Rusl., som s. å. blev Georgiens protektor, hvad der førte til ny krig: 5) 1787-92, hvor russerne ved freden i last fik landet ml. Bug og Dnjestr. 6) 1806-12. Aleksander I. støttede serb. opstand mod Tyrk. og besatte Moldau og Vallakiet, beholdt ved Bucuresti-freden 1812 Bessarabien. Serbiens selvstyre sikredes. 7) 1828-29. 1827 endes Rusl., Engl. og Frankrig om interventionen mod Tyrk. i den gr. frihedskrig. 1828 erklærede Nikolaj 1. Tyrk. krig. I Kaukasus erobrede Kars og Erzurum, mens Dibitj 1829 erobrede Adrianopel, hvor freden kort efter sluttedes. Rusl. fik Donaumindingerne, en del af Sortehavets østkyst, fri passage gnm. Dardanellerne. Moldau, Vallakiet og Serbien fik større selvstændighed. 8) 1853-56, se Krimkrigen. 9) 1877-78. For at støtte slav. Balkanlandene erklærede Alexander 2. Tyrk. krig. Russerne erobrede Kars og støttede frem på Balkan. Efter Plevnas fald i dec. rykkede Skobelev mod Adrianopel, som faldt jan. 1878. 3. marts fik Tyrk. i San Stefano ind på hårde betingelser, som dog revideredes ved Berliner-kongressen s. å. 10) 1914-18, se 1. Verdenskrig.

russisk vin (*Cissus ant'arctica*), klatreplante fra Austr. Alm. stueplante, som beholder bladene hele året, ynder fugtig luft og let skygge.

russula (lat. *russus* rød), bot., skørhat. **rus./bot.** 1) angreb af rustsvampe; 2) selve rustsvampene.

rust, jernilthydrat, dannes ved indvirkning af fugtig kul-el. svovldioksydholdig luft el. vand på jern. I alkalisk vand ruster jern ikke (bl. a. af betydning for jernets anv. i jernbeton). På overfladen af urent jern findes spændingsforskelle, hvorved r-dannelsen fremmes. Man forebygger r ved metallisering (zinkgalvanisering, kobber, nikkel, krom osv.), elektrolytisk brunering (ferroferriksyd), fosfatering (parkerisering), maling med r-beskyttelsesfarver (mønje, zinkromat) osv. Overtrækket skal danne et for vand uigennemtrængeligt lag og hæfte godt på jernet. Allerede dannet r må derfor fjernes ved sand strålbælsn., elektrolyse, bejtsning med syre osv. før overfladebehandlingen.

rustand (*Ca sarcoca sarca*), rustbrun gravand, hvid ving, grønt spejl. Middelhavslandene, sjælden i Danmark.

Rustenburg (holl. *rust* hvile), lystgård i Lyngby N f. Kbh. Grl. ca. 1699 af F. Weiberg (da. gesandt i Wien). Nu udstykt, hovedbyg. (fra ca. 1800) kommunebibl.

rust, lrd hedvin fra byen Rust i Østrig. **rustfrit** (**rustfast**) stål er stål med et højt kromindhold og i reglen med nikkel som yderligere komponent; r er kemisk modstandsdygtigt (korrosionsfast); de bedst kendte legeringer er det såk. 18-8 rustfrit stål, et austenitisk stål med ca. 18% Crog 8% Ni, som ikke kan hærdes, hvorfor der f. eks. til rustfrit knive anv. en hærdelig martensitisk legering med 13-14% Cr og 0,4% C.

'rustico (ital.), *mus.*, bondsk, landlig. **rustik** (lat. *rusticus*, af *rus* land), bondsk, landlig.

'rustika (lat. *rusticus* landlig), murværk af rustikakvader, bossage.

rustikakvader, kvader, hvis forside står med stenens rå brud.

Ernest Rutherford.

M. A. de Ruyter.

Viktor Rydberg.

Olaf Rye.

ru'stik-brædder, smalle, kantprofilerede brædder. Anv. bl. a. til beklædning af lofter og vægge i træhuse.

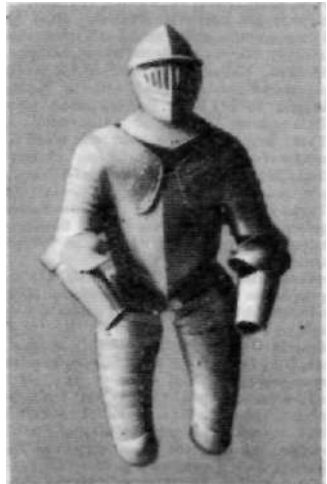
Rustjuk [ru'stluk], tidl., egl. tyrk., navn på byen Ruse i Bulgarien.

rustkammer (oldty. *rust* udrustning), rum el. hus til (ældre tiders) krigsudstyr.

rust-kit fremstilles af jernfilspåner og rustfremmende stoffer. Bruges til tætning af huller i støbegods, til samling af mufforer og t. at kittet jern og sten sammen.

rustmester, opr. tilsynsførende med et rustkammer; i da. hær forhen embedsmand, der især havde med håndvåben at gøre.

rustning (oldty. *rust* udrustning), 1) fællesnavn på krigerens krop- og hoveddækning

Kyrasserrustning fra slutn. af 16. årh. (Tøjhusmuseet).

(panserskjorte, hjelm, ring- el. skælbrynje, pladerustning, harnisk, kyrras); 2) det at udruste nogen el. noget til krig, at sætte i krigsberedskab.

rustningsbegrænsning. Efter Folkeforbundspagten var medlemsstaterne forpligtet til at indskrænke deres rustninger (i) den laveste grænse forenlig med den nationale sikkerhed. Forhandl. i 1920'erne viste store vanskeligheder v. at forene r med Frankr.s krav om sikkerhed. En 1932 indkaldt afrustningskonference næde ikke til resultater; Tyskls. udtræden af Folkenes Forbund 1933 og Hitlers oprustning odelagde de sidste håb om r. Den begrænsning af flådematernes slag-skibstønnage, der var opnået i Washington 1921-22 ml. USA, Engl., Japan, Frankr. og It al., blev i alt væsentl. opgivet på konferencen i London 1936 (jap. krav om ligestill. m. Engl. og USA). - I overensstemmelse med FNs pagt har FNs generalforsamling i dec. 1946 anerkendt nødvendigheden af en snarlig og alm. regulering og indskrænkning af rustningerne og de væbnede styrker samt henstillet til Sikkerhedsrådet at forberede en alm. internat. aftale herom.

rustsvampe (*Uredi'náles*), orden af stilk-svampesvampe. Alle r er ægte snyltere, der kun kan vokse på levende planter, inde i hvilke deres mycelium findes; dette kan efterh. danne indtil 5 slags sporer, der findes i hobe el. beholdere, som er forsk.

m. h. til farve, form og fremkomststed på planten. 1) Vinter- el. hvilesporer (teleutosporer) dannes om efteråret, er tit sorte og samlet i aflange hobe og forsynet med tykke vægge. Efter overvintring, på de visne plantedele, spirer de og danner derved en ny sporetype, 2) stilksporer el. køllesporer (basidiesporer), som af vinden føres til en passende vært-plante, hvor de spirer og danner mycelium; af dette fremkommer, som regel på bladets øverside, kolbeformede beholdere, der indeholder 3) talr. små sporer (spermatier), og næsten samtidig dan-

Rustsvampe. T. v. græsstrå med sortrust, t. h. berberis med sortrust, i midten skålstadiet forslørret.

nes, især på bladundersiden, iøjnefaldende skålfornede organer, rustskåle (æcidier), indeholdende 4) lyst og livlig gulfarvede skålrustsporer (æcidiesporer); det ved disse sporens spiring dannede mycelium frembringer 5) sommersporer (uredosporer), der danner gule el. lysebrune hobe, især på bladens undersider. Disse sporer, der har givet r navn, frembringer i sommerens løb fl. generationer, for hen på efteråret at danne vinter-sporer. Ikke alle r har disse 5 sporeformer, kun vinter- og basidiesporer findes hos alle r. Mange r har værtskifte ml. to værtplanter, f. eks. sortrust (græsser - Berberis), r er meget skadelig for vore kulturplanter (især kornarterne). En mængde arter i Danm., af hvilke kan nævnes sortrust, kornrust, brunrust og gulrust.

rustvogn (oldty. *rust* udstyr) betegnede tidl. en ml. forsynings- og rustningsvogn el. en af fornemme herskaber benyttet rejse vogn, nu: ligvogn.

ruta'bage (sv. dialekt *rotabagge*), d. s. s. kålroe.

rute (fr. *route*, af lat. *rupta* (*via*) banet (vej)), fastlagt el. foreskrevet vej.

rutebil, motorkøretøj, bestemt til mod vederlag samtidig at befordre fl. af hinanden uafhængige personer. Den lov-mæssige hjemmel for r-kørslen er givet ved den sak. omnibuslov, lov af 4. 7. 1927. Koncession til drift af en r-linie gives af amtsrådene, såfremt der ved sagens behandling opnås enighed ml. alle interesserede amtsråd og byråd, og ellers af min. f. off. arb. Kone. gives for 5 år ad gangen. Danm.s første r-linie åbnedes 15. 9. 1903 ml. Nykøbing F. og Nysted. I årene indtil I. Verdenskrig åbnedes enkelte r-linier, men først under og navnlig efter krigens afslutning begyndte is-nettet at vokse. 1920 fandtes ca. 1000 r-linier i drift, delvis i hård indbyrdes konkurrence. 1924 var antallet reduceret til 635; 1948 bestod 807 r-linier. Den hårde konkurrence, som r påførte både statsbanerne og privatbanerne, førte, efter at spørgsmålet om en koordinering af de to trafikarter ikke kunne løses, til, at DSB og privatbanerne dels selv åbnede helt nye ruter, dels, når en koncession var udløbet, søgte denne overdraget til vedk. bane. DSB overtog således den første r-linie i 1932.

Rut(h), moabitterinde, som gnm. sit ægte-skab med Boas i Bethlehem blev stammoder til David. Herom fortæller R-s Bog i Det GI. Testamente.

ru'the'ner, østr.-ung. navn på den ukrainske befolkn. i Karpato-Ukraine (Ruthenien), SØ-Polen og N-Rumænien. Forenet m. Ukraine henh. 1945, 1939 og 1940.

ru'the'nium (lat. *Ruthenia* Rusland), grundstof, kern. tegn Ru, smp. 2450, atomnr. 44, atomvægt 102. Gråt, skørt metal. Hører til platinmetallerne. Med termoelementer af iridium-r-legeringer kan måles temp. indtil 2100° C-

Rutherford [rådafad], *Ernest*, Lord (1871-1937), eng. fysiker. Grundlæggende undersøgelser over radioaktivitet og atombygning. Påviste 1902, at a-partikler er dobbeltladede heliumioner, og fandt s. m. d. eng. kemiker Frederick Soddy (f. 1877), at radioaktiviteten er knyttet til en grundstofforvandling. Opdagede 1911 atomkernen v. hj. af n-partiklers spredning i stof og opstillede R-s atommodel, der dannede grundlag for Bohrs atomteori. Udførte 1919 den første kunstige grundstofforvandling ved beskydning af kvælstofkerner med a-partikler. De vigtigste opdagelser i de senere år inden for atomkernelæresikken blev gjort af en række af R-s elever og under hans ledelse. Nobelprisen i kemi 1908. (Portr.).

Rutherford [rådarfard], *Joseph Franklin* (1869-1942), USA-dommer, fra 1916 leder af C. T. Russells tilhængere (Jehovas Vidner). Arresteret 1917-19 p. gr. af antimilitarisme.

Rutherglen [rååaglæn], by i Lavskotl. SØ f. Glasgow; 26 000 indb. (1947). Kulgruber, jernværker, skibsværfter.

Ruths [ru:ts], *Valentin* (1825-1905), ty. maler. Virksom i Hamburg. Har malet stemningsfulde landskaber og arkit.bill.

Ruths dampakkumulatør, apparat til akkumulering af varmeenergi; konstr. af den sv. ingeniør J. h. Ruth [ru:ti] (1879-1935).

Ruthwell-korset [ra'5val-], stenkors fra Skotl. med relieffer og runer; ca. år 700.

ru'ti'l (lat. *rutilus* rødlig), *TiO₂*, rødbrunt, tetragonalt mineral med diamantglans, hårdhed 6/8. Forekommer accessorisk i de fleste bjergarter. Brydes som titan-malm.

ru'ti'n (efter *Rutagraveolens* planten rude), gult farvestof, der forekommer i mange planter, bl. a. i boghvede, hvoraf det fremstilles. Er i nyeste tid anv. i behandlingen af blødniger, der skyldes kapillærskørhed, bl. a. hjerneblødnig.

rutine (fr.), færdighed (ved øvelse); ru'ti'ne'ret, opøvet.

Rutlandshire [råtlænd'jia], grevskab i Midt-Engl.; 394 km²; 19 000 indb. (1948).

Ruwenzori [ruan'zå:ri], bjerggruppe i Midt-Afr. på grænsen ml. Uganda og Belg. Congo ml. Albert- og Edward-søen; 5120 m.

Ruysbroek [froybruk], *Jan van* (1293-1381), nedertl. mystiker, hvis lære går ud på, at mennesket som en opr. tanke i Gud nu som skabtog gudsfremmed væsen må søge tilbage til sit ophav. Det sker dels ved et helligt liv og askese, dels ved ekstase og kontemplation. - Helgen 1908.

Ruysch [roys], *Rachel* (1664-1750), holl. malerinde. Hofmalerinde hos kurfyrst Johan Wilhelm af Pfalz. Har malet blomsterbilleder og frugstykke, ofte m. insekter og krybdyr.

Ruysdael, anden stavemåde for Ruisdael. **Ruyter** (egl. *Ruijter*) [roytar], *Micliel Adriaanszoon de* (1607-76), holl. søhelt. Kampede mod Engl. 1652-64, 65-67, blokerede London 1666; dødeligt såret ved Messina. (Portræt).

Ruzicka [ru:3itJka], *Leopold* (*Lavoslav*) (f. 1887), jugosl. kemiker, prof. i Zurich. Undersøgelser over mangledelede cykliske forbindelser. Nobelpris 1939.

Ruzyně [ru'zjinj], flyveplads tæt V f. Praha, Tjecoslovak.

Rybatjij [poluostrov'ri'b'c:tfi pnbustrof], russ. navn på Fiskerhalvøen.

rubelbronze, messing med lidt nikkel, jern og aluminium.

Ryberg, *Niels* (1725-1804), da. storkøb-

mand. Bondeson fra Salling, flygtede fra stavnsbåndet, fra 1750 handlende i Kbh., grl. 1789 R & Co. Meddirektør i Asiatiske Kompagni 1772-75, 1779-84, i Vestindiske Handelsselskab 1776-85. Storgodsejer, ivrig for landboreformer og for filantropisk arbejde. Under sønnen Johan Chr. R gik handelshuset faldt 1820.

Rybinsk [ri-], tidl. navn på Stjerbakov. **Ryber,** Jørgen (f. 1902), da. elektrotekniker. Prof. i svagstrømsselektrokn. ved Polytekn. Lærestanstalt fra 1939, leder af radiotekn. forskningslaboratorium.

rybs (ty. *Rübe* roe) ('*Brassica campestris oleifera*), sommer-r og vinter-r, kulturformer af agerkaal, der tidl. har været dyrket.

Ryckaert (*Rijckaeri*) [ræika:rt], David (1612-61), flamsk maler. Virksom i sin fødeby Antwerpen. Har malet genrebilleder, ofte krostuescener og bondegilder; repr. på kunstmus., Kbh.

Rückert [ryk-], Friedrich (1788-1866), ty. forfatter og orientalist; mester i alle rimkunster; har overs, fra en række orient, sprog, hvortil kommer gendigtninger som *Die Weisheit des Brahmanen* (1836-39).

Ryd [ry:d], Carl (f. 1883), sv. maler; påvirket af fr. kunst i landskaber og portrætter.

Rydbeck [ry:dbæk], Otto (f. 1872), sv. kunsthistoriker; prof. i Lund 1920-37. Arb. om Skånes middelalderkunst, bl. a. *Lunds domkyrkas byggnadshist.* (1923).

Rydberg (sv. [ry:dbærj]), Erik (f. 1891), sv.-da. fødselslæge og gynækolog; 1935 prof. v. Kbh.s Univ. og overaccouchør v. Rigshospitalet.

Rydberg [ry:dbærj], Gustaf (1835-1933), sv. maler; har malet lyse, særprægede landskaber; p. gr. af sine Skåneskildringer kaldet Skånes kunstneriske opdagere.

Rydberg [ry:dbærj], Janne (1854-1919), sv. fysiker. fandt lovomlignigheder i et stort antal grundstoffers spektre og påviste eksistensen af en fælles talkonstant (R-konstanten) for disse.

Rydberg [ry:dbærj], Viktor (1828-95), sv. forfatter. Stud. 1851, avisered. 1855-76, dr. phil. h. c. 1877, prof. (Stlm.) 1884. Overførte sin personlige forening af romant. idealisme og polit. og rel. liberalisme til romanerne *Den siste athenaren* (1859, da. 1906) og *Vapensmeden* (1891, da. 1906). Samme ånd præger afhandl. *Bibels Indra om Kristus* (1862). Højst nåede R som lyriker; i forsmået, dybe tankedigte udtrykte han sin tro på ideel stræben, *Kantate v. Jubelfesten* (1877) og angst for materialismens tvang, *Den nya Grottesången* (1891). Højt elsket og beundret i Sv. har R øvet stor indflydelse på eftertiden. (Portræt sp. 3881).

Rydboholm [ry:dbo:hålm], sv. herregård NØ f. Skhmm. Bygn. fra 16. årh. med ældre tårn (Vasatårnet - nu museum).

ryddekrog, stærkt stålrog med en ring i den øverste ende; r anbringes ved rydning af stubbe under en rod, en stang indstikkes gm. ringen og roden brækkes løs.

Ryde [raid], badested på øen Wight, S-Engl.; 20 000 indb. (1948).

Ryde [ride], *Lucjan* (1870-1918), po. dramatiker med symbolistisk indstilling, deltager i »Det unge Polen«.

Ryder, [-5] Carl H. (1858-1923), da. meteorolog. Søofficer 1879-1907. Deltog i fl. meteor. Grønlandsekspeditioner og ledede 1891-92 Skibsekspeditionen til Grønls. Ø-kyst. 1907 direktør for Meteor. Inst.

Ryders Isfjord, stærkt isfjeldproducerende vestgrøn. isfjord, 74° 15'N.

Ryders Østgrønlandsekspedition, d. s. s. Skibsekspeditionen til Grønls. Ø-kyst 1891-92.

Rudesheim [ry:dsshaim], ty. by ved Rhinen i Hessen over for Bingen; 5800 indb. (1939). Berømt for sin vinavl.

Rüdesheimer, kendt ty. hvidvin fra Rudesheim.

Ryd'have, tidl. hovedgård SØ f. Struer, tilhørte 1615-1825 slægten Sehested. 1910 købt af et udstykningskonsortium. Hovedbyg. fra 16. årh.; fredet i kl. A.

Riidin [ry:di:n], Ernst (f. 1874), ty. sindsygelæge, særlig kendt for arbejder over sindsygdømmenes arvelighedsforhold.

Ryd Kloster [ry'Q], tidl. da. cistercienser-

kloster (grl. 1209), ved Flensborg Fjord nær det nuv. Gliccksborg. Her forfattedes *Ryd-årbogen*.

Ryduquist [ry:dkvist], Johan Erik (1800-77), sv. kritiker og filolog. Især kendt for den grundlæggende sprogforskning i *Svenska språkets lager* 1-5 (1850-74).

Rydz-Smigly [rits 'smigili], Edward (f. 1886), po. marskal (Smigty er tilnavn; lynhurtig). Knavitet til Piłsudski 1908, erobrede Vilna 1919, bidrog til sejren ved Warszawa 1920. Stod efter 1926 som Piłsudskis nærmeste militære medarbejder, efterfulgte ham 1935 som faktisk leder af hæren og Polens egl. magthaver. Tog 1939 ansvaret for ty.-jydntlig kurs, flygtede ved nederlaget til Rumænien, flygtede derfra 1941.

Ryd-årbogen fra Ryd Kloster, en på lat. affattet årbog til 1288 af antity. indstilling. En gi. da. overs, har fortsat tiden efter 1288.

Rye [ry], da. stationsby (Skanderborg-Silkeborg) ved Gudenå og Himmelbjergsøerne; 1389 indb. (1945).

Rye [ry], Olaf (1791-1849), da. general. F. i No., da. officer 1815. Ledede som generalmajor 1849 tilbagetog gnm. Jylland, førte en del af tropperne over Helgenæs til Fredericia, hvor R 6. 7. 1849 faldt ved Treldeskansen. (Portrætsp. 3881).

Rye-gård, hovedgård NV f. Roskilde. Fra 1735 i slægten Rosenkrantz's eje (stamhus 1804-1923). Bygn. fra ca. 1880.

Rye Å [ry'], 60 km l. vandløb fra Jyske As N og V om Store Vildmose til Limfjorden.

Ryfsøle [ry:-], no. landskab i Rogaland omkr. Boknfjorden og dennes forgreninger; 6195 km²; 57 000 indb. (1946).

Ryge, Johan Christian (1780-1842), da. skuespiller. Opr. læge, forlod stillingen som stadsfysikus i Flensborg for 1813 at deb. på Det Kgl. Teater. Fra da til sin død teatrets store tragedie-kunstner, hvis geni tillige omfattede komiske roller i syngespil (Jeronimus og Per Degn hos Holberg, Oehlenschlägers »Palnatok« m. m.). Tillige økonomiinspektør og instruktør ved teatret.

Rugen (da. [ry'yan], ty. [ry:gsn]), ty. ø i Østersøen; 926 km²; 54 000 indb. (1938). Jernbanebro til fastlandet. I den nordl. del skrævekridtklinter (Stubbenkammer, 133 m h.), ellers bakket moræneland. Fra Sassnitz færgefærd. til Trelleborg i Sv. - I folkevandringstiden erobret af vander. Under Valdemar d. Store erobrede danskerne R 1169 og borgen Arkona blev afbrændt. I 13. årh. koloniseredes øen af tyskere, og 1325 indlemmedes R i Pommern; 1648-1814 var R sv., 1815 blev det preussisk.

Riigen'walde, det ty. navn på Dartowo. **rygeost**, gi. fynsk surmælksost, fremstillet af skimmeltejk. Efter tørring og forning i små dørslag roges ostene over et bål af brændenælder.

ryge træer, d. s. s. kragtræer.

Rygh [ry:g], Oluf (1833-99), no. arkæolog, historiker, filolog. Prof. i hist. i Oslo 1866, i arkæol. 1875, bestyrer f. univ.s oldsags-samling, som han mangedoblede ved omfattende udgravninger. Hovedværker: *Jo. Oldsager* (1880-85), *No. Gaardnavne* 18 bd. (1898-1924).

Rygh [ry:g], Per (f. 1874), no. højesteretsadvokat. Førte for den no. stat voldgifts-sag med Sv. ang. Renbeitet 1909, Haag-processen m. Danm. 1932-33 ang. de no. okkupationer i Grøn.

rygmarv (*medulla spinalis*), den cylinderformede ca. 45 cm J. del af centralnervesystemet, der ligger omgivet af sine hinder i hvirvelkanalen. Opadtil fortsætter den i den forlængede marv ud for nakkehullet og nedadtil indsnævres den kegleformet og ender i højde med 2. lænde-hvirvel. Fra r udspringer 31 par spinalnerv. Hver spinalnerv har en forreste og bageste rod, der består af fine nerve-tråde. Disse kommer til syne på r-s for- og bagside. Den nederste del af hvirvelkanalen udfyldes af nerveodder, som dannes cauda equina (hestehalen), r er bygget af hvid og grå substans. På tværsnit ses den grå substans at danne en H-formet figur, der omgives af den hvide substans. Man skelner i den grå substans

ml. de to forhorn, hvor de store motoriske nerveceller ligger, og de to baghorn, der indeholder mindre nerveceller. Midt i den grå substans findes centralkanalen, der er ganske fin. Opadtil står den i forb. med hulrummene (ventriklerne) i hjernen. Den hvide substans, der består af ledningsbaner, inddeles i 1) forstrengene, 2) sidestrengene og 3) bagstrengene. Ledningsbanerne består af nerve-tråde, der dels kommer fra nerveceller i hjerne og r og dels fra grupper af nerveceller uden for centralnervesystemet (ganglier). Anordningen af ledningsbanerne er mest således, at de baner, der leder indtryk fra oververdenen (sensoriske baner), ligger i side- og bagstrengene, medens de baner, der giver impulser til bevægelse (motoriske baner), ligger i for- og side-strengene, r har ligesom hjernen tre hinder: 1) den hårde bindevævshinde (dura mater) yderst, 2) spindelvævshinden (arachnoidea), der er ganske tynd, og

3) pia mater, der består af løse bindevæv med mange blodkar. Ml. arachnoidea og pia mater findes et hulrum (subarachnoidalrummet), hvor spinal vædsken findes.

rygmarvsbedøvelse, metode til lokal-bedøvelse af underkroppen, består i indsprøjtning af bedøvelsesvædske omkr. nerverne fra rygmarven i den nederste del af kroppen.

rygmarvsbetændelse (*myelitis*). Akut r opstår sædv. i tilslutn. til en akut infektionssygdom (influenza, angina, tyfus osv.) og viser sig ved smerter i ryggen og lammelser i benene (sjældnere i armene); undertiden kommer der blærebetændelse og senere nyrebetændelse, som kan blive farlig. Den ret sjældne kroniske r skyldes gerne enten syfilis el. en virusinfektion.

rygmarvsprøve, populær betegn. for lumbalpunktur.

rygmarvsvulst, svulster i rygmarven el. dens hinder. Kan ved at trykke på rygmarven forårsage lammelser, stivhed og følelseløshed af benene. Kan nu sædv. fjernes ved operation, således at patienten helbredes.

rygmarvsvyfilis, betændelse i rygmarven, der skyldes syfilis. Minder om kronisk rygmarvsbetændelse. En særlig form for r er rygmarvstæring.

rygmarvstæring (*tabes dorsalis*), syfilittisk rygmarvslidelse, opstår 10-20 år efter den til grund liggende infektion og berører fortrinvis nervebanerne i rygmarvens bagstreng og de nerveodder, som udræder herfra. Disse baner består af føletråde, hvorfor navnlig følelsen afficeres. Der kan komme lancinerende (knivstikkende) smerter i benene. I senere stadier angribes særlig stillingssansen, hvilket medfører usikkerhed i bevægelserne (ataksi), mens hudens følelse bevares; endv. bliver musklerne slappe. Ved unders. findes endv. bortfald af visse reflekser og forandring i cerebrospinalvædsken. I de senere år er sygdommen

ofte bragt til standning el. helbredt ved antisyfilittisk behandling.

rygmarvsvædske, d. s. s. cerebrospinalvædske.

rygning, tagryg, den vandrete sammenskæring ml. to opgående tagflader.

rygning i drivhus mod skadelige dyr og planter kan ske med cyanbrinte (blåsyre), nikotin, svovl, naltalin, paradiklorbenzol el. a.

rygraden, d. s. s. hvirvelsøjlen.

rygradsspalte, d. s. s. rachischisis.

rygspring, gymnastisk smidighedsøvelse. Fra rygliggende stilling ruller man op på nakken og kommer på benene ved en pludselig udstrækning.

rygstreng, d. s. s. chorda dorsalis.

rygsvømmere (*Notonecta*), vandtæger.

svømmer m. ryggen nedad. Rovdyr, kan tilføje ubehagelige stik.

rygsøjlen, d. s. s. hvirvelsøjlen.

rygsøm, *bol.*, midtstrengen af et frugt-blad. Mange kapsler springer op i r.
rygteudbredelse. Ved midiert. straffe-fovstillaag af 18. 1. 1941 bestemtes, at den, der udbredte rygter, som var egnede til at skade Danm.s interesser i forh. t. udlandet, straffedes, selv om udbredelsen ikke skete offentl., m. bøde, hæfte el. fængsel i indtil 1 år. Ophævet 7. 5. 1945.

rygravers (fr. *traverse* tværvold), *mil.*, ryg værn (mod projektiler og sprængstyk-ker bagfra).

Ry'går'd, hovedgård SV f. Nyborg; ca. 1380-1620 i slægten Urnes eje, fra 1766 under Glorup. Firløjet hovedbyg. med

takkede gavle og udkragede øvre stok-værk, opført på pæle i sump, først hoved-fløjen ca. 1525, sidst to tårne ca. 1593; fredet i kl. A.

Rygaar'd, *Georg* (1894-1921), da. komponist og kapelmester. Har komp. sangen *Flaget*, celo-romance, orkestersuite, øprettet *Den Lille Prinsesse* m. v.

Rykov [r'kof], *Aleksj I.* (1881-1938), sov. politiker, fra 1903 bolsjevik, 1917 indenrigs-folkekommissær, 1918 chef f. d. øverste økon. råd; 1921 Lenins stedfortræder i folkekommissærernes råd, 1924 form. for dette. Afløst 1930 af Mo-lotov, fra nu af ringe indflydelse. 1938 henrettet som højreoppositionel, beskyldt for ty. spionage.

Ry'kovo [r'kavo], 1928-36 navn på Jena-kyjevo i Ukraine.

ryler (lydefterligningsord) (*Calidris*), små, oftest kortnæbbede ^{Es**^A} og kortbenede vade-re m. lange spidse vinger. Knyttet til enge, moser, små-holme o. l. I træk-tiden i store flokke I ^^ langs kysterne. *Vs**

Overvejende nord. arter. Hertil almindelig r. (C. alpina), lærkestort; stort sort skjold på bugen i sommerdragten, i vinterdragt m. hvid underside. Trækflugt i Danm. alm. på strandene. En række nordl. arter besøges da. kyster på træk, f. eks. islandsk r, krumnæbbet r, d vægr-r.

rynkeplet (*Rhytisma*), slægt af sprække-svampe, h vis arter er snyltere på løvblade, på hvilke der dannes sorte, rynkede skorper (stroma) med gullige rande. Lønnens r er en alm. art.

Ryparken, bebyggelse i Ryvangen, Kbh.; fejlagtigt brugt om Ryvangen, Minde-lunden i.

rypelyng (*Dryas*), slægt af rosenfam. Træagtige planter med krybende skud og stedsegrønne, takkede blade. Blomster med 8 hvide el. gule kronblade. Griflerne ved modningen lange og fjerformede, nyttigt *w f^w^ASB^j p B^A med spredning af frugterne (nødder). En art er alm. i arktiske og subarktiske egne, samt i højfjelde på nordl. halvkugle, r findes fossil i Danm.s istidsdannelse.

ryper (*Lagopus*), hønsfugle m. helt fjerklædte fødder og tæer. Monogame. Lever i bjergene el. polarområder. Hertil dal-r, fjeld-r og grouse.

Riipings træimpregnering (indført 1905 af en ty. ing. R.) foregår som kedelimpregnering, men med begrænset optagelse af vædske (oftest en blanding af nåltalin- og antracenolie fra stenkulstjære), hvilket opnås ved at skabe overtryk i kedlen (ca. 4 atm.), for vædsken

Risto Rytty.

Erich Raeder.

pumpes ind under et yderligere tryk (ialt 10 atm.) for at drive impregneringsmidlet ind i træets porer; derefter tilvejebringes et undertryk, hvorved den i træets porer indpressede luft ekspanderer og driver overskydende impregneringsmiddel ud. Bruges til telegrafpæle og sveller.

Ry'senst'e'n, tidl. hovedgård SV f. Lemvig, opr. Bøvling slot, i 15. årh. under Ribe bispestol. 1664 af kronen tilskødet general Henrik Ruse, der 1672 oprettede baroniet R. Hovedbyg. delvis fra 1638—39; fredet i kl. B.

Ry'senst'e'n, *Henrik* (1624-79), holl. ingeniørofficer, 1661 i da. tjeneste, ledede anlægget af Kbh.s befæstning. Håndfast officer, storgodsjer i Jylland; adlet, friherre, skiftede navn fra Ruse (Ruse) til R. Forlod Danm. efter konflikt m. militærdelen og kongen under skånske krig.

Ryslinge, da. stationsby (Nyborg-Ringe); 509 indb. (1945). Danm.s første valgmenighedskirke (1866). Folkehøjskole.

Ryslinge Højskole, 1) højskole i R., grl. af Kold 1851, 1852 flyttet til Dalby; 2) højskole i R., grl. 1866 i tilslutning til Vilh. Birkedals valgmenighed.

Rysselberghe [reissalberys], *Theo van* (1862-1926), belg. maler og raderer. Anv. de fr. pointillisters teknik. Landskaber og portrætter.

Rysstad [rysta], *Gunnar* (1867-1929), no. forfatter og politiker. Bonde. Udg. fl. Vinje-påvirkede digtsaml. på landsmål, bl. a. *Sukk og song* (1888), *Femti dikt* (1890), hovedsageligt Hjemstavnslyrik (Setesdalen) og nat. og polit. sange.

rystebeton el. *vibrobeton*, beton udstøbt under anvendelse af vibratører.

rystebord, 1) maskine til sammenrynsting af mørtel el. beton til cementvarer, 2) konsistensmåler til plastisk el. vådere mørtel el. beton.

rystelser i huse forårsages af gadeførsel og maskineri el. uden for huset, rer stærke, når husets egensvingningstid stemmer overens med maskinens. En ændring kan opnås ved bedre fundering af huset, ved ændring af maskinens svingningstal el. ved lydæmpende maskinfundament.

rysten (*tremor*), *med.*, uvilkårlige frem- og tilbagegående bevægelser af fingre el. andre ledgæmsdele, r optræder normalt ved kulde og legemlige anstrengelser, ved angst og spænding. Patologisk t findes ved nervøse lidelser, endv. også ved visse forgiftninger, bl. a. med koffein, thyroksin, kviksølv og ved kronisk alkoholisme. Endelig er r et fremtrædende symptom ved nogle org. hjernesygdomme, paralytisk agitans og kronisk epidemisk hjernebetændelse, samt ved Basedows sygdom.

Ryswyck, ældre stavemåde for Rijswijk.
Ry'ti, *Risto Heikki* (f. 1889), fi. politiker. Jurist, 1923-40, 1944-45 chef f. Finl.s Bank. Tilh. Fremskridtspartiet, finansmin. 1921-22, 1922-24. Dannede nov. 1939 samlingsreg., underskrev marts 1940 Moskva-freden. Dec. 1940-aug. 1944 fi. præsident; forpligtet (uden ministres medunderskrift) Fini- til ikke at slutte separatfred (forhandl. m. Ribbentrop under krisen juni 1944). Ved krigsforbryderproces dømt febr. 1946 til 10 års tugthus; benådet maj 1949. (Portræt).

Riitli [ry:ti:li], 502 m h. bjergparti i Uri, Schw. Her skal efter sagnet de sammensvorne fra urkantonerne have mødtes i slutn. af 13. årh. og svoret at befri landet for habsburgerne. Nu nationalejendom.

rytme (gr. *rythmos* takt), i videre bet. alt, hvad der er afhængig af tid og tidsinddeling, som f. eks. metret, den normale

taktinddeling, fordelingen og afbalanceringen af motivpassagerne osv., i snævrere bet. en naturlig, levende og følsom musikudførelse, fjernet fra en blot mekanisk, præcis tidsinddeling, som inden for dansemusikken ofte fejlagtigt kaldes r. Den poetiske r, en gren af metrikken, og den mus. r, som dog er meget rigere udviklet, bygges på samme principper, nemlig kvantitet (tidslængde) og intensitet (tonestyrke og accent).

ryt'mik, læren om rytme.

Rytter, *Henrik* (f. 1877), no. forfatter. Skolebestyrer. Hovedværk: den lyriske trilogi på landsmål *Jordsonen, Skålene, Vokune* (1925-27), hvis motif er R-s personlighed ml. almuetradition og moderne åndsliv.

Rytter, *Svenning* (f. 1875), da. venstrepolitiker. Gårdmandsøn fra Himmerland; jurist, amtmand på Færøerne 1911-18, præsident i Kbh.s byret 1926, 1929-45. Folketingsmand (Lolland-Falster) 1920-29, Landstingsm. 1929-47. Justitsmin. 1920-24, 1926-29. Tog efter befrielsen 1945 til orde mod interagerne og krævede stikkerlikvideringerne undersøgt.

ryttergods, da. krongods, der efter 1670 udlages som underhold for s. å. oprettede rytterregimenter. Bønderne på r blev afgifts- og skattefri, men skulle stille bestemt antal ryttere. Efter 1715-20 skulle rytterbønderne ikke stille ryttere, men betale afgift til en kasse, der afholdt rytteriets udgifter, r omfattede ca. 30 000 td. htk.: bortsolgtes overvejende i 18. årh.

rytter (mnt.), navn på beredne tropper, der kæmper til hest el. til fods. I fl. lande er el. vil store dele af r blive omdannet til motorbårne styrker.

rytter knogle, sygeligt benfremspring på lærets inderside, oftest hos ryttere.

Rytterknægten, Bornholms højeste punkt (162 m). På toppen et 22 m h. tårn.

rytterskoler, de i alt 240 skoler, Fred. 4. oprettede fra 1721 på de 12 kgl. ryttergodsder i Danm.

rytterveksel, veksell som udstederen trækker på en mand, der inden dens forfald skaffer dækning ved at trække en ny veksell på udstederens osv. Sådan fremgangsmåde kaldes vekselrytteri.

Ryukyü Øerne [rju:kju:], japansk O-gruppe mellem Formosa og Kyshu; 2386 km². Hovedø. Okinawa. Efter amer. erobr. marts-juni 1945 støttepunkt f. ødelæggende luftangreb mod Jap.

Ryum'går'd, 1) da. stationsby (Århus-R. Grenå, Randers-R og R-Gerrild-Grenå) på Djursland; 672 indb. (1945). 2) Gam-mel R, hovedgård SØ f. Randers. Hovedbyg. fra 1643, ombygget 1768-70; fredet i kl. B.

Ryvangen, Mindelunden i, begravelses-plads i Kbh. for danske frihedskæm-pere, indrettet i umiddelbar nærhed af

det sted, hvor tyskerne under besættelsen foretog henrettelser og begravelser af modstandsbevægelsens folk. 29. 8. 1945 bisattes 106 frihedskæmpere, hvis lig var fundet i Ryvangen; desuden begravedes 31 fra Tyskl. hjemførte koncentrations-lejrfanger i et særligt gravfelt.

Ryvningen [ryv'irjan], no. o. i Skagerrak, 7 km SØ f. Mandal; 22 m h. fyrtårn. Rzjev [roef], by i RSFSR, Sovj., vnr f. Moskva ved Volga; 54 000 indb. (1939). Efter ty. erobr. efterår 1941 stærkt befæstet; sov. offensiv juli 1942 førte til nederlag; 2. 3. 1943 erobret af Sovj.

Ræbild, tidl. stavemåde for Rebild. 'ræd'dike (lat. *radix* rod) er betegn. for større, sildige, oftest to-årige, noget grove, sort-el. hvidhudede radiser.

Raeder [ræ:dsr], *Erich* (f. 1876), ty. admiral. 1935-43 øverstkom. f. ty. flåde;

gav okt. 1939 ved sit krav om norske baser for ty. flåde anledn. til ty. angreb på Danm. og No. 9. 4. 1940, gennemførte hensynsløs søkrig også mod neutralt; faldt i unåde efter højsøflådens nederlag, 30. 1. 1943 erstattet af Doenitz. Okt. 1946 dømt til livsvarigt fængsel af Nürnberg-domstolen. (Portræt sp. 3887).

'Kæder [-A-], *Hans* (f. 1869), da. filolog. Talmr. udg. af og arbejder om gr. og lat. forf.

Rædselsperioden, fr. *la terreur* ['tæ:roir'] (rædsel), massehenrettelsernes tid under Den Fr. Revolution, særlig fra giron-dinernes fald juni 1793 til Robespierres henrettelse juni 1794.

Ræff, *Poul* (d. ca. 1533), første indfødte da. bogtrykker; virkede i Kbh. 1513-19, i Nyborg 1522 og i Århus 1530-33.

Ræff Lille, *Peder* (15. årh.), da. munk (?). Vor betydeligste forf. af Mariaviser.

ræk, anden stavemåde f. rech.

række, *mal*. Ved en uendelig r forstås en sum med uendelig mange led

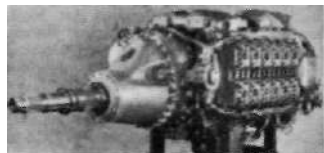
"1 + "2 + ... + «n, + ... +

r siges at være konvergent el. at have en bestemt sum U, dersom summen af de n første led har grænseværdien U, når n vokser over alle grænser.

rækkehuse, enfamiliehuse, der er sammenbyggede med fælles brandmure.

rækkekultur, dyrkning af kulturplanter i rækker med så stor afstand, at jorden kan renses og bearbejdes ml. planterækkerne, r anv. ved dyrkning af rodfrugt, kartofler, havesager og til mange frøafgrøder.

rækkemotor, flyvemotor, hvor cylindrene

Rorkkemotor. Rolls-Royce «Eagle» 3500 HK.

er anbragt efter hinanden i een el. fl. parallelle rækker.

rækling, tørrede, fede kødstrimler af hellefflynder; særlig yndet i ældre tid.

ræling (*ho*), *regel i ng*, *sov.*, den afrundede flade træliste, oven på skanseklædningen. I stålskibe ofte et profiljern.

ræson [-SOT] (fr. *raison* af lat. *ratio* fornuft), fornuft, ræson'na'bel, fornuftig, rimelig. Ræsonnement [-'mæ?], betragtning, tankerække, ræson'ne're, anstille betragtninger, overveje. Ræson-'nø'r, person, der ræsonnerer.

Ræstad ['ræsta], *Arnold* (1878-1945), no. jurist. Forhld. 1919 om no. erhvervelse af Svalbard, udenrigsmin. 1921-22, gik stærkt ind f. no. Grønlands-krav, 1933-40 formand f. no. radioløse. Forlod No. 1940, leder af Londonafd. af No. Bank.

ræst-, se også rhaet-

Ratikon ['ræ:tikon]. Alpepartiet ml. Rhinen og Ill.

'Rättvik [-vi:k], sv. landsby, Dalarna, ved Siljan; 970 indb. (1948). Ved kirken (14. årh.) ca. 100 kirkestatue.

ræve, 1) fællesbetegn. for en del slægter af vilde hund, karakteristiske v. busket hale og forholdsvis spinkle tænder. Hertil pø-larr. ørken r og almindelig r (Vulpes vulpes), rødgullig m. stærkt busket hale. Natdyr, graver sig en underjordisk bolig m. fl. udgange. Lever af mus, fugleunger,

høns, bær o. I. 3-5 unger fødes i april. Alm. i Danm. 2) betegn. for visse sommerfugle m. rødl., sortplettede vinger af takvingernes slægt, dels den lille r, d. s. s. nældens takvinge, dels den store r (Vanessa polychlores) m. større pletter. Larven på kirsebær, pærer o. I.

Rævebogen kaldes Malmobergeren Herman Weigeres da. bearb. (1555) af et fr. (Roman de Renart) overs., platly. digt (se dyrerim).

rævehaj (*A'lopias 'vulpes*), ca. 5 m lang

haj, hvoraf halvdel er halefinsens forlængede øvre flig. Nu og da i da. farvande.

rævehale, *bot.*, 1) (*Alope'curus*), duskgræs med eenblomstrede småaks, forsynet med en blød stak. I Danm. 5 arter, af hvilke eng r (*A. pratense*) er et alm. dyrket fodergræs. 2) betegn. for arter af slægten Amaranthus.

rævehalemug (*Oligo'trophus alope'curi*), lille galmug. Larven i frø af engrævehale. Særlig skadelig.

rævejagt, drives ved anstands-, grav-, klap- el. støvejagt.

rævekage el. *bræknød*, frø af den ind. plante *Strychnos nux vomica*; indeholder stryknin; anv. som gift for ræve og rotter.

Ræven (*Vul'pecula*), stjernebillede på den nordl. stjernehimmel.

rævling el. *krækling* ('Empetrum), slægt af r-fam. I da. hedeegne, i klitter og lyngmøser er almindelig r el. sort bær (*E. nigrum*) alm.; den er en nedliggende busk

med nåleformede, stedsegrønne blade og enkönnede (særbo) blomster, frugten er en sort, ærtester stenfrugt med 3-6 sten. Alm. r hører til de allerførst indvandrede planter i Danm.

Rø', søgt turiststed NV f. Gudhjem, NØ-Bornholm.

røbestof, stof der tilsættes et kern. prod. for at det kan identificeres; f. eks. skal den til margarinefremst. anv. fedtstofblanding indeh. sesamolie, der let kan påvises ved en farvereaaktion.

rød, spektralfarve med bølgelængder 7600-6300 Å.

-rød, led i stednavne, bet. rydning. Hører hjemme, hvor bebyggelsen er foregået ved hugst i skovområdet.

rødalger (*Rhodo'phyceae*), klasse af løvsporeplanter, har overvejende rød farve, der skyldes et farvestof, som sammen med klorofyl findes i cellerne, r kan være skorpeformede, trinde, tråd- el. bladformede, r, der former sig ved sporer, findes på dybt vand (indtil 200 m), de allerfleste i saltvand. En mængde slægter og arter (over 4000); også mange i da. farvande, r-s cellevægge er rige på geleddannende kulhydrater, og r anv. derfor til føde (i Østen), samt i med. og til tekn. formål (carrageen, agar-agar).

rødbede, nedstammer fra den til salturfam. hørende strandbede (Beta vulgaris). r danner det første år en aflagt el. rundagtig rodnok (forsk. sorter), hvor de fleste celler indeholder en rød cellesaft, r er uden større næringsværdi.

rødben (*Totanus 'totanus*), klire. Langt næb, lange røde ben, gråbrunl. m. lyspletet underside. Trækfugl. Alm. v. da. kyster. (III.)

rød blymalm, d. s. s. kroatit.

Rødby, da. købstad på S-Lolland, ved den inddæmmede R Fjord; 3392 (i 1945 med forstæder 3875) indb. (1948). Middelald. kirke. Mod SV havnebydelen Rødby'hav'n. Endepunkt for Maribo-R og Nakskov-R banerne. Ældste kendte privilegier 1454.

Rødby-Femern ruten, også kaldet «g/e-flugtslinien», den påbegyndte kontinentalforbindelse over Femer Bæltet via Rødby og den ty. 0 Femern, som vil muliggøre en stærk fremskyndelse af jernbane- og vejtrafikken ml. Norden og V-Eur. Alle-rede 1866 skabtes lovhjæmmel til R. 1872 vedtoges pany en lov herom og 1910-14 søgte man både fra Danm. og Tyskl. at få R gennemført, men først 1941 påbegyndtes anlægget; nu midlertidig standst.

Rødby Fjord, delvis (siden 1862) udtørret fjord på Lolland; udløb opi: Dragsminde-gab, senere KramnitseGab. Nuvær. vand-areal 15,9 kra'.

rødbøg, 1) en undertiden brugt betegn. for alm. bøg mods. hvidbøg, d. v. s. avnbøg; 2) d. s. s. blodbøg, en rødbladet varietet af alm. bøg.

røddansk malkecerce (fork. R. D. M.), Danm. mest anv. kvægcerce, er omtrent enerådende på Øerne og nu også i over-

Ko af rød dansk malkecerce.

tal i Jyll. Til racens dannelse indførtes omkring midten af forrige årh. en del noget forskelligartet kvæg fra Slesvig. Siden 1878 har der været drevet renavl. Elite-avlen ligger fortrinsvis på Fyn.

Rødning, landsby, 20 km ØNØ f. Ribe (nordl. Sønderjyll.); 1486 indb. (1945). Højskole.

Rødning Højskole, Rødning i Sønderjyll. Verdens ældste folkehøjskole, grl. 1844 med Chr. Flor som forstander. Efter 1864 flyttet til Askov. Ophørt 1885. Genoprettet 1920.

Røde, De, især tidl. anv. betegn. for tilhængere af socialistiske el. kommunistiske arbejderpartier. Under borgerkrigen i Rusl. 1917-20 tilhængere af den bolsjevik. reg., under borgerkrigen i Finl. 1918 tilhængere af den revolutionære arb.-bevæg.

Røde Bygning, Den, d. s. s. Kancellibygningen i Kbh.

Røde Faglige Internationale (russ. fork. *Profjn'tern*), kommunistisk internat. fagorganisation, grl. 1921, parallel m. Komintern. Fik i mellemkrigstiden større indflydelse i Kina, Indien, Sydamerika o. a. oversøiske lande, men ikke i Vest-el. Mellemeur. Tilbagegang i 1930-erne, hvorefter den opløstes.

Røde Fanes Orden, sovj. orden, stiftet 1932. I klasse.

røde fjer, de, under Napoleonskrigene populært øgenavn f. Fred. 6.s adjutanter, der under kongens tilsidesættelse af gehejmestatsrådet havde gennem indflydelse som rådgivere og i den oflentl. mening fik skylden for ulykkerne. - Titel på Mogens Klitgaard's roman om denne periode (1940).

rødeg (*'Quercus bore'alis*), art af esgeslægten, der er indført fra N-Arner, og nu plantet hist og her i parker og skove. Adskilles fra de 2 da. egearter ved sine langt større, med 3-5 spidse lapper forsynede blade, som om efteråret ofte antager en smuk rød farve.

Rødben.

Røde Halvmåne, i muhamedanske lande en forening, der svarer til Røde Kors.

Røde Hav, havbugten ml. Afrika og Arabien. R står i forb. med Middelhavet gnm. Suez-kanalen og med Det Ind. Ocean (Aden Bugten) gnm. Bab-el-Mandebstrædet ved Aden. 438 000 km². R er en indtil 2359 m dyb gravsnækning med stor saltholdighed; (40 %). Stærkt trafikeret, men uden større havnebyer.

Røde Hjælp, internat, kommunistisk hjælpeorganisation for politisk forfulgte i kapitalistiske og koloniale lande, stiftet i Moskva 1922. Har særlig støttet ofre fra hel- og halvfasistiske stater.

røde hunde el. *rødlinger (rubella)*, akut epidemisk infektionssygdom sandsynligvis fremkaldt af et filtrerbart virus. Efter en inkubationstid på 14-20 dage kommer der katarralske symptomer, feber og et eksantem bestående af blegrøde pletter, som ikke flyder sammen. Ofte hævelse og ømhed af nakkekirtlerne. Sygdommen er meget godartet.

Røde Hær, Sovj.s hær, oprettet 28. 1. 1918 på frivilligt grundlag; 2. 4. s. å. indførtes værnepligt. Betegn. ændret okt. 1946 til *Sovjet-hæren*. R-s dag fejres 23. 2. til minde om dens første sejr mod tyskerne i 1918.

Røde Kors, internat, humanitær institution med det formål at forberede hjælp og uddanne hjælpepersonale til brug for militære legekorps i tilf. af krig; indstiftet 1863 på initiativ af Henri Dunant; R-s principper er formuleret i Genevekonventionen af 1864. *Den Internationale Røde Kors Komité* har sæde i Geneve. Den varetager det jur. arbejde, anerkender nye R-selskaber og sørger for det hjælpearbejde, der følger med en krig; kontrol med krigsfangelejr, forsendelse af formularbreve, eftersøgninger, standardpakker med mad; epidemibekæmpelse, medicinalvareforsendelser, hjælp til civilinternerede, displaced persons m. m. Der findes 1948 ca. 60 R-selskaber i verden. 1919 oprettedes *Ligaen af Røde Kors Selskaber* til fremme af fredsoverenskomsterne; at fremme sundheden, forebygge lidelser, lindre nød og varetage ungdomsarbejde til hygiejne, opdragelse til medmenneskelighed og internat, forståelse og broderskab; denne sidste opgave er af stadig voksende bet. for R som helhed. Det internat. R har 1948 ca. 35 mill. voksne og ca. 40 mill. ungdomsmedl. Et internat. R-s højeste myndighed er de *internat. konferencer*, der afholdes hvert 4. år, og som afgør spørgsmål af bet. for arbejdet. R-s *kendingsmærker* 1) det røde kors på hvid bund (Schweiz' flag med omvendte farver; genferkorset), 2) den røde halvmåne, der anv. i muhamedanske lande, 3) den røde sol og løve, der anv. i Iran, 4) den røde søl, der anv. i Japan; disse mærker tjener iflg. Genevekonventionen til beskyttelse af sanitetspersonale og -materiel, hospitaler, lazaretskibe, ambulanceflyvemaskiner osv. under en krig; de må i Danmark kun anv. af R og hærens legekorps og af R anerkendte hjælpeselskaber. Jfr. *Dansk Røde Kors*.

Røde Kors hæderstegn gives for fortjenester i arbejdet med sygepl. el. krigsfangehjælpen. R findes i næsten alle lande. De fleste R er stiftet i tiden omkr. 1. Verdenskrig.

Røde Kors Ugen, uge, hvor Dansk Røde Kors foretager landsindsamling; afholdes i april måned (1. gang 1949). R afløste Røde Kors Dagen, der siden 1919 afholdtes i slutn. af maj.

Røde'kro', da. stationsby på østjyske længdebane og R-Abenrå Banen; 1313 indb. (1945).

Røde Kro Teater, kbh. teater, indrettet i en gi. kro på Øresundsvej på Amager, hvis privilegium stammer fra 1664. Alle-rede i 19. årh. optrædede i krohaven, efterh. rigtig teater (folkkelige komedier, farcer og revyer).

rød-el (*Alnus glutinosa*), el med rundagtige, noget klæbrige blade, valseformede.

Jfr. Rød-el.

noget hængende hanrakler, ovale hunrakler, der ved modningen er kogelign. r kræver megen jordfugtighed, trives dog ikke på tørv og dyrkes nu kun lidt i da. skove. Veddet anv. til drejerarbejder, træsko, cigarkasser, møbler m. m., brændet bl. a. i fiskerogerier.

Røde Piles Orden, sp. orden, stiftet 1937. 2 klasser.

Røder [rø'flsr], *Andreas* (f. 1873), da. kunsthistoriker. Udg. bl. a. 1902 en monografi af P. C. Skovgaard, 1905 af W. Bendz.

Røde Piles Orden.

Røde Stjerne, internat, forbund til bistand af dyr i krig, stiftet 1914 i Geneve.

Røde Stjerne, Den, da. overs. af blad-titlen Krasnaja Zvezda.

Røde Stjernes Orden, so.vj. orden, stiftet 1930. 1 klasse.

røde tråd, den, tråd der går gnm. den eng. marines tvørværk for at mærke det som statsejendom. I overført bet: sammenhæng i en beretning el. fremstilling.

Røde Vej, Den, bilvej fra NV-Kina gnm. Kan-su og Sin-king til Sovj.; åbnet under krigen ml. Kina og Japan (1942).

rødfigursstil, i gr. vasemaleri den dekorationsstil, der lader fig. og ornamentet fremtræde i lergrundens røde farve mod en sort inddækket baggrund. Indertegning m. sorte linier. Udb. ca. 530 f. Kr., vedvarer i hellenistisk tid.

rødfilter, farvefilter. Anv. v. trickfot. (måneskinsfot.).

rødfisk (*Se'bastes*), aborreign., røde fisk af de panserkindedes orden. Levende-fødende. 2 arter på dybere vand i nordl. Atlanterhav, den ene (*S. marinus*) genstand for fiskeri.

rødfodfalk ('*Falco vesper'tinus*), lille falke-art. Hannen grå m. rødbrune skinnbensfjer. S-Eur., nu og da i Danmark.

rød front!, kommunistisk kampråb fra mellemkrigstiden, særl. anv. i Tyskl. af Det Røde Frontkæmperforbund (uniformerede afd. af revolutionære tidl. deltagere i 1. Verdenskrig, grl. 1924, forbudt 1929 efter kampe i Berlin).

rødfårg [rø'dfærj], rødt farvestof, væsentligst bestående af ferrioksyd. r fremstilles i Sv. af »rødsmull«, der indeholder jernlter. Anv. udrørt i vand el. petroleum til strygning af uhøvlet træ.

rødgardister, væbnede revolutionære arbejdere; betegn. anv. første gang i Finl. 1905-06, atter i Finl. og Rusl. 1917-18.

rødgarnving, vegetabilsk garnving; jfr. garnving.

rødgods, bronzer med tilsætning af zink (zinkrødgods) el. bly (blyrødgods). Anv. som maskinbronze.

rødgran (*pinus abies*), et til granfam. hørende nåletræ, indført til Danmark, og benyttet som skovtræ ved slutn. af det 18. årh. (jfr. gran).

rødgylde (ty. Rotgiiltig), fællesnavn for to mineraler: mørk r, pyrrargyrit (antimonsølvblende) Ag₂Sb₂S₃, og den sjældnere lys r, prüstinit (arsensølvblende) Ag₂As₂S₃. Vigtig sølvmalm, ca. 60 % sølv. Forekommer i Sachsen, Bøhnen, Bolivia, Mexico, Peru, Chile og vestlige USA.

rødhaj (*Scyllio'rhinus ca'niculatus*), lille rød., mørkpletet haj. Æglæggende. Nu og da i da. farvande.

rødhals (*E'ritractus ru'beculaj*), lille spurvefugl. Rustrod strube og bryst. Alm. i skove og haver. Trækfugl, af og til standfugl.

Rødhals.

rødhovedede and, den (*Netta rufina*), dykand, udbredt i Middelhavsområdet og sydl. Mellem-eur. I de senere år begyndt at yngle på Lolland. Fredet ved særl. bekendtgørelse.

rødhuder (eng. redskins), foreldet, mis-

visende betegn. for indianere, hentydende til hudfarven, der imidlertid ikke er rød, men lyst el. mørkt brun; skyldes tidl. rejseendes iagttagelse af indianernes røde ansigts- og kropsmaling.

rødhøne (*Caccabis rufa*), sydeur. agerhønselign. hønsefugl.

rødjærsten, finkornet uren jernglans, danner lag i sedimentet og krystallinske skifre. Vigtig jernmalm.

rødjord, jordbund fra tropiske egne, mellemform ml. brunjord og laterit.

rødkerne, falsk kerne el. *rødmarv*, en gnm. den indre del af mange, særlig ældre bogestammer forløbende rødfarvning forårsaget ved omvandling af cellerne; forhindrer imprægnering.

Rødkilde, hovedgård V. for Svendborg, nævnt fra 1314; bl. a. ejet af den driftige men hensynsløse landmand Jens Lange (1707-90), i hvis slægt den forblev 1736-1891.

Rødkilde Folkehøjskole, højskole nær Stege på Møn, grnl. 1865 af Frede Bojsen.

rødkløver (*Trifolium pratense*), i Danmark den vigtigste græsmarksbælgplante. Der findes to hovedtyper: tidlig r og sildig r samt visse mellemformer: halv-sildig r. Tidl. anv. udenlandsk frø; nu avles det meste frø her i landet på da. stammer.

rødknæ ('*Rumex acetosella*), spæd skræppeart med lilacfarvede blade; hele planten er tit mørkerød. Alm. på sandmarker.

rød kobbermalm, *Cu₂O*, regulært, rødt mineral med halvmetallisk glans. Udb. rødt kobbermalm, især fra Syd-Amerika.

rødkonk (*Nep'tunea anti'qua*), stor feglelsesegl. rød., temmelig glat kalk. Ikke sjælden på dybere vand i Danmark.

rødkul er trækul (halvkoks) med brunrød farve, fremst. ved lav destillationstemp. (ca. 270° C), hvorved fås højt »kul«-udbytte (f. eks. 82%), relativt ringe C-indhold (f. eks. 57%) og ret højt brint- og iltind. Brændeværdi ca. 5800 kcal/kg. Anv. bl. a. til krudt.

rødkælk, d. s. s. rødhals.

Rødkærs'bro', da. stationsby (Langå-Viborg- og Silkeborg-R); 790 indb. (1945).

rødkål, der nedstammer fra alm. kål (*Brassica ole'racea*), udmærker sig ved en kraftig rød celsaft, der fylder overhudscellerne og de ydre celler i alle bladene. Det fæste hoved er dannet af de tæt sammensluttede blade om en kort, tyk stængel. Dyrkes; indeholder ret meget A- og C-vitamin.

rødlær, øverste, rødligt forvitrede, kalkfri del af moræneler og diluvialler. Anv. til rode mursten.

rødliggende, geol., d. s. s. Rotliegendes.

rødlinger, d. s. s. røde hunde.

rødløg, mest rødfarvede sorter af køkkenurten *Allium Cepa*, kepaløg.

rødmarv, d. s. s. rødkerne.

rødmuld er en form for veddestruktion, hvor veddet farves brunligt, rødt el. sort og samtidig får en muldagtig konsistens p. gr. af svampeangreb (især poresvampe). Både kerne- og splintved kan

rødmus (*E'votomys gla'reolus*), studsms. Kindtændernes vækst standes m. alderen. Rustrod, halens længde ca. 1/4 af kroppens. Lever delvis af dyrisk føde. Alm. i skove og krat.

rødning (æ. da. rōdne skōrne), behandling af hamp el. hørplanterne, hvorved de limstoffer, der sammenklister stengelbestanddelene, opløses således at tavernel kan udløses. Ved dug-r sprede stænglerne over åbne marker og udsættes for vejrets påvirkning, ved vand-r nedsenkes stænglerne i vand. r kan fremskyndes ved at man forhøjer vandets temp. til 25-30°.

rødnæb, den til han-læbefisken blåstak svarende hun.

rød okker, jordagtig varietet af jernglans. Malerfarve.

rødom, sommerfuglen pileborerens larve.

Rødovre, vestl. forstad til Kbh.; 15 821 indb. (1948).

Rødsand, sandrevle fra Hyllekrog til Kroghage, S f. Lolland.

røds-kæg, d. s. s. mulle.

røds-kørhed har stål med for højt svovle-eltindhold, hvorfor det i rødgødende tilstand (800°-900° C) ikke kan tåle smedning ei. valsning.

Rødslet, tidl. hovedgård NV f. Nørresundby, opr. under Børglum bispestol, nu udstykket. Hovedbygningen, der var fredet i kl. B., blev 1942-43 sløjet af den ty. værnemagt for at give plads for en Stor flyveplads, nu Alborg Lufthavn.

rød sne skyldes snealgen (*Chlamydomonas ni'valte*), som er en grønalg, men indeholder purpurfarvede korn. Gletscheris og -sne farves derved rød.

røds-pætte (*Pieuro'nectes pla'tessa*), højrevendt fladfish. Øjensiden m. røde pletter. Lever kun i N-eur. (årlig fanget ca-

100 mill. kg). Alm. i da. farvande, hvor den er en af de vigtigste nyttfisk. Æglægningen foregår sidst på vinteren, de spæde larver fritsvømmende de unge stadier på lavt vand ved sandede kyster.

rødssten, diluvialgrus, af rust sammenkittet til en rødbrun sandsten. Forekommer på Fur.

rødstjert (*Phoeni'curus phoeni'curus*), rødstrubet sort. Ret alm. i Danm. på træ, ret alm. ynglefugl.

Rødstjert.

rødsyge, hyppigt (særlig i eftersommeren) optrædende smitsom sygdom hos svin, skyldes r-bacillen. Sygdommen kan optræde som akut r med røddigt til rødbrå farve på bryst, bug og lemmer (stor dødelighed), r kan også optræde som knuderosen, hvor dyrene harophøjede pletter på ryg, bryst og udside af lemmer (ringe dødelighed). Endelig en tredje form som kronisk hjerteklapbetændelse.

rødsyn (*erythro'si*), symptom ved forsk. øjensygdomme. Ved blænding ses det hvide lys røddigt.

rødtot (*Odon'ties*), slægt af maskeblomst-fam. Halvsnyltere; en enårig urt, mark r (O. rubra), med røde blomst-klaser er alm. i Danm.

rødtræ, træarter, der indeholder rødt farvestof, brasilin, der kan udtækkes og bruges til farvning.

rødtunge (*Mi'crostomus mi'crostomus*), fladfish. Munden ganske lille. På stenet bund.

'Rødvig, ladeplads ved Fakse Bugt; 710 indb. (1945). Havn; endepunkt for Køge-Hårlev-R Banen. Badested.

rødvingefugl (*Age'laius phoeni'ceus*), nordamer. spurvfugl af trupialernes fam. Skarlagensrød vinge.

røg. Ved forbrænding ved for lav temp., el. utilstrækkelig ilttilførsel dannes r, bestående af sod fra ufuldstændig forbrændte org. forbindelser.

Røg, Michael (L. ca. 1685), no.-da. medaillør; arbejdede fra 1699 i Kbh.

røganalyse, d. s. s. gasanalyse.

røgbeskyttelse, 1) delvis r kan opnås ved anv. af gasmasker. Den af det da. brandvesen anv. filtrator er fyldt med aktiv kul, der absorberer giftige og skadelige luftarter og med imprægnerede diatomtsten, der absorberer røgens sure bestanddele, som eddikesyre o. l. Et svævestofilter (ofte et ca. 3 cm tykt lag færuel, behandlet med en harpiksart, hvorved røgpunktiklernes tiltrækning til udtavnerne forøges bet.) tilbageholder størstedelen af røgens støvpartikler og mikroskopiske vædskeidræber. Den meget giftige kulilte kan dog ikke tilbageholdes i de alm. filtratorer. 2) fuldstændig r opnås ved anv. af material, der forsyner

Ole Romer. W. K. Røntgen.

bæreren med den for åndedrættet nødv. ilt. Hertil hører kræds-løbapparater, der renser den udåndede luft for kuldioksyd i en stålpatron og tilfører frisk ilt fra en stålflaske med komprimeret ilt.

røgedykker, særlig uddannet brandmand, der udrustes med fuldstændig røgeb-skyttelse. r uddannes på den i 1930 oprettede r-skole på Enghavevejs Brandstation i Kbh., hvor der indtil dec. 1948 er uddannet 271 r, deraf 10 fra Sverige og Norge. Endv. har r-skolen forestået uddannelsen af ca. 10000 personer i brug af gasmasken. (III. se tavle Brandvæsen).

røgelse, stoller, der ved ophedning udsender mere el. mindre vullugtende dampe. Anv. i Orienten til at parfumere luften og dække over dårlig luft i beboel-sesrum. Den ved den kat. gudstjeneste brugte r består almindeligvis af virak, benzoø, kaskarillebark og salpeter.

røgelseskar bruges især i den kat. kirke. Røgelsen, som er et billede på bøn, lægges på glødende kul, og karret svinges.

røgfang, skærm af jernplade, metal el. fig., evt. murværk, anbragt over åbne ildsteder, kogeindretninger el. stink-skabe i laboratorier, r opfanger røg og damp og fører disse produkter til en aftrækskanal.

røgforgiftning skyldes væs. den i røg tilstedeværende kulilte; hertil kommer forsk. flygtige produkter af samme art, som findes i tjære (fenoler, anilin- og pyridinbaser, syrer osv.). Disse virker især på åndedrætsorganerne (irriterende). Ved indtrådt forgiftning bringes vedk. hurtigt i fri luft, evt. anv. kunstigt åndedræt el. iltindånding og stimule-rende midler.

røgfri forbrænding, fuldstændig forbrænding, så at der ikke findes faste partikler i forbrændingsprodukterne.

røg-granat, tyndvægget granat, hvor en del af sprængladningen er erstattet med røgdudviklende stoffer, der spredes ved l sprængningen.

røghætte anbringes på toppen af en skorsten og tjener til at formindske vindens skadelige indvirkning på trækket og evt. også direkte udnytte vinden til at forøge dette, r kan udf. faste el. bevægelige.

røggammer, rum i forenden af damp-lokomotivets langkedel, i hvilket røgrørene fra fyrkassen og afdampørret fra dampcylindrene udmunder, og over hvilket skorstenen er anbragt. I r findes også ringblæseren.

røgkanal, muret kanal, som fører fra kedlen til skorstenen.

Røgle Klint froils], klint NØ for Strib med plastisk ler, askelag og forsk. istidsdanne-lser, alt stærkt forstyrret.

røgning, behandlingsmetode til kød og fisk, som tilsigter at fremme holdbar-heden og forbedre smagen. Når konser-ving tilsigtes, saltes produkterne før r. Som erstatning for r kan produkterne pensles med tørsyre. (Jfr. fiskekonser-ving og silderøgning).

røg- og røgelsesoffer, opbrænding af vullugtende stoffer, oftest af vegetabilsk opr., har opr. bet. af visse og renselse, kat. symbol for velsignelsen.

røgrør el. ildrør, kedelrør i ildrørs-kedler, hvorigennem forbrændingsprodukterne føres.

røgskrift, skrift tegnet med røgstrib efter fly i ca. 3000 m højde; r anv. i reklameøjemed.

røgsugning, mil., udkastning af røggrenater el. udblæsning af røggivende stoffer for at narre fjenden el. mindske egne tab.

røgotop's, brunligt røgfærvede kvaitts-krystaller.

Rohm [rø:m], Ernst (1887-1934), ty. nationalsoc. Kaptajn; knyttet til Hitler 1920, deltog i Munchen-kuppet 1923, fra 1931 stabschef for SA. Da der efter Hitlers magtovertagelse rejste sig be-vægelser i SA med krav om videregående social revolution, og R kom i mod-sætning til hæren, rantes han ved ud-rensningsaktionen 30. 6. 1934, skudt 1. 7.

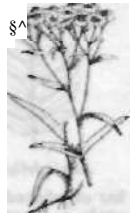
røj'l (eng. royal kongelig, søv., boven-bramsejl. (III. se tavle Søjlskibstyper).

'røj'ser (sandsynligvis ældre ty. *Retisse* russer), langskafet støvle, russerstøvle.

Rok-stenen [rø:k:], sv. ruhesten, fundet indmuret i en bygning ved Rok Kirke i Ostergotland. R-s indskr. er den længste af alle nord. runeindskr. (over 170 ord); fra 10. årh., meget svær at tolke.

Røldal [rø:l:da:], no. bygd i sydøstl. Hordaland. Hovedvejen fra Telemark over Haukeliset til Odda fører gnm. R.

'røllike (*Achill'lea*), slægt af kurvblomst-fam. I Danm. findes almindelig r (A. mille'folium), med små, hvide kurve i halv-skærm, blomstrer om efteråret. Meget alm. på marker og grøftekar. Endv. nysse-r (A. par-mica). Fl. arter er pryd-planter. (III. se også farvetavle Grøftekantens Planter).

Nysse-røllike.

Rølvaag, Ole (1876-1931), no.-amer. forfatter. Skrev en uafsluttet

romanserier om no. udvandrere i Amer. / de dage; Riket grundlægges, Peder Seier, Den signede dag (1924-31).

rømer, drikkeglas til rhinkvin, grønt el. brunt, på høj fod.

Rømer, Ole (25. 9. 1644-19. 9. 1710), da. astronom, f. i Århus. R studerede astro-nomi ved Kbh.s Univ. fra 1662, fik overdraget arbejdet med revision af Tyge Brahes observationstavler og blev her-under fortrolig med Tyge Brahes obser-vationsmetode og de mål, der lå bag hans observationer. R kom i 1672 til Paris og deltog i det vidensk. liv der. I 1676 frem-lagde han i Paris opdagelsen af lysets endelige hastighed, påvist ved en dis-kussion af iagttagelser af tidspunkterne for Jupiter-månernes formørkelser. I 1681 vendte R hjem, blev prof. i astron., leder af Rundetårns observ. og kgl. mathematicus, d. v. s. regeringens rådgiver i tekn. spørgsmål. Som sådan fore-stod han udarb. af en ny matrikel og gennemførte et nyt, rationelt system for mål og vægt. 1705 blev R politi- og borg-mester i Kbh. Han tog den store astron.-op-gave op at gennemføre positionsbestem-melser for Sol, Måne og planeter med langt større nøjagtighed end tidl. tiders. Han konstruerede til dette formål passage-instrumentet og meridiankredsen og ud-vikledede forfinede metoder til disses brug under særlig hensyntagen til instrumen-terfejlene. Antallet af bevarede observatio-ner med instrumenterne er ikke stort,

men det fremgår, at nøjagtigheden var ca. ti gange større end tidl. observa-tioners. R-s instrumenter og metoder slog først igennem i begyndelsen af det 19. årh. Fra da af har meridiankredsen været et af astronomiens vigtigste in-strumenter. (Portræt).

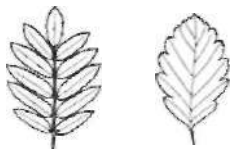
rømning, mil. forbydelse, foreligger, når en militærperson tjener sig fra afdelingen for at unddrage sig sin tjeneste helt el. i længere ubestemt tid (mil. straffelov § 43). Straffen herfor er mindst 15 døgs skærpet arrest el. fængsel indtil 1 år, i krigstid indtil 3 år. Under særlig skær-pende omstændigheder, såsom ved rømning fra skib på togt, el. når fl. i forening rømmer, er straffen fængsel indtil 2 år, i krigstid indtil 10 år. Rømning til fjenden straffes med fængsel ikke under 4 år el. på livet. 2) sømands udebliven fra tjenesten.

rømnål, nål, der bruges til at jage gnm. fængullet for at sikre, at dette ikke er tilstoppet.

Rømø ['rømø], da. øN f. Sild, ml. Juvre Dyb og Lister Dyb; 99,7 km²; 747 indb. (1945). Badestedet Lakolk. Tidl. bet. søfart; i 18. årh. især hvalfangst.

Rømødæmningen forbinder Rømø med Jylland, er 9,17 km lang og har ved fastlandet højden 6,0 m og ved Rømø 5,35 m. Kronebredden er 7,8 m og bredden ved foden 60 m. Dæmningsfoden er på begge sider beskyttet af stenglacis, på sydsiden er der indenfor dette rammet en spunsvæg. Arbejdet er udført af firmaerne Monberg & Thorsen a/s og Kampmann, Kjerulff & Saxild a/s. Det påbegyndtes i 1939 og dæmningen toges første gang i brug under isvinteren dec. 1946, men arbejdet var først afsluttet i dec. 1948.

røn ('Sorbus'), slægt af kernefrugtfauna. Træer el. buske med små, hvide blomster i halvskærme. Frugten rød, bærliign. (et »bærebæle«, d. v. s. et 2-3-rummet, pergamentagtigt kærnehuse omgivet af et kødfuld lag). 80 arter; i Danm., 5, af hvilke almindelig r (S. aucuparia), der

Almindelig røn. Bornholmsk ren.

har uligefinnede blade, er alm. vildtvoksende i skove og plantet langs veje. Selje r (S. intermedia) el. bornholmsk r m. lappede blade er alm. vildtvoksende på Bornholm og i nyere tid alm. plantet, f. eks. langs villaveje. De 3 andre arter er sjældnere plantet og kun enkelte steder vildtvoksende. Fl. arter og former er prydtæer i vore haver.

røn (oldnord. *hraun* stengrund), betegn., der ofte bruges om en holm, en stenryg el. et stenrev i da. farvande (f. eks. Tyborøn).

Rønde ['ronda], landsby på Djursland, N f. Kålvø Vig; 1119 indb. (1945). Højskole; studenterkursus.

Rønne, da. købstad, på Bornholms vestkyst; 12 269 indb. (1948). St. Nikolaj Kirke, Bornholms Museum, hovedvægtsbygningen, kastellet, mange bindingsværkshuse. Industri: jernvarer, maskiner, fajançe, terrakotta, m. m. Havn. Baner til Neksø og Allinge. Luftrute til Kbh. - Nævnnes fra

Rønne. Vimmelskafet.

1327, ældste kendte købstadsprivilegier 1555. Omkr. 1800 kendt for sin urindustri (bornholmerure). V. sov. flyverangreb 8. 5. 1945 beskadigedes ca. 3000 ejendomme, heraf ca. 400 med 50-100 % skade.

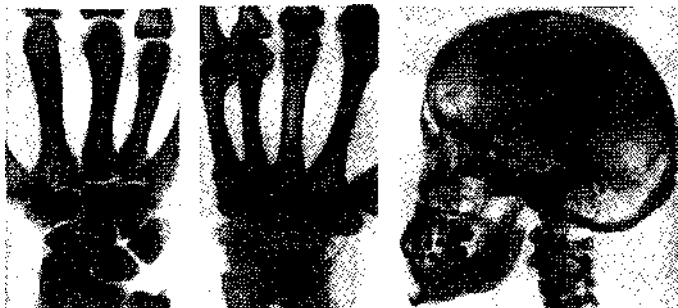
Rønne, Bone Falch (1764-1833), da. præst (Kongens Lyngby), stiftede 1821 Det Da. Missionselskab, fremmede Bibelselskabet.

Rønne, *Hemming* (1878-1947), da. øjenlæge; fra 1932 prof. i øjensygdomme ved Kbh.s Univ.

Rønne, *Jørgen Falk* (1865-1939), da. præst og forf. af folkelige fortællinger, fl. med færøske emner.

Rønne Banke, flak, 50 km mod SV fra Bornholm. På den yderste del Adler Grund (5,6 m) med fyrskib.

Rønnebæks 'hol' m., hovedgård Søf. Næstved. 1840 købt af H. Tøft, hvis enke ægtede N. F. S. Grundtvig; fra 1857 i slægten Collets eje. Eeenetages hoved-

Røntgenoptagelser. T. v. normalt håndled, i midten håndled med kronisk polyarthritis (ledspalterne er ophævet, de enkelte knogler kan ikke skelnes tydeligt); t. h. kranium.

bygning, delvis fra 18. årh., stærkt ombygget 1840-41 og senere. I Haven Grundtvigs pavillon fra 1852 (arkit. G. Bindesbøll).

rønnebær, den bærliignende frugt af røn. rønnebærmøl (*Argyresthia conjugella*), møllart, hvis larver lever på røn, men undertiden gør bet. skade på æbler, borer sig ind i frugterne.

rønnegranit, mørkegrå granit fra Bornholm, anv. som bygningssten og gravsten (bliver sort ved polering).

Rønne Rev, sandrev 8 km mod N fra Læsø. På yderste del Nordre-Rønner.

'Ronneån, 112 km l. sv. å, Skåne, fra Linderodsåsen til Skålderviken.

Rønning, Frederik (1851-1929), da. litt.-historiker og skolemand. Hovedværker: *Rationalismens Tidsalder* (1886-99) og *N. F. S. Grundtvig* (1907-14).

Rønningesø'gård, hovedgård Vf. Nyborg, nævnt fra 1326, tilhørte 1577-1677 slægten Markdanner. Hovedbyg. m. fløje fra 1596 og 1767; fredet i kl. B.

'Rønnow, *Joachim* (d. 1544), da. biskop; studerede i Wittenberg og Frankrig; biskop i Roskilde 1529 mod at love ikke at lægge lutherdommen hindringer i vejen, aldrig indviet. Søgte at bremse Hans Tausen ved en kætterproces. Afst. 1536, sad fængslet til sin død.

Rønnskar ['rønʃæ:r], stort sv. metalværk, liggende på et skær udfør Skellefteå. Her udvindes metallerne af Skelleftefältets malme.

'Rønsted, *Karmark* (f. 1895), da. socialdemokrat. Landsretssagfører; medl. af borgerrepræs. i Kbh. 1933-42, formand s. st. 1938-42. Afgik efter uforsigtig ytring i anl. af da.-ty. krise (kongens telegram til Hitler).

'Røntgen, ty.-fr. snedkerslægt, kendt mest David R' (1743-1807). R-møbler i Louis seize-Stil bl. a. på Kunstindustrimuseet.

'Røntgen, *Wilhelm Konrad* (1845-1923), ty. fysiker. Opdagede 1895 R-strålerne. Nobelpris 1901. (Portræt sp. 3896).

røntgenanlæg til drift af røntgenrør, højspændingsanlæg, der v. hj. af transformatorer, ensretterrør og kondensator frembringer en høj konstant spænding til acceleration af elektronerne, og som tillige leverer strøm til røntgenrørets glødekathode. Til højere spændinger (1 mill. volt) anv. også elektrostatiske generatore.

røntgenbehandling, behandlingsmetode overfor kræftsygdomme, forsk. blodsygdomme, betændelser og gigttilfælde med røntgenstråler. Del af *radioterapi*.

røntgen diagnostik, bestemmelse af en sygdoms art v. hj. af røntgenundersøgelse, r anv. bl. a. til erkendelse af skyggegivende fremmedlegemer i væv el. i luft-rør, spiserør, mavetarmkanal, standanalyse i urinveje og galdeblære, medfødte misdannelser i knogler og andre organer, knoglebrud, ændring i hjertets størrelse, form og funktion, betændelse og svulstdannelse i forsk. organer.

røntgendosering, bestemmelse af den egnede mængde og art af røntgenstråleenergi ved røntgenbehandling. Som mål anv. den internat. røntgenenhed r, der bestemmes i målekamre på grundlag

af røntgenstrålernes ioniseringsevne. I praksis angives dosis som det antal r, der rammer huden under behandlingen, tillige oplyses om den anvendte spænding og filter, der bestemmer strålernes hårdhedsgrad.

røntgenfilter, tynd aluminium- el. kobberplade C/j-3 mm) anbragt ml. røntgenrøret og patienten under røntgenbehandling, især af dybere liggende lidelser, for at absorbere de langbølgede røntgenstråler, der kun når ind i huden og kan beskadige denne. De kortbølgede gennemtrængende røntgenstråler passer igennem filteret.

røntgenforbrænding, beskadigelse især af huden og de overfladiske væv efter langvarig røntgen- og radiumbestråling. Beskadigelsen viser sig ved kroniske betændelsesforandringer og i sværere grader som alm. forbrændinger, i begge tilf. med ringe helings tendens og med tilbøjelighed til udvikling af kræft, særlig på hænderne - røntgen- el. radiumkræft. Også det bloddannende væv i knoglemarven kan beskadiges alvorligt. Medens r tidl. var hyppig (fl. af radiologiens pionerer er døde af røntgenkræft el. blodsygdomme) er r nu yderst sjælden p. gr. af strålebeskyttelse og nøje kendskab til dosering.

røntgenfotografi, optagelse og fremstilling af røntgenbilleder ved røntgenundersøgelse.

røntgenkinematografi, optagelse af levende billeder m. røntgenstråling, r foretages indirekte, idet røntgenstrålingen passerer objektet og danner et plant gennemlysningsbillede på en fluorescensskærm, hvorefter dette billede filmes m. et meget lysstærkt filmkamera. Opr. anv. store linsesystemer f. eks. r-biotar, men den af danskeren ing. C. Helm (1901) konstruerede spejloptik til r, har medført meget betydelige forbedringer i billedkvalitet og lysstyrke, sådan at man nu kan tage op til 64 billeder pr. sek. r har især bet. ved bevægelsesstudier på mennesker og dyr.

røntgenkystallografi, anv. af røntgenstråler af bekendt bølgelængde til ved interferens i krystaller at bestemme dets struktur. Ofte anvendes en lille stav af sammenpressede småkrystaller, der bestråles med røntgenstråler, idet den er anbragt i centrum for en cylindrisk bøjet filmstrimmel, hvorpå interferensstriberne fotografæres (Debye-Scherrers metode).

røntgenogra'fi (røntgen + -grafi), d. s. røntgenfotografi.

røntgen'lo'g (røntgen + -log), læge, specialuddannet i røntgenundersøgelse og behandling af sygdomme.

røntgenolo'gi (røntgen r -logi), læren om røntgenstråler og specielt om den lægevidensk. anv. ved erkendelse og behandling af sygdomme.

røntgenosko'pi (røntgen + -skopi), røntgenundersøgelse af patient ved røntgen gennemlysning.

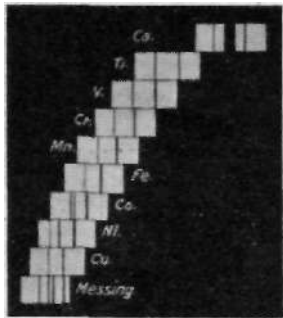
røntgenrør, beholder af glas- og metaldel, udpumpet til højvakuum 10⁻⁶ mm, hvori findes en glødekathode til frembringelse af elektroner og en anode af wolfram, forsynet med en køleanordning, r

fremstilles i forsk. typer: diagnostik-r til spændinger 60 000-100 000 volt og terapirør til spændinger indtil 250 000 volt. r til endnu højere spændinger (1000000 volt) kræver udpumpning under driften.

røntgenskærm, karton dækket af et lag zinksulfid, zinksilikat, cadmiumsulfid el. cadmiumwolfram. Udsættes kartonen for røntgenstråler, fremkaldes fluorescens af det kern. stof, og kartonen udsender et svagt glugrønt el. blåligt lys. Ved røntgengennemlysning indskydes patienten ml. røntgenrøret og, hvorpå man direkte iagttaget skygebilledet af den undersøgte region, r er på den ene side dækket af blyglas til beskyttelseforundersøgeren.

røntgenspektroskopi, undersøgelse af røntgenstrålernes bølgelængde og deres relation til atombygningen. r er baseret på en røntgenpektrograf, hvori røntgenstrålerne ved interferens i en krystal danner et spektrum på en fot. plade, på hvilken bølgelængderne kan udmåles. Man finder to slags røntgenspektrum: 1) det kontinuerede røntgenspektrum el. bremsstrålingen, som opstår ved elektronernes pludselige opbremsning i røntgenrørets anode, og hvis skarpe grænse mod korte bølgelængder er bestemt ved ligningen $A \cdot K = 12410$, hvor K er spændingen i volt på røntgenrøret og A er bølgelængden i Å. 2) liniespektret, bestående af få skarpe spektrallinier, det såkaldte karakteristiske røntgenspektrum, hvis bølgelængder afhænger af, hvilke grundstoffer anoden består af. Hvert grundstof har sit karakteristiske røntgenspektrum, hvis udseende

er omt. ens fra stof til stof, men hvis spektrallinier forskydes på regelmæssig måde mod kortere bølgelængder med voksende atomnummer (Moseleys lov). Der ved kan r tjene til bestemmelse af grundstoffernes atomnummer og føre til opdagelsen af nye grundstoffer (eks: hafnium). Det karakteristiske røntgenspektrum omfatter tre grupper af linier, den kortbølgede K-stråling og den mere langbølgede L- og M-stråling, hvis oprindelse forklares ved Bohrs teori for atombygningen ved elektronspiring ml. de inderste elektrongrupper i atomet.

røntgensterilisering, ophævelse af kønskirtlernes funktion ved røntgenbestråling p. gr. af det øg- og sædproducerende vævs store følsomhed overfor røntgenstråler, r anv. til standsnng af visse former af blødningsforstyrrelse hos kvinder og ved behandling af kræftudsåning (metastasering) i knoglerne.

røntgenstråler, elektromagnetiske bølger med bølgelængder 0,1 - 10 Å, som udsendes af stoffer, der rammes af hurtige elektroner, r opdagedes 1895 af W. K. Rontgen ved katodestrålers bombardement af glasvæggen i udladningsrøret. Nu anv. altid elektroner fra en glødekateod. som man lader ramme anoden i et særligt røntgenrør, idet de accelereres ved en spænding af størrelsesordenen 100 000 volt. r er usynlige, men påvirker en fot. plade og frembringer kraftig fluorescens hos forsk. stoffer samt ioniserer luft. r-s absorption i stof er omt. proportional med tredje potens af stoffets atomnummer, hvilket betinger r-s anv. til diagnostik, idet knoglerne, der bl. a. indeholder calcium, absorberer langt stærkere end vævet. Tillige er r-s absorption omt. proportional med tredje potens af bølge-

rs. Skat Rørdam. Valdemar Rørdam.

længden; man skelner ml. bløde r med bølgelængder 5-10 Å og hårde gennemtrængende r med bølgelængder ned til 0,1 Å; jo højere spænding der anv. på røntgenrøret, desto mere kortbølget bliver r. r-s natur blev først påvist i 1912 ved efterforslag af von Laue at anvende krystaller som gitter, hvorved r-s bølgelængder kunne bestemmes ved interferens, hvilken metode udvikledes til røntgenspektroskopi og røntgenkystallografi.

røntgenstråler, sekundære, stråler, der udsendes af stoffer ved bestråling med primære røntgenstråler, indeholder foruden den indstrålede bølgelængde tillige det karakteristiske røntgenspektrum for det bestrålede stof.

røntgenundersøgelse, medicinsk undersøgelsesmetode, der beror på røntgenstrålernes gennemtrængningsevne og forsk. absorption i organismens forsk. væv, størst i knogler, mindre i bløddel og mindst i luftholdigt væv, f. eks. lunger. Efter passagen gnm. det menneskelige legeme kan røntgenstrålerne dels opfanges på en fot. film (røntgenfotografi el. røntgenografi), dels på en røntgenskærm der lyser ved røntgenbestråling - røntgenoskopi. I begge tilf. fås et skygebillede af objektet. P. gr. af stadig forbedret teknik ved fremstilling af røntgenstrålerne, øget følsomhed af den fot. film, anv. af forstærkningsskærme, sekundærblande og af flydende jod- og bariumholdige kontraststoffer, indført i organismens hulheder, har r udviklet sig meget stærkt.

Ropke, Wilhelm (f. 1899), ty. nationaløkonom og sociolog; emigrerede 1933 til Istanbul, fra 1937 ved Institut Universitaire i Genève; talsmand foren ny. økonomisk liberalism. *Die Lehre von der Wirtschaft* (1937). *Die deutsche Frage* (1945; da. 1947).

rør, tekn., hulleegne, oftest m. cirkelformet tværsnit til ledninger for vædsker og luftarter samt til lette og stærke konstruktioner; de fremstilles af metal, glas, beton, ler m. m. r-fabrikation foregår ved presning, trækning, støbning, valsning, svejsning, lodning, falsning el. nitning. Støbejernrør og svejdede stålør anv. til ledninger for vand, gas og lavtryksdamp, støbejernrør også til afløbsør. Sømlose stålør anv. til ledninger til højere tryk og som konstruktionselement i lette konstruktioner. Kobberør anv. som smørør og højtryksør, messingør som kondensator- og olieklørrør. Blyør anv. til afløb for syreholdigt vand, tinførede blyør til vandledninger, rør af zinkplade til nedløbsør, lerrør til drænrør, glaserede rør til afløbsør, asbestcement-, cement- og betonør til vand- og afløbsledninger. Glasør anv. til vandstandsør, i apparater m. m.

rørblad, mus., lille, elastisk blad af spanskør, plastic, el. lign., der indsættes som (del af) mundstykke ved visse træblæseinstrumenter, f. eks. klarinet.

rørbrønde, udført af glaseret ler el. beton, anv. til optagelse af overfladeafløbs-====, vand, r danner samtidigt vandlås.

Rørbye, Martinus (1803-48), da. maler; elev af Eckersberg; portrætter, sydlandske og da. landskabs- og genrebilleder.

Rørdal, da. fabriks- 'HUUJ.— by, 4 km NØ f. Ål-Rørbrønd.

borg; 349 indb. (1945). Ålborg Portland-Cement-Fabrik med verdens længste roteroven (163 m). Havn. flyveplads.

Rørdam, Holger Frederik (1830-1913), da. præst (fra 1883 i Lyngby), kirkehistoriker, siden 1857 hovedmedarbejder ved og udgiver af »Kirkehist. Samlinger«. Har publiceret en mængde kilder og skrevet meget ansete kirke- og skøihist. arbejder.

Rørdam, Peter (1806-83), da. præst (fra 1855 i Lyngby), grundtvigianer, fremragende prædikant og folkelig taler.

Rørdam, TAomas Skat (1832-1909), da. teolog og biskop. Holmens provst 1886, Sjællands biskop 1895, fremragende prædikant. Hovedværk: overs. af N. T. med kommentar (1887-92). R stod på grundtvigianernes højre fløj. (Portræt).

Rørdam, Valdemar (1872-1946), da. forfatter. Af hans store lyriske produktion, indledet 1895, udkom et udvalg 1918, et andet (mindre) 1940. Her såvel som i versromanerne *Gudrun Dyre* (1902) og *Jens Hvas til Ulzburg* (1922-23) samt i versdramet *Buddha* (1925) fremragende tekniker. Denne vor mest patriotiske digter skrev under besættelsen et hyldedig til Hitler og luftede en vis antisemitisme. (Portræt).

Rørdrum (værl. lydefterlignende ord) (*Bo'taurus stellaris*), rødbrun, mørkeplet-

tet hejrefugl, blød fjerdragt, natdyr. Ruger i tætte røskove. S- og Ml.-Eur., hist. og her i Danm. Trækfugl el. strejfugl.

rørføjte, orgelstemme med en meget overtonerig (terts), fløjteagtig og klar tone.

rørformstykke d. s. s. tittings.

rørgevind, gevind især anv. ved rørbearbejde. r benævnes ved den indvendige rørdiameter i eng. tommer.

rørgopler, d. s. s. blæregopler.

rørgræs (*Bal'dingera arundinacea*), topgræs, der vokser ved bredden af åer og søer i Danm. En varietet er båndgræs.

rørhat (*Bo'tetus*), slægt af pørsvampe, midtstillet stok og kredrund hat, hvis underside er beklædt med lodrette, støttede rør, inden i hvilke sporerne dannes. Vokser næsten udelukkende på jord i skove og parker. I Danm. ca. 30 arter, af hvilke den mest kendte er spiselig r (*B. edulis*) el. Karl Johanssvamp, der er meget velsmagende og er alm. i høje, åbne bøgskove. Et par arter r er giftige, f. eks. galde r (*B. felluus*) og den sjældne satans r (*Æ. satanas*). (Ill. se farvetavle Svampe).

rørhinde (*Enlero'morpha*), slægt af grøn-alger med rørføret løv; et par arter findes alm. ved vore kyster på sten, badebroer o. l.

rørhval, andet navn på finhvalen.

rørhvene (*Calama'grostis*), topgræsser, der kan ligne tagrør. 4 arter i Danm.

rørhøg (*Circus aeruginosus*), brunlig kørhøg, lyst hoved. Reden i røskove. Eur., Middelhavs-landene; temmelig alm. i Danm. Trækfugl.

rørhøns (*Gall'inula*), vandhøns, næbbets hornlåg forlænet op over panden som en farvet blis. I Danm. grønbenede r.

røringssjækkel el. røring, søv., sjæklen, der forbinder ankerkæde og anker.

rørknogler, betegn. for lemmernes lange, hule og rørformede knogler, der er marylfulde.

rørmejer, d. s. s. papegøjemejer.

rør-muffekobling el. union, kobling, anv. til samling af metalrør, der let skal kunne adskilles igen.

rørmunde (*Sole'nichthyes*), orden af ben-

fisk. Munden i spidsen af en rørførm forlængelse. Hertil fløtefisk, nålefisk, pipefisk og snepefisk.

rørmølle, formalingsapparat, der ligner en kuglemølle, men er længere og mæler til større finhed.

rørorme, fællesbetegn. for forsk. havbrøsterme, der danner sig rør af dynd, sandkorn, kalk o. l. Rørene kan enten ligge frit på havbunden el. være fæstet til sten, skaller, tang o. l.

Røros ['ro:ro:s], no. industribygd, Sør-Trøndelag, 2600 indb. (1946). Kobberværk (grl. omkr. 1644).

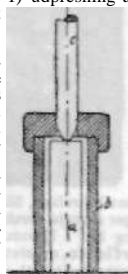
Rørosbanen, 382 km l. no. jernbane, fra Hamar forbi Røros til Støren (Dovrebanen).

Røros kobberværk, no. bjergværk, grl. ca. 1644. Malmen er svovlsk med kobberkis (2/2-5% kobber) og magnetis. Brydes i fl. gruber (Storvarts Grube, Muggruben, Kongens Grube, Christianus SixtusGrube o. a.). Ved hver større grube findes opberedningsanlæt. Udsmeltningen sker i Røros Nu minimal produktion.

rørovn, ovn, hvori opvarmningen sker v. hj. af vand-el. dampfyldte højtryksstølrør, hvis ene ende rager ind i ovnrummet og den anden i fyrrummet, der v. murværk er adskilt fra ovnrummet, r anv. som bageovne.

rørpost, et rørsystem, hvor igennem man ved hjælp af trykluft el. sugning befører hylstre med breve el. telegrammer enten indenfor en bygning el. over længere distancer (f. eks. anv. i Paris).

rørpressning foregår ved 1) udpressning af plastisk masse gnm. et mundstykke; 2) Ehi hardts metode (fig.) hvorved stemplet c drives ned i den glødende stålblok a, som bringes til at udfylde matricen b; 3) oppressing af en kold el. glødende metalrondel til en høj krukke; 4) strækning og indsnævring af varme emner fra 2) og 3), der på en dorn presses gnm. stadig snævrere trækuller.

rørprøvning, Metalrør prøves for styrke og tæthed ved vand-el. lufttryk, for trækstyrke samt for sejghed ved bøjning, fladtrykning, uvidelse, indsnævring og bertling; ler- og betonrør prøves for slidfasthed, porøsitet og tæthed; asbestcementerør for styrke og tæthed.

rørpuds, puds anbragt på en flade, belslæt med rørvæv.

rørsangere (*Acrocephalus*), sangfugle. Fladt næb, afrundet hale. Ruger i rør-

skove o. l. Hertil alm. r (*A. scirpaceus*) m. rustbrun overside, samt drossel-r, kær-sanger og sivsanger. Trækfugle.

rørsænder, radiosænder med elektronrør.

rørskæper, værktøj m. skærehjul til over-skæring af rør.

rør-spidskobling (eng. cap-and-lining), kobling til samling af metalrør, ligger inden i de rør, der skal samles, mens rørmuffekoblingen sidder udenpå.

rør spindere, edderkopper, der foruden et net spinder et rør til bolig.

rørspurv (*Emberiza schoeniclus*), brunlig, sorthovedet værling, Ruger i rør og siv. Alm. i Danmark. Oftest trækfugl.

rørstemmer, i orglet en gruppe stemmer, hvor tonen frembringes af en metal tunge, der sættes i svingninger af luftstrømmen.

Rørstrand [-nd] sv. fajnec- og porcelænsfabrik, grl. 1726 i Sthlm., siden 1925-26 i Göteborg, tilvirkede først »delftisk porcelæn», efterlignede senere Wedgwoods Queens Ware. R fabrikerer nu al slags keramik og adskillige kunstsager.

rørstøbning kan ske ml. en ydre og en indre, oftest stående form el. ved centrifugalstøbning.

rørsukker el. *sakkarose* er et kulhydrat (disakkarid), *C⁶H¹²O⁶*, alm. betegnet som sukker. Findes i mange planter, væsentligst sukkerrør (deraf betegn.) og sukkerroer. Hydrolyseres af syrer og visse enzymer til glukose og fruktose. (Jfr. sukker).

rørtang, tang m. savtaktede kæber el. en kæde til at spænde på rør; anv. ved ind- og udskruining.

rørtrækning v. fremstilling af metalrør foregår varmt v. svejsede jernrør, koldt v. strækning, justering og glatning af i øvrigt færdige rør.

rørugler (*No'nagria*), natsommerfugle af uglernes fam. Larverne i græssængler og rør.

'Rørup, *Viggo* (f. 1903), da. maler; medl. af »Corner«. Landskaber, portrætter m. m.

rørvægtel (*Por'zana por'zana*), lille, olivenbrun, hvidplettet vandhøne. Hist og her i Danmark. Trækfugl.

rørvalnsning anv. v. fremstilling af metalrør. 1) Jernrør lapsvejses (stykkerne overlapper hinanden noget) ved glødende at valse over en dorn. 2) Stål-, kobber- og bronzerør kan ud vales af en glødende blok v. Mannesmann-valnsning. 3) Korte, tykke røremner strækkes og indsnævres v. varmvalnsning inden afsluttende trækning.

'Rørvig, da. havneby og badested, 6 km NØ f. Nykøbing S, 518 indb. (1945). Færgeløb med Hundested. Isøre Ting lå rimeligvis her.

rørværk, orglets tungepiber (også kaldet rørstemmer).

rørværling, d. s. s. rørspurv.

røse, 1) gravhøj opført af sammendyngede sten. Alm. på Bornh. og i Sv.-No., hovedsagelig fra bronze- og jernalder. 2) stendynge under vandet; alm. i da. farvande.

'Roseler-dæk (navnet efter opfinderen, den ty. arkitekt A. R.), jernbetondæk med indstøbte R hulsten. Disse er teglsten med 25 X 25 cm grundflade og varierende højde.

'Røskener (ty. *Reischen* lille rose), typografisk ornamenteringsmateriale.

Røsnæs el. *Refsnæs*, 15 km l. halvø på Sjællands vestkyst ml. Sejerø Bugt og Kalundborg Fjord. Kysthospital.

røst (nty. *riist* egl: hvilested) søv., svære vandrette planker udenbords på seilskibe til befæstelse af barduner og vant.

Ro-stenen, sv. runesten med urnord. indskrift fundet 1919 på gården Ro's marker i Bohuslän.

Roster i radio, sv. ugeblad, Radiotjänsts organ, grl. 1934.

Røsvatn ['ro:s-], No.s tredjestørste sø, 191 km², i Nordland 0 f. Mosjøen.

røveri, if. straffeloven af 1930: 1) fratagelse el. aftvingelse af fremmed rørlig ting, 2) bringe en stjålet ting i sikkerhed, 3) tvinge nogen til en handling el. undladelse, der medfører formuetab for den tvungne el. nogen, for hvem denne handler. I alle tre tilf. skal der foreligge anv. af vold el. trusel om øjeblikkelig anv. af sådan, og handlingen skal begås for at skaffe sig el. andre uberettiget vinding. Straffen er fængsel fra 6 måneder til 10 år (ved særlig farligt r 16 år).

Røverne (ty. *Die Räuber*), drama af Schiller (1781); grundlag for 2) opera af Verdi »I Masnadieri« (1847) og 3) operette af Offenbach, »Les Brigands« (1869).

røversynoden kaldes en i Efesos afholdt synode (449), hvor striden ml. nestorianere og monofysitter var så heftig, at det kom til slagsmål, drab o. l.

rå, hun af rådyr.

rå, flertal *raer, søv.*, rundholt, der ophænges vandret på mast el. stang og bærer et firkantet sejl: ræsejl.

råbalance, uddrag af hovedbogen indeholdende de enkelte hovedbogstøit samt summerne af de beløb, som er debiteret og krediteret på hver af disse. Til r hører evt. en saldobalance, der angiver saldoen på hver enkelt konto.

RåbjergMile, 41 m h. mile, 14 km SV f.

Skagen. R er i stadig bevægelse (ca. 8 m årlig mod 0). Fredet. (111. sp. 3907).

råbuk, han af rådyr.

råbånd, søv., bændsæl, hvormed et ræsejl er nøjet til sin rå.

råbåndsknob, søv., den mest anvendte knude.

råd, i off. administration oftest en kolle-gial forsamling, der med bistand af et direktorat el. sekretariat udøver visse adm. beføjelser (f. eks. Priskontrol).

Råbåndsknob.

Raada'l fro-], *Erik* (1905-41), da. maler; medl. af »Corner»; landskabs- og bybill. fra Midt-Jyll.

Rådgivende Ingeniører, Foreningen af, (fork. FRI), stiftet 1904, sammenslutning inden for Da. Ingeniørforening. Som medlemmer optages civilingeniører med mindst 5 års praksis, mindst 2 år som rådgivende ingeniør.

rådhus, en bys kommunale administrationsbyggn., der tillige kan indeholde kontor for politi og dommer (råd- og domhus).

rådhusrätt, i Sverige underret i købstad m. egen jurisdiktion.

rådhusving (*Parthenocissus tricuspidata*), en art vildvin.

rådighed, stillet til, er en tjenestemand (især officer), der er opført med at være i aktiv tjeneste uden at være afskediget el. sat på ventepenge.

rådmænd, siden middelalderen betegn. for et medl. af byrådet i en da. købstad. Opr. fandtes i reglen 12 r i hver købstad, senere sank antallet bet., og under enevældningen fandtes der i mange byer ingen r, i de øvr. kun 2. I de senere år er r genoptaget som betegnelse for medl. af den magistrat, byrådet kan vælge ml. sine medl.

rådnekamtner, del af emscherbrønd.

rådnætank, del af spildevandrensingsanlæg, r-s funktion er d. s. s. rådnekammerets i en emscherbrønd.

rådplanter, planter, der lever på rådnende, organiske stoffer, d. s. s. saprofytter.

rådsherre, ty. *ratherr* frats-], kaldtes rådmændene i Tyskl.

rådkimmelsvampe kaldes alle til fam. *Mucoraceae* hørende svampe; hertil bl. a. almindelig mug (*Mucor mucedo*), der findes på alle mulige, henrådnende stoffer.

rådspensionær, i 16. og 17. årh. titel for statssekretær, der ledede provinsen Hollands stænderforsamling og således p. gr. af Hollands overgalt i nederl. republik, blev Nederl.s egl. førsteminister.

rådsrepublik, anden betegn. for sovjetrepublik.

rådstol, *talerens stol*, den *gyldne stol* el. *skæbnestolen*, i nord. rel. kult det kultiske forsæde, hvorfra proklamationer og recitationer fandt sted.

rådstue, gi. betegn. for råd- og domhus.

rådstueplakat, en af magistraten i Kbh. udstedt bekendtgørelse.

rådstueret, 1) den siden middelalderen i de da. købstæder bestående domstol, som bekendtes af byrådet. Ophævedes 1805. 2) *rådstu(yu)rätt*, alm: *rådhusrätt*, sv. underret i byerne.

Rådvald ['rã:õ-], forstadsbebyggelse til Kbh. ved Mølleåen. Knivfabrik, grl. 1767.

rådyr (*Capreolus capreolus*), lille hjort. Hansens gevir opadrettet, som regel tregrenet. Sommerdragten brunrød, vinterdragten grålig. Lammene (1-2) fødes i maj. Alm. i Danmark.

Raae [rã], *Ellen* (f. 1885), da. forfatterinde. Debuterede 1938 med romanen *Den Anden Kind*, der ligestom fl. fig., bl. a. *De Guldne Drømmere* (1944), rummer besk livserfaring og kultiveret stilkunst.

Rålam.

Råbjarg Mile.

råfosfat, betegn. for de til fremstilling af superfosfat tjenende udgangsmaterialer; hovedbestanddelen er trikalciumfosfat, Ca₃(PO₄)₂. Apatit anv. dog også som r. r. fås især fra Nordafrika og det sydøstl. USA.

råge (*Corvus fru'gilegus*), kragearter, forholdsvis langnæbbet ravnefugl. Metal-skindene blåsot, partiet om næbroden nøgent. Yngler kolonivis i småkove, knyttet til dyrket jord. Overvejende træflugt. Lever dels af insekter, dels af korn. Ånses som følge heraf for skadelig, og r-kolonier kan bekæmpes i henh. t. særlig lov af 4. 4. 1928.

Råge'leje, badested ml. Gilleleje og Tisvildeleje, Nordsjæll.

råglas, egl. de rå spejlglassplader inden slibning og polering. Alm: tykt, støbt glas, poleret på den ene side, medens den anden side har en ujævn, alm. dog regelmæssigt bølget overflade. Anv. til glastale m. m.

rågummi, opr. den rå kautsjuk, der fås af latex ved koagulation, vaskning, valsning og tørring, som tynde plader (se gummi). Hvad i dagl. tale benævnes ved r, kan være råkautsjuk, men er hyppigt et forarbejdet (vulkaniseret) produkt med ringe svovlindhold, til skosåler m. v.

Rågø, da. ø. N f. Lolland; 0,8 km²; 21 indb. (1945).

Rågø Sund, farvandet ml. Lolland og Rågø.

råjern, det i højvæde fremstillede urene jern, som for hovedpartens vedk. via r-blandere går til stålframstilling, medens resten udstøbes i sandforme som

barrer (pigjern) el. i jernforme (kokiller) og anv. til fremstilling af støbejern. Man skelner efter brudfladernes mørkere el. lysere farve ml. gråt r, hvis høje siliciumindh., 2-3%, fremmer grafitdannelsen; er vigtigst til stål- og støbejernsframstilling (støbe-r indeholder 1,8-3,7% kulstof, 1,8-2,5% silicium, indtil ca. 0,5% mangan, højest 0,05% svovl og indtil 1% fosfor); hvidt r, der indeholder kulstof i form af korbider, anv. til tempergods og støbning af hårde emner, f. eks. valser; blandet r indtager en mellemstilling ml. de to første. Efter framstillingsprocessen skelner man ml.: koks-r, trækuls-r, elektro-r; de to sidste er de fineste r-sorter.

råjernsblander, stor, varmeisoleret beholder, der kan rumme 500-3000 tråjern, og hvori de forsk. tapninger fra højovnen samles, for at blandingen kan blive ensartet og ved tilsat mangan afsvolet for det under højovnsprocessen optagne svovl.

råkost, ukogt føde, hovedsagelig bestående af grøntsager og frugt, evt. tillige mælk og fløde. Da mange vitaminer ødelægges el. s. m. nogle af saltene går over i kogevandet, danner r et værdifuldt supplement, til kosten.

råmælk, colostrum, kaldes mælken de første dage efter fødslen hos dyr og mennesker, r indeholder mere æggehvidestof og fl. salte, men mindre sukker end alm. mælk.

Rane ålv, 160 km l. sv. elv, fra R. trask i Lappland til Bottniska viken, N f. Luleå.

rånok, søv., enden af en rå.

Rånåsfoss [rå:nå:sfås:], no. vandkraftstation i Glomma overfor Øyeren (60 000 kW).

råolie, d. s. s. rå jordolie.

råoliemotor, forbrændingsmotor, i alm. enkeltvirkende totaktmotor, der drives m. råolie, som indsprøjtes og tændes i et glødehoved i toppen af cylinderen. Billig i drift.

råprotein [-te-i:n:], samtlige kvælstofholdige forbindelser i et fodermiddel; r bestemmes efter Kjeldahls metode, r deles i renprotein og amider el. amidstof.

Raaschou [roskDu:], *Peter Esch* (f. 1883), da. kemiker, prof. i tekn. kemi v. Danm.

tekn. Højskole (1913). Unders. vedr. ammoniaksyntesen, vaskemidler, Færokul, kaseinuld, viskosimetri (R-s viskosimeter) m. m. Forelæsn. udgivet 1949.

råsejl, søv., firkantede sejl anbragt ml. to ræer. (111. se tavle Sejlskibstyper).

Raasløff [ras-], *Harald* (1810-93), da. politiker. Broder til W. R. Jurist, embedsmand i Sønderjylland efter 1851; 1854-56 min. for Slesvig, 1860-61 min. for Holsten; angreb da. sprogpolitik i her-tugdømmerne, gik ind for tolerant helstatspolitik, skarp konflikt m. Hall.

Raasløff, Waldemar (1815-83), da. politiker; officer. Broder til H. R. Ingeniør i USA efter 1851, 1857 da. Chargé d'affaires, 1859-66 gesandt s. st. 1866-70 krigsmin. under Frijs, gennemførte hær-lov 1867, gik af efter forgæves forsøg på at sælge da.-vestind. øer.

Raasted [ro-], *Niels Otto* (f. 1888), da. komponist til orgelværker, kirkelig musik m. v. 1924 domorganist i Kbh.

råstoffer kaldes de i naturen forekommende org. og uorg. stoffer, der danner udgangsmaterialer for den kem. forædlingsindustri. Dog kan også affaldsprodukter fra land- og skovbrug og fra industrien betegnes som r.

råsukker, uraffineret sukker. I sukkerfabrikationen betegnes med r I det produkt af sukkerkrystaller, der fås ved centrifugering af den såk. fyldmasse (den vakuuminddampede tyksaft), sukkerindhold 95-97%. Den afcentrifugerede sirup underkastes yderligere vakuuminddampning og centrifugering, hvorved den skilles i r II med 74-7,6% sukkerindhold og melsæse.

Råsunda [rå:sunda], nordvestl. villa-kvarter i Stockholms forstads Solna; filmateljører, spor vogns værksteder, fodboldstadion.

Rå vad, tidl. stavemåde for Råd vad.

Råvad, Alfred (1848-1933), da. arkitekt og forfatter, i USA 1890-1914. Opførte i Kbh. *Martinskirken*, fl. beboelseshuse, udarbejdede 1909 *byplan for de i Kbh. indlemmede distrikter* og udg. bl. a. *Borgmesterbogen* (1929) om byplanstudier.

råvægt el. *bruttovægt*, en barres el. mønts hele vægt modsat finvægten.

S

S, s. 19. bogstav i det da. alfabet; rom. variant af gr. i' (sigma).

S, kern. tegn for svovl.

S, automobilkenningsmærke for Sverige og for Tisted amt.

S, fork. f. syd.

S, fork. f. S.aint, San, Sankt, Santa, Santo, s. mus., fork. f. segno.

s, på recepter fork. for signetur = skal påtegnes.

s (s med cédille) er i moderne tyrk. og rumænsk retskr. tegn for [i], dannet som sidestykke til det fr. c.

\$. tegn f. dollar.

s.a., fork. f. société anonyme.

SA (fork. f. ty. *Sturm-Abteilung* stormafdeling), nationalsoc. væbnet korps, uniformeret m. brun skjorte, rødt armbind m. hagekors, sorte knæbenklæder. Stiftet 1922, opr. for at standse indsigelser og obstruktion ved agitationsmøder; tog livlig del i gadekampene. Da dele af S 1934 ønskede at gennemføre partiets løfter om social revolution, blev Rohm og hans nærmeste ryddet af vejen 30. 6.-1. 7. 1934.

S.a. kern. tegn for samarium; alm. dog Sm. s.a., fork. f. sine anno

Saadia ben Josef [sa-a'dja] (892-942), forstander for den jød. højskole i Sura i

Babylon, bet. bibelforsker og religionsfilosof.

Sa'ad-partiet (*Sa'adi-iVafd*), ægyptisk nationalistparti, udskilt jan. 1938 fra Wafd; ledet afMaherogNokrashy Pasha, tog navn efter Wafd-partiets opr. leder Sa'ad Zaghlul Pasha. Ved magten okt. 1944-febr. 1946 og fra dec. 1946 (koalition m. de liberale). Krævede Ægypten rømmet af eng. tropper og Sudan til Ægypten.

Saalburg [z'flilburk], rom. kasteel i Tysk!., NNV f. Frankfurt am Main. Bygget i slutn. af l. årh. udvidet af Hadrian. Udgravet 1897-1907.

Saale [zatla], to ty.floder; 1) Fra n kische [**frævkiSa-*] S. 112 km l. biflod til Main; 2) 427 km l. biflod til Elben; udspringer på Fichtelgebirge, løber gnm. byerne Jena, Merseburg og Halle.

Saane [z'a:ns], fr. *Sarine*, 129 km l. biflod til Aare, fra Berner Alperne til Aare neden for Bern.

Saanen [z«:n3n], by ved Saane i Berner Oberland, Schw.; ca. 5000 indb. Fabrikation af S-ost, en fuldfedd, hård gedeost.

saanenged [z'a:-], hornløs ty. gederace, der p. gr. af sin gode mælkeydelse har vundet stor udbredelse, s har i Danm. tidtels fortrængt den da. landrace.

Saar [za:r], fr. *Sarre*, 246 km l. fr.-ty. flod, fra Vogeserne gnm. Saarbrücken til Mosel.

Saarbrücken [za:r'brykan], fr. *Sarrebruck* [sar'bryk], hovedstad i Saarland; 133 000 indb. (1939). Centrum for et stori kulmine- og jernindustriområde; framstilling af glas og kemikalier.

Saarburg [z'a:rburk], ty. form f. *Sarrebourg*.

Saar em aa [sa:ræmu:J], sv. *Osel*, estisk ø, den største af øerne i Østersøen V f. Estl.; 2710 km²; ca. 70 000 indb., der driver landbrug og fiskeri. - Valdemar Sejr anlagde 1206 en borg på øen. 1227 under ty. ridderriden og erkebispes af Riga. Ved ordenens sammenbrud fik prins Magnus af Danm. 1559 magt over en del af øen, held under Danm. 1570-1645; derpå sv. Åfstæet til Rusl. 1721; 1917 besat af tyskerne; 1919 estisk. Sovj. støttepunkter 1939; tyske besættelse september 1941-nov. 1944.

Saarinen [sa:-], *Eliel* (f. 1873), fi. arkitekt. Byplanlægger. Arbejdede sig fra hist. frem til sægliche former, der dannede skole i Fini, og Årner, hvor S nedsatte sig 1923. Hovedværker: *banegården i Helsinki* og *byplaner for Chicago og Detroit* (1923-24).

riebeckit [ri'bæk'it] (efter den ty. mineralog *E. Riebeck*), mørkeblå monoklin amfibol, metasilikat af Na og Fe. Forekommer i alkaliske eruptiver.

Riefenstahl [ri'fɛnstahl], *Leni* (f. 1908), ty. filminstruktør. Deb. som filmskuespillerinde 1929. Under Hitler Det Tredie Riges of. filminstruktør. »Triumph des Willens« (1934) om den første partidag i Nürnberg. Skabte med Olympiadefilmen (1936-37) et fremragende dokumentarisk værk.

Riehl [ri:il], *Alois* (1844-1924), ty. filosof. Nykantianer. Hovedværk: *Der philosophische Kritizismus* (1876-87).

Riemann [ri:-], *Bernhard* (1836-66), ty. matematiker, prof. i Göttingen, har beriget mat. med banebrydende tanker, bl. a. inden for funktionsteori. Den af ham grundlagte flerdimensionale differentialgeometri har muliggjort opstillingen af den generelle relativitetsteori.

Riemann, Hugo (1849-1919), ty. musikvidenskabsmand. 1901 prof. i Leipzig. Har med sine mange forskelligartede værker, bl. a. *Musiklexicon* (1882), *Handbuch der Musikgeschichte* 1-5 (1901-13) og *Grosse Kompositionslehre* 1-3 (1902-13) haft overordentlig stor bet.

'Riemenschneider [-jnai-], *Ti/man* (ca. 1460-1531), ty. billedhugger, virksom i Würzburg. Repr. for høj-gotikken, har udført såndstøvsfig. til *Mariakapellet i Würzburg*, kejser *Henrik 2.s* og *dronning Kunigundes gravmæle* i domkirken i Bamberg og *Mariaaltret i Creglingen* (Wiirtemberg). (Tit. se Højalter).

Ri'enzi [-tsi]. *Cola di* (1313-54), rejste 1347 oprør mod baronerne i Rom og lod sig udbræbe til tribun, styrtet 1348 p. gr. af hårde skatter, myrdet da han 2. gang søgte at få magten. Hovedperson i Bulgvers roman og Wagners opera.

Riepenhausen [r'rkphanhauzan], *Johannes* (1788-1860), ty. maler. Arbejdede i Rom s. m. broderen *Franz* (1786-1831). Tilknytt. t. nazarenerne kunst.

Riesa [ri:za:j], ty. by i Sachsen; 30 000 indb. (1939). Møllierier.

Riesener [ri:za:j, ri'znæ:r], *Jean Henry* (1734-1806), ty.-fr. møbel- og bronzekunstner, støbte bronzebælg og lavede pragtmøbler til det fr. hof, først i rokokko og senere i Louis-seize-stil.

Rieseengebirge [r'rkzanga'birgs], po. *Gory Olbrzymie* [guri ol'brzimjæ], cech. *Krkonoše* [krkonøjæ], den højeste del af Sudeterne, omfatter to kæder ml. hvilke Elben udspringer; består af granit, gnejs o. l. Højeste punkt er Schneekoppe (1603 m). R er dækket af løvsok til 500 m; derover af nålesok til 1300 m. Den øverste del ligger i tundraområdet.

Rieti [ri'æti], i tal. by i Lazio, 70 km NØ for Rom; 35 000 indb. (1936). Handel med korn, vin og olivenolie.

Rietschel [ri:tsel], *Ernst* (1804-61), ty. billedhugger. Har udført en *statue af Lessing* (Braunschweig), *doppelstatue af Goethe og Schiller* (Weimar), *Luther-monumentet* i Worms og i Dresden, hvor der findes et R-museum.

Rifbjerg, *Sofie* (f. 1886), da. pædagog og psykolog. Leder af Skolepsyk. Kontor i Kbh. 1938-5, derefter insp. for hjælpe-skolevæsenet i Kbh. 1928-47 leder af kursus for småbørnspædagoger. R er den betydeligste repr. for »den frie skole«. *Udviklingshemmede Børn* (1935) og *Børnens Kår i Storbyen* (1947).

Rifbjergene (arab. *Er-Rif*), den nordvestligste kæde af Atlasbjergene, 0 for Gibraltar-strædet. Højeste punkt 2500 m. Beboet af rifkabyler.

riffel, gevær forsynet med riffelgange, mods. glatløbet gevær.

riffelbænk, maskine til rifling af våben.

riffelhammer, hammer m. riffel bane, til behugning af granit.

riffelplader, gulvplader af blødt stål med indvalset, riffel mønster i den ene flade.

riffelsyndikatet, gængs betegn. for Industrisyndikat, Dansk.

'rifkabyler (af *Ævi*-bjergene), berbisk stamme i sp. Marokko, der i 19. årh. sejt bekæmpede fr. tropper, lagdes v. delings traktat 1912 under Spån., men besejrede 1921 under Abd-el-Krim sp.

hær og underkuedes først 1926 under kamp m. Frankr.

Rift Valley System [rift 'våli 'sistam], eng. samlingsnavn for de dybe, til dels søfyldte, bruddale, der gennemkærer 0-Afr. med nord-sydlig hovedretning.

rig (eng. *rig* takle), søv., d. s. s. rejsning.
'Riga, lett. *Riga* [ri'ga], hovedstad i Letland, ved den sydl. ende af Riga-bugten ved V-Dvina's munding; 393 000 indb. (1939). Mange gi. bygninger. Kulturcentrum for Letland. Handels- og havneby med forsk. industri; eksport af tømmer og fødevarer. Jerbaner, bl. a. til Moskva. Vigtig havneby, fordi havnen kan holdes åben næsten hele vinteren. -1201 anlagde biskop Albert kirke i R. R opstod som handelsby i 13. årh.; hansestad; omstridt ml. erkebispnen af R og ty. ridderorden; ty.-pneget, 1581 under Polen, 1621 erobret af Gustav Adolf; 1710 kapitulerede sv. besætning til Peter d. Store. Russ. til 1917, da erobr. af tyskerne. 1919 lett. hovedstad. 1920 fred i R ml. Sovj. og Letl., 1921 ml. Sovj. og Polen. Besat af sovj. tropper juni 1940. 1. 7. 1941-13. 10. 1944 under ty. besættelse.

Rigaud [ri'go], *Hyacinthe* (1659-1743), fr. maler. Tidens førende portrætmaler, påvirket af van Dyck. Har malet fl. portrætter af Ludvig 14. og et dobbeltportræt af *Lebrun og Mignard* (repr. på kunstmus. Kbh. og Fr.borg.).

rigaudon [ri'go'da] (if. traditionen efter ophavsmanden, *Rigaud*), gi. provencalsk dans.

'Rigel varab. *ridjil* fod, stjernen /3 i stjernebilledet Orion.

'ri'gel (ty. *Riegel* tværstang), 1) vandret bjælke ml. vægstolperne i bindingsværk; 2) i en lås det forskydkelige metalstykke, der føres ind i slutbakkets udskæring og derved bevirker aflåsningen.

rigens acht [akt] (ty. *Acht* fredløshed), fredløshed inden for Det Ty.-Rom. Rige. Anv. som straf siden middelalderen.

rigens ret, 1) for 1837 den for hele riget gæld. ret, mods. den ret, som kun gjaldt for et enkelt land (f. eks. Sjælland el. Jylland); 2) i endnu bevaret privat optegnelse af retsregler fra 15.-16. årh.

rigets bedste mænd, Danm.s verdslige og gejstlige stormænd i middelalderen, som samlede, dels på Danehoffet, dels udenfor dette og i tidens løb fortrængte Danehoffet.

rigge (eng. *rig* takle), opsætte skibs rejsning el. rigning; foretages på skibsværfter af faglærte riggere.

Right Honourable [rait 'ånarebl] (eng. høj velbåren), titel for earls, viscounts, barons og medl. af Privy Council.

'Rigi, bjergparti N for Vierwaldstättersee, Schweiz. Højeste punkt R Kulm (1798 m). Ofte besøgt af turister.

'Rigi-banerne, to schweiziske tandhjulsbaner, anlagt 1870-75, som fører til Rigi Kulm (1749 m o. h.) henh. fra Vierwaldstättersee (6,85 km l) og Zuger See (8,7 km l), samt den 6,75 km lange adhæsiionsbane, som forbinde de forsk. bjergtoppe i Rigigruppen.

rigidi'te't (lat. *rigidus* stiv), stivhed, ubøjelighed, strenghed; *med.*, øget muskelspænding, navnlig ved visse hjernesygdomme.

rig(ning) (eng. *rig* takle), søv., d. s. s. rejsning.

Rigo'letto (ital., egl: kædedans), opera af G. Verdi, efter V. Hugos skuespil »Le roi s'amuse«. (Venezia 1851, Kbh. 1879).

ri'go'risme (lat. *rigor* stivhed), strenghed, ubøjelighed; rigo'ristisk, streng, hård.

'rigor mortis (lat.), dødsstivhed.

rigsadvokat, i Danm. den øverste offentl. anklager, der dels rejser påtale i visse sager, dels udfører straffesager, der påankes til Højesteret. Til hans bistand er ansat en særl. statsadvokat (statsadv. v. Højesteret).

rigsakten 1815, no.-sv. fælleslov, der fastlagde unionen.

rigsarkivar, øverste leder af den da. stats arkivvæsen.

Rigsarkivet, institution, hvor den da. stats arkiver opbevares; rummer desuden kongehusets arkiv og en række privat-

arkiver. Centraladmin.s arkiver gav tilbage til middelalderen; statens hovedarkiv kom 1582 til Kbh., under enevældens »geheimarkivet«; i 1880'erne, især v. lov af 1889, organiseret under navnet Rmed hovedarkiv på Slotsholmenogefth. oprettede landsarkiver (Viborg, Kbh., siden tillige Odense, Åbenrå).

rigsbankdaler, ældre da. møntenhed, indført 1813. Alle i omløb værende penge skulle erstattes med rigsbankens sedler, og 6 rigsdaler kurant ombyttedes med en r; denne inddeltes i 6 mark à 16 rigsbankskilling. Danm.s hovedmønt (fra 1854 under navnet rigsdaler) til kronemøntens indførelse 1875.

Rigsbanken, da. statsbank, grl. 1813, trådte i stedet for alle eksisterende pengeinstitutter. Dens grundfond bestod af de såk. bankhæftelser. 1818 overtoges R af Nationalbanken.

Rigsbefuldægtede i Danmark, **Den tyske** (ty. *Der Bevollmæchtigte des Reiches in Danemark*). Tyskls. repræsentant under besættelsen 1940-45, indtil krisen okt. 1942 gesandt v. Renthe Fink, udn. t. R. 24.4. 1940; fra nov. 1942 Werner Best.

rigsbibliotekar, da. embede, oprettet 1943; omfatter (1949) ledelsen af Det Kgl. Bibi. og Kbh.s Univ.-bibl. Første r Svend Dahl.

rigsdag, i adskillige lande betegn. for en forsamling, der repræsenterer hele riget, således i Det Ty.-Rom. Rige fra 1495. Ved Det Ty.-Rom. Riges opløsning 1806 bortfaldt også r, men genopstod 1866 i Det Nordty. Forbund og overgik herfra 1871 til det nye Ty. Rige. - I Danm. betegnes stænderforsamlingen 1536 undertiden som en r; fra 1849 har r været betegn. for kongerigets folkerrepræsentation. Nærmere se grundlovens paragraffer 29-66.

rigsdagsbrand, tyske, ødelagde 27. 2. 1933 rigsdagsbyggn. i Berlin. Endnu samme nat greb den nationalsoc. regering r som påskud til at arreistere kommunistlederne som ansvarlige og benyttede r i fig. valgpropaganda. Ved rigetsprocess i Leipzig okt.-dec. 1933 beskyldtes Torgier, 3 bulg. kommunister, bl. a. Dimitrov, og hollænderen van der Lubbe for anfistelsen. Sidstn. dødsdømtes og henrettedes, øvr. frikendtes, r menes anstiftet af Goring.

Rigsdagstidende indeholder stenografisk referat af rigsdagens møder, lovforslag, udvalgsbetænkninger og de endelige love. Udg. siden 1850. Afløste Stændertidende.

rigs'daler (ty. *Reichsthaler*), fra 16. årh. hovedmønt i Tyskl. og Nordeur. I Danm. antog efterhånden forsk. navne (speciedaler, kurantdaler og rigsdaler, rigsmønt). Den skand. møntunion satte 1 r = 2 kr.

rigsbedsmænd, de høje embedsmænd, der i middelalderen og beg. af nyere tid reelt el. formelt stod i spidsen for den øverste admin., i Danm. indtil 1660. r var 1) drosten, senere afløst af rigshofmesteren, i alm. den øverste af r; 2) kongens kansler; 3) marsken; 4) rigsadmiralen; 5) fra 1646 regnedes rigens kansler (rettertingskansleren) også til r.

rigsforstander, den, der fører regeringen under kongens sygdom, mindrærdighed el. fraværelse, el. undertiden, hvor forfatningsforholdene endnu ikke har fået en endelig karakter. Om indsættelsen af en r findes i Danm. regler i lov af 11. 2. 1871.

rigshofmester [-hou-], da. rigsebedsmand; embedet udviklet af kgl. hofmester, der i 15. årh. trådte i st. f. drosten. Ledede særlig finanspolitik; i 16. og 17. årh. lod kongerne hyppigt det ansete r-embede stå ubesat. Bortfaldt 1660-61.

Rigshospitalet, Kbh., statshospital, åbnet 1910. Bygningens form: pavillonsystem. Afløste Det Kgl. Frederiks Hosp. og Den Kgl. Fødsels- og Plejestiftelse. R henhører under Undervisningsmin. og virker som uddannelsessted for lægestuderende. Overlægerne er professorer ved det lægevidensk. fakultet. 13 afd., røntgen-, bade-, o. massage- og fl. specialpoliklinikker. R optager patienter fra hele landet.

R

R, r, 18. bogstav i det da. alfabet; stammer fra gr. *P* (rho).

R, fork. f. reaumur.

R, i urværker fork. f. fr. *retarder*, gøre langsommere, stille tilbage.

r, i mat. fork. f. radius.

Ra, kern. tegn for radium.

Ra el. *Re*, ægypt. solgud, hovedguden i Heliopolis (Biblens On), hvor hans kult-symbol var en hellig sten, forberedt for obeliskerne; gerne fremstillet som et menneske med falkehoved. Gnm. det store teol. system, der opbyggedes af Ra-præsterne og indfangede de fleste af Ægypt.s guder, blev R en af landets betydligste gudeskikkelser.

Raab [ra:p], ung. *Raba* ['r<:bo], 1) 398 km l. biflod til Donau, udspringer i Steiermark i Østrig, udmunder i Ungarn; 2) ty. navn på Győr, Ungarn.

Raabe [<ra:bs], *Wilhelm* (1831-1910), ty. forfatter. I romaner, *Der ti unger pastor* (1864), fremhæver R de sjælelige værdier over for machiavellisme og materialisme.

Raahé [ra:hæ], sv. *Brahestad*, fi. by, SV f. Oulu; 4000 finsktalende indb. (1947). Handel med tommer. Grl. 1649.

Rab [ra:b], i tal. *Arbe*, jugosl., ø i Adriaterhavets nord. del; 92 km²; ca. 6000 indb.

Råba ['r<:bo], ung. navn på floden Raab. **Ra'banus 'Maurus** (ca. 776-856), ty. lærd, ærkebiskop i Mainz, gjorde kloster-skolen i Fulda til frankrigets førende. Hans læreboer brugtes langt op i middelalderen.

ra'bar'ber (lat. *Rha* Volga) *QRheum*, slægt af skedeknæfam., flerårige kraftige urter med store, håndstrengede blade og en rigt forgenet blomsterstand på en høj, gul stængel. 20 arter, hjemme-hørende i Asien. I husholdningen anv. de saftige bladstik af R. undulatum og R. rhaponticum (bege i Centralasien) samt bastarder ml. disse, r-kulturen er ret ny, fra omkr. midten af 19. årh. r fordrer stærkt gødet jord og megen sol, formeres ved deling el. frøudsæd. Vigtige sorter: »Linnæus«, »Victoria« og »vinrabarber«. Et par arter bruges som prydplanter.

rabarberdråber anv. som bitter- og afføringsmiddel.

rabarberrod, afføringsmiddel, der fås af rodstock og rødder af to i V-Kina voksende rabarberarter. r går i handelen under navnene Shensi, Kanton og Shanghai.

Rab'bat, hovedstad og havneby på V-kysten af Fr. Marokko; 148 000 indb. (1946), deraf 35 000 eur.

rab'bat, 1) (ital. *rabattere* fradrage), afkortning, fragrag i pris, i reglen udtrykt i procent af denne. Kontant-r el. kasse-r ydes for sær, hurtig betaling, kvantums-r for aftagelse af sær, store vare-mængder ad gangen, forhandler-r til mellemhandlere som deres bruttofortjeneste; 2) (fr. *rabattre* bøje om, af samme opr. som '), opslag på herretøj; 3) (holl., af ²), indfattende jordstykke (i have), ubefæstet del af en vejbane.

rabatforening, forening, der v. aftaler m. de handlende skaffer sine medlemmer rabat på deres indkøb. If. lov af 31. 3. 1937 kan r kun bestå el. oprettes m. handelsmin.s tilladelse.

rabat kort, dokument der gælder som del vis betaling ved indkøb af visse varer i detailhandelen, som får beløbet refunderet af det offentlige, r uddelles til bestemte forbrugerkredse, f. eks. mindrebemidlede el. børn, for at nedbringe forbrugerprisen på livsnødv. varer for disse befolkningsgrupper vedk. r-ordninger anv. i Danm. især under 2. Verdenskrig, f. eks. til tøj, smør, kød.

Rabaul [r<:bf:ul, 'ra:baul], by på New Britain; hovedstad i det austr. mandat Ny Guinea; 4500 indb. (1940). Vulkanforskningsinstitut. Efter erobr. 1942 jap.

hovedstøttepunkt i Stillehavskrigen, hyppigt bombarderet gennem 1943, sat ud af spillet 1944 ved allieret fremstød på Ny Guinea.

'Rabba el. (korrekt) *Rabbath 'Ammon*, ammoniternes gi. hovedstad, det nuv. Amman.

'rabbi (arameisk: min herre), tiltale til fremragende jød. lovlærere.

rab'bi'ner, indehaver af det jød. rel. lærer- og præsteembede.

RabCb j'novitz, *Schalom*, den russ.-jød. forfatter Scholem Alechems egl. navn.

rab'bi'nsk litteratur, den af jød. lærde affattede litt. fra G. T.s afslutning indtil vor tid, er skrevet på hebraisk, arameisk o. a. sprog.

rab'bi'nsk sprog, nyhebraisk som det blev skrevet af jød. lærde i middelalderen.

Rabelais [ra'blæ], *Francis* (1494-1553), fr. forfatter, læge og humanist, hvis berømte roman (1533-64; da. *Gargantua og Pantagruel* 1945) om de godmodige kæmper Gargantua og Pantagruel og gavytven Panurge er et hovedværk i Renæssancetidens prosa, præget af robust appetit på livet, saftig humor og overdådig sprogtkunst. (Portræt sp. 3698).

Raben-Levetzau [-'le'votsau], *Frederik* (1850-1933), da. godsejer, udcnrigsmin. 1905-08. Genemførte optantkonventionen 1907. Fremkaldte v. demissionsbegæring efter Alberti-skandalen I. C. Christensens afgang.

Raben-'Le'vetzause Fond, stiftet 1868, soc. formål, støtte t. kunst og vidensk. Kapital ca. 2,2 mill. kr.

Rabi [ræ:bi], *Isidor Isaac* (f. 1898), po-amer. fysiker. Udarbejdede en resonansmetode til måling af atomkernerens magnetiske moment. Nobelpris 1944.

rab'ia't (lat. *rabies* galskab), wild, rasende.

'rabies (lat: galskab), med., hundegalskab.

'Rabitz-væg, en af den ty. murermester Karl *Rabitz*, i 1878 opfundet væg, som fremstilles ved at man kaster mørtel på et forud anbragt ståltrådsnet, stramt udspændt ml. jernstænger, og senere pudser begge sider. Den udkastede mørtel må - for at blive hængende - størke hurtig. Anv. gips, må jernet beskyttes

p. gr. af gips' hygroskopiske natur.

rabu'list (lat. *rabula* slet sagfører), lovtrækker; krakiler.

ra'bundus (uvis oprindelse), til grunde.

race ['ræss], et uskarpt defineret begreb, som anv. i mange betydninger. 1) *I biologien* en gruppe individer, der har en række fælles egenskaber, som adskiller dem fra andre grupper, og som er arvelige. I vor tids befolkningsforskning kommer blandingsformer langt hyppigere end rene racer. Rene r behøver ikke at være særlig gamle. Da r er defineret som individgrupper, ikke som typer (varieteter), vil r-forskelle, f. eks. ml. menneske-r, meget ofte være statistiske forskelle. Således vil der ml. sort og hvid være en række egenskabsforskelle, som er absolutte, d. v. s. den ene r besidder gener, som den anden ikke har, medens et stort antal arveelementer findes hos begge r, men med forsk. hyppighed. Ifr. racedannelse, 2) *I husdyravlen* individer, der med hensyn til oprindelse,

bygning og brugsegenskaber hører til samme hovedtype. Avlsledelsen bestemmer igennem reglerne for optagelse i stambogen, hvad r omfatter. Undertiden opdeles r i naturr (ikke bevidst forædlede), landr (kun lidt ændrede ved menneskers indgriben) og kulturr (stærkt forædlede, ofte i ensidig retning, ved bevidst avlsarbejde og udvalg).

race [ræis] (eng.), væddeløb, hurtighedskonkurrence.

Race, Cape [kæ:p 'ræ:s], Newfoundland's Sø-spids.

'racebiologi', læren om de forsk. menne-

skeracers livsyttringer. Er nøje sammenknyttet med antropologi, arveligheds-lære og familieforskning.

racedannelse, *biol.*, tager sin begyndelse, når hyppigheden af et el. nogle gener i en part af en population p. gr. af afstands-el. anden isolation bliver forsk. fra, hvad den er i andre parter, r-s første stadium er opdelingen af populationen i stammer og denne opdeling sker, når individerne ikke længer uhindret kan vælge partnere bl. de ovrigte, men holder sig til de nærmere omgivelser. Herved vil der automatisk ske et tab af arvefaktorer, som ikke kommer i funktion i det til deres hyppighed svarende antal, og dette medfører en tilfældig ændring af gruppens genemsnitstype. Med tiden vil gruppen el. den ny race få sit særpræg. Samtidig vil der i naturen, hvis talen er om vilde dyr og planter, ske en selektion, således at der dannes sig kårbestemte klimaracer (f. eks. provenienstyper af skovtræer).

racehygiejne, d. s. s. eugenik.

racekreds, række af samhørende racer inden for en art. Menneskearten er således en r.

racemisk [-'se-] (lat. *racemus* klase, vindru) kaldes en blanding af lige mange molekyler af optisk aktive antipoder af et stof; et r stof er en optisk uivirksom form af optisk isomere stoffer. Består af lige store mængder af den højre- og den venstredrejende form. Betegnes ofte ved dl- salt foran stoffets navn. Smig, optisk isomeri.

racér [ræissr] (eng. *race* væddeløb), 1) deltager i kapløb el. lign.; 2) en specielt til konkurrence bygget bil, cykel el. båd.

Rachel [ra'læl], *fåha* (1820-58), fr. skuespillerinde. 1838-55 Théâtre Français' betydeligste tragiske skuespillerinde i det klass. repertoire. Turner i Eur. og Amer.

rachischisis [raki'skisis] (gr. *rhdehis* ryg-råd + *schisis* spalte), medfødt spalte-dannelse i ryggraden, oftest begrænset til få hvirvler i lændegængen, *spina bi/da*, med el. uden fremhævning af rygmarvs-hinderne. Rygmarven er ofte defekt ved r.

Rachlew 'rak-, *Anders* (f. 1882), no. pianist og kapelmester, 1916 bosat i Kbh. Har komp. klaver- og kammermusik, korværker m. v. 1949 prof. v. Det Kgl. Da. Musikkonserveratorium.

Rachmaninov, anden stavemåde for Rahmaninov.

Racibérz [ra'tsibju], ty. *Ratibor*, industri- og handelsby i Slišk (Schlesien), Polen, ved Oder VSV f. Katowice; ca. 50 000 indb.

Racine [ro'sh'n], havneby ved Michigan Søen ml. Chicago og Milwaukee i Wisconsin, USA; 67 000 indb. (1940).

Racine [ra'sin], *Jean* (1639-99), fr. dram. digter, tidlig forældreløs, opdraget af jansenisterne, der senere med sorg så ham beskæftige sig med teatret. Vandt berømmelse ved tragedier som *Andromaque* (1667), *Britannicus* (1669), *Berénice* (1670), *Bajazet* (1672), *Mithridate* (1673), *Iphigenie* (1674) og *Phedre* (1677); det sidste værk blev først ikke vurderet efter fortjeneste; samtlig blev han grebet af samvittighedsnag og vendte tilbage til kristendommen. Efter opfordring af Mme de Maintenon skrev han endnu to tragedier, men med rel. emne, *Esther* (1689) og *Athalie* (1691). Racine er den typiske repr. for fr. klassik ved sin gnm-førte simpelhed i opbygningen (de 3 enheder), sin psyk. skildrings almenlydige sandhed og sit sprog, der med de naturligste midler opnår den største poet. virkning. (Portræt sp. 3698).

racket [râkit] (eng: ketcher), eng. tennis-lign, spil. Spilles med gummibold og lang ketcher på lukket bane m. 4 vffigge.